

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ANAHTAR
GÖSTERGELERİNİN FİNANSAL
PERFORMANSA ETKİSİ

İşletme Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Hazırlayan
Bilgehan ÇAKMAK SEL

Danışman
Prof. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN

TOKAT-2024

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN danışmanlığında hazırlamış olduğum "Kurumsal Sürdürülebilirlik Anahtar Göstergelerinin Finansal Performansa Etkisi" adlı Doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

... / ... / ...

Bilgehan ÇAKMAK SEL

JÜRİ KABUL VE ONAY

*İlham Kaynağı Oğullarım;
Selim Tuğhan SEL ve Atahan SEL'e*

TEŞEKKÜR

Akademik hayatımın dönüm noktalarından birisi olan doktora eğitim-öğretim sürecim boyunca desteğini esirgemeyen ve bilgilerini benimle paylaşan saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN' a teşekkür ederim.

Ayrıca Sayın Prof. Dr. Ferda YERDELEN TATOĞLU'na, tez jürimde bulunan hocalarım Sayın Prof. Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR, Sayın Doç. Dr. Serap BARIŞ, Sayın Doç. Dr. Yasin ŞEKER ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜL'e tez çalışmama kıymetli katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Doktora eğitimim süresince desteklerini esirgemeyen eşim Sayın Selçuk SEL'e, annelerini sabırla bekleyen oğullarım Sayın Selim Tuğhan SEL ve Sayın Atahan SEL'e, haklarını asla ödeyemeyeceğim, hayatımın her aşamasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen babam Sayın Hakan ÇAKMAK, annem Sayın Mualla ÇAKMAK, kardeşlerim Sayın Tuğçe ÇAKMAK ve Sayın Dilara ÇAKMAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ANAHTAR GÖSTERGELERİNİN FİNANSAL PERFORMANSA ETKİSİ

ÇAKMAK SEL, Bilgehan

Doktora, Muhasebe Finansman Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN

Ocak 2024, xiv + 166 sayfa

Sürdürülebilir bir işletmeden söz edebilmek için finansal bilgilere ek olarak finansal olmayan bilgilere de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Borsa İstanbul (BİST) Sürdürülebilirlik Endeksi'nde (XUSRD) yer alan işletmeler ile küresel boyutta en sürdürülebilir işletmelerin sıralandığı Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmelerin sürdürülebilirlik göstergelerinin finansal performansa etkisini ortaya koyarak karşılaştırma yapmaktır. Araştırma kapsamına BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde finans sektörü dışında, 2016-2021 yılları arasında faaliyet gösteren 30 ulusal işletme ile Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde finans sektörü dışında, 2016-2021 yılları arasında faaliyet gösteren 14 işletmeye ait veriler üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. Analizlerde panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan ulusal işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetleri ile finansal performansları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, ancak Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmelerin genel olarak sürdürülebilirlik faaliyetleri ile finansal performansları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmelerin sürdürülebilirlik göstergelerinin en çok aktif karlılığı (ROA) ve özkaynak karlılığını (ROE) pozitif yönde etkilediği, Tobin Q (Q) oranını ise negatif yönde etkilediği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik, Kurumsal Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Raporlama, Finansal Performans

ABSTRACT

IMPACT OF CORPORATE SUSTAINABILITY KEY INDICATORS ON FINANCIAL PERFORMANCE

ÇAKMAK SEL, Bilgehan

Doctorate's Degree , Accounting and Finance Scientific

Advisor: Prof. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN

January 2024, xiv + 166 pages

In order to talk about a sustainable business, non-financial information is needed in addition to financial information. The purpose of this study is to compare the impact of sustainability indicators on financial performance of the enterprises in the Borsa Istanbul (BIST) Sustainability Index (XUSRD) and the enterprises in the Global 100 Sustainability Index, where the most sustainable enterprises are ranked globally. Within the scope of the research, analyses were carried out on the data of 30 national enterprises operating in the BIST Sustainability Index between 2016-2021, excluding the finance sector, and 14 enterprises operating in the Global 100 Sustainability Index between 2016-2021, excluding the finance sector. Panel data regression method was used in the analyses. According to the results of the analyses, it is concluded that there is no significant relationship between sustainability activities and financial performance of national enterprises in the BIST Sustainability Index, but there is a significant relationship between sustainability activities and financial performance of enterprises in the Global 100 Sustainability Index. It is observed that the sustainability indicators of the enterprises in the Global 100 Sustainability Index mostly affect the return on assets (ROA) and return on equity (ROE) positively, while the Tobin's Q ratio is negatively affected.

Keywords: Sustainable Development, Sustainability, Corporate Sustainability, Sustainable Reporting, Financial Performance

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
JÜRİ KABUL VE ONAY	ii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: FİNANSAL VE FİNANSAL OLMAYAN PERFORMANS	4
1.1.FİNANSAL PERFORMANS.....	4
1.1.1 Muhasebe Temelli Finansal Performans Göstergeleri.....	13
1.1.2. Piyasa Temelli Finansal Performans Göstergeleri.....	17
1.2.FİNANSAL OLMAYAN PERFORMANS GÖSTERGELERİ.....	19
İKİNCİ BÖLÜM: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	22
VE RAPORLAMASI.....	22
2.1. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA.....	22
2.1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Önemi.....	22
2.1.2. BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.....	23
2.2.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI, BOYUTLARI ve SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÜÇGENİ.....	26
2.2.1.Sürdürülebilirlik Kavramı.....	26
2.2.2. Sürdürülebilirlik Boyutları	29

2.2.3.Sürdürülebilirlik Üçgeni.....	31
2.3.KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	34
2.3.1.Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı ve Boyutları	34
2.3.2.Kurumsal Sürdürülebilirlik Teorileri	41
2.3.3.Kurumsal Sürdürülebilirlik Modelleri.....	46
2.4.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI KAVRAMI	54
2.5.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASININ AMACI VE İÇERİĞİ..	59
2.6.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASINDA YOL GÖSTERİCİLER: STANDART VE İLKELER.....	63
2.6.1...Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative - GRI)	64
2.6.2.Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nation Global Compact- UNGC).....	73
2.6.3.Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (International Sustainability Standards Board– ISSB).....	74
2.6.4.Sürdürülebilir Muhasebe Standartları Kurulu (Sustainability Accounting Standars Board-SASB).....	77
2.6.5. Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project-CDP).....	78
2.7. DÜNYADA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI GELİŞMLERİ.....	78
2.8.TÜRKİYE’DE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI GELİŞMELERİ.....	81
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ANAHTAR GÖSTERGELERİ VE FİNANSAL PERFORMANS İLİŞKİSİNE YÖNELİK AMPİRİK ANALİZİ	84
3.1.ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ.....	84
3.2.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE KISITLARI.....	86
3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEMLER	86
3.3.1. Faktör Analizi.....	86

3.3.2.Panel Veri Regresyon Analizi.....	87
3.4. LİTERATÜR TARAMASI	96
3.5. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ.....	104
3.6.ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	107
3.7. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	108
3.7.1.Sürdürülebilir Performansın Aktif Karlılığına (ROA) Etkisi	108
3.7.2.Sürdürülebilir Performansın Özkaynak Karlılığına Etkisi (ROE),	111
3.7.3.Sürdürülebilir Performansın Kullanılan Sermaye Getirisi (ROCE)’ne Etkisi.....	114
3.7.4.Sürdürülebilir Performansın Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranına (PD/DD) Etkisi.....	116
3.7.5.Sürdürülebilir Performansın Tobin Q Oranına Etkisi (Q)	118
3.7.6.Sürdürülebilir Performansın Aktif Devir Hızına (ACS) Etkisi	120
3.7.7..Sürdürülebilir Performansın Fiyat/Kazanç Oranına (FK) Etkisi	122
SONUÇ ve ÖNERİLER	125
KAYNAKÇA.....	130
EKLER	154

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo No.....	Sayfa
Tablo 1: Performans Ölçme Sistemlerinin Niteliksel Özellikleri.....	6
Tablo 2: Finansal ve Finansal Olmayan Performans Göstergelerinin Karşılaştırılması.	20
Tablo 3: Sürdürülebilirlik ile İlgili Önemli Düzenlemelere ve Raporlama Çerçevelerine İlişkin Tarihsel Gelişim	28
Tablo 4: Stead ve Stead Modeli Sürdürülebilirlik Değerleri	47
Tablo 5: Sürdürülebilir İşletme Tasarımı.....	48
Tablo 6: Genel Sürdürülebilirlik Göstergeleri	51
Tablo 7: Welford Modeli Amaç ve Araçlar.....	52
Tablo 8: İşletmelerin Sürdürülebilirlik Raporlaması Yapma ve Yapmama Nedenleri ..	62
Tablo 9: GRI Tarihinin Zaman Çizelgesi	65
Tablo 10: GRI G4 Raporlama İlkeleri	66
Tablo 11: GRI Standartları	67
Tablo 12: BM Küresel İlkeleri.....	74
Tablo 13: Sürdürülebilirlik Raporlarında Kullanılan Çerçeve ve Standartlar	79
Tablo 14: Sürdürülebilirlik Raporlama ve Denetimine İlişkin Bulgular	79
Tablo 15: Sera Gazı, Diğer Çevresel, Sosyal ve Yönetişimle İlgili Raporlama ve Denetim Oranları	80
Tablo 16: Yıllar İtibariyle Türkiye’de Sürdürülebilirlik Açıklaması Yapan İşletme Sayıları	82
Tablo 17: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler İçin Test Sonuçları	90
Tablo 18: Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmelerin F ve LR Test Sonuçları	92
Tablo 19: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler İçin Varsayım Testleri	93
Tablo 20: Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi’nde Yer Alan İşletmeler İçin Varsayım Testleri	95
Tablo 21: Panel Veri Analizinde Kullanılan Tahmin Yöntemleri.....	96

Tablo 22: Modelde Yer Alan Değişkenler.....	104
Tablo 23: EKO, ÇEV, SOS Performans Faktör Ölçeği.....	106
Tablo 24: Sürdürülebilir Performansın Aktif Karlılığına (ROA) Etkisi.....	109
Tablo 25: Sürdürülebilir Performansın Özkaynak Karlılığına (ROE) Etkisi	111
Tablo 26: Sürdürülebilir Performansın Kullanılan sermaye Getirisi (ROCE) Etkisi ...	114
Tablo 27: Sürdürülebilir Performansın Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranına (PD/DD) Etkisi	116
Tablo 28: Sürdürülebilir Performansın Tobin Q Oranına (Q) Etkisi.....	118
Tablo 29: Sürdürülebilir Performansın Aktif Devir Hızına (ACS) Etkisi.....	121
Tablo 30: Sürdürülebilir Performansın Fiyat/Kazanç Oranına (FK) Etkisi.....	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No.....	Sayfa
Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	25
Şekil 2: Kurumsal Sürdürülebilirlik Üçgeni ile Kurumsal Sürdürülebilirlik Sorunlarına Yönelik Bilgi İhtiyaçlarının Yapılandırılması	32
Şekil 3 : Kurumsal Sürdürülebilirlik Boyutları	37
Şekil 4: Kurumsal Sürdürülebilirlik Unsurları	42
Şekil 5: Sürdürülebilir Kalkınma Politika Alanları ve Araçları	53
Şekil 6: Sürdürülebilirlik Raporlaması Gelişimi	55
Şekil 7: Raporlama Uygulamaları.....	78
Şekil 8:Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporlamasında Kullanılan Raporlama Çerçeveleri	82
Şekil 9: Türkiye’de Sürdürülebilirlik Açıklamalarının Yapıldığı Raporlar.....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACS	Active Cycle Speed (Aktif Devir Hızı)
BİST	Borsa İstanbul
BM	Birleşmiş Milletler
CDP	Carbon Disclosure Project (Karbon Saydamlık Projesi)
CDSB	Climate Disclosure Standards Board (İklim Bildirimleri Standartları Kurulu)
CERES	Coalition for Environmentally Responsible Economies (Çevreden Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu)
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
EFRAG	European Financial Reporting Advisory Group (Avrupa Finansal Raporlama Danışma Grubu)
ERTA	Entegre raporlama Türkiye Ağı
ESI	Environmental Sustainability Index (Çevresel Sürdürülebilirlik Endeksi)
FASB	Financial Reporting Standards Board (Finansal Raporlama Standartları Kurulu)
FK	Fiyat/Kazanç
GDS	Güvence Denetim Standartları
GRI	Global Reporting Initiative (Küresel Raporlama Girişimi)
IFAC	International Federation of Accountants (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu)
IFRSB	International Reporting Standards Board (Uluslararası Raporlama Standartları Kurulu)
IIRC	International Integrated Reporting Council (Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi)
IOSCO	International Organisation of Securities Commissions (Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü)

ISO	International Organisation for Standardisation (Uluslararası Standardizasyon Örgütü)
ISS	International Sustainability Standards (Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları)
ISSB	International Sustainability Standards Board (Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu)
IRF	Integrated Reporting Framework (Entegre Raporlama Çerçevesi)
KMO	Kaiser Mayer Olkin
KFA	Keşfedici Faktör Analizi
KGK	Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
MDGs	Millennium Development Goals (Binyıl Kalkınma Hedefleri)
MKK	Merkezi Kayıt Kuruluşu
PDDD	Piyasa Değeri/Defter Değeri
PRI	Principles of Responsible Investment (Sorumlu Yatırım İlkeleri)
ROA	Return on Assets (Aktif Karlılığı)
ROE	Return on Equity (Özkaynak Karlılığı)
ROCE	Return on Capital Employed (Kullanılan Sermaye Getirisi)
SAI	International Accountability (Uluslararası Hesap Verilebilirlik)
SASB	Sustainable Accounting Standards Board (Sürdürülebilir Muhasebe Standartları Kurulu)
SKA (SDGs)	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Sustainable Development Goals)
SRSI	Social Responsibility Standards Institute (Sosyal Sorumluluk Standartları Enstitüsü)
SSE	Sustainable Stock Exchanges Initiative (Sürdürülebilir Borsalar Girişimi)
TBL	Triple Bottom Line (Üç Boyutlu Yaklaşım)
TCFD	(Task Force on Climate Related Financial Disclosures) İklimle İlgili Finansal Açıklamalar Çalışma Grubu
TDK	Türk Dil Kurumu
TSRS	Türkiye Sürdürülebilir Raporlama Standartları
UN	United Nations

UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
UNEP	United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
UNEP FI	United Nations Environment Programme Finance Initiative (Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi)
UNPRI	United Nations Principles for Responsible Investment (Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri)
UNWEP	United Nations Women's Empowerment Principles (Birleşmiş Milletler Kadının Güçlenmesi Prensipleri)
Q	Tobin Q Oranı
UNGC	United Nations Global Compact (Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi)
VFR	Value Reporting Foundation (Değer Raporlama Vakfı)
WCED	World Commission on Environment and Development (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu)
WFE	World Stock Exchanges Association (Dünya Borsalar Birliği)
WSSD	World Summit on Sustainable Development (Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi)
YOİKK	Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz yeni dünya düzeni ve artan rekabet ortamı artık işletmelerin sadece mal ve hizmet üretilip satarak, yalnızca finansal başarı elde ederek faaliyetlerini sürdüremeyeceğini gözler önüne sermektedir. Finansal bilgiler, bir işletmenin mali performansını ölçmek için önemli olsa da ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsel performans açısından tek başına yeterli değildir. Bu nedenle, niteliksel ve ölçülmesi zor finansal olmayan raporlamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

İşletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmek için muhasebenin temel varsayımlarından birisi olan süreklilik kavramıyla özdeşleşmesi gerekmektedir. Süreklilik kavramı işletmelerin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceğini ifade etmektedir. Artan paydaş beklentileri ve işletmeye ilişkin risk ve fırsatların önceden öngörülmek istenmesi gibi sebepler de işletmeleri muhasebe ve raporlama anlayışlarını değiştirmek zorunda bırakmaktadır. (Ekergil ve Özgür Göde, 2017: 862).

Küresel ısınma, kaynakların tükenmesi ve kirlenmesi, biyoçeşitlilik kaybı, yoksulluk, açlık, ayrımcılık, yolsuzluk, insan hakları ihlallerinin artması, küresel salgınlar işletmeleri yeni arayışlara itmektedir. İşletmeler çevreye ve insana duyarlı kurumsal bir misyon üstlenmek zorunda kalmıştır. Tüm dünyada yaşanan bu gelişmeler ise işletmeler açısından kurumsal sürdürülebilirlik kavramını önemli bir konuma getirmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlardan oluşan bir bütün olmasına karşın ilk olarak çevre koruması ile gündeme gelmiştir (Wakefield, 1982: 7; Drexhage ve Murhy, 2020: 10) 1960'lı yıllarda çevreye verilen zararların artması ve 1970'lerde de uluslararası boyuta ulaşması konuya olan duyarlılığı artırmıştır. 1972 yılında Stockholm-İsveç'te düzenlenen Birleşmiş Milletlerin (BM) Stockholm Konferansı sırasında çevre sorunları tartışılmıştır. Bu durum 1983 yılında BM tarafından Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (World Commission on Environment and Development- WCED) kurulmasına sebep olmuştur. Birçok kuruluş, doğal kaynak tüketimlerini ve doğal çevre üzerindeki etkilerini azaltmak için çok çeşitli sürdürülebilirlik programları ve uygulamaları başlatmıştır (Delmas vd, 2013: 255).

Kurumsal sürdürülebilirlik, işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri bir arada ele alarak uzun vadeli fayda sağlamak için yaptığı Üç Boyutlu Yaklaşım'a (Triple Bottom Line- TBL) dayanmaktadır. Bu faktörler, kurumsal yönetim ilkeleri ile işletme faaliyetlerinde ve karar süreçlerinde dikkate alınmaktadır. Bu faktörlerle ilişkili

riskler de etkili bir şekilde yönetilmektedir. (Dyllick ve Hockerts, 2002: 131-132, Elkington, 1997: 51). İşletmelerin faaliyetlerini etkileyen ve bu faaliyetlerden etkilenen tüm kişiler ve çevre olarak adlandırılan iç ve dış paydaşlarına katma değer yaratması ancak kıt kaynakları etkin bir şekilde kullanarak mümkün olmaktadır (Ertuna, 2019: 30).

Finansal raporlama sisteminde yer alan eksiklikleri gidermek amacıyla ortaya çıkan sürdürülebilirlik raporları, şimdilik işletmelerin gönüllü olarak hazırladıkları raporlardır. (Düzer, 2008: 50; Ekergil ve Özgür Göde, 2017:860) Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin sürdürülebilir kalkınma hedefi doğrultusundaki performanslarını iç ve dış paydaşlara şeffaf bir şekilde açıklamaya ve ölçmeye yarayan uygulamaları içermektedir (Düzer, 2008: 50). Aynı zamanda finansal tabloların tamamlayıcısı niteliğinde olan bu raporlar işletmelere olan güveni sağlamak için bir araç niteliğindedir (Zorio vd, 2013:485).

Çalışmanın ana amacı işletmeler için kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergelerini tespit ederek bunların finansal performans üzerindeki etkisini test etmektir. Özellikle ekonomik, çevresel ve sosyal performansların her biri için ayrı ayrı göstergeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında sürdürülebilirlik raporu yayınlayan işletmelerin, belirlenen sürdürülebilirlik performans göstergelerine (ekonomik, çevresel ve sosyal) yönelik açıkladıkları bilgi düzeyinde geline seviye de ortaya konulmak istenmektedir. Türkiye’de sürdürülebilirlik le ilgili gelişmeleri görmek, Dünya’nın en sürdürülebilir işletmeleri ile karşılaştırma yapabilmek, Türkiye’deki eksikleri görüp giderebilmek açısından araştırmanın fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlamasının daha çok geliştirilmeye ve araştırılmaya ihtiyacı olması açısından önemlidir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde sürdürülebilir kalkınma kavramı açıklanmış, sürdürülebilirlik kavramı ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları ile detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca kurumsal sürdürülebilirlik kavramı ile açıklamalara yer verilmiş ve konu ile ilgili teorileri ve yaklaşımlar açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde finansal performans, performans ölçümü, finansal performans göstergeleri açıklanmış ve işletmeler için önem arz eden sürdürülebilirlik raporlaması kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi, amacı ve içeriği, raporlamaya ilişkin standartlar, ilkeler ve yetkili kuruluşlar, dünyada ve Türkiye’de sürdürülebilir raporlama ile ilgili gelişmeler üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın uygulama kısmını oluşturan üçüncü ve son bölümünde ise kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen BIST Sürdürülebilirlik Endeksi ve Global 100 Endeksi karşılaştırmalı analizi yer almaktadır. Bu bölümde çalışmanın amacı, önemi, kapsamı, değişkenleri, hipotezleri, analizleri ve bulgularına yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise elde edilen sonuçlara ve sonraki çalışmalar için önerilere yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: FİNANSAL VE FİNANSAL OLMAYAN PERFORMANS

Çalışmanın bu bölümünde finansal ve finansal olmayan performans kavramları ele alınmıştır. Finansal performans muhasebe ve piyasa temelli performans göstergeleri açısından ele alınmış, son olarak da finansal performans ve finansal olmayan performans arasındaki farklara değinilmiştir.

1.1.FİNANSAL PERFORMANS

Performans sözlük anlamı olarak başarıya ve istenilen sonuca ulaşmayı sağlayan güç ve yetenek olarak tanımlanmaktadır (Dictionnaire, 1993: 1905). Literatürde birçok performans tanımı bulunmaktadır. Performans hedefe ulaşmayı sağlayacak faaliyetler sonucunda elde edilen çıktıyı nitel ve nicel olmak üzere iki yönlü olarak belirleyen bir kavramdır (Taşdemir, 2017: 42; Öztekin, 2005: 19). Bu süreç, bir işletmenin veya birimin bir dönem boyunca yürüttüğü faaliyetleri somut rakamlarla ve verilerle ifade etmeyi amaçlamaktadır. Verimli bir performans ölçümü, belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını objektif bir şekilde değerlendirme olanağı sağlamaktadır. Bu değerlendirme, işletmenin etkinliğini, verimliliğini ve başarı düzeyini ortaya koymaktadır (Aral, 2001: 9).

Başarı ve takat sınırı anlamlarını da içerisinde barındıran kavram bir bireyin, bir grubun ya da bir örgütün belirli bir iş veya görevi yerine getirme derecesini ifade etmektedir (Karakaş ve Ak, 2003: 338). Yani performans, kişinin veya grubun, amaçlarına ulaşmak için gösterdiği çabaların verimliliğini ve uyumunu yansıtan bir değerlendirmedir (Biçer, 1997: 12).

Performans bir hedefin ve görevin başarıyla gerçekleştirilmesi sonucunda ortaya çıkan ürün, hizmet veya düşünceyi de temsil etmektedir (Helvacı, 2002: 156, Pugh, 1991: 7-8). Performansın iki temel boyutu vardır. İlk olarak, verimlilik, kullanılan kaynaklarla elde edilen çıktılar arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Yani kaynakların verimli bir şekilde kullanılarak belirli çıktılar elde edildiğini ifade etmektedir. Diğer bir boyut olan etkililik ise, örgütlerin belirlediği amaçları ve hedefleri gerçekleştirmek amacıyla yaptıkları faaliyetlerin sonucunda, bu amaçlara ve hedeflere ulaşma derecesini ölçmektedir (Kubalı, 1999: 31).

Performans hedef doğrultusunda planlanan faaliyetler neticesinde elde edilmek istenen çıktıyı belirlemektir (Mucuk ve G.Tanç, 2017: 42). Bir kişinin, kurumun ya da bir topluluğun hedeflediği işi nicelik ve nitelik açısından gerçekleştirme potansiyelidir. Performansın ölçümü ise belli bir dönemde işletmeler tarafından yürütülen faaliyetlerin sayılarla ifade edilmesidir (Aral, 2001:10).

İş açısından performans, işleyişin tarzı veya kalitesi anlamına gelirken, işletme açısından ise, iş görme tarzı veya kalitesi anlamına gelmektedir. Genel olarak iş performansının değerlendirilmesi ihtiyacına bakıldığında, insanlık tarihi boyunca var olmuş ve olmaya da devam edecektir (Amaratunga vd., 67: 2000). Belirlenmiş olan hedefe ulaşma seviyesinin ölçümü olarak performans işletmelerin veya üretim birimlerinin başarılarını değerlendirmek için kullanılan önemli bir kavramdır (Akal, 1992: 6). Aynı zamanda bir iş görenin belirli bir zaman dilimi içinde kendisine verilen görevi başarıyla yerine getirmesi sonucunda elde ettiği sonuçların da bir göstergesidir (Bingöl, 2010: 275).

İşletme performansı, işletmenin hedeflerine ulaşmadaki başarısıdır (Akal, 1992: 1). Bu kavram, belirli bir dönem sonunda elde edilen çıktıya veya sonuca dayanarak işletme amacının veya görevinin ne derecede yerine getirildiğini tanımlamaktadır (Turunç, 2006: 131).

İşletme yönetiminin dört temel işlevi bulunmaktadır. Bunlar planlama, organizasyon, yönlendirme ve kontrol olarak sıralanmaktadır. İşletme performansının ölçülmesi ve yönetilmesi, işletme yönetiminin kontrol işlevini yerine getirmesinin temelini oluşturmaktadır. İşletme performansının tespit edilmesi, işletmelere durum değerlendirmesi, gelecek planlaması ve performans iyileştirmesi konularında faydalar sağlamaktadır (Gökbulut, 2009: 37).

Finansal performans ise, işletme performansının finansal boyutu ele alınarak yapılmaktadır. Yani işletmenin finansal yapısını, yatırımlarını, kârlılığını, risklerini ve sürekliliğini değerlendirmeyi içmektedir Finansal performans değerlendirmesi, işletmenin geçmiş verilerini ve gelecekteki hedeflerini göz önünde bulundurarak yapılmaktadır (Şit, 2018: 24).

Yatırımcılar ve sermaye piyasası açısından, işletmelerin finansal performansı, işletmeye yapılan yatırımlar nedeniyle büyük önem taşımaktadır. İç denetim ve yöneticiler açısından da finansal performans, işletmelerin faaliyetlerini ve hedeflerini

takip etmelerine yardımcı olmaktadır (Erdoğan, 2020: 26). Finansal performansın daha rasyonel ve objektif sonuçlar vermesi için, değerlendirmenin muhasebe verilerine dayalı olması gerekmektedir (Şit, 2018: 24).

Performans ölçme sistemlerinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için bazı niteliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu nitelikler Tablo 1’de gösterilmiştir. (Zerenler, 2003: 204-205):

Tablo 1: Performans Ölçme Sistemlerinin Niteliksel Özellikleri

Niteliksel Özellik	Açıklama
1. Bilgi vericilik	Performans ölçümü, işletmelerin hem iç hem de dış çevresiyle ilgili performansı hakkında bilgi sağlamalıdır. İşletmeler, performans ölçümü sayesinde iş süreçlerini ve çalışanların performansını değerlendirirken aynı zamanda dış etkenlerin işletmeye etkisini de değerlendirebilir.
2. Gelişme sağlayıcılık	Performans ölçümü, bir işletmenin hedeflerine ulaşma yolunda ilerlediğinden emin olmak için performansını izleme ve değerlendirme sürecidir. İşletmelere performansları hakkında geri bildirim sağlayarak ve gelişebilecekleri alanları belirleyerek iyileştirme için bir teşvik oluşturmalıdır. Performans ölçümü aynı zamanda yöneticilere işletmenin performansı hakkında bilgi sağlayarak davranış ve karar alma süreçlerine rehberlik etmelidir.
3. Anlaşılabilirlik	Etkili bir performans ölçme sistemi hem kullanıcılar hem de sağladığı bilgilerin öznelere tarafından anlaşılır ve kabul edilebilir olmalıdır. Sisteme hem niceliksel hem de niteliksel olarak ne kadar çok kişi katılırsa, sistem için doğrulama ve destek o kadar büyük olmaktadır.
4. Güncellik ve zamanlılık	Performans ölçümü, işletme yöneticilerine bilinçli kararlar verebilmeleri ve hızlı bir şekilde harekete geçebilmeleri için gerekli bilgileri zamanında sağlamalıdır. Bilgilerin sunulması ile kararların uygulanması arasındaki süre mümkün olduğu kadar kısa olmalıdır. Bunu sağlamak için performans ölçüm sistemlerinin düzenli ve sürekli bir yapıya sahip olması gerekmektedir.
5. Anlamlılık	Performans ölçüm sistemi, değişimi gerçekçi bir şekilde tanımlayacak şekilde yapılandırılmalıdır. Bu, gerçekten ölçülecek performans alanlarına uygun olmalarını sağlamak için göstergelerin dikkatli bir şekilde seçilmesi gerektiği anlamına gelmektedir.
6. Esneklik	Performans ölçüm sistemi esnek ve dinamik, kuruluşların iç ve dış ortamlarındaki değişikliklere duyarlı olmalıdır. Bu, sistemin iş ortamındaki değişikliklere ve organizasyonun ihtiyaçlarına uyum sağlayabilmesi gerektirmektedir.

7. Uygunluk	Performans ölçüm sistemlerinin kurumun stratejik hedef ve politikalarıyla uyumlu bir şekilde kullanılması önemlidir. Bu, sistemin performansın en önemli yönlerini ölçmesini ve sistemin sonuçlarının kuruluşun gelecekteki yönü hakkında bilinçli kararlar vermek için kullanılmasını sağlamaktadır.
-------------	---

Performans ölçümünün ve yönetilmesinin işletmeler açısından temel amaçları aşağıda sıralanmıştır (Uragun, 1993: 710):

- Yönetim performansının değerlendirilmesi: Performans ölçümleri, yöneticilerin sorumluluklarını ne derece yerine getirdiklerini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Bu sayede, üst yönetim, yöneticilerin performansını değerlendirmekte ve gerekli önlemleri almaktadır.
- Performans hedeflerine ulaşmanın değerlendirilmesi: Performans ölçümleri, işletmelerin performans hedeflerine ulaşmada ne kadar başarılı olduklarını belirlemeye yardımcı olmaktadır. Bu sayede, işletmeler, performans hedeflerini gözden geçirmekte ve gerekli değişiklikleri yapmaktadır.
- Çalışanların motivasyonunun artırılması: Performans ölçümleri, çalışanların performanslarını iyileştirmeleri için motivasyon sağlamaktadır. Bu sayede, işletmeler, çalışan verimliliğini ve üretkenliğini artırmaktadır.
- İşletme içi karşılaştırma yapılması: Performans ölçümleri, işletmelerin farklı bölümlerini ve faaliyetlerini karşılaştırmaya yardımcı olmaktadır. Bu sayede, işletmeler, performanslarını iyileştirmek için fırsatlar belirlemektedir.
- Değişen koşullara uyum sağlama: Performans ölçümleri, işletmelerin değişen koşullara uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu sayede, işletmeler, rekabette öne geçmektedir.

Performans ölçümü, işletmenin güçlü yönlerini belirlemeye, zayıf yönlerini geliştirmeye ve gelecekte daha iyi sonuçlar elde etmek için stratejiler oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Çağdaş yönetim anlayışına göre performans, bir işletmenin başarısını veya işletmenin amaçlarına ulaşma düzeyini tanımlayan çok boyutlu bir kavram olduğu için sadece tek bir ölçüt üzerinden değerlendirilen bir olgu değildir. İşletmenin farklı boyutlarını kapsayacak şekilde ele alınmakta ve performansın değerlendirilmesinde çeşitli ölçütler ve göstergeler kullanılmaktadır (Mistepe, 1998: 17).

İşletme performansı, ölçülmesi ve anlaşılması zor olan çok boyutlu bir kavramdır (Doğrul, 2014: 31). Bunun nedeni, finansal performans, müşteri memnuniyeti, çalışanların motivasyonu ve çevresel etkiler gibi çeşitli faktörlerden etkilenmesidir.

İşletme yönetiminin ve diğer paydaşların, işletmenin faaliyetleri ve sonuçları hakkında sağlam yargılarda bulunmak için performansı uygun bir şekilde ölçmesi gerekmektedir. Ancak, doğru performans ölçüsünü seçerken birtakım zorluklarla karşılaşabilmektedir. Öne çıkan zorluklar şunlardır (Gökbulut, 2009: 42):

- Doğru performans ölçütünün seçilmesi, işletmenin geçmişi ile geleceği arasında bağlantı sağlayabilecek nitelikte olmalıdır. Bu ölçüt, işletmenin geçmiş performansını anlamak ve gelecekteki hedeflere ulaşmak için stratejik bir araç olarak kullanılmalıdır.
- Seçilen performans ölçütü sayesinde işletmenin rakiplerle karşılaştırması mümkün olmalıdır. Bu sayede işletme, sektördeki diğer oyuncularla karşılaştırma yaparak güçlü ve zayıf yönlerini belirleyebilmekte ve rekabet avantajı elde etmek için gerekli önlemleri alabilmektedir.
- Finansal ve finansal olmayan ölçüm araçları arasında denge kurulmalıdır. Yalnızca finansal göstergelerle performansı ölçmek, işletmenin gerçek performansını tam olarak anlamayı engellemektedir.
- Performans ölçüm süreci, yeterli ve uygun sayıda ölçümle gerçekleştirilmelidir. Gereksiz ölçümler zaman ve kaynak israfına neden olabilmekte ve anlamlı sonuçlar elde etmeyi zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle, ölçümler işletmenin ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenmeli ve etkili bir performans değerlendirmesi sağlanmalıdır.

İşletme performansının ölçümü, işletmenin hedeflerine ulaşma düzeyini belirlemesine ve müşteri memnuniyetini artırmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, işletme yöneticilerinin karar verme süreçlerine yol gösteren değerli bilgiler sağlamaktadır. (Öztek, 2005: 22).

İşletmelerin rekabetin arttığı ve değişen çevre koşullarına ayak uydurabilmesi için etkin ve verimli bir performans ölçüm sistemi geliştirmesi ve belirli aralıklarla performansını değerlendirmesi gerekmektedir (Çiftçi, 2014: 11). Performans ölçümü, bir işletmenin tamamı için sistematik bir şekilde yapılırken aynı zamanda geçici bir süre veya belirli bir amaç için de uygulanabilmektedir (Parker, 2000: 63). Performans ölçüm sistemi, işletmenin faaliyetlerinin sağladığı değeri ve sürekliliğini sağlamak açısından son derece önemlidir. İşletmelerin kontrol edemediği, geliştirmedeği ve değerlendirmedeği durumlarla başa çıkması mümkün olmayacağından dolayı düzenli olarak performans ölçümü gerçekleştirmeleri gerekmektedir (Çiftçi, 2014: 11).

Son yıllarda küresel krizler ve büyük işletmelerin çöküşü gibi olaylar, işletme yöneticilerinin işletmenin performansını sürekli olarak ölçme ve izleme isteğini daha da artırmıştır. Performans ölçümü, artık sadece işletme yöneticilerinin değil, işletmenin dış çevresinin de ilgisini çeken bir konu olmaktadır. Yatırımcılar, kredi verenler, satıcılar ve müşteriler, işletmenin performansını değerlendirerek, işletmeye yatırım yapmak, kredi vermek, mal satmak veya hizmet sunmak gibi önemli kararlar almaktadır. Bu dış taraflar, işletme hakkında alacakları kararlara ilişkin olarak işletmenin performansını göz önünde bulundurmakta ve değerlendirmektedir (Gökbulut, 2009: 38).

Her organizasyonun, performans ölçümü yapmak için kendine özgü nedenleri bulunmaktadır. Performans ölçümü işletmelerin sürekli gelişmeyi sağlamak ve başarılarını artırmak için vazgeçilmez araçlardır. (Parker, 2000: 63).

Günümüzde işletme yöneticileri, işletme performansını doğru bir şekilde değerlendirmek için finansal ve finansal olmayan performans göstergeleri olmak üzere iki tür performans ölçüsü kullanmaktadır. Finansal performans göstergeleri, bir işletmenin geçmiş ve şimdiki ekonomik performansını değerlendirmek için kullanılmaktadır. İşletmenin mali durumu, gelirleri ve giderleri, kârlılığı ve likiditesine ilişkin öngörü sağlamaktadır. Bu ölçüler aynı zamanda iş stratejilerinin etkinliğini değerlendirmek ve iş faaliyetlerinin hedeflerle uyumunu ölçmek için de kullanılmaktadır. Finansal olmayan performans göstergeleri ise bir işletmenin maddi olmayan varlıklarını, müşteri memnuniyetini, çalışan performansını, yenilikçiliği ve sürdürülebilirliği değerlendirmek için kullanılmaktadır. Bu önlemler, bir işletmenin uzun vadeli başarısını ve rekabet avantajını anlamak için kritik öneme sahiptir. (Gökbulut, 2009: 43).

Finansal performans, işletme performansının oluşturulmasında ve ifade edilmesinde finansal olmayan performansla birlikte önemli bir bileşendir. Ancak günümüzde de işletme performansını açıklama noktasında tek başına yeterli olmamakla birlikte hala başlıca bir unsur olarak değerini korumaktadır. İşletmenin finansal durumunun belirlenmesi ve geleceğe yönelik finansal yönetim kararlarının alınabilmesi için performansın ölçülmesi gerekmektedir (Otley, 2002: 3). Finansal performansın ölçülme amacı, kişi veya kuruluşun belirli bir işe ilişkin güçlü ve zayıf taraflarını ortaya koymak ve kuruluşu belirlenen hedeflere yönelik çalışmaya yönlendirmektir (Cascio, 1992: 267).

Günümüzde işletmeler ekonomik, teknolojik ve sosyal alanlarda yaşanan sürekli değişimlerden önemli ölçüde etkilemekte ve değişime uyum sağlamak için de performanslarını ölçme ve geliştirme faaliyetlerine yoğunlaşmaktadır (Karaman, 2009: 413). Aynı zamanda işletme paydaşları verecekleri kritik kararlarda işletmelerin performansını ölçmek istemektedir (Gökbulut, 2009: 38). Paydaşların aldıkları doğru kararlar neticesinde işletmeye olan güven artacak bu da işletmenin başarı oranını yükselterek performans ölçümünün önemini ortaya koyacaktır (Bayyurt, 2007: 578).

Geleneksel olarak adlandırılan finansal performans ölçümü, geçmişte ve günümüzde yoğun olarak kullanılan bir yöntemdir. Çünkü finansal tablolardaki objektif verilere dayanmaktadır. Ancak bu yöntemin önemli eksiklikleri de bulunmaktadır. Bu eksikliklerin bazıları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır

- Finansal performans ölçütlerinin en büyük eksikliği, geleneksel muhasebe uygulamalarına dayanmasıdır. Bu geleneksel yönetim ve maliyet muhasebesi yöntemleri, özellikle demiryollarında, perakende mağazalarda, tekstil ve çelik fabrikalarında gibi belirli ürün, bölüm ve faaliyetlerin toplam maliyetlerinin hesaplanması için geliştirilmiştir. Bu dönemde, geleneksel muhasebe sisteminde özellikle direkt işçilik maliyeti önemli bir faktör iken günümüzde, genel üretim giderlerinin payı önemli ölçüde artmıştır. Ghalayini ve Noble'ın belirttiği gibi, işletmelerin maliyet yapıları değişmiş ve yalnızca doğrudan işçilik maliyeti odaklı bir performans ölçütü yetersiz kalmıştır (1997: 65)
- Geleneksel performans ölçüm sistemleri genellikle gelir, kâr ve yatırım getirisi gibi finansal ölçütlere odaklanmaktadır. Parker, geleneksel performans ölçüm sistemlerinin genellikle finansal olmayan ölçümleri ölçmekte başarısız olduğunu savunmaktadır. Bunun nedeni, bu somut unsurların sayısallaştırılmasının zor olmasıdır (2000: 63).
- Geleneksel performans ölçütleri, gecikmeli göstergeler olup geçmişte gerçekleşen faaliyetlerin sonuçlarını gösteren, daha önce meydana gelmiş olayların raporlanması sonucunda elde edilen tarihsel verilerdir (Gomes vd, 2004: 522).
- Geleneksel performans ölçüm sistemleri, genellikle finansal sonuçları ön planda tutmakta ve hissedarlar için yüksek kârlılığı öncelikli olarak ele almaktadır. Ancak işletmelerin başarısı ve sürdürülebilirliği, sadece hissedarları memnun etmekle sınırlı

kalmamaktadır. Modern işletmeler, tüm paydaşların beklenti ve ihtiyaçlarını anlamalı ve onlara yönelik stratejiler geliştirmelidir (Neely vd, 2002: 1).

- Geleneksel performans ölçümü, işletmede bir sorunun var olup olmadığını göstermede kullanışlı olmakta, ancak sorunun kaynağı hakkında doğrudan bilgi verememektedir (Nursoy ve Şimşek, 2001: 17).
- Geleneksel performans ölçütleri, genellikle sadece finansal sonuçları ve genel işletme performansını değerlendirmeye odaklanmaktadır. Bunlar, işletmenin gelirleri, giderleri, kârlılığı ve diğer finansal göstergeleri içeren finansal tabloları kapsamaktadır. Ancak bu ölçütler, spesifik üretim stratejilerinin başarısını veya etkinliğini değerlendirmek için yeterli ayrıntı ve bağlamı sağlamamaktadır (Maskell, 1991: 255).
- Geleneksel finansal raporlar, genellikle standart bir muhasebe sistemi çerçevesinde düzenlenmektedir ve işletme genelindeki tüm birimler için aynı formatta sunulmaktadır. Ancak farklı birimlerin iş yapış şekilleri, stratejik hedefleri ve performans öncelikleri birbirinden farklı olmaktadır. Bu nedenle, aynı finansal raporlar, bir bölümdeki performansı değerlendirmede uygun olurken, başka bir bölümdeki performansı değerlendirmede yetersiz veya anlamsız olmaktadır (Ghalayini ve Noble, 1997: 66).

Bu çalışmanın temel amacı, işletmenin finansal performansı üzerinde sürdürülebilirlik göstergelerini belirlemektir. Bu bağlamda, daha önce yapılan sürdürülebilirlik ve finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, finansal performansın ölçüsü olarak hangi göstergelerin dikkate alındığına yönelik bir literatür taraması yapılmıştır. İlgili çalışmalardan birkaçı aşağıda sıralanmıştır.

Van Beurden ve Gossling (2008: 411) çalışmasında finansal performans ölçütlerini iki kategoriye ayırmıştır.

- Birinci kategori, piyasa temelli ölçütleri içermektedir; hisse performansı, hisse fiyatı, piyasa getirisi, piyasa değeri/defter değeri oranı gibi göstergeler yer almaktadır. Hisse senedi piyasasındaki katılımcılar, bir işletmenin geçmiş, şimdiki ve gelecekteki hisse getirilerine ilişkin algılarına dayanarak kararlar vermektedir.
- İkinci kategori ise muhasebe temelli ölçütleri kapsamaktadır. Muhasebe temelli ölçütler, kârlılık ölçütleri (aktif kârlılığı), varlık kullanımı (varlık devir hızları) ve

büyüme gibi faktörlerden oluşmaktadır. Bu ölçütler, bir işletmenin içsel verimliliğini yansıtmakta ve kurumun finansal sağlığı hakkında bilgi sunmaktadır.

Orlitzky, Schmidt ve Rynes (2003: 408) tarafından yapılan çalışmada, finansal performans ölçüleri üç farklı alt gruba ayrılmıştır: piyasa temelli, muhasebe temelli ve algısal ölçüler.

- Piyasa temelli ölçüler, işletmenin birincil paydaş grubu olan hissedarların eğilimlerini yansıtan hisse fiyatı veya hisse fiyatı değerlemesi gibi göstergelerdir. Bu ölçüler, hisse piyasasındaki katılımcıların geçmiş, mevcut ve gelecekteki hisse getirilerine ve risk algılarına dayalı olarak bir işletmenin hisse fiyatını ve dolayısıyla piyasa değerini belirlemektedir.
- Muhasebe temelli ölçüler ise bir işletmenin içsel verimliliğini yansıtan aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığını ve hisse başına kâr gibi göstergelerdir. Bu ölçüler, kurumun faaliyetlerine dışsal piyasa tepkilerinden ziyade yönetim performansını ve içsel karar verme yeteneklerini göstermektedir.
- Algısal ölçüler işletmenin finansal durumuna ilişkin anketlerde sorulan sorulara verilen sübjektif yanıtlardan oluşmaktadır. Bu ölçüler, işletme hakkındaki algıları ve genel görüşleri yansıtmaktadır.

Lu ve diğerleri (2014: 199-200) çalışmasında, 2002 ile 2011 yılları arasında yapılan çalışmaları incelemiş ve genellikle finansal performans ölçüsü olarak piyasa temelli, muhasebe temelli ve algısal ölçülerin kullanıldığı sonucuna ulaşmışlardır. İncelemeye alınan 105 çalışmanın 56'sında muhasebe temelli ölçülerin, 39'unda piyasa temelli ölçülerin ve 10'unda ise algısal ölçülerin kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, muhasebe temelli ölçütlerin objektif ve denetlenmiş, piyasa temelli ölçütlerin kısmen objektif ve algısal ölçütlerin ise anket katılımcılarının yanıtlarına dayalı olduğu için büyük ölçüde sübjektif ölçütler olduğuna işaret etmişlerdir.

Zhang ve Rezaee kurumsal kredibilitenin işletme performansı ile ilişkili olup olmadığını inceledikleri çalışmada muhasebe temelli ve piyasa temelli göstergeler kullanmışlardır. Muhasebe temelli performans göstergeleri net kâr marjı, özkaynak karlılığı (ROE) ve satış artışından oluşurken, piyasa temelli performans göstergeleri ise piyasaya göre düzeltilmiş getiri ve toplam getiriden oluşmaktadır.

Literatür araştırması sonucunda, yapılan çalışmaların finansal performans ölçütleri olarak ağırlıklı muhasebe temelli ve piyasa temelli ölçütleri kullandığı

görülmektedir. Bu çalışmada da aktif kârlılığı (ROA), özkaynak kârlılığı (ROE), kullanılan sermaye getirisi (ROCE), aktif devir hızı (ACS) gibi muhasebe temelli ölçütler ile piyasa değeri/defter değeri oranı (PDDD), Tobin Q oranı ve fiyat/kazanç oranı (FK) gibi piyasa temelli ölçütler kullanılacaktır. Muhasebe temelli ve piyasa temelli ölçütlerin birlikte kullanılması, finansal performansı değerlendirmede olası zayıflıkların önüne geçerek bütüncül bir analiz yapma imkânı sağlayacaktır. Ayrıca, işletmenin hem içsel verimliliği hem de dışsal piyasa algısı detaylı bir şekilde değerlendirilecektir. Muhasebe temelli ölçütler, işletmenin finansal durumunu ve operasyonel etkinliğini yansıtarak içsel performansı anlamamızı sağlayacaktır. Öte yandan, piyasa temelli ölçütler, hisse senedi performansı ve piyasa algısı üzerinden dışsal faktörleri değerlendirerek işletmenin algılanan değerini gösterecektir.

1.1.1 Muhasebe Temelli Finansal Performans Göstergeleri

Finansal oranlar, işletmelerin karlılık, verimlilik, mali ve likidite durumları hakkında sağlıklı bilgiler sunmaktadır. Bilanço ve gelir tablosundaki çeşitli kalemlerin birbirine oranlanmasıyla çok sayıda oran elde edilmektedir (Taş, 2012: 22; Ceylan ve Korkmaz, 46: 2008). Finansal analiz araçları, işletmenin finansal durumunu ve performansını değerlendirmek için kullanılan matematiksel oranlardır. Bu oranların tek başına bir değeri yoktur. İşletmelerin amaçları, geçmiş performansı, sektördeki diğer işletmelerin performansı ve ekonomik koşullar gibi faktörler göz önünde bulundurularak yorumlanmalıdır (Akdoğan ve Tenker, 2010: 640). İşletmelerin muhasebe temelli finansal performans göstergesi olarak kullandığı çok sayıda alternatif mevcut olmakla birlikte tez çalışmada kullanılan ve finansal performansı temsil eden oranlar ele alınmıştır.

1.1.1.1. Aktif Karlılığı Oranı (Return on Assets -ROA)

ROA aktiflerin işletmede ne ölçüde karlı kullanıldığını tespit etmek amacıyla hesaplanmaktadır (Çabuk ve Lazol, 2017: 228). Varlıkların net gelir yaratmadaki katkısının ne kadar olduğunu göstermektedir. Bir işletmenin kar elde etme yeteneğini ölçmek için kullanılan bu oran işletme faaliyetlerinin getirisini temsil etmektedir. Oran ne kadar yüksekse, toplam aktifler için yatırılan her bir Türk lirası fon için yaratılan net kar miktarı o kadar yüksek olmaktadır. Tersine, varlıkların getirisi ne kadar düşük olursa,

toplam varlıklara yatırılan her bir Türk lirası fonundan elde edilen net kâr miktarı o kadar düşük olmaktadır (Wijaya, 2019: 42).

Aktif karlılığı işletmenin elde ettiği net karın toplam aktiflere bölünmesi ile bulunmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2021: 76).

$$ROA = Net\ Kar / Aktif\ Toplamı$$

Bir başka ifade ile varlıkların etkin kullanım düzeyini ölçen aktif karlılığı, işletmenin net kar marjının aktif devir hızı ile çarpılmasıyla hesaplanmaktadır. Aktif karlılık oranının düşük olması net kar marjının veya aktif devir hızının veya her ikisinin birden düşük olmasından kaynaklanmaktadır (Yükçü ve Atağan, 2010: 29)

$$ROA = (Net\ Kar / Net\ Satışlar) \times (Net\ Satışlar / Aktif\ Toplamı).$$

Oranı hem vergiden sonraki karı hem de vergiden önceki karı esas almak suretiyle iki farklı şekilde hesaplamak mümkündür (Akgüç, 2013, 65).

$$ROA = FVÖK / Net\ Varlıklar$$

1.1.1.2.Özkaynak Karlılığı Oranı (Return on Equity -ROE)

İşletme ortaklarının yatırımlarını ne kadar verimli ve etkin kullandığının bir ölçüsü olan ROE, mali rantabilite olarak da adlandırılmaktadır (Çabuk ve Lazol, 2017: 224). Bir başka deyişle oran borçlanmanın karlılık üzerindeki etkisini belirlemek için hesaplanmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 72). Bir işletmenin hissedarlar tarafından elde edilecek karları üretme kabiliyetinin derecesini açıklamaktadır. Bir işletmenin belirli bir sermayeye dayalı olarak net kâr elde etme kabiliyetini ölçmektedir. ROE vergi sonrası net kârı öz sermaye ile ölçmek için kullanılan bir orandır ve öz sermayenin verimli kullanılıp kullanılmadığını göstermektedir. Oranın yüksek olması işletmenin güçlü olduğunu gösterir (Wijaya, 2019: 42-43).

ROE, hissedar servetinin veya işletme değerinin bir temsili olarak kabul edilmektedir (Mardiyanto, 2009: 196). Başka bir deyişle işletmenin net geliri ile sermayesi (ana sermayesi) arasındaki bir karşılaştırmadır. ROE, hissedarlar ve potansiyel yatırımcılar için çok önemlidir. Çünkü yüksek bir ROE, hissedarların yüksek temettü alacağı anlamına gelmekte ve ROE'deki bir artış, hisselerin artmasına neden olmaktadır (Riyadi, 2006: 155).

Bu önemli oran, özkaynak yatırımcılarının, yani ortakların sağladığı sermaye karşılığında elde edilen kâra odaklanmaktadır. Kâr hesaplanırken, kreditorlerin getirileri olan borç maliyetleri düşüldükten sonra ortaklara kalan net kâr dikkate alınmaktadır.

Böylece elde edilen kâr, ortakların finanse ettiği varlıkların kullanımından sağladıkları geliri ifade etmektedir. Bu oran, işletmenin özkaynağın verimli bir şekilde nasıl kullanıldığını göstermektedir. Ortakların getiri potansiyelini değerlendirmede önemli bir ölçüttür (Mucuk ve Güngör Tanç, 2017: 47).

$$ROE = \text{Net Kar} / \text{Özkaynak}$$

Enflasyon, ROE'yi etkilemektedir. Çünkü dönem net karı enflasyondan doğrudan etkilenirken, özkaynaklar enflasyonu geriden takip etmektedir. Bu nedenle, oran zaman içinde artmaktadır. Ancak, sermaye artışı olduğunda, oran düşebilir (Çabuk ve Lazol, 2017: 224). Özkaynak kârlılık oranı; net kâr marjının, varlıkların devir hızı ve özkaynak çarpanı ile çarpılmasıyla da elde edilebilmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2021: 77).

$$ROE = (\text{Net Kar} / \text{Satışlar}) \times (\text{Satışlar} / \text{Özkaynak})$$

Bir işletmenin özkaynak karlılığının artması, diğer koşullar aynı kalmak şartıyla kâr marjının yükselmesine, özkaynak devir hızının artmasına veya her ikisinin de artmasına bağlı olmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 72).

1.1.1.3. Kullanılan Sermaye Getirisi Oranı (Return on Capital Employed - ROCE)

Piyasa ekonomisinde kararlar, öncelikle en yüksek karı elde etmek için işletmede kullanılan sermayenin fayda fonksiyonunu maksimize etmeyi amaçlayan işletmelerin rasyonel davranışlarına dayanmaktadır. Kullanılan sermayenin kârlılığının değerlendirilmesi, iş ortamıyla ilişkiler, yatırımcıların beklediği verimlilik, işletme performansının dinamikleri vb. ile ilgili karmaşık bir eylemdir (Camelia, 2013: 82).

İşletmenin sermaye verimliliğini ve karlılığını değerlendirmek için kullanılmaktadır. Bu oran işletmelerin yükümlülüklerini ne derece yerine getirdiğini ve ortakları için yarattıkları değeri ölçmek için kullanılmaktadır (Mutluay ve Turaboğlu, 2013: 66).

$$ROCE = \text{FVÖK} / (\text{Toplam Varlıklar} - \text{KVYK})$$

1.1.1.4. Aktif Devir Hızı Oranı (Active Turnover Rate -ATR)

Bir işletmenin, satışlarından elde ettiği gelirin, işletmeye yapılan yatırımlara oranı olarak hesaplanmaktadır. Bu oran, işletmenin sermaye yoğun teknoloji kullanımının bir göstergesi olmaktadır. Ayrıca, işletmenin varlıklarını ne kadar verimli kullandığının da bir ölçüsüdür (Akgüç, 2013: 5).

İşletmede aktif kullanım ölçüsünü göstermektedir. İşletmenin aktif yapısı içinde sabit değerlerin nispi önemini yansıtmaktadır. Bir işletmede sabit varlıklar, bir işletmenin aktif toplamının önemli bir kısmını oluşturuyorsa, varlıkların devir hızı yavaşlamaktadır. Bu durum, işletmenin varlıklarını tam olarak kullanamadığını göstermektedir. Bu oranın yüksek olması işletmenin tam kapasiteye yakın çalıştığını göstermektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2008; 68)

$$ATR = \text{Net Satışlar} / \text{Aktif Toplamı}$$

Aktif toplamı içerisinde sabit değerlerin önemsiz olduğu endüstri kollarında, aktif devir hızı yüksektir. Aktif devir hızı bir işletmenin karlılığını tayin eden önemli faktörlerden birisidir (Ceylan ve Korkmaz, 2008; 68).

1.1.1.5.Firma Büyüklüğü (Toplam Varlıklar-Lns ve Toplam Satışlar- Lnp)

Firma büyüklüğü ölçek ekonomisi geliştirmek için işletmelerin üretim faaliyetlerinde sıklıkla kullandıkları bir ölçüdür (Gooding ve Wagner, 1985: 462). Firma büyüklüğünü belirlemek için kullanılan birçok değişken sıralamak mümkündür. Bunlar kurumsal büyüklük, işletmenin toplam varlıkları, işletmenin toplam satışları, işletmeye yatırılan sermaye miktarı, işletmenin çalışan sayısı, piyasa değeridir. Bu çalışmada ise yapılan literatür taramaları sonucu en sık kullanılan ve finansal performans arasında en anlamlı ilişkinin bulunduğu değişkenler olan toplam varlıklar ve toplam satışlar kullanılmıştır.

- *Lns*: Firma büyüklüğünü açıklamak için kullanılan değişkenlerden biridir. Toplam varlıkların logaritmasının alınması ile hesaplanmaktadır.
- *Lnp*: Firma büyüklüğünü açıklamak için kullanılan değişkenlerden diğeridir. Toplam satışların logaritmasının alınması ile hesaplanmaktadır.

1.1.1.6.Kaldıraç Oranı (KO)

İşletmenin toplam borçlanma oranı olarak da ifade edilen kaldıraç oranı işletmedeki varlıkların ne kadarının borçlar ile finanse edildiğini göstermektedir. İşletmenin toplam yabancı kaynaklarının (Toplam Borç) toplam varlıklarına bölünmesi ile bulunmaktadır (Koç, 2018:27).

Kaldıraç oranı, işletmenin varlıklarını karşılamak için ne oranda yabancı kaynak kullandığını gösteren, işletmenin yabancı kaynaklardan faydalanma derecesini ölçmek

için kullanılan, kredi kurumlarının risklerini belirlemek için başvurdukları bir orandır (Düzer, 2008, 15)

1.1.2. Piyasa Temelli Finansal Performans Göstergeleri

İşletmelerin borsada işlem gören hisseleri için hesaplanabilen ve kullanılan piyasa bazlı finansal performans göstergeleri, kârlılık verileri yerine işletmenin piyasa değerine odaklanmaktadır. Bu göstergeler, piyasa değerini ve fiyat değişimlerini temel alarak analizleri tamamlarken aynı zamanda piyasa değeri ile karşılaştırılabilir diğer verileri de dikkate almaktadır (Mucuk ve Güngör Tanç, 2017: 60).

Muhasebe temelli finansal performans göstergeleri, işletmenin geçmiş ve mevcut performansını ölçerken, piyasa bazlı finansal performans göstergeleri ise, işletmenin mevcut durumunu ve gelecekteki performansını ölçmektedir (Mucuk ve Güngör Tanç, 2017: 60).

1.1.2.1. Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı (PD/DD)

PD/DD oranı, adi hisse senedinin piyasa değerinin defter değerine bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Bu oran, hisse senedinin gerçek piyasa değerinin, defter değerine göre ne kadar olduğunu göstermektedir. Öncelikli hisse senedi olmayan bir işletmenin adi hisse senedinin defter değeri, işletmenin özkaynaklarının dolaşımdaki adi hisse senetlerinin sayısına bölünmesi ile hesaplanmaktadır (Agrawal vd., 1996: 334).

İşletmenin piyasa değerinin, özkaynakların kaç katı olduğunu gösteren orana göre hisse senedinin 1TL'lik defter değerine karşılık, yatırımcıların kaç TL ödemeye razı olduklarını ifade etmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 73). Bir işletmenin defter değeri bilançodaki varlıklardan toplam borçlar düşüldükten sonra kalan kısmını ifade etmektedir. İşletme satıldığında ve borçların tamamı kapatıldığında, sermayedarlara kalan kısmı temsil etmektedir (Güzeldere ve Sarioğlu, 2010: 56).

Yatırımcılara hisse senedi alıp satma ya da elde tutma kararlarında fikir vermektedir (Çabuk ve Lazol, 2017: 234). Oran büyüdükçe hisse senedinin değer kazandığı sonucuna ulaşılmaktadır (Aydın, 2008: 56). Sektör ortalamasının üzerinde bir oran, hisse senedinin değerinin piyasa fiyatından yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durumda, hisse senedinin satılması düşünülmelidir. Sektör ortalamasının altında bir oran ise, hisse senedinin değerinin piyasa fiyatından düşük olduğunu göstermektedir. Bu durumda, hisse senedinin satın alınması düşünülmelidir (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 73).

$$PD/DD = \text{Hisse Senedinin Borsa Fiyatı} / \text{Hisse Senedinin Defter Değeri}$$

1.1.2.2. Tobin Q Oranı (Q)

Tobin Q oranı hisseleri borsada işlem gören işletmelerin finansal performanslarını ölçmek için kullanılan bir göstergedir. Tobin ve Brainard tarafından yapılan bir çalışmada ilk defa bahsedilen oran (Ang ve Beck, 2000: 28), James Tobin tarafından teori olarak ilk kez ortaya atılmış olması nedeniyle Tobin Q katsayısı olarak adlandırılmaktadır (Özbay, 2013: 235).

Tobin Q oranı temelde, bir işletmenin borç ve özkaynaklarının piyasa değerinin, varlıkların cari yerine koyma maliyetine oranıdır (Lee ve Tomkins, 1999: 20). Oranın 1'den küçük olması işletmeye olması gerekenden daha az değer biçildiğini, oranın 1'den büyük olması ise olması gerekenden daha fazla değer biçildiğini göstermektedir (Rahman, 2016: 168). Aşağı gösterildiği gibi hesaplanmaktadır (Butt vd., 2023: 534).

$$\text{Tobin } Q = \text{Toplam DD} / \text{Toplam Varlık Değeri}$$

Tobin Q oranı, bir işletmenin yeni yatırım kararları almasında önemli bir rol oynamaktadır. Tobin ve Brainard'a göre, bu oran, bir işletmenin varlıklarının piyasa değerinin, yeni yatırımların maliyetlerine göre ne kadar yüksek veya düşük olduğunu göstermektedir. Tobin'e göre ise, bir işletmenin yatırım oranı, ek yatırımların piyasa değerinin, bu yeni yatırımların maliyetlerine göre ne kadar yüksek veya düşük olduğunu gösteren marjinal Q oranına bağlıdır. Marjinal Q oranı, uygulamada hesaplanması zor olduğundan, ortalama Q oranı daha sık kullanılmaktadır. (Ang ve Beck, 2000: 28). Yaklaşık Q değeri ise aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Canbaş vd., 2005: 27).

$$\text{Yaklaşık Tobin } Q = [\text{Piyasa Değeri} + (\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar} - \text{Dönen Varlıklar}) + \text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar}] / \text{Aktif Toplam}$$

1.1.2.3. Fiyat / Kazanç Oranı (F/K)

Fiyat-kazanç (F/K) oranı, hisse senedi fiyatının ve vergi sonrası hisse başına kazancın oranıdır. Hisse senedi yatırım değerini ölçen ve borsa gelişme durumunu yansıtan önemli bir endeks olan F/K oranı, yatırımcıların hisse senedi yatırım riskini tespit etmesi ve tavsiye edilebilir yatırım stratejisini seçmesi için ve bankacılık saklama departmanının sağlam düzenleme önlemleri alması için fayda sağlamaktadır (Tian, 2011: 561). Oran hisse senedinin borsa değerinin, hisse başına düşen kâra bölünmesi ile

hesaplanmaktadır (Karan, 2018: 520). Oranının yüksek olması, hisse senetlerinin değerinin arttığını göstermektedir (Akgüç, 2013; 493)

$$F/K = \text{Hisse Senedinin Borsa Değeri} / \text{Hisse Başına Kar}$$

Bu orandan daha çok işletmeye yatırım yapmış olanlar ile yatırımda bulunmak isteyenler yararlanmaktadır. Orandaki bağıntı bir katsayı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kat sayı büyüdükçe hisse senedinin fazla değer kazandığı anlamı çıkmaktadır. Yani bu kat sayı artması hisse senedinin satılması, küçülmesi ise satın alınması meylini artırmaktadır (Çabuk ve Lazol, 2017: 234).

$$KO = \text{Toplam Borçlar} / \text{Toplam Aktifler}$$

1.2. FİNANSAL OLMAYAN PERFORMANS GÖSTERGELERİ

Geleneksel endüstri çağında, işletmeler performanslarını ölçmek için genellikle sadece finansal ölçütleri kullanılmaktaydı. Ancak finansal ölçütler yalnızca geçmişte gerçekleşen olaylarla ilgili bilgiler sunmaktadır ve bu yöntem o dönemdeki işletmeler için uygunken, bilgi çağına geçişle birlikte artık yeterli olmamaktadır. Bilgi çağında işletmelerin başarıya ulaşması için uzun vadeli yatırımlar büyük önem taşımaya başlamıştır. Başarılı kapasite ve müşteri ilişkilerinin yanı sıra, müşterilere, tedarikçilere, çalışanlara, işletme içi işleyişlere, teknolojiye ve yeniliklere yatırım yapmak gerekli hale gelmiştir. Bu nedenle, performans ölçümü için sadece finansal ölçütler yeterli değildir (Kaplan ve Norton, 1996: 53).

Endüstri çağında finansal ölçütlerin yeterli olmamasının bir başka nedeni, o dönemde işletmelerin temel değer ve gelir yaratma kaynaklarının maddi varlıklar ve finansal varlıklar üzerine odaklanmış olmasıdır. Arsa, arazi, demirbaş, stoklar gibi somut varlıklar ve nakit, menkul kıymetler gibi finansal araçlar, işletmelerin büyümesi ve kar elde etmesi için ana hedefleri ve değer yaratma odaklarıyken yirminci yüzyılın sonlarına doğru, iş dünyasında önemli bir değişim yaşanmış ve işletmeler artık sadece maddi ve finansal varlıklarla değer yaratamamaya başlamıştır. Geleneksel ölçütler artık işletmelerin gerçek başarılarını tam olarak yansıtamamış ve maddi olmayan, yani maddi varlıklarla ölçülemeyen faktörlere de dayanmaya başlamıştır (Atkinson vd., 2011: 42).

Müşteri sadakati ve ilişkileri, etkin ve yüksek kaliteli iş süreçleri, yeni ürün ve hizmetlerin sürekli geliştirilmesi, çalışanların yetenekleri ve motivasyonu, veri tabanları ve bilgi sistemleri, örgüt kültürü gibi maddi olmayan duran varlıklar, işletmelerin değer yaratma sürecinde merkezi bir öneme sahip hale gelmiştir. Artık müşteri memnuniyetini

artırmak, rekabet avantajı sağlamak ve sürekli inovasyonu teşvik etmek, işletmelerin uzun vadeli başarısını belirlemek için vazgeçilmez faktörler haline gelmiştir (Soylu ve Ayanoğlu, 2022: 208).

Performans ölçüm sistemleri, örgüt stratejilerinin genellikle işletmeye özgü olarak hazırlanması ve ölçüm sistemlerinin işletme stratejileriyle doğrudan ilişkili olması nedeniyle farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte, performans ölçüm sistemi tasarımı finansal olmayan performans ölçütlerinin kullanılması ortak bir yaklaşım olarak görülmektedir (Medori ve Steeple, 2000: 520). Çok boyutlu performans ölçüm sistemlerinin örnekleri aşağıda yer almaktadır:

- Kurumsal Karne (Balanced Scorecard)
- Performans Prizması
- Performans Ölçüm Anketi
- Sonuçlar ve Belirleyiciler Yaklaşımı
- Performans Ölçüm Matrisi
- Performans Piramidi
- Dinamik Çok Boyutlu Performans Sistemi
- Bütünleşik Performans Ölçüm Sistemi
- Bütünleşik Dinamik Performans Ölçüm Sistemi
- Makro Süreç Modeli
- Dinamik Performans Ölçüm Sistemi

Çok boyutlu performans ölçüm sistemleri içerisinde dünya çapında en çok bilinen ve en çok uygulanan yöntem Kurumsal Karne olmuştur. Kurumsal karne, 1990 yılında Robert S. Kaplan ve David P. Norton tarafından geliştirilen çok boyutlu bir performans ölçüm sistemidir. Kurumsal karne, kısa vadeli sonuçlara odaklanan geleneksel finansal tabanlı performans ölçüm sistemlerinin eksikliklerini gidermek için tasarlanmıştır (Mackay, 2005: 11).

Tablo 2’de finansal ve finansal olmayan performans göstergelerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 2: Finansal ve Finansal Olmayan Performans Göstergelerinin Karşılaştırılması

Karakteristik	Finansal performans göstergeleri	Finansal olmayan performans göstergeleri
Sistemin temeli	Muhasebe standartları	İşletme stratejisi

Ölçüt tipi	Finansal	Operasyonel ve finansal
Kime yönelik	Orta ve üst yönetim	Tüm çalışanlar
Frekans	Geri (haftalık veya aylık)	Gerçek zamanlı (saat, gün vb.)
“Gerçeklik” ile bağlantısı	Dolaylı, yanıtıcı	Basit, doğrudan
Üretim düzeyi ile ilgisi	İlgili değil	Kullanılır
Format	Sabit	Esnek- değişken
Amaç,	İzleme	Gelişme
Sürekli gelişime etkisi	Engelleyici	Destekleyici

(Kaynak: Ghalayini vd., 1997: 210)

Finansal olmayan performans göstergelerinin finansal performans göstergelerine göre daha zamanında, ölçülebilir ve kesin olması gibi avantajları bulunmaktadır. Ayrıca sürekli iyileştirmeye yol açabilen işgücü için daha anlamlıdır. Ek olarak, finansal olmayan ölçüler işletmenin amaç ve hedefleri ile uyumludur ve pazar ihtiyaçları değiştikçe değiştirilmektedir. Ancak finansal olmayan ölçüm sistemlerinin bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Birincisi, bir işletmenin kullanabileceği çok fazla finansal olmayan ölçü olması dolayısıyla hangilerinin kullanılacağına karar vermek zor olmaktadır. Ek olarak, finansal olmayan önlemlerin sağladığı iyileştirmeler parasal olarak ifade edilemediği için bu önlemlerin işletmenin kârlılığı üzerindeki doğrudan etkisini görmek zor olmaktadır. (Yüreğir ve Nakıboğlu, 2007: 549)

İKİNCİ BÖLÜM: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE RAPORLAMASI

Sürdürülebilirlik kavramı kökeni çok eskilere dayanan bir kavram olmakla birlikte son dönemlerde hükümetlerin, işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve akademisyenlerin sıklıkla üzerinde durduğu ve çalışmalar yaptığı, önemi her geçen gün artan bir kavram haline gelmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak 18. yy'dan sonra kaynak sorununu çözmek, insan refahını devam ettirmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik yaygın olarak sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir raporlama ve kurumsal sürdürülebilirlik gibi devamlılığı sağlanmak istenen diğer kavramlarla birlikte kullanılmaktadır (Can, 2017: 138-139).

Çalışmanın bu bölümünde sürdürülebilir kalkınma kavramı, sürdürülebilirlik kavramı ve boyutları, kurumsal sürdürülebilirlik kavramı teorileri ve modelleri ile açıklanmıştır. Aynı zamanda işletmeler için önem arz eden sürdürülebilirlik raporlaması kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi, amacı ve içeriği, raporlamaya ilişkin standartlar, ilkeler ve yetkili kuruluşlar, dünyada ve Türkiye'de sürdürülebilir raporlama ile ilgili gelişmeler üzerinde durulmuştur.

2.1.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilir kalkınma işletmelerin katkısını da içeren makro düzeyde geliştirilmesi gereken bir yaklaşımdır. Çünkü işletmelerin sahip olduğu ekonomik kaynaklar, bilgi teknolojileri ve teknolojik araçlar sosyal ve çevresel sorunların çözümüne katkı sağlamaktadır. Bu sebeple işletmelerin çevresel ve sosyal sorumluluklarına önem vermeleri ve sorumluluklarını artırmaları toplumun sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmasında önemli rol oynamaktadır (Kayahan, 2014: 59).

2.1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Önemi

Sürdürülebilir kalkınma kavramına geçmeden önce farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlanan kalkınma kavramı üzerinde durulmuştur. Günümüzde genellikle ekonomik bir argüman olarak algılanan kalkınma yaklaşımları insan merkezli olmaktadır. Ancak kavram ekonomik alanın dışında da geniş bir alanı kapsamaktadır (Tıraş, 2012: 59).

Alkin'e göre ekonomik kalkınma "Toplumun yaşam standartlarını, üretilen malların kalitesini ve üretimin organizasyonunu iyileştiren bir süreç" olarak tanımlanırken (2008: 465) A.R. Flammang'e göre ise, daha fazla çıktının elde edilmesi ve teknik ve kuramsal yapıdaki değişmelerin bir arada gerçekleştiği bir durum (1979:50) olarak tanımlanmaktadır (Yükçü ve Kaplanoğlu, 2016: 64). Yani kalkınma, sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel değişimi de içeren bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Goodland ve Ledeck'in yaklaşımına göre ise sürdürülebilir kalkınma, yenilenebilir ve yenilenemeyen doğal kaynakları ortadan kaldırmayacak, bozmayacak veya gelecek nesiller için yararlanabilirliğini azaltmayacak biçimde kullanılmasıdır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına erişim olasılığının yüksek olmasını sağlamak için yenilenemeyen enerji kaynaklarının yeterince yavaş bir şekilde tükenmesini gerektirmektedir (Goodland ve Ledeck, 1987: 25, Moldan, 2012:5). Çevrenin korunması ve ekonomik gelişmenin birlikte gerçekleştirilmesini amaçlayan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, çevre değerlerinin ve doğal kaynakların akılcı yöntemlerle kullanılmasını ve bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararlarının da göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir (Turgut, 1996: 701).

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik koşuluyla karakterize edilebilen sürdürülebilirlik hedefine ulaşma sürecidir (Robert vd, 2002: 199). Sürdürülebilir kalkınma genel olarak mevcut ve gelecek nesiller için güvenli, sağlıklı, yüksek yaşam kalitesi sağlamayı amaçlayan insan merkezli bir yapıdır (Gladwin vd., 1985: 879). Sürdürülebilir kalkınma çevre, ekonomi ve toplum arasında var olan karmaşık ilişkileri anlamayı, bütünleşmeyi ve bunlara göre hareket etmeyi içermektedir (Drexhage ve Murphy, 2010: 6). Dünya Bankası'na göre sürdürülebilir kalkınma, uzun süreçte ekonomik gelişme için ihtiyaç duyulan çevre ve insan kaynaklarının korunmasını gerektirmektedir (Lee, 1985: 288).

2.1.2. BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

1980 yılından beri sürdürülebilir kalkınma, genelde insanın yeryüzünde varlığının sürekliliği anlamında ele alınmakta ve "Ortak Geleceğimiz" adıyla bilinen 20 Mart 1987 tarihli BM Brundtland Raporu'nda tanımlandığı şekilde kullanılmaktadır. Brundtland Raporu'nda sürdürülebilir kalkınma "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak

tanımlanmaktadır. Raporda gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ekonomik politikalara uyum sağlayarak sürdürülebilirliği benimsemelerinin ve ekonomilerini iyileştirmeye çalışmalarının kaçınılmaz olduğundan da bahsedilmektedir (Brundtland Raporu, 1987: 8).

Bu gelişmelerin ardından Eylül 2000’de toplanan BM Genel Kurulu küresel düzeyde insan onuru, eşitlik ve esenlik ilkelerinin güçlendirilmesinin dünya toplumlarının ortak sorumluluğu olduğunu kabul ederek 8 hedeften oluşan BM Binyıl Bildirgesi’ni ilan etmiştir. BM MDGs olarak bilinen hedefler şunlardır: United Nations-UN. (2023,11 Mayıs). 2000-2015, Millennium Development Goals. (<https://research.un.org/en/docs/dev/2000-2015>)

1. Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması
2. Evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi
3. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması
4. Çocuk ölümlerinin azaltılması
5. Anne sağlığının iyileştirilmesi
6. HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi
7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
8. Kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi

Eylül 2015’te toplanan BM geçen süre içerisindeki performansı küresel ölçekte değerlendirmiş ve hedeflere ulaşma açısından ortaya konulan performansın ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunlara çözüm getiremediği kararına varmıştır (Peşkircioğlu, 2016: 5). Bu kararın ardından küresel olarak anlamlı bir kalkınmanın gerçekleşmesi için, daha güçlü uluslararası çevresel yönetimi teşvik etmek ve ekonomik, sosyal, çevresel faktörlerin dengeli bir şekilde bütünleşmesini sağlamak adına yeni bir modele ihtiyaç duyulmuştur. BM Genel Kurulunda yer alan ve aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 193 üye ülkenin imzası ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (Sustainable Development Goal - SDG) 2030 kabul edilmiştir. SKA 2030; 17 temel amaç ve 169 adet hedeften oluşmaktadır (Omisor, 2018: 138). SKA 2030 temel amaçları şunlardır: UN. (2022, 12 Aralık). Take Action for the Sustainable Development. (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>)

1. Her türlü yoksulluğu her yerde sona erdirmek
2. Açlığa son vererek yoksulluğu ortadan kaldırmak

3. Sağlıklı yaşamlar sağlamak ve her yaşta herkes için refahı desteklemek
4. Herkes için kaliteli eğitim sağlamak
5. Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamak ve tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek
6. Herkes için su ve sanitasyona erişim sağlamak
7. Uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişim sağlamak
8. Herkes için kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, istihdamı ve insana yakışır işi teşvik etmek
9. Dirençli bir altyapı oluşturmak, sürdürülebilir bir sanayiye ve yeniliği teşvik etmek
10. Ülkeler içinde ve ülkeler arasında eşitsizliği azaltmak
11. Şehirleri kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak
12. Sürdürülebilir tüketim ve üretim modellerini sağlamak
13. İklim değişikliği ve etkileriyle mücadele etmek için acilen harekete geçmek
14. Okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmak
15. Ormanları sürdürülebilir bir şekilde yönetmek, çölleşmeyle mücadele etmek, arazi bozulmalarını durdurmak ve tersine çevirmek, biyolojik çeşitlilik kaybını durdurmak
16. Adil, barışçıl ve kapsayıcı toplumları teşvik etmek
17. Sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı canlandırmak

Yukarıda sıralanan SKA 2030'un 17 temel amacı Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

(2023, 1 Kasım). (www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr).

SKA'ların ilan edilmesi hem kamu hem de özel kurumlarda çeşitli yeniliklere yol açmaktadır. Bu reformlar, özellikle sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konularda önemli bir etkiye sahiptir (Li ve Mckernan, 2016: 586). SKA'ların ortaya çıkışı, çevreyi olumlu yönde geliştirme ve herkes için sürdürülebilir bir gelecek yaratma ihtiyacını giderme amacı taşımaktadır. Bu durum karşısında kurumsal organizasyonlar, değer yaratma sürecinde tüm paydaşların kapsanmasını sağlayarak sürdürülebilir kalkınma ilkelerine bağlılık göstermeyi taahhüt etmektedir (Omisore, 2018: 143).

SKA'ların ortaya çıkmasından sonra, uluslararası kuruluşlar, düzenleyici kurumlar, standart belirleyiciler ve meslek kuruluşları, özellikle sürdürülebilirlik konularında kurumsal bilgileri iyileştirmenin yollarını sürekli olarak aramaktadır (Fasial, 2012: 20). SKA'ların kurumsal raporlamanın geleceği için oldukça önemlidir. Bu hedeflerin kurumsal bilgilere dahil edilmesi ile finansal raporlama kalitesinin daha da artıracığı savunulmaktadır (Papaspypopoulos ve Karamanolis, 2016: 37).

2.2.SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI, BOYUTLARI ve SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÜÇGENİ

Kökeni 18. yy.'a dayanan sürdürülebilirlik kavramı, insan faaliyetlerinin ekolojik yaşam sisteminin işlevini bozmadan, doğal kaynakların korunduğu ve gelecek nesiller için de kullanılabileceği bir olgudur (Costanza vd., 1991: 8; Donsa vd, 1991: 8; (Kidd, 1992: 3). Bu başlık altında sürdürülebilirlik kavramı, sürdürülebilirliğin boyutları ve boyutlar arasındaki ilişkileri anlatan sürdürülebilirlik üçgeni üzerinde durulmaktadır.

2.2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik kavramının Türk Dil Kurumunda (TDK) direkt karşılığı bulunmamakla birlikte süreklilik kavramı; sürekli olma, kesintisiz olarak sürüp gitme durumu, devamlılık olarak tanımlanmıştır. Kökeni latince “sustinere” kelimesinden gelen “sürdürülebilirlik” (sustainability) kavramı, sözlüklerde farklı anlamlarda kullanılsa da temelde sürdürmek, desteklemek, var olmak, temin etmek anlamlarına gelmektedir (Ergün ve Özçoban, 2017: 99).

1960'lı yıllarda çevreye verilen zararların artması ve 1970'lerde de uluslararası boyuta ulaşması sürdürülebilirliğe olan duyarlılığı artırmıştır. 1972 yılında Stockholm-İsveç'te düzenlenen BM Stockholm Konferansı sırasında çevre sorunları tartışılmıştır. Bu durum 1983 yılında BM tarafından WCED'nin kurulmasına sebep olmuştur.

Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak çevre koruması ile ilgili olarak ortaya çıkmış olsa da ekonomik çevresel, sosyal ve yönetim boyutlardan oluşan bir bütündür (Figge ve Tobias, 2004, 176, Wakefield, 1982:7).

Ruckelshaus (1989: 167) sürdürülebilirliği; ekosistemin sınırları içinde iktisadi kalkınmanın ve gelişmenin etkileşimli olarak gerçekleştirileceği ve zaman içinde muhafaza edileceği öğretidir.” şeklinde tanımlarken, Gilman (1992: 100) “Toplulukların, ekosistemin ya da herhangi bir sistemin temel kaynakları tüketmeden sonsuza kadar işlevini gerçekleştirmesidir.” şeklinde tanımlamıştır.

Sürdürülebilirlik, biyolojik sistemlerin genetik çeşitliliğini, dayanıklılığını ve biyolojik üretkenliğini korumayı, ekonomik sistemlerin temel ihtiyaçları karşılmasını, eşitliği ve faydalı mal ve hizmetlerin üretimini artırmayı, sosyal sistemlerin kültürel çeşitliliğini, kurumsal sürdürülebilirliği ve sosyal adaleti sağlamayı amaçlamaktadır (Barbier, 1987: 103).

Sürdürülebilirlik, tüm kaynakların, yani doğal kaynakların, insan kaynaklarının ve ekonomik kaynakların, sorumlu ve ihtiyatlı bir şekilde kullanılması için tüm paydaşların katılımıyla geliştirilmektedir. Bu paydaşlar arasında hükümetler, işletmeler, sivil toplum kuruluşları ve bireyler yer almaktadır (Viederman, 1994: 5).

Sürdürülebilirlik, ekonomik faaliyetlerin çevresel etkilerini dikkate almaktadır (Hawken, 1993: 139). Sürdürülebilirlik, sadece kaynakların zaman içinde verimli olarak tahsis edilmesini değil, aynı zamanda mevcut ve gelecek nesiller arasında adil bir şekilde dağıtılmasını ve ekonomik bir faaliyet ölçeği geliştirilmesini vurgulamaktadır. Sürdürülebilirlik, ortak fayda için bir düzeyde ortaklaşa karar almayı gerektirmektedir (Gray ve Milne, 2002: 67-68).

Chapin sürdürülebilirliği “Ekolojik sistemin üretkenliğini, ilerleyişini ve öğelerini sonraki yıllarda da devam ettirebilme durumu.” olarak tanımlamaktadır (Karaca, 2019: 3). Doane ve MacGillivray (2001: 15) sürdürülebilirliği “Bir işletmenin hem karlılığını, verimliliğini ve finansal performansını hem de doğal kaynakları, insan kaynaklarını ve sosyal sermayesini koruma ve geliştirme yeteneğidir” şeklinde tanımlamaktadır. Dyllick ve Hockerts (2002: 131) ise sürdürülebilirliği işletmeler açısından ele alarak “bir işletmenin doğrudan ve dolaylı paydaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak için gelecekteki paydaşların ihtiyaçlarını da karşılama yeteneğinden ödün vermemesi.” şeklinde tanımlamaktadır.

Yukarıda yer alan farklı tanımlardan anlaşılacağı üzere sürdürülebilirlik kavramı nesiller arası kaynaklara erişim ve ihtiyaçların karşılaması açısından eşitliği vurgulayan bir kavramdır (Foy, 1990: 772). Aynı zamanda sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim boyutlardan oluşan çok boyutlu ve bütünsel bir kavram olduğu sonucuna varılmaktadır (Giovannoni ve Fabietti 2013: 23).

Sürdürülebilirlik kavramı, 1960'lı yıllardan itibaren üzerinde konuşulmaya başlanmış, olmasına rağmen BM'in 1987 yılında yayımladıkları Brundtland Raporu adıyla anılan ve Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda yaptıkları sürdürülebilir kalkınma tanımı ile önemini artırmıştır (Brundtland Report, 1987: 16). Bundan sonra da sırasıyla; 1992 -Rio zirvesi, 1996 -Habitat 2 zirvesi, 1997 -Kyoto Protokolü, 1997 -Rio+5 zirvesi, 1997- Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI) gibi uluslararası alanda birçok girişim gerçekleştirilmiş ve sürdürülebilirliğin önemi vurgulanmıştır (Özmehmet, 2008; 5). Tablo 3'te sürdürülebilirlik alanında yaşanan önemli düzenlemelere ve raporlama çerçevelerine ilişkin tarihsel gelişim süreci yer almaktadır.

Tablo 3: Sürdürülebilirlik ile İlgili Önemli Düzenlemelere ve Raporlama Çerçevesine İlişkin Tarihsel Gelişim

Yıl	Dünya'da Sürdürülebilir Raporlama Gelişmeleri
1972	Roma Kulübü tarafından "Büyümenin Sınırları" isimli rapor yayınlandı
1987	BM öncülüğünde Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu) yayınlandı
1992	BM Rio'da Çevre ve Kalkınma Zirvesi'ni düzenledi.
1996	Habitat 2 Zirvesi düzenlendi.
1997	Kyoto protokolü yapıldı. Rio+5 Zirvesi düzenlendi. BM öncülüğünde GRI kuruldu.
2000	BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (The United Nations Global Compact - UNGC) imzalandı.
2002	Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (World Summit on Sustainable Development- WSSD) düzenlendi. Gıda, su, barınak, sanitasyon, enerji, sağlık hizmetleri ve ekonomik güvenli, doğal kaynakların korunması konularında eylem planı açıklandı.
2010	Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council - IIRC) kuruldu.
2011	Sürdürülebilir Muhasebe Standartları Kurulu (Sustainable Accounting Standards Board - SASB) kuruldu. Böylece konu hakkında sektörel raporlamanın önü açıldı.
2012	BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) Haziran 2012 tarihlerinde Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde düzenlendi. Sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması için açık ve pratik önlemler içeren odaklanmış bir siyasi sonuç belgesi ile sonuçlandı.
2013	IIRC tarafından Entegre Raporlama Çerçevesi (Integrated Reporting Framework- IRF) oluşturuldu.

2015	2015 sonrası kalkınma gündeminin kabulüne yönelik BM zirvesi, 25-27 Eylül 2015 tarihlerinde New York'ta gerçekleştirildi ve Genel Kurul'un üst düzey genel kurulu olarak toplandı. BM üyesi ülkelerce 2030 yılında ulaşılması planlanan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (Sustainable Development Goal - SDG) kabul edildi.
2016	Paris İklim Anlaşması imzalanmıştır.
2017	İklimle İlgili Finansal Açıklamalar Çalışma Grubu (Task Force on Climate Related Financial Disclosures - TCFD) tavsiyeleri yayımlandı.
2019	AB Yeşil Mutabakatı Yayımlandı.
2021	Değer Raporlama Vakfı (Value Reporting Foundation - VFR), SASB ve IIRC birleşti. Avrupa Finansal Raporlama Danışma Grubu (European Financial Reporting Advisory Group -EFRAG) tarafından AB Taslak Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması Direktifi yayımlandı. BM İklim Değişikliği Konferansı (COP26) düzenlendi. Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (International Sustainability Standards Board-ISSB) kuruldu.
2022	ISSB iki adet taslak standart yayımlayarak bunları kamuoyu görüşüne açtı.
2023	AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi yürürlüğe girdi

(Kaynak: 9. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi (ICAFR22) KGK Başkanı Hasan Özçelik'in sunumundan ve <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/unced> adresinden hazırlanmıştır.)

2000–2015 dönemi için 2000 yılında oluşturulan BM Binyıl Kalkınma Hedefleri (Millennium Development Goals – MDGs) sürdürülebilirliği sosyal açıdan ele alan ve yoksulluk, sağlık ve ayrımcılık gibi konularına değinen önemli bir kilometre taşıdır. 2002 yılında Johannesburg Zirvesi sürdürülebilir kalkınma algısında çevresel sorunlardan sosyal ve ekonomik kalkınmaya doğru büyük bir kayma olduğunu göstermektedir (Drexhage ve Murphy 2010: 8-9). Bu gelişmeleri takiben 2005 BM Sorumlu Yatırım Prensipleri Girişimi, 2009 Sürdürülebilir Borsalar Girişimi, 2012 Rio +20 Zirvesi, 2013 Entegre Raporlama Çerçevesi Sürdürülebilirlik alanında gerçekleşen önemli girişimleri oluşturmaktadır

2.2.2. Sürdürülebilirlik Boyutları

Sürdürülebilirlik ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik, işletmenin sahip olduğu tüm sermaye kaynaklarını verimli bir şekilde kullanılmasını ifade etmektedir. Kar, hisse başına kar gibi finansal göstergelere dayanmaktadır (Elkington, 1997: 57; Aksoy, 2013: 21). Foy (1990: 777), “Ekonomik Sürdürülebilirlik ve Çevresel Varlıkların Korunması” başlıklı

makalesinde, ekonomik açıdan sürdürülebilirliği, “Mevcut ekonomik faaliyetlerin gelecek nesillere orantısız bir şekilde yük getirmemesidir.” şeklinde açıklarken, Harris (2001: 27) ise “Refahın veya faydanın zaman içinde maksimize edilmesidir.” şeklinde açıklamaktadır.

Sürdürülebilirliğin çevresel boyutu, bir sistem oluşturabilmek için yenilenebilir kaynakların aşırı tüketiminden kaçınmayı ve yenilenemeyen kaynakları ise yeterli ikamelere yatırım yapıp ölçülü bir şekilde tüketmeyi gerektirir. Bu durum, biyoçeşitliliğin, atmosferik istikrarın ve normalde ekonomik kaynaklar olarak sınıflandırılmayan diğer ekosistem işlevlerinin sürdürülmesini sağlamaktadır (Harris, 2001: 26). Çevresel sürdürülebilirlik, doğanın ve insanların uyum içinde olmasını ve gelecek nesillerin ekonomik, çevresel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasına müsaade eden imkanları yaratmakta ve sürdürmektedir (U.S Department of Energy, 2020).

Çevresel sürdürülebilirlik, işletmelerin maliyetleri düşürmesine, verimliliği artırmasına ve karlılığı iyileştirmesine yardımcı olmaktadır. Son yıllarda, birçok işletme çevreye uyumlu bir misyon oluşturmakta, çevre dostu politikalar uygulamakta ve rekabet avantajı sağlamaktadır. Ayrıca işletmeler yeşil bir imajla; vergi indirimleri, teşvikler, marka itibarı geliştirme, tüketici güveni sağlama, pazar payını artırma gibi faydaları da elde etmektedir (Danso vd., 2019: 3).

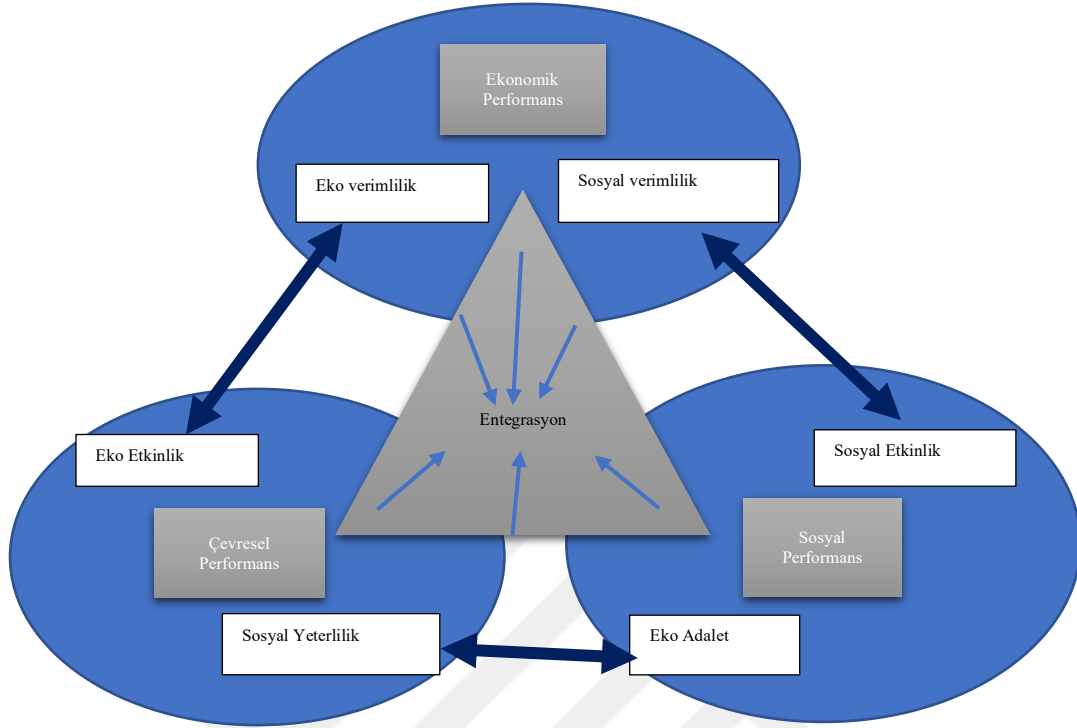
Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (The United Nations Global Compact UNGC)’nin ilk altı ilkesini oluşturan, insan haklarının yapı taşı oluşturmaktadır. Sosyal sürdürülebilirliğin tam bir tanımını yapmak zordur. Bunun sebebi sosyal kelimesinin geniş ve çok yönlü anlamlara sahip olması ve ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve kültürel çeşitlilikten kaynaklanmaktadır (Littig ve Griebler, 2005: 5; Moldan vd., 2012: 5).

Sosyal sürdürülebilirlik, işletmenin farklı paydaş gruplarıyla ilişkisini ölçmekte (Ranganathan, 1998: 4) ve insanlar üzerindeki olumlu ve olumsuz iş etkilerini belirlemek ve yönetmekle ilgilenmektedir. Bir işletmenin paydaşlarıyla olan ilişkilerinin ve bağlılığının kalitesi kritik öneme sahiptir. İşletmelerin faaliyetlerinde başarılı olmaları büyük ölçüde sosyal sürdürülebilirlik çabalarına bağlı olmaktadır. Buna ek olarak, yoksulluk, eşitsizlik ve hukukun üstünlüğünün zayıflığı da dahil olmak üzere sosyal gelişme eksikliği ticari faaliyetleri ve büyümeyi engellemektedir (2023, 14 Nisan). (<https://unglobalcompact.org/>).

Sosyal olarak sürdürülebilir bir sistem, dağıtım eşitliğini, sağlık ve eğitim dahil olmak üzere sosyal hizmetlerin yeterli şekilde sağlanmasını, toplumsal cinsiyet eşitliğini katılımı sağlamaktadır (Harris, 2001: 8). Spangenberg ve Omann'a (2006: 327) göre, sosyal sürdürülebilirlik, temel ihtiyaçların karşılanması, herkesin güvenliğinin ve refahının sağlanması, fırsat eşitliğinin sağlanması, sosyal yeniliklerin teşvik edilmesi, nesiller arası eşitliğin korunması, insanların öznel ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal kaynakların adil bir şekilde dağıtılması, fırsat eşitliğinin öznel olarak algılanması, kültürel çeşitliliğin korunması, dayanışmanın ve hoşgörünün teşvik edilmesi gibi unsurları kapsayan bir kavramdır.

2.2.3. Sürdürülebilirlik Üçgeni

İşletmeler sosyal ve çevresel konulara dikkat ederek ekonomik sürdürülebilirliklerini nasıl daha ileriye taşıyabileceklerini, yani ekolojik ve sosyal verimliliklerini nasıl artıracabileceklerini tespit etmektedir. Bunu gerçekleştirirken de sürdürülebilirliğin üç boyutunu sadece ekonomik, çevresel ve sosyal olarak değil boyutlar arasındaki karşılıklı ilişkiler de ele alınmaktadır (Schaltegger vd, 2006: 8). Şekil 2'de kurumsal sürdürülebilirlik üçgeni yardımı ile sürdürülebilirliğin boyutları arasındaki karşılıklı ilişki açıklanmaktadır.

Şekil 2: Kurumsal Sürdürülebilirlik Üçgeni ile Kurumsal Sürdürülebilirlik Sorunlarına Yönelik Bilgi İhtiyaçlarının Yapılandırılması

Kaynak: (Schaltegger vd, 2006: 8)

Bir işletmenin ekonomik olarak sürdürülebilirliği için temelde eko verimlilik ve sosyal verimlilik olmak üzere iki kriter bulunmaktadır. Bir işletmenin doğal sermayeyi verimli bir şekilde kullanması anlamına gelen “eko verimlilik” genellikle bir işletmenin toplam ekolojik etkisine göre kattığı ekonomik değer olarak adlandırılmaktadır (Dyllick ve Hockerts, 2002: 131). Eko verimlilik, yaşam döngüsü boyunca ekolojik etkileri ve kaynak yoğunluğunun taşıma kapasitesini kademeli olarak en azından dünyanınkiyle aynı düzeye getirirken, insan ihtiyaçlarını tedarik eden ve yaşam kalitesi oluşturan rekabetçi fiyatlı mal ve hizmetlerin sunulmasıyla elde edilmektedir (DeSimone ve Popoff, 1997: 47). Sürdürülebilir kalkınmanın esas amacını özetlemek için ortak bir kavram bulma arayışı neticesinde (WBCSD, 2000: 1), birçok işletme temel ilke olarak eko verimliliği seçmiştir. Ekonomik sürdürülebilirliğin ikinci kriteri olan “sosyal verimlilik” (Hockerts, 1996: 1999; Figge ve Hahn, 2001), bir işletmenin katma değeri ile sosyal etkisi arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. İşletmelerin çevre üzerindeki etkilerinin çoğunun olumsuz olduğu varsayılabilirken, bu sosyal etkiler için doğru olmamakta hem olumlu hem de olumsuz etkilerle karşılaşmaktadır. Olumlu sosyal etkiler, örneğin kurumsal bağış,

istihdam yaratma gibi, işletmenin katma değerini artırmaktadır. Olumsuz sosyal etkiler, örneğin iş kazaları, çalışanların taciz edilmesi, insan hakları ihlalleri gibi, işletmenin katma değerini azaltmaktadır. Bu nedenle, sosyal verimlilik, işletmenin katma değerini artırarak olumsuz sosyal etkileri en aza indirmek veya olumlu sosyal etkileri en üst düzeye çıkarmak anlamına gelmektedir (Dyllick ve Hockerts, 2002: 132).

Bir işletmenin çevresel açıdan sürdürülebilir olması temelde “eko etkinlik” ve “sosyal yeterlilik” kriterleri ile mümkün olmaktadır. “Eko etkinlik” mutlak çevresel performansı ölçmekte ve çevresel etkilerin en aza indirilmesi hedefine ne ölçüde ulaşıldığını tanımlamaktadır. Tüm insan faaliyetleri ekosistemi etkilemektedir. Bazı olaylar geri dönülemez etkilere sahip olmakta ve ekosistemin hayatta kalması ve gelişmesi için büyük önem taşımaktadır (Schaltegger vd., 2006: 9). Eko-etkinlik, endüstrinin mevcut iş yapma yöntemlerini sorgulamasını ve yeni, daha sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirmesini gerektirmektedir. Bu yaklaşımlar, doğal kaynakların tüketimini azaltmayı ve çevresel kirliliği önlemeyi amaçlamaktadır (Young, 2006: 404). Sosyal yeterlilik ise bireyin tüketim davranışlarını yöneterek gelecek nesillerin yaşam kalitesini korumayı amaçlayan, bireyin istediklerini değil ihtiyaç duyduklarını tüketmesi gerektiğini ifade eden bir kavramdır. İşletmelerin, sosyal yeterliliği dolaylı olarak etkilemesi ve kurumsal sürdürülebilirliği sağlamak için tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanarak daha az tüketimi teşvik etmeleri sosyal yeterliliği ve çevresel sürdürülebilirliği artırmaktadır (Hockerts, 2003: 30).

Bir işletmenin sosyal açıdan sürdürülebilir olması için temelde “sosyal etkinlik” ve “eko adalet” olmak üzere iki kriter bulunmaktadır. İşletmelerin çalışanlar, toplum ve çevre için olumlu etkiler yaratması sosyal etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Bu etkiler, çalışanların yaşam kalitesini iyileştirmek, etik kurallara uymak ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Çalışanlara eşit çalışma koşulları ve uygun ücretler sağlanması, yerel topluluklara yatırım yapılması, çevre dostu uygulamaların benimsenmesi gibi etik faaliyetler ancak sosyal etkinliği artırmaktadır. Günümüz ve gelecek nesillerin doğal kaynaklardan eşit şekilde yararlanması gerektiğini ifade eden (Young ve Tilley, 2006: 408) eko adalet ise işletmelerin çevresel sermayesini korumak ve gelecek nesillere aktarmak için çaba göstermelerini ifade etmektedir. İşletmeler, çevre dostu üretim yöntemleri kullanarak doğal kaynakları korumakta, atık üretimini azaltmakta ve çevre kirliliğini önlemektedir. Bu durum hem toplumsal refahı artırmakta hem de doğal

kaynakları koruyarak gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmaktadır (Dyllick ve Hockers, 2002: 138).

Sonuç olarak, sürdürülebilirliği sadece ekonomik açıdan değil çevresel ve sosyal açıdan da etkin bir şekilde yönetebilen işletmeler, ekonomik olarak da sürdürülebilir olmaktadır. Çünkü ekonomik büyüme, bir topluluğun sosyal dokusuna veya çevreye zarar vermeden gerçekleşmesidir (Doane ve MacGillivray, 2001: 15).

2.3. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Günümüzde işletmelerin temel sorunlarından birisi kıt olan kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanımını sağlamaktır. Bunu yaparken de işletmeler topluma ve çevreye zarar vermeye başlamıştır. Doğal kaynakların hızla tükenmesinin en gözle görülür etkisi ise küresel ısınma ile iklim değişikliği olmaktadır. İnsan tarafından başlatılan değişimin ölçeği artık yerel değil, küresel boyuttadır. (Kidd, 1992:7).

Giderek artan endişeleri gidermek, doğaya verilen tahribatı önlemek ve toplum çıkarlarını koruyarak katma değer yaratmak işletmelerin çözüm bulması gereken konular arasında yer almaktadır. Ayrıca paydaşlar da işletmelerin faaliyetlerini tüm yönleriyle ve kapsamlı bir şekilde görmek istemektedir. Bu gibi durumlar da işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik kültürünü benimsemelerini zorunlu kılmaktadır.

2.3.1. Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı ve Boyutları

Kurumsal sürdürülebilirlik “İşletmelerin günümüz ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak adına kaynakları korumak için geliştirdikleri strateji ve faaliyetler bütünüdür.” şeklinde tanımlanmaktadır (Roca ve Searcy, 2012: 104). Kurumsal sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınmanın bir bölümünü oluşturan ve işletmelerin ekonomik karar birimlerinin devamlılığını ifade eden bir kavramdır (Krasniqi ve Vardari, 2018: 3; Kuşat, 2012: 229). Dünya İş Konseyi’nin tanımına göre kurumsal sürdürülebilirlik “işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal açılardan sürdürülebilir bir gelecek inşa etme ve yaşam standartlarını iyileştirmek için çalışanlar, aileler, yerel topluluk ve toplumun tamamı ile çalışma taahhüdü” olarak ifade edilmektedir (Aggarwal, 2013: 61). Yatırımcıların işletmelerin finansal olmayan performansına olan ilgisindeki artış, düzenlemelerdeki gelişmeler ve paydaşların bilinç düzeyinin artması sonucunda kurumsal sürdürülebilirlik kavramı büyük önem kazanmaktadır.

Kurumsal sürdürülebilirlik, işletme düzeyinde sürdürülebilir kalkınma prensiplerinin benimsenmesini ve uygulanmasını kapsamaktadır (Signitzer ve Prexl, 2008: 2). Bu yaklaşımın işletme içerisine bir kültür olarak yerleştirilmesi, işletme ömrünü uzatarak ülke ekonomisine de olumlu katkı sağlamaktadır (Caroll ve Shabana, 2003: 87).

İşletmelerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeleri kurumsal sürdürülebilirlikleri açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, iş yerinden çeşitlilik ve kapsayıcılığı artırmak, işgücünün sağlığı ve refahını korumak ve insan haklarına saygı göstermek gibi çeşitli alanlarda uygulamaların benimsenmesi gerekmektedir.

Bu kavram, işletmelerin faaliyetlerini sürdürülebilir bir şekilde yürütmesini, çevre ve toplum ile uyumlu bir şekilde hareket etmesini ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, işletmeler faaliyetlerini çevresel olarak sürdürülebilir hale getirmeye çalışırken, çevreye olan etkilerini azaltmak için enerji verimliliği, atık yönetimi ve çevre dostu ürünler gibi uygulamaları da benimsemektedir (Şenocak ve Bursalı, 2018: 164).

Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, çevre problemleri ile ortaya çıkmasına rağmen çevresel boyutların yanında insanı da kapsayacak şekilde genişletilmesi gereken bir kavramdır. İşletmelerin, çevresel, sosyal ve ekonomik gelişmeleri fırsata dönüştürerek uzun vadeli sürdürülebilirlik sağlamak ve hissedar değeri yaratmaktadır. İşletmelerin karlılığını artırırken aynı zamanda uzun vadeli bir bakış açısıyla hareket ederek çevresel ve toplumsal etkileri de azaltmak için bir dizi strateji ve uygulama geliştirmesi gerekmektedir (Salzman, 2005: 30; Stringer, 2009: 245).

Kurumsal sürdürülebilirlik, kısa vadede işletmeler açısından ek maliyetler ortaya çıkarmasına karşın uzun vadede maliyetleri azaltarak, risklerin değerlendirilmesini sağlayarak işletme performansını artırmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımını benimseyen işletmeler paydaşların güvenini kazanmak için BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (The United Nations Global Compact – UNGC) gereğine uygun olarak sürdürülebilirlik kriterlerini tüm süreçlere uyguladığını beyan etmektedir.

Mays (2003) tarafından hazırlanan rapora göre kurumsal sürdürülebilirlik, fırsatlara olanak sağlayan ve sosyal, çevresel ve ekonomik faktörlerden kaynaklanan riskleri yöneterek uzun vadeli paydaş değeri yaratmak anlamına gelmektedir (Udeh ve Ezejiofor, 2018: 227). Rapora göre kurumsal sürdürülebilirliğin avantajları şu şekilde sıralanabilir.

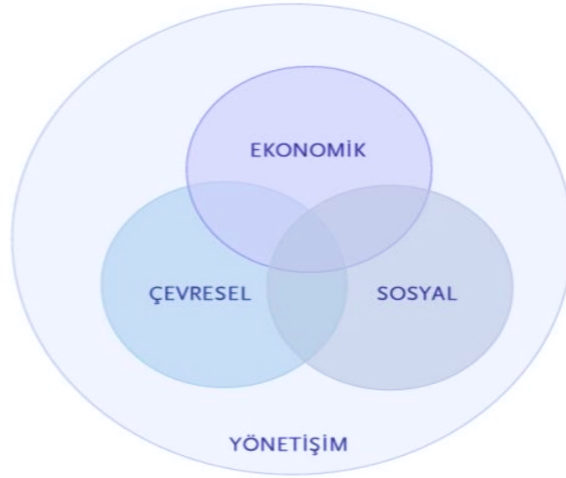
- Sürdürülebilir davranış, ticari çabaya değer katar ve iyi bir iş anlayışı sağlar.
- Kurumsal imajı yönetmek için özellikle yararlı bir araçtır.
- İşletme yönetimi ve yönetiminin yeteneklerini ve etkinliğini değerlendirmede yardımcı olur.
- Örgütsel odağın kısa vadeden uzun vadeli hedeflere kaymasına yol açar.
- Şeffaflık, kurumsal sürdürülebilirliğin vazgeçilmez bir unsurudur.
- Enerji verimliliği, topluluk ilişkileri, eko tasarım, malzeme verimliliği, ürün geri dönüştürülebilirliği ve çalışan ilişkileri gibi çeşitli boyutlarda değerlendirilebilir.

Günümüzde paydaşlar, işletmelerin sadece karlılıklarını değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal etkilerini de değerlendirmektedir. Bu durum, işletmelerin sorumluluk ve sürdürülebilirlik yaklaşımlarının önemini artırmıştır (Tüm, 2014, 60; Pamukçu, 2016: 15).

Kurumsal sürdürülebilirlik, işletmelerin olumsuz çevresel ve sosyal faaliyetler sonucu ortaya çıkan etkilerini, olumlu ekonomik ve toplumsal etkiler ile dengelemeye çalışan (Pothong ve Ussahawanitchakit, 2011:1; Kayahan, 2014: 59), işletmeleri karlılık ve kurumsal büyüme, adalet ve eşitlik, çevreyi koruma ve ekonomik gelişme, sosyal olma gibi hedeflere ulaşmaya şart koşan ve sürdürülebilirlik için önem arz eden bir yaklaşımdır (Wilson, 2003:1). Kurumsal sürdürülebilirlik makro düzeyde çevreyi korurken yoksullukla mücadeleye ilişkin etik bir kavramı temsil etmektedir (Baumgartner ve Ebner, 2010: 87).

Günümüzün dinamik ve karmaşık iş ortamında, kurumsal sürdürülebilirliğin kurumsal karlılığı ve genel performansı etkilemesinin muhtemel olduğu, firma değerinin korunması ve yükseltilmesi için temel oluşturduğu birçok çalışmada öne sürülmektedir. İşletmeler, sürdürülebilirliği temel stratejilerine dahil ettiklerinde pek çok stratejik fayda elde etmektedir (Aggarwal, 2013:61).

Kurumsal sürdürülebilirlik ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim boyutlarından oluşmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirliğin boyutları Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3 : Kurumsal Sürdürülebilirlik Boyutları

(Kaynak: Doç. Dr. Mihriban Coşkun Arslan'ın 26-27 Mayıs 2023 Ekonomi Finans İşletme Kongresi'nde yaptığı "İşletmelerin Sürdürülebilirlik Ajandası" sunumundan alınmıştır.)

2.3.1.1. Ekonomik Boyut

Kurumsal sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu işletmenin finansal, maddi ve maddi olmayan sermayesi ile ilgilidir. İşletme sermayesinin (finansal, maddi ve maddi olmayan) etkin bir şekilde yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik, işletmelerin uzun vadeli finansal başarılarını sürdürmelerini ifade etmektedir. Bu kapsamda işletmeler, sermayelerini verimli bir şekilde kullanarak karlılıklarını ve verimliliklerini artırmaya çalışmaktadır. İşletmelerin ekonomik anlamda sürdürülebilir olmaları için hissedar değeri yaratma ve likidite yönetimi olmak üzere iki stratejiyi benimsemeleri gerekmektedir (Dyllick ve Hockerts, 2002: 132-133; Kayahan, 2014: 64).

Ekonomik açıdan sürdürülebilir işletmeler, likiditesi güçlü ve karlı işletmelerdir. (Njoroge vd., 2019: 255). Nordhaus ve Tobin'in (1972) belirttiği gibi, kişi başına yaşam kalitesinin sürdürülebilir olması için mal ve hizmetlerin artış hızının nüfus artış hızından büyük veya ona eşit olması gerekmektedir (Foy, 1990: 772). Markandya ve Pearce (1988:2) yaklaşımına göre ise ekonomik sürdürülebilirlik, bugün kaynakların kullanımının gelecekte gerçek gelirleri azaltmaması gerektiğidir şeklinde tanımlanmıştır. Çünkü sürdürülebilirlik, sonraki her neslin kaynaklara eşit erişimi için gerekli koşulların sağlanmasını gerektirmektedir.

2.3.1.2. Çevresel Boyut

Kurumsal sürdürülebilirliğin çevresel boyutu doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Yani kaynaklarının kendini yenileme hızının, ortaya çıkan atık oranının, atıkların bertaraf edilme hızının kaynak kullanım düzeyinden yavaş olması gerekmektedir (Kaypak, 2011: 26; Kayahan, 2014: 64). Çevresel açıdan sürdürülebilir işletmeler faaliyetleriyle çevreye zarar vermeyen, doğal kaynaklara ve çevre korunmasına katkıda bulunan işletmeleridir (Dyllick ve Hockerts, 2002: 133).

Çevresel sürdürülebilirlik, insan ihtiyaçlarını karşılamak için ekosistemleri korumayı ve iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Morelli, 2011: 5). Zoogah (2014: 58) çevresel sürdürülebilirliği, uzun vadede doğal çevrenin kalitesini artıran işletmelerin kullandığı süreçler ve uygulamalar olarak tanımlamaktadır. Doğal çevrenin kalitesini uzun vadede sürdürmek ve iyileştirmek kurumsal çevresel sürdürülebilirlik ile mümkün olmaktadır. (Berkhout, 2005).

Çevre işletmeler için hem önemli bir paydaş, hem de işletmelerin ve diğer paydaşların faaliyetlerinden önemli ölçüde etkilenen bir taraf niteliğindedir. (Prasad vd., 2019: 374-375). Çevresel bütünlük ilkesi, insan faaliyetlerinin dünyadaki hava, kara ve su kaynaklarını tahrip etmemesidir. Ekosistemlerin yenileme ve taşıma kapasitelerinin sınırlı olması nedeniyle nüfus artış hızı ile tüketimin ve kirliliğin artması, doğal kaynakların tükenmesi çevresel bütünlüğü tehlikeye atmaktadır. Doğal çevrenin bozulması da hava, su ve yiyecek gibi temel kaynakların azalmasına veya kirlenmesine neden olarak insan yaşamını tehdit etmektedir (Bansal, 2005: 198).

Günümüzde çevre, işletmeler için önemli bir sorun oluşturmaktadır. Paydaş beklentilerini karşılamak, sosyal ve çevresel sorumlulukları yerine getirmek, ekonomik açıdan rekabeti sağlamak ve ekolojik sürdürülebilirlik konuları yöneticiler için çözüm getirilmesi gereken konular arasındadır. Bu nedenle işletmelerin hem kendileri hem de tedarikçileri açısından yönetim uygulamalarının, üretim süreçlerinin ve nihai ürünlerinin doğal çevreye zarar vermeyecek şekilde gerçekleştirmesi gerekmektedir (Yacob vd., 2019: 1; Caniato vd., 2012: 659).

2.3.1.3. Sosyal Boyut

Kurumsal sürdürülebilirliğin sosyal boyutu, işletmelerin paydaşları ile iş birliği içinde hareket ederek, toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeleridir. Sosyal açıdan

sürdürülebilir bir işletmeden bahsedebilmek için beşerî ve toplumsal sermayesini kullanarak işletmeye ve çevreye değer katması gerekmektedir (Gladwin vd, 1995: 878).

Sosyal sürdürülebilirlik, insanların refahını ve kalkınmasını destekleyen toplumlar inşa etmeyi amaçlayan bir sürdürülebilirlik boyutudur. Ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgilidir ancak ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlikten ayrı olarak da ele alınabilmektedir (Ahman, 2013: 1155). Campbell de benzer bir görüşe sahiptir ve sadece çevresel sorunları çözmenin sürdürülebilir bir toplum için yetersiz olacağını, bunu da toplumun uzun vadede hayatta kalmasını tehdit eden sosyal adaletsizliğin önüne geçerek önleneceğini savunmaktadır. Bu nedenle, sosyal sürdürülebilirlik toplumun çaba göstermesi gereken bir hedef ve sürdürülebilirliğin hayati bir parçasıdır (1996: 297). Sosyal sürdürülebilirliği ayrı bir varlık olarak ele alan Assefa ve Frostell (2007: 65), sosyal sürdürülebilirliğin aslında sürdürülebilir kalkınmanın temel amacı olduğunu iddia etmektedir. Omann ve Spangenberg (2002: 30) sosyal sürdürülebilirliği ekolojik bir amaca ulaşmak için hem bir amaç hem de bir araç olarak tanımlamaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik sağlık, beslenme, barınma, eğitim ve kültürel ihtiyaçlar karşılanmasıdır. Toplumsal uyumun ve ortak hedefler doğrultusunda çalışabilme yeteneğinin korunmasını gerektirmektedir (Moldan, 2012: 5). Sosyal sürdürülebilirlik, ancak toplumu değiştirmenin ve sürdürmenin kesiştiği noktada gerçekleşmektedir (Hale vd, 2019: 48; Ahman, 2013: 1162).

Sosyal sürdürülebilirlik, toplumsal çeşitliliği ve kültürel farklılıkları barındıran, farklı grupların birlikte barış içinde ve refah içinde yaşayabileceği bir toplumu hedeflemektedir. Nüfusun tüm kesimleri için sosyal bütünleşmeye sevk eden, yaşam kalitesinde iyileştirmeler yapan kalkınma ve/veya büyümedir (Bramly, 2009: 31). Bunun yanında istikrarlı bir sürdürülebilirlik için, sosyo-kültürel tercihlerin ve bunların özelliklerinin nasıl muhafaza edildiği de önem arz etmektedir (Vallance vd, 2011: 345).

Sosyal sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik eylemler, yeni pazar fırsatları yaratmaya, iş ortaklarını elde tutmaya ve çekmeye yardımcı olmakta, yeni ürün ve hizmet hatları için inovasyon kaynağı yaratmaktadır. İşletmenin risk yönetimini ve işletme toplum çatışmasını geliştirerek çalışan bağlılığını artırmaktadır (2023, 14 Şubat) (<https://unglobalcompact.org/>).

Sosyal sürdürülebilirlik, Carroll (1979) tarafından dört bileşene sahip olarak tanımlanan çok boyutlu bir yapıdır:

- Yatırımcılara ve tüketicilere yönelik ekonomik sorumluluk,
- Hükümete veya kanuna yönelik yasal sorumluluk,
- Topluma yönelik etik sorumluluklar ve
- Topluma yönelik takdire bağlı sorumluluk.

Sosyal sürdürülebilirlik, sosyal yanıt verme süreçleri ve işletmeler tarafından sosyal sorunları ele almak için tasarlanan politikalar ve programlar arasındaki etkileşimi içermektedir (Wartick ve Cochran, 1985). Sosyal sürdürülebilirlik, işletmelerin sadece ekonomik ve yasal yükümlülüklerinin ötesinde, topluma karşı da sorumlulukları olduğunu savunmaktadır (McGuire, 1963: 144).

Sethi (1975: 58) sosyal sürdürülebilirliğin sosyal ihtiyaçlara uyarlanmasını sınıflandırmak için “sosyal zorunluluk”, “sosyal sorumluluk” ve “sosyal duyarlılık” olmak üzere 3 durum ortaya koymaktadır. Sosyal zorunluluk, piyasa güçlerine veya yasal kısıtlamalara yanıt olarak kurumsal davranışı içermektedir. Sosyal sorumluluk, "kurumsal davranışı, hâkim sosyal normlar, değerler ve beklentilerle uyumlu bir düzeye getirmeyi ifade etmektedir. Sosyal duyarlılık, işletmelerin sosyal baskılara tepki vermek yerine, dinamik bir sosyal sistemde uzun vadeli bir rol oynaması gerektiğini ifade etmektedir.

2.3.1.4. Yönetişim Boyutu

Kurumsal sürdürülebilirliğin yönetim boyutu, işletmenin sürdürülebilirlik performansını etkileyen kurumsal yönetim yapısını ve süreçlerini kapsamaktadır. Yani yönetim boyutu ekonomik, çevresel ve sosyal faktörlerin bir arada yürütülmesini sağlayan dördüncü bir boyuttur. Liderlik, iç kontroller, yönetici tazminatı, denetimler, hissedar hakları, yolsuzlukla mücadele politikaları ile şeffaflık ve hesap verebilirlik uygulamalarına odaklanmaktadır (deSouza Barbosa vd., 2023:3).

Sürdürülebilirlik faaliyetleri gerçekleştirilirken yönetim boyutu, politikaların, prosedürlerin, yönetim kurulu bağımsızlığının ve çeşitliliğinin açıklanmasını, yönetici ücretlendirmesini ve işletmenin etik liderlik ve uyum kültürünün değerlendirilmesini kapsamaktadır (CSRHub). Karar alma sürecinin yanı sıra işletmenin liderlik yapısı, iç ve dış denetim ve işletmenin genel yönetişimi ile ilgilenmektedir. Genel olarak, yatırımcılar

bir işletmenin yönetişimine ilişkin konuları öğrenmekle daha fazla ilgilenmektedir. Yönetişim ayağının kriterleri ve faaliyetleri, işletmenin yönetim ve idare kurulu, yönetim kurulu üyelerinin yapısı ve karar alma süreci, muhasebe ve denetim stratejileri, diğer KSS stratejileri vb. ile ilgili bilgileri içermektedir (Naaem ve Çankaya, 2022: 4).

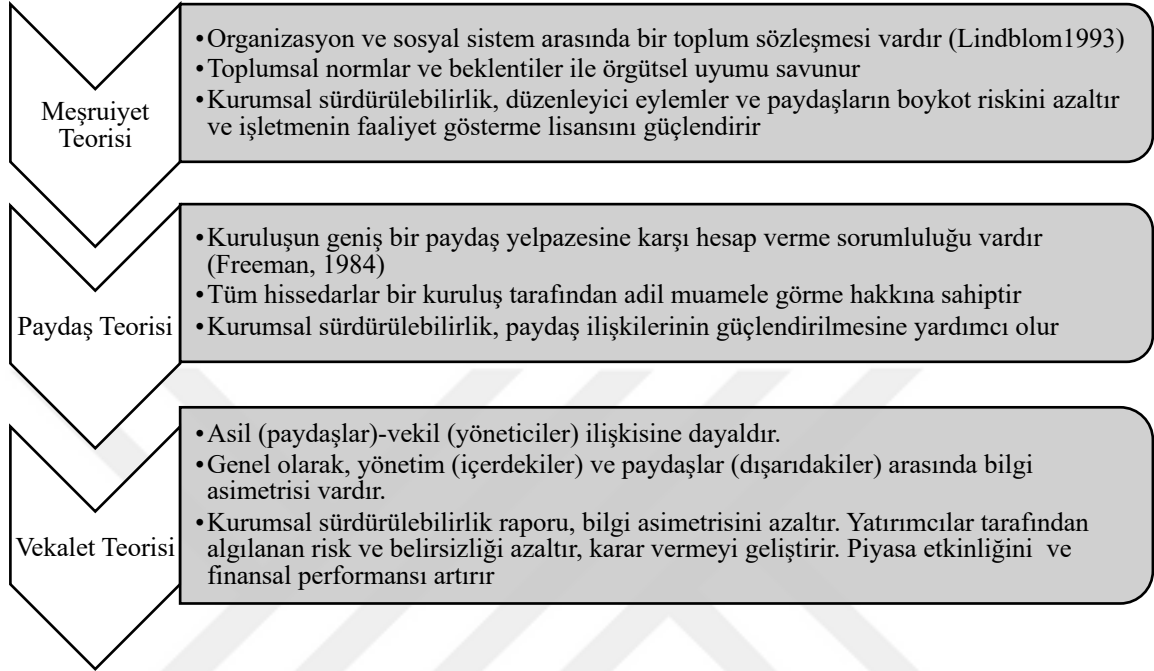
Sürdürülebilirliğin yönetim boyutunu oluşturan konular aşağıda açıklanmıştır (GRI).

- Kurumsal hiyerarşi: İşletmenin yönetim yapısı ve organizasyon şeması
- Yönetim kurulunun oluşumu: Yönetim kurulunun üye sayısı, yapısı ve görev dağılımı
- Yönetim kurulundaki temsilcilerin hakları: Yönetim kurulu üyelerinin sorumlulukları ve yetkileri
- Yönetim kurulunun çeşitlendirilmesi: Yönetim kurulunda farklı bakış açılarını temsil eden kişilerin bulunması
- Denetim ve şeffaflık: İşletmenin faaliyetlerinin bağımsız bir şekilde denetlenmesini ve şeffaf bir şekilde raporlanmasını sağlayan mekanizmalar
- Ücretlendirme stratejileri: Yönetim kurulu üyelerinin ve üst düzey yöneticilerin ücretlendirilmesi
- Vergilendirme politikaları: İşletmenin vergilendirme uygulamaları
- Hissedarların hakları: Hissedarların sahip olduğu hakların korunması
- Sahipler ve hissedarlarla ilişkiler: İşletmenin hissedarları ve diğer paydaşlarıyla olan ilişkileri
- Paydaş katılımı: İşletmenin karar alma süreçlerinde paydaşların katılımını sağlamak için kullanılan mekanizmalar
- Kurumsal sosyal sorumluluk stratejileri: İşletmenin çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik hedefleri

2.3.2. Kurumsal Sürdürülebilirlik Teorileri

İşletmelerin sürdürülebilir olması gerektiğini ve kurumsal sürdürülebilirliği temel stratejik hedefleri arasına dahil etmesi gerektiğini öne süren Meşruiyet Teorisi, Paydaş Teorisi ve Temsil Teorisi olmak üzere üç ana teori bulunmaktadır. İşletmeler sürdürülebilirlik performanslarını uygun bir sürdürülebilirlik raporunda açıklamalıdır. Bu teoriler öncelikle kurumsal sürdürülebilirlik ile işletme performansı arasında pozitif bir

ilişki olduğunu öne sürmektedir. Şekil 4'te kurumsal sürdürülebilirlik teorileri kısaca özetlenmiştir (Aggarwal, 2013: 63-64).

Şekil 4: Kurumsal Sürdürülebilirlik Unsurları

2.3.2.1.Meşruiyet Teorisi

Araştırmalarda kullanılan en popüler teorilerden birisi meşruiyet teorisidir. Bu teoriye göre işletmeler dahil oldukları toplum sınırları ve normları içerisinde faaliyet gösterip paydaşları tarafından meşru olarak algılanmayı garanti etmeye çalışmaktadır (Dinçer, 2022: 41).

Suchman (1995) meşruiyeti, inşa edilmiş bir sosyal değer, norm, inanç ve tanım sistemi içindeki bir varlığın arzulanan ve uygun eylemini tanımlayan, genelleştirilmiş varsayımlar ve algılar olarak kabul etmektedir. Birçok literatür, işletmelerin çoğu zaman sosyal ve çevresel bilgilerini raporlayarak meşruiyetlerini kazanmaya, sürdürmeye veya onarmaya çalıştığını göstermektedir (Negre vd, 2017: 241).

Toplum tarafından organizasyona dayatılan ve organizasyon tarafından da arzulanan ve aranan bir unsur olan meşruiyet kavramı Dowlin ve Preffer (1975) tarafından organizasyonel bir yapının ayakta kalmak için bağımlı olduğu bir kaynak olarak tanımlanmaktadır (Dinçer, 2022: 42).

Meşruiyet teorisine göre bir işletmenin performansı adil ve desteklenmeye değer olarak değerlendirildiğinde, yani sosyal olarak kabul gördüğünde meşrudur. Meşruiyet boşlukları, işletmenin davranışlarına ilişkin toplumsal beklentiler, davranışlarına ilişkin toplumsal algılardan farklı olduğunda ortaya çıkmaktadır. Meşrulaştırma süreci bir işletme tarafından meşruiyet kazanmak, meşruiyetini genişletmek, mevcut meşruiyet düzeyini korumak, kaybettiği veya tehdit altındaki meşruiyetini onarmak veya savunmak için gerçekleştirilmektedir (O'Donovan, 2002: 349).

Meşrulaştırma ile motive olan işletmeler, faaliyetlerinin sorunsuz bir şekilde yürütülmesini sağlamak için hükümete, yerel topluluğa, paydaşlarına, normlara ve düzenlemelere ayak uydurmaya odaklanmaktadır (Prasad vd, 2019: 276). İşletmeler, faaliyet gösterdikleri toplulukların beklentilerini anlayarak ve faaliyetlere ilişkin bilgileri gönüllü olarak raporlayarak, toplumun norm ve sınırları içinde hareket etmektedir (Erin, 2022: 767).

2.3.2.2. Paydaş Teorisi

Temelleri Adam Smith'in öncülüğünü yaptığı Ekonomik Teori 'ye dayanan paydaş teorisine göre etik ve ekonomik faydalar karşılıklı faydacılığa dayanmaktadır. İşletmeler iki faydayı bir arada gerçekleştirdiklerinde etkinlik sağlamış olmaktadır. Adam Smith'in bu görüşüne rağmen bu dönemde işletmelerin çevresinden etkilenmeyen kapalı bir sistem olduğu varsayılmıştır. 1950'lerde kalite hareketleri, tüketicilerin çevre koruması konusundaki bilincini ve taleplerini artırmıştır. Bu durum, işletmelerin toplumla ve diğer işletmelerle etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Böylece işletmelerin açık bir sistem olduğu kabul edilmiş ve yönetim anlayışında köklü değişiklikler meydana gelmiştir (Ertuğrul, 2008: 200).

Paydaş yönetiminin özü, işletmenin ahlaki ilişkiler yaratma ve sürdürme çabası içinde olmasıdır. Başka bir deyişle işletmenin eylemlerinin zararlarını ve faydalarını adil bir şekilde dağıtmak açısından paydaşlarına karşı olumlu görevini yerine getirmesidir (Mitchell vd, 1997: 857). Het Hof'a (2009:13) göre bir işletmenin başarısı paydaşlarıyla olan ilişkisini yönetme şekline bağlıdır. Clarkson'un teorisine göre ise kurumsal sosyal performansın tanımlanması, değerlendirilmesi ve yönetilmesi için yeni bir çerçeveyi temsil ettiği sonucuna ulaşmış ve üçü arasında açık bir bağlantı olduğunu ileri sürmüştür (1991: 349).

Paydaş teorisi literatürde, betimleyici, araçsal ve normatif olmak üzere üç şekilde açıklanmıştır. Betimleyici açıklamalar, teoride yer alan kavramların gözlemlenen gerçekliğe karşılık geldiğini göstermeye çalışmaktadır. Araçsal açıklamalar, paydaş yönetimi ile kurumsal performans arasındaki bağlantının kanıtlarına işaret etmektedir. Normatif açıklamalar, bireysel veya grup hakları, toplumsal sözleşme veya faydacılık gibi altta yatan kavramlara başvurmakta ve paydaş teorisinin temelini tanımlamaya odaklanmaktadır (Donaldson ve Preston, 1995: 74).

Paydaş teorisi işletmelerin sosyal sorumluluk görevlerini yerine getirirken sadece ortakların ve hissedarların değil tüm paydaşların çıkarlarını eşit ölçüde dikkate alması gerektiğini savunan ve gerekçeler sunan bir yaklaşımdır (Kaptein ve VanTulder, 2003: 208; Wilson, 2003: 2-4). Freeman'ın (1984) paydaş yaklaşımında, paydaşlar, kurumsal faaliyetlerin yönetiminde ve/veya maddi boyutunda çıkarları olan kişiler veya gruplardır (Donaldson ve Preston, 1995: 67; Kayahan, 2014: 62).

Mitchell (1997: 853), paydaş kavramını "Bir kurumun hedeflerine ulaşılmasını etkileyebilen veya bundan etkilenen herhangi bir grup veya birey" olarak tanımlamaktadır. Alkhafaji (1989: 36) ise "Kurumun sorumlu olduğu gruplar" olarak tanımlamaktadır. Thompson, Wartick ve Smith'in tanımlarına göre ise paydaş "Bir kuruluşla ilişki içinde olan gruplar" şeklindedir (1991: 209). Clarkson (1994: 5), paydaşları gönüllü ve gönülsüz risk taşıyıcıları olarak sınıflandırmaktadır. Gönüllü paydaşlar, bir işletmeye yatırım yaparak veya onunla iş yaparak risk almaktadır. Gönülsüz paydaşlar ise, bir işletmenin faaliyetlerinin bir sonucu olarak riske maruz kalmaktadır.

Frederick, Post ve Davis gibi birçok yönetim düşünürü ve araştırmacı, işletmelerin etkileşim halinde olduğu farklı paydaş grupları tanımlamaktadır. Bu tanımlamalarda, paydaşlar genellikle birincil paydaşlar ve ikincil paydaşlar olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Birincil paydaşlar, işletmenin faaliyetlerinden doğrudan etkilenen ve işletmenin başarısı için önemli olan paydaşlar olarak tanımlanmaktadır. Birincil paydaş grupları arasında müşteriler, çalışanlar, hissedarlar, tedarikçiler ve yerel topluluklar yer almaktadır (Starik, 1995: 209). İkincil paydaşlar ise işletmenin faaliyetlerinden dolaylı olarak etkilenebilecek ve işletmenin başarısı için doğrudan gerekli olmayan paydaşlar olarak tanımlanmaktadır. İkincil paydaşlar arasında ise kamu kuruluşları, düzenleyici kurumlar, medya, endüstri grupları ve çevre aktivistleri gibi gruplar yer almaktadır. Bu kategorizasyon, işletmenin stratejik planlama sürecinde farklı paydaş gruplarının farklı

ihtiyaçlarını ve beklentilerini göz önünde bulundurmalarına yardımcı olmaktadır (Fauzi vd., 2010. 1353).

İşletmelerin birincil paydaşlarıyla güçlü ilişkiler kurması, maddi olmayan ancak değerli varlıklar geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Bu varlıklar, işletmelerin rekabet avantajı elde etmesine ve finansal getirilerinin artmasını sağlamaktadır. Örneğin, paydaş ilişkilerine yatırım yapmak, müşteri veya tedarikçi sadakatine, çalışanlar arasında çatışmanın azalmasına veya işletme itibarının artmasına yol açabilmektedir. Bu değerli varlıklar, paydaş yönetimi ile hissedar değeri arasında pozitif bir ilişkiye yol açmakta ve etkili bir paydaş yönetimi ile finansal performans iyileştirilmektedir. Bununla birlikte, işletmenin birincil paydaşları ile doğrudan ilişkisi ile ilgili olmayan sosyal konulara katılım, hissedarlar için benzer bir değer yaratmayabilmektedir (Hilman ve Keim, 2001: 125).

Birincil paydaşlarla ilişkileri yönetmek, onların işletmeye devam eden katılımlarından çok daha fazlasını sağlayabilmektedir. Etkin paydaş yönetimi; müşterileri, çalışanları, tedarikçileri, toplumu ve çevreyi içeren birincil paydaşlarla ilişkiler oluşturabileceği gibi, işletmelerin uzun vadeli değer yaratma açısından rakiplerinden daha iyi performans gösterme yeteneğini geliştirebilecek soyut ve sosyal açıdan karmaşık kaynaklar da oluşturabilmektedir. (Hilman, 2001: 127).

Birincil paydaşlar yatırım yapmanın sonucu olarak risk taşıyan paydaşlar olarak görölmektedir (Clarkson, 1994: 5). Bu paydaşlar, katılımları olmadan işletmenin ayakta kalamayacağı kişilerdir (Clarkson, 1995: 100). Ayrıca Clarkson (1995: 107), bir işletmenin hayatta kalması ve kârlılığının devam etmesinin, her birincil paydaş grubunun işletmenin paydaşının bir parçası olarak devam etmesini sağlamaya yetecek kadar zenginlik veya değer yaratmak ve dağıtmak olan ekonomik ve sosyal amacını yerine getirme yeteneğine bağlı olduğunu ileri sürmektedir.

2.3.2.3.Vekalet Teorisi

Kurumsal yönetim söz konusu olduğunda yöneticilere hissedarların vekilleri gibi davranılmaktadır (Segrestin ve Hatchuel, 2011: 485). Hissedarlar genellikle profesyonel yöneticilerin yardımını alarak işletmelerini yönetmektedir. Yöneticilerin hissedarların paralarını yönetirken ihmalkâr davranışlar sergileme olasılığına karşılık vekalet maliyetlerini azaltan araçlara odaklanılmaktadır. Ancak profesyonel yöneticilerin birincil sorumluluğu, hissedarların yatırımlarını koruması ve işletmenin başarısını artırmasıdır.

Bu nedenle yöneticiler genellikle hissedarların yatırımlarını korumak için özen göstermektedir. Ayrıca birçok işletme, yöneticilerin performanslarının değerlendirilmesi için performans ölçütleri belirleyerek, yöneticilerin işletmenin çıkarlarını gözetmesi teşvik etmektedir (Başar, 2019: 34).

Yöneticiler çıkarları kısıtlanan ve hissedarların çıkarlarını gözetmeye zorlanan araçlar olarak görülmektedir (Kultys, 2016: 616). Bu sahiplik ve yönetim ayrışması, hissedarların ve yöneticilerin çıkarlarının farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, vekâlet problemi olarak adlandırılmaktadır (Jensen ve Meckling, 1976: 308). Vekalet teorisi bu problemlerin çözümüne odaklanarak hissedarların yöneticiler üzerindeki kontrolünü artırmayı ve yöneticinin çıkarlarını hissedarların çıkarlarına uygun hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla vekalet sözleşmesi gibi yazılı anlaşmaların yapılması, yönetici performansının ölçülmesi ve denetlenmesi, hissedarların yöneticiyi ödüllendirmesi veya cezalandırması gibi yöntemler kullanılmaktadır. Böylelikle vekalet sözleşmesinde yöneticinin görevleri, sorumlulukları ve performansı ölçülürken denetim mekanizmaları belirlenerek yönetici davranışları kontrol altına alınmış olmaktadır (Eisenhardt, 1989: 57).

Bir başka problem ise risk yönetim stratejileri ile ilgilidir. Vekalet sözleşmesinde risk yönetim stratejilerinin belirlenmesi yöneticilerin yatırım kararlarının hissedarların risk tercihlerine uygun olarak şekillenmesini ve uzun vadede hissedar çıkarlarının dikkate alınmasını sağlamaktadır. Bu sayede yöneticilerin kısa dönemdeki çıkarları hissedarların uzun dönemli çıkarlarından üstün gelmemiş olmaktadır (Eisenhardt, 1989: 58).

Vekalet teorisi yönetici-hissedar ilişkisindeki güveni artırmak, yöneticinin davranışlarını kontrol etmek ve hissedarların çıkarlarını korumak için önemli bir teoridir. Kluyts'a göre motivasyon gibi somut, değiştirilebilir dış uyaranlara odaklanarak hem ücretlendirme sistemi hem de kontrol mekanizmaları için bir temel oluşturmaktadır (2016: 620). Davis vd.'ne (1997: 31) göre ise yöneticiler, hissedarları başarıya ulaştırmak için güçlü bir motivasyona sahiptir. Bu motivasyon, önemli ve onaylanmış hedeflere ulaşmak için hissedarlara yardım etme ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

2.3.3. Kurumsal Sürdürülebilirlik Modelleri

Kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanmasında işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal sorumlulukları ile ilgili hedeflerini ve uygulamalarını belirlemesi ve gerçekleştirmesi gerekmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik modelleri işletmelerin

stratejik hedeflerini, faaliyetlerini ve performanslarını değerlendirmek için bir çerçeve sunmaktadır. Literatürde birçok model olmakla birlikte bunlardan bazıları aşağıda ele alınmıştır.

2.3.3.1. Stead ve Stead Modeli (1992)

Sürdürülebilirlik konusundaki yaklaşımlardan biri olan Stead and Stead modeli toplum merkezli sürdürülebilirlik modelini ifade etmektedir. Model işletmelere uzun vadede sürdürülebilirlik için bir çerçeve ortaya koymaktadır. Bu modele göre, işletmelerin sürdürülebilirliklerini sağlayabilmeleri için toplumun beklentilerini ve ihtiyaçlarını dikkate almaları gerekmektedir.

İşletmelerin sadece kâr odaklı değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel sorumluluklarını da yerine getirmesi gerektiğini vurgulayan model ekonomik refah ve ekosistem sağlığını birbiriyle sıkı bir şekilde ilişkilendirmektedir. Stead and Stead modeline göre çevrenin ve toplumun bir parçası olan işletmelerin sürdürülebilirliklerini sağlamaları için uymaları gereken birtakım değerler bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik değerlerine uyumlu işletmeler, uzun vadede sürdürülebilir olmaktadır (Welford vd., 1998: 47). İşletmelerin uymaları gereken değerler Tablo 4'te açıklanmıştır.

Tablo 4: Stead ve Stead Modeli Sürdürülebilirlik Değerleri

Değer	Açıklama
Bütünlük	Ekosistemde sürdürülebilir bir dengeye ulaşmak, gezegen ile alt sistemleri arasında bir bütün olarak denge sağlandığında mümkün olmaktadır.
Gelecek nesiller	Gelecek nesillerin stratejik kararlarda öne çıkan faktörler olduğuna inanarak gelecek nesillere değer vermek, sürdürülebilir bir ekonomik ve ekolojik dengeye ulaşmada etkili olmaktadır.
Toplum	Bir topluluk, öncelikle onu oluşturan bireylerin ve kuruluşların değerleri ve beklentileri etrafında şekillenir ve onların birleşiminden oluşur. Bu nedenle karmaşık bir ağ olan topluluğu anlamak ve yönetmek ancak farklı bireysel ve kurumsal faktörleri dikkate alarak, topluluk üyeleri arasındaki iletişim ve etkileşim faktörlerini bir araya getirerek mümkün olmaktadır.
Kalite	Kalite hatalı ürünlerin bir yüzdesini hesaplamakla kalmaz aynı zamanda işletmenin ürün ve hizmetlerinin nasıl olması gerektiğini de gösteren bir algıdır.
Küçük Boyutluluk	Nüfus artışları ve ekonomik faaliyetler nedeniyle dünya gezegene aşırı yüklenilmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik açısından organizasyonlar için küçük ölçekli düşünceler ve fikirler daha uygun olmaktadır.

(Kaynak: Welford vd., 1998: 47)

2.3.3.2. Shrivastava ve Hart Modeli (1995)

Shrivastava ve Hart Modeli, geleneksel yönetim anlayışındaki varsayımları sorgulayarak, örgütlerin yönetim uygulamalarının yeni varsayımlara göre şekillenmesi gerektiğini savunmaktadır (Tokgöz ve Önce, 2009: 254). İşletmenin net bir misyon veya vizyona sahip olmasına büyük önem veren modelde sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebilmesi için, işletmenin sürdürülebilirliği kurumsal bir amaç olarak benimsemesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca sadece çevresel sorumluluğu temel bir değer olarak gören yaklaşımların ötesine geçen bir çerçeve önermektedir. Bu modele göre sürdürülebilir işletme tasarımı Tablo 5'te açıklamıştır (Shrivastava ve Hart, 1995: 163).

Tablo 5: Sürdürülebilir İşletme Tasarımı

	Geçici Çözüm	Ciddi Çözüm	Derin Değişim
Görev	Hedef olarak atık ve emisyon azaltma	Temel bir değer olarak çevresel yönetim	Kurumsal amaç olarak sürdürülebilirlik
Strateji	Kirletici işletmeleri temizle veya elden çıkar	"Yeşil" işletmelere/ürünlere yatırım yap	Malzeme tüketimini azalt, üretimi geliştir
Yetki	Son teknoloji "yeşil" üretim yöntemlerini devreye al	Yeşil teknoloji geliştirmek için konsorsiyumlar veya ittifaklar kur	İşletmeyi sürdürülebilir yetkinlikler etrafında yeniden yönlendir
Yapı/Sistemler	Bir işlev olarak çevre	Çevre performansı için ödüllendir	Tam maliyet muhasebesi
Süreçler/Kültür	Kirliliği önle	Ürün Yönetimi; çevre için tasarla	Paydaş entegrasyonu
Performans	Çevre denetimi	Çevresel performansı kamuya açıkla	Temel performans göstergesi olarak sürdürülebilirlik

(Kaynak: Shrivastava ve Hart, 1995: 163)

Tablo 5'ten de anlaşıldığı gibi Shrivastava ve Hart modeli, yaşanan problemlerin geçici çözümlerle ortadan kaldırılamayacağını, çünkü bu çözümlerin sorunun gerçek nedenlerini ele almadığını savunmaktadır. Kalıcı çözümler ise sorunun gerçek nedenlerini ele alarak sorunun kökten kaldırılmasına yardımcı olmaktadır (Berksoy, 2018: 40).

2.3.3.3. Gladwin Modeli (1995)

Bu modelde Gladwin ve arkadaşları işletmelerde sosyal açıdan sürdürülebilirliği gerçekleştirmek için güçlü bir liderlik yapısının bulunması gerektiğini öne sürmektedirler. Ancak bu şartlarda sosyal sürdürülebilirlik prensiplerinin yönlendirilmesi ve yapılandırılması mümkün olmaktadır (Gladwin vd, 1995:41-42).

Gladwin modeline göre, kurumsal liderlerin sosyal sürdürülebilirliği sağlamak için aşağıdaki eylemleri gerçekleştirmeleri gerekmektedir (Gladwin vd, 1995: 42):

1. Sürdürülebilirlik için bir vizyon oluşturmak: Kurumsal liderler, işletmeleri için sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir bir gelecek vizyonu oluşturmalıdır. Bu vizyon, tüm paydaşların çıkarlarını gözetmelidir.
2. Sürdürülebilirlik kültürünü teşvik etmek: Kurumsal liderler, sürdürülebilir davranışı teşvik eden ve destekleyen bir kurumsal kültür oluşturmalıdır. Bu kültür, sürdürülebilirliği bir öncelik haline getirmeli ve çalışanların sürdürülebilirlik çabalarına katılımını kolaylaştırmalıdır.
3. Sürdürülebilirlik konusunda öğrenmeyi teşvik etmek: Kurumsal liderler, sürdürülebilirlik konusunda sürekli öğrenme ve gelişmeyi teşvik etmelidir. Bu, yeni teknolojilerin ve uygulamaların geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.
4. Sürdürülebilirlik için yetkilendirme ve ödüllendirme: Kurumsal liderler, çalışanların sürdürülebilirlik çabalarını başlatmak için çalışanları yetkilendirmesi ve ödüllendirmesi gerekmektedir. Böylece çalışanların sürdürülebilirlik konusunda sorumluluk üstlenmeleri sağlanmış olmaktadır.
5. Sürdürülebilirlik için uzmanlık geliştirmek: Kurumsal liderler, sürdürülebilir performans için gerekli uzmanlığı geliştirmelidir. Bu, planlama, değerlendirme ve ölçüm sistemleri gibi araçları ve kaynakları içermektedir.
6. Paydaşları dahil etmek: Kurumsal liderler, sürdürülebilirlik çabalarına tüm paydaşların dahil edilmesini sağlamalıdır. Bu, işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır.
7. Kamu politikalarını desteklemek: Kurumsal liderler, sürdürülebilir kalkınmayı ödüllendirecek kamu politikalarını desteklemelidir.

Bu eylemler, işletmelerin sosyal sürdürülebilirliği sağlamalarına ve uzun vadede başarılı olmalarına yardımcı olmaktadır. Burada vurgulanan konular örgütsel değişim, yetkilendirme, etik, öğrenme ve eğitimidir. Sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için

paydaşlara net ölçüm sistemleri ve performans çerçeveleri ile ilgili raporlamalara ihtiyaç olduğu kadar, paydaşları aktif olarak etkileyerek onları organizasyonun sürdürülebilir kalkınma açısından daha destekleyici hale getirmek de gerekmektedir (Welford vd., 1995, 44).

Ayrıca Gladwin vd, “insanlığın gelişim süreci” olarak kabul ettikleri sürdürülebilirliğin gelişim sürecinde karşılaşılan beş engelin varlığına işaret etmektedir. Bu görüşe göre insanlığın;

- Dışlayıcı ya da indirgeyici,
- Bağlantısız,
- Eşitsizliğe prim veren,
- Basiretsiz veya
- Güvensiz seçimler sürdürülebilir gelişmenin önündeki engeller olarak sayılmaktadır (Gladwin vd, 1995: 42).

Bu engeller arttıkça, insanlar daha riskli ve verimsiz kararlar almaya başladığı savunulmaktadır. Bu durum da sürdürülebilir gelişmeyi engellemektedir. Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için, güvensizliği azaltmak ve bütüncül, bağlantılı, eşitlikçi, basiretli ve güvenlik içinde bir ortam yaratılmalıdır (Tokgöz ve Önce, 2009: 254).

2.3.3.4. Callens ve Tyteca Modeli (1995)

Callens ve Tyteca (1995), sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutlarını dikkate almak için ekonomik, çevresel, sosyal ve genel sürdürülebilirlik olmak üzere dört göstergeden yararlanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve çevresel göstergeler sürdürülebilir kalkınmanın en yaygın kullanılan göstergeleridir ve birçok çalışmada bu göstergeler kullanılarak sürdürülebilir kalkınma amaçları belirlenmektedir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın tamamını kapsayan genel sürdürülebilirlik göstergeleri de kültürel, politik ve kurumsal faktörleri içermektedir. Callens ve Tyteca’nın genel sürdürülebilirlik göstergeleri Tablo 6’da gösterilmektedir (Welford vd, 1998: 47).

Tablo 6: Genel Sürdürülebilirlik Göstergeleri

	Seviye 1 Ürün, Üretim Süreci	Seviye 2 Fabrika, İşletme	Seviye 3 Şehir, Ülke
Ekonomik Gösterge	Katma değer Pazar payı Ekonomik yaşam ömrü	Katma değer Karlılık Pazar payı Marka imajı Net üretim Yıllık ciro Sevkiyat değeri	Gayrisafi milli gelir
Çevresel Gösterge	Yasam döngüsü değerlendirmesi	Çevresel etki değerlendirmesi Üretimse etkinlik Performans ve Bilimsel göstergeler	Net ulusal gelir Ulusal çevre hesapları
Sosyal Gösterge	İşgücü yoğunluğu Çalışma koşulları Müşteri memnuniyeti	İşgücü yoğunluğu Çalışma koşulları Verimlilik İstihdam Ortalama ücret İş kazaları	Net ekonomik refah İşsizlik
Genel Sürdürülebilirlik Göstergesi		Sürdürülebilir kalkınma kayıtları	Sürdürülebilir refah endeksi

2.3.3.5. Welford Modeli (1997)

Welford, birçok farklı çalışmanın birleşiminden oluşan ve önceki çerçevelerde tartışılan konuların çoğunu bir araya getiren bir modeli savunarak iki yaklaşım öne sürmektedir. Bu yaklaşımlardan ilki ürün (product), gezegen (planet) ve insan (people) unsurlarından oluşan üç boyutlu bir yaklaşımdır (Çögenli, 2019: 68). 3P olarak nitelendirilen bu modelde sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu "ürün", sosyal boyutu "insan" ve çevresel boyutu olarak da "gezegen" olarak belirlenmektedir.

Modele göre işletmeler temelde ürün üreterek ve hizmet sunarak kar elde etmeyi amaçlarken, bu faaliyetlerini insanlarla çalışarak ve doğal kaynakları kullanarak gerçekleştirmektedir. Ancak işletmeler faaliyetlerini, çevresel etkileri de göz önünde bulundurarak yürütmelidir. Modelin amacı işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerinin

belirlenmesi olarak ifade edilirken bu amaca ulaştıracak araçlar ise kullanılacak yöntemler olarak Tablo 7’de detaylı bir şekilde gösterilmiştir (Küçölmez, 2022: 20).

Tablo 7: Welford Modeli Amaç ve Araçlar

Boyutlar (3P)	Ürün (Product)	Gezegen (Planet)	İnsan (People)
Amaçlar	Mal, Hizmet, Kar	Çevresel gelişim Türlerin korunması	İşçi ve uygulamaları Diğer paydaşlar
Araçlar	Yaşam döngüsü analizi Fonksiyonellik değerlendirmesi Finansal göstergeler, hesaplar	Kurumsal çevre yönetim araçları Çevresel denetim Eğitim ve kampanyalar	Personel politikaları ve değerlendirmeler Paydaş değerlendirmesi ve sosyal denetim

(Kaynak: Welford vd., 1998: 46, Küçölmez, 2022: 20)

Welford’un ikinci yaklaşımında ise kurumsal sürdürülebilirliği ele alırken sosyal ve etik konuları diğer unsurlardan daha fazla öne çıkarmaktadır. Bu yaklaşıma göre modelde bahsedilen alan ve araçlar Şekil 5’te gösterilmiştir.

Politika Alanı	Göstergeler
Çevre (Environment)	• Yaşam döngüsü değerlendirmesi • Çevresel yönetim sistemi ve denetimleri • İşlevsellik değerlendirilmesi • Kaynak yönetimi
Güçlendirme (Empowerment)	• Takım ruhu oluşturma • Katılım • Eşit fırsatlar • Hakların bildirilmesi
Ekonomi (Economic)	• Kârlar / cirolar • İstihdam • Kalite • Uzun vadeli finansal istikrar ve yatırım
Etik (Ethics)	• Hedeflerin şeffaflığı • Sorunlara açık olma • Dürüstlük • Değerlerin bildirilmesi
Eşitlik (Equity)	• Adil ticaret politikası ve faaliyeti • Gelişime destek • Kalkınma yardımı • Kefillik
Eğitim (Education)	• Eğitim • Müşteriyi bilgilendirme • Toplum katkısı sağlamak • Kampanyalar

Şekil 5: Sürdürülebilir Kalkınma Politika Alanları ve Araçları

(Kaynak: Küçülmez, 2022: 20)

Sadece çevresel faktörleri değil insan faktörlerini de göz önünde bulundurarak işletmelerin sürdürülebilirliğini artırmayı amaçlayan modelde belirtilen ölçütler 6E olarak adlandırılan çevre (Environment), güçlendirme (Empowerment), eşitlik (Equity),

etik (Ethics), ekonomi (Economic) ve eğitim (Education)'dir. Her bir ölçüt için ayrı politikaların olması ve bu politikaların etkin araçlarla uygulanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu politikaların uygulanması, işletmelerin sürdürülebilirliğini artırabilmekte ve topluma daha fazla katkı sağlamaktadır (Küçülmez, 2022: 20).

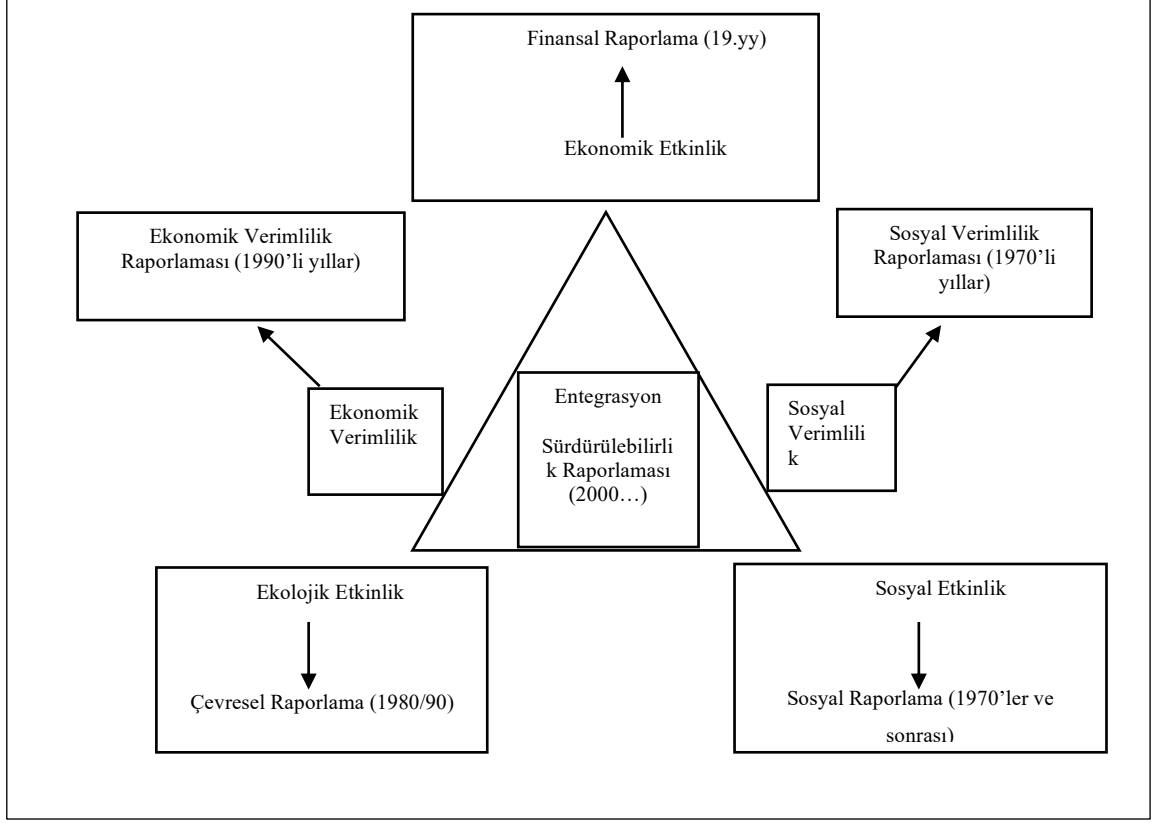
2.4. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI KAVRAMI

Toplumda yaşanan değişiklikler, yeni ihtiyaçların ortaya çıkması ve piyasa şartlarının değişimi, işletmelerin paydaşlarına sunduğu raporların içeriğini ve amacını da değiştirmektedir. İşletmeler artık finansal raporların yanında sürdürülebilirlik raporları da yayımlamaktadır. Sürdürülebilirlik raporları, bir işletmenin toplum içindeki rolü ve topluma sağladığı katkılar hakkında paydaşlara bilgi sunan faaliyetleri kapsamaktadır. Bu raporlar, bir işletmenin ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim performansını yansıtarak, değer oluşturma kapasitesini nasıl etkilediğini veya örneğin müşteri hizmetleri, iklim değişikliği gibi finansal olmayan konuların işletmenin değerine nasıl katkıda bulunduğunu ele almaktadır (KGK, 2023:3).

İşletme ortakları ve potansiyel yatırımcıları bilgilendirmek amacıyla hazırlanan finansal raporların hazırlanması 19.yy'da başlamaktadır. İşletmeler, 1970'li yıllara kadar yalnızca finansal performans göstergeleri içeren raporlar hazırlamış, toplum yapısındaki değişim, sosyal eşitlik ve adalet kavramlarının önem kazanması ile sosyal konular da raporlara dahil edilmiştir. Bu nedenle işletmeler finansal raporların yanında sosyal raporlamaya da yer vermiştir (Folmer ve Tietenberg, 2006: 263). Yaşanan yapısal değişiklikler, işletmelerin sorumluluk alanlarını genişletmektedir. Artık sadece ortaklar ve yatırımcılara karşı değil, aynı zamanda topluma karşı da bir sorumluluk başlamaktadır. Bu sorumluluk, toplumun işletmeler tarafından sosyal açıdan bilgilendirilmesini gerektiren istihdam, toplumsal ilişkiler, etik tedarik, sunulan ürün veya hizmetin sosyal etkileri gibi konuları ele almaktadır. Bu dönemlerde Avrupa ve Amerika'da faaliyet gösteren işletmeler sosyal raporlamayı tercih etmektedir. Özellikle Almanya, Avusturya ve İsviçre gibi ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Ioannou ve Serafeim, 2011: 8; Aksoy, 2013: 27).

Kökeni 1880'lere kadar uzanan sürdürülebilirlik raporlaması ilk olarak çalışan refahını raporlayan bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır (Unerman vd., 2007: 58). Çalışan bazlı raporlama sistemlerinin, atık üretimi ve enerji kullanımı gibi çevresel boyutlar

hakkında bazı bilgiler içeren sosyal raporlamaya dönüşmesi yaklaşık bir asır sürmektedir. Şekil 6’da sürdürülebilirlik raporlamasının gelişimi özetlenmektedir.

Şekil 6: Sürdürülebilirlik Raporlaması Gelişimi

(Kaynak: Unerman vd, 2007: 58)

1950 yılında Howard Bowen, işletmelerin sosyal sorumluluklarını ilk kez tanımlamıştır. Bowen (1950), işletmelerin sadece hissedarlarının çıkarlarını değil, aynı zamanda toplumun genel çıkarlarını da gözetmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgilenmeleri gerekmektedir (Engin ve Akgöz, 2013: 90). Ancak 1960 ve 1970'lerde deneyimli muhasebeciler ve akademisyenler, muhasebecinin sadece bilanço ve gelir tablosu hazırlama gibi görevlerinin olduğunu tartışmıştır. Carroll (1979) ise işletmelerin sadece ekonomik ve yasal yükümlülüklerinin olmadığını, topluma karşı daha geniş bir sorumlulukları olduğunu savunmaktadır. Bu dönemde birçok ekonomistin işletmelerin varlıklarını sürdürülebilmeleri için sosyal sorumluluk faaliyetlerinin önemli olmadığı görüşü savunmasına rağmen günümüze bakıldığında sosyal sorumluluğun öneminin kabul edildiği görülmektedir (Aydın, 2015: 63).

1970-80'li yıllarda sürdürülebilirlik raporlama çabaları, çevresel etkileri ölçmek ve raporlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. 1970'li yılların sonlarına kadar, işletmelerin sosyal raporlama yapmasındaki temel amaç menfaat sahiplerine işletmenin faaliyetleri, ürünleri ve hizmetleri ile ilgili olumlu ve olumsuz sosyal etkinlikler hakkında bilgi vermek olduğu görülmektedir. Ancak sonraki yıllarda yetersiz hedef kitle yönlendirmesi, raporların bilimsel olarak hazırlanmaması, gerçeği yansıtmaması, paydaşların çıkarlarına ters düşmesi gibi nedenler sosyal raporlamaya olan güveni azaltmıştır (Dierkes ve Antal, 1985: 31).

1987 yılına Brundtland raporu ile sürdürülebilir kalkınma kavramının popüler hale gelmesi ve sürdürülebilirliğe verilen önemin artması sürdürülebilirlik raporlamasının yapıtaşlarını oluşturmaktadır. İşletmeler özellikle endüstriyel faaliyetlerin etkilerini denetlemek ve raporlamak için çevresel raporlar yayımlamaya başlamıştır. Bu dönemde raporlar genellikle gönüllü olarak hazırlanmaktadır. 1989 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Prince William Körfezinde Exxon Valdez adlı tankerin karaya oturması sonucu 41.000 ton ham petrolün denize sızdığı olayda yüz binlerce deniz canlısı zarar görmüş ve bu olay bir dönüm noktası olarak kabul edilerek çevresel raporlamada önemli gelişmelere vesile olmuştur. Bu olay sonucunda Çevreden Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu (Coalition for Environmentally Responsible Economies - CERES) tarafından ilk çevresel raporlama yönergesi sunulmuştur (Bhaat, 2016: 9).

1980-90 yılları arasında ortaya çıkan tehlikeli olaylar ve çevre felaketleri sonucu sosyal raporların yanında çevresel raporlar da önemli hale gelmektedir. Çevresel raporlamanın amacı çevre sorunlarına sebep olan işletmelere ilişkin su ve hava emisyonları, atık türleri ve miktarı gibi ekolojik konularla ilgili bilgi sağlamak ve kurumsal çevresel etkileri ortaya koymaktır. Bu dönemde işletmeler çevresel faaliyetlere ilişkin bilgileri kısmen zorunlu kısmen gönüllü olarak çeşitli paydaşlarla paylaşmaya başlamıştır (Das vd, 2008: 123).

Bu dönemde BM Çevre Programı (United Nations Environment Programme - UNEP) tarafından çalışmalar yapılmakta ve işletmelerin sadece çevresel etkilerini değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal etkilerinin de raporlanması gerektiği fark edilmektedir. Sürdürülebilirlik raporları KSS raporları olarak adlandırılmaktadır. İşletmeler, faaliyetlerini insan hakları, işçi hakları, toplum katılımı, tedarik zinciri yönetimi gibi sosyal ve etik konuları da içerecek şekilde daha kapsamlı hazırlamaya başlamıştır. 1990'lı

yılların sonlarına doğru çevresel rapor sayısı ve raporlama kalitesinin ve kapsamının arttığı görülmektedir (Herzig ve Schaltegger, 2011: 154-155).

1990'lı yıllara kadar özellikle ABD ve İngiltere finansal piyasalarında geliştirilen ve yeni bir yatırım aracı olarak ortaya çıkan sorumlu yatırım fonları, işletmelerin çevresel raporlamaya olan ilgisini artırmıştır. İngiltere'de yasal bir zorunluluk haline getirilmiştir (Ranganathan, 1998:5; Aksoy, 2013: 28). Finansal olmayan raporlama 1990'ların başlarında dikkat çekmeye başlamış ve 2000'li yıllarda geniş çevreler tarafından ilgi görmüştür (Das vd., 2008: 123).

Daha sonra çoğunlukla tek boyutlu olan bu raporlama faaliyetleri, yerini zaman zaman ekonomik ve çevresel boyutlar arasındaki ekonomik verimlilik raporlamasına ve ekonomik ve sosyal boyutlar arasındaki sosyal verimlilik raporlamasına bırakmaktadır. 1990'ların ortalarından bu yana işletmeler, çevresel, ticari ve finansal raporlarında ekonomik çıktı ile ekolojik girdi (ekolojik verimlilik) arasındaki karşılıklı ilişki hakkında daha fazla bilgi paylaşmaya başlamaktadır. İlk olarak akademide geliştirilen ekonomik verimlilik kavramı daha sonra iş pratiğine dökülerek Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi tarafından popüler hale getirilmiştir (Schaltegger ve Sturm, 1990: 277).

2000'li yıllarda ise işletmeler "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması" adı altında sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşabilmek ve paydaş beklentilerini karşılamak için raporlar hazırlamıştır. TBL'ye dayanan ilk iyi tanımlanmış yönergeler, GRI tarafından yayınlanmaktadır. Bu dönemde GRI sürdürülebilirlik raporlaması alanında uluslararası standartlar ve rehberliklerin geliştirilmesi için çeşitli küresel girişimler başlatmıştır. GRI, sürdürülebilirlik raporlaması için yaygın olarak kabul edilen bir çerçeve sunarak işletmelerin daha tutarlı ve karşılaştırılabilir raporlar hazırlamasına yardımcı olmaktadır. Bu dönemde aynı zamanda UNGC ve Uluslararası Standardizasyon Örgütü (International Standards Organization-ISO) tarafından ISO 26000 ve ISO 14000 gibi uluslararası yönergeler de sürdürülebilirlik raporlamasını teşvik etmektedir (Bhaat, 2016: 10). Bu raporlar işletmelerin çevresel ve sosyal performanslarının sunulduğu ve sorumlu yatırım kavramının ortaya çıkması ile önemli hale gelen raporlardır. Sorumlu yatırımlar, finansal getiriye ilave olarak çevresel, sosyal ve etik kaygıların da gözetildiği yatırım stratejileridir. Bu nedenle yatırımcıların sorumlu yatırımlara yönelmesi ile işletmelerin paydaşları bilgilendirme gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Ioannou ve Serafeim, 2011: 9).

2010'lu yıllarda işletmelerin sadece finansal performanslarının değil aynı zamanda çevresel, sosyal ve yönetim faktörlerini de raporlamaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu dönemde entegre raporlama kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu da işletmelerin finansal ve sürdürülebilirlik performanslarının bir arada sunulmasını sağlamaktadır. Entegre raporlar, sermaye sağlayan taraflara işletmenin kısa, orta ve uzun vadede nasıl değer oluşturduğunu açıklamaktadır. Bu raporlar, finansal ve finansal olmayan bilgileri bir araya getirerek, işletmenin performansını bütünsel bir şekilde ele almaktadır (KGK, 2023).

Sürdürülebilirlik raporlaması KSS raporlamasının geliştirilmesi ile ortaya çıkan ve ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlardan oluşan üçlü performans ölçütlerini dikkate alan raporlardır (Wieriks, 2013: 57). Sürdürülebilirlik raporları ile işletmeler faaliyetlerine dair genel bir resim çizerek paydaşları bilgilendirmektedir (Kolk, 2004: 54).

Sürdürülebilirlik raporları 2000 yılından günümüze kadar farklı biçimlerde ortaya konulmuştur (Herzig ve Schaltegger, 2011: 156). Bu raporlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Ayırt edici paydaş ve temaya özel raporlar: Bu raporlama stratejisi; çevre raporları, çevre beyanları, sosyal raporlar veya kurumsal vatandaşlık raporları gibi bir dizi farklı işletme raporundan oluşmaktadır. Bunların her biri, kurumsal sürdürülebilirliğin belirli yönleriyle ilgilenmekte ve farklı paydaş gruplarına hitap etmektedir.
- Bağımsız sürdürülebilirlik raporları: Bu raporlama stratejisi ile işletmeler, ekolojik, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik faaliyetleri ve performansı hakkında bilgi sunmaktadır. Bu raporlar finansal raporlara ek olarak yayınlanan bağımsız sürdürülebilirlik raporlarıdır. Genellikle önceki çevresel raporların formatını takip etmektedir. Bu rapora örnek olarak Shell'in 1999'da yayımladığı ve başlığı 'Üçlü P-Raporu' (people, planet, profit) olan üç boyutlu raporlama gösterilmektedir.
- Genişletilmiş mali raporlar ve entegre (iş) raporları: Sürdürülebilir raporlar kapsamında ekonomik, sosyal ve çevresel faaliyetleri ve performansları içeren bilgileri finansal bilgiler ile birlikte sunan zengin içeriğe sahip raporlardır. Bu raporlama yöntemi Fransa'da yasal düzenlemeler ile desteklenmiştir.

2011 yılında SASB ve son güncellemesi 2014 yılında yapılan Sosyal Sorumluluk Standartları Enstitüsü (Social Responsibility Standards Institute- SRSI) tarafından yayımlanan Uluslararası Hesap Verilebilirlik (Social Accountability International-SAI)

raporlama yönergeleri, sürdürülebilirlik raporlamasını standartlaştıran popüler çerçevelerdir. Bu yönergelerin sağladığı çerçeve sayesinde işletmeler sosyal, çevresel ve ekonomik performanslarını daha ayrıntılı olarak tanımlamaktadır (Tschopp ve Nastanski, 2014: 157).

Bir araştırmaya göre, Amerika'da sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin sayısı, 1993 yılından 2005 yılına kadar 100'den 1500'e yükselmiştir. Bu artış, Fortune 500 işletmelerinin üst segmentinde yer alan 250 işletmenin %68'inin sürdürülebilirlik raporlaması yapmasıyla gerçekleşmiştir (Sisaye, 2011: 389).

Yukarıda genel hatlarıyla açıklanan sürdürülebilirlik raporlaması konusundaki önemli düzenlemeler ve raporlama çerçevelerinin tarihsel gelişimi aşağıdaki Tablo 6'da özetlenmektedir.

Son yıllarda finansal piyasaları ve sivil toplumu kökten etkileyen birçok yıkıcı olay meydana gelmiştir. Pandemi, Ukrayna çatışması ve iklim acil durumu gibi beklenmedik olaylar küresel ekonomilerin, uzmanların ve küresel liderlerin küresel risklere karşı tutumlarını gözden geçirmelerine neden olmaktadır (Dünya Ekonomik Forumu, 2022). Hesap verilebilirlik araçlarının giderek daha fazla benimsenmesi ve KMPG 2020 (Klynveld Peat Marwick Goerdeler) tarafından yayınlanan sürdürülebilirlik raporlaması anketi, birçok işletmenin operasyonel göstergelerini gönüllü veya zorunlu olarak açıklamaya başladığını göstermektedir.

2.5. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASININ AMACI VE İÇERİĞİ

Sürdürülebilirlik raporlamasının evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. GRI sürdürülebilirlik raporlamasını “Sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik kurumsal performansı ölçme, açıklama ve iç ve dış paydaşlara hesap verme uygulaması” olarak tanımlamaktadır (GRI, 2006: 3).

Sürdürülebilirlik raporu, kurumsal strateji belirlemek, eylem planlarını uygulamak ve sonuçları değerlendirmek için yaşayan bir süreç ve araçtır. İşletme performansının sağlam bir şekilde değerlendirilmesini sağlamakta ve zaman içinde performansta sürekli iyileştirmeyi desteklemektedir. Aynı zamanda paydaşlarla ilişki kurmaya ve kurumsal süreçlere yararlı girdiler sağlamaya yardımcı olmaktadır (Idowu vd., 2013: 7). Sisaye (2011: 387) tarafından belirtildiği üzere, işletmelerin uzun dönemli kârlılık üzerindeki etkilerini belirlemek için iş süreçlerinin ve stratejik politikaların

raporlanması önem arz etmektedir. Raporlama, işletmelerde iyi uygulamaların teşvik edilmesi, iş fırsatlarının oluşturulması, çevresel ve sosyal verilerin belirlenmesi ve olumsuz sosyal ve çevresel etkilerin azaltılması gibi amaçlarla gerçekleştirilmektedir (Sridhar, 2011: 91).

Sürdürülebilirlik raporları, raporu hazırlayan işletmenin sürdürülebilirlik performansını dengeli ve adil bir şekilde açıklamalıdır. Bu raporlar ile, işletmelerin paydaşları üzerindeki her türlü olumlu ve olumsuz etkiyi detaylı bir şekilde ele alması gerekmektedir. Aynı zamanda, raporlar işletmenin sürdürülebilirlik stratejilerini, projelerini ve yönetim tarzlarını ekonomik ve sosyal bağlamda analiz etmelidir (Yu ve Zhao, 2015: 291). Böylece, işletmelerin sürdürülebilirlik çabalarını bütünsel perspektifle değerlendirmeleri ve paydaşlarıyla şeffaf bir iletişim kurmaları sağlanmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlarının içeriğinin belirlenmesi belli ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler kuruluşun etkilerini, faaliyetlerini ve hissedarların beklenti ve menfaatlerini dikkate alarak raporun içeriğinin nasıl olacağını belirleyen bir süreci tanımaktadır. Raporun içeriği, paydaşların işletme performansı hakkında makul ve güvenilir değerlendirmeler yapmaları ve önlemler alabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, rapordaki bilgilerin doğru, anlaşılır ve kapsamlı olması gerekmektedir. Paydaşlar, bu bilgilere dayanarak işletmenin sürdürülebilirlik performansını değerlendirmekte, kararlarını yönlendirmekte ve gerekli önlemleri almaktadır. Raporlama süreci, şeffaflık, hesap verebilirlik ve güvenilirlik ilkelerine dayanarak, işletmenin etkilerini ve faaliyetlerini bütüncül bir şekilde paydaşlara iletmeyi amaçlamaktadır (Yükçü ve Kaplanoğlu, 2016: 66). Raporlardan elde edilen bilgiler, paydaşların karar verme süreçlerinde kullanıldığı için bu konuda yönetimin farkındalığı artmaktadır. Solomon ve Darby (2005: 28), sürdürülebilirlik raporlarını "işletme itibarı ve buna bağlı olarak finansal performans" ile ilişkilendirmektedir.

Sürdürülebilirlik raporları, soyut konuları somut hale getirerek işletmelerin sürdürülebilirlik performansını ölçmektedir. Bu raporlar, işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik faaliyetlerini daha iyi anlamalarına ve bu faaliyetlerin sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini yönetmelerine yardımcı olmaktadır (GRI, 2013: 3). Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin sürdürülebilirlik performansını ölçmelerine, iyileştirmelerine ve yeni fırsatlar keşfetmelerine yardımcı olmaktadır. Bu raporlama, işletmelerin içsel ve dışsal faydalar elde etmelerini sağlamaktadır (KGK, 2023: 8).

Sürdürülebilirlik raporları, işletmeler ve paydaşlar olarak adlandırılan bilgi kullanıcıları arasında bilgi akışını sağlayan araçlardır (Gümrah ve Büyükipekçi, 2019: 307). Bu raporlar işletmeye ait tüm faaliyetlere ilişkin bilgileri detaylı bir şekilde göstererek şeffaflık sağlamakta, böylelikle iç ve dış paydaşlara güven ortamı yaratarak işletmenin değer kazanmasına yardımcı olmakta ve işletmenin itibarını artırmaktadır (Maddocks, 201: 158).

Sürdürülebilirlik raporu, kurumsal yönetişimin değerlerini ve çerçevesini tanımlaymakta ve işletmenin stratejisi ile sürdürülebilir kalkınma taahhüdü arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Gunawan vd., 2022: 3). Finansal tabloların tamamlayıcısı niteliğinde olan sürdürülebilirlik raporları, finansal açıdan güçlü olan işletmelerin, çevresel ve sosyal açıdan duyarlılığını ortaya koyan, ortaya çıkan risk ve fırsatları ne derece etkin yönetip yönetmediğini gösteren kısacası finansal olmayan performansını göstermektedir (Gençoğlu ve Aytaç, 2016: 54).

IIRC (2015), sürdürülebilirlik raporlarının işletmeler için geleneksel uygulamaların yol açtığı problemlerin üstesinden gelmeleri açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sürdürülebilirlik raporlamasının hissedarların ihtiyaçlarının ötesinde toplumsal sorunları da dikkate alacağına inanılmaktadır (Erin vd, 2022: 762). Sürdürülebilirlik raporlamasının faydaları aşağıda sıralanmaktadır (Ekergil ve Göde, 2017: 863; Akarçay, 2014: 3; KGK, 2023: 8).

- Risk ve fırsatların daha iyi anlaşılmasını sağlar.
- Finansal ve finansal olmayan performans arasındaki bağlantıyı vurgular.
- Uzun vadeli yönetim stratejisi ve politikası ile iş planlarını etkiler.
- Süreçleri düzenler, maliyetleri düşürür ve verimliliği artırır.
- Sürdürülebilirlik performansının yasalar, normlar, kodlar, performans standartları ve gönüllü girişimler açısından karşılaştırılmasını ve değerlendirilmesini sağlar.
- Çevre, sosyal ve yönetişim konularındaki başarısızlıkların önüne geçilmesine yardımcı olur.
- Performansın işletme içinde ve işletmeler ve sektörler arasında karşılaştırılmasına olanak sağlar.
- Olumsuz çevresel, sosyal ve yönetişim etkilerinin azaltılmasına veya tersine çevrilmesine katkıda bulunur.
- İşletme itibarının ve marka sadakatinin artırılmasına yardımcı olur.

- Dış paydaşların işletmenin gerçek değerini, maddi ve maddi olmayan varlıklarını anlamalarını sağlar.

UNEP tarafından yapılan bir çalışmaya göre sürdürülebilirlik raporlaması yapan ve yapmayan işletmelere ilişkin çeşitli motivasyonlar Tablo 8’de gösterildiği gibidir. İşletmeye özgü nedenlerin yanı sıra, güvenilirlik ve itibar gibi toplumsal hususlar da önemli bir rol oynamaktadır (Kolk, 2004: 54).

Tablo 8: İşletmelerin Sürdürülebilirlik Raporlaması Yapma ve Yapmama Nedenleri

<u>Sürdürülebilirlik Raporlaması Yapma</u>	<u>Sürdürülebilirlik Raporlaması Yapmama</u>
<u>Nedenleri</u> • Belirli hedeflere yönelik ilerlemeyi takip etme becerisinin geliştirilmesi • Çevre stratejisinin uygulanmasının kolaylaştırılması • Kurum genelinde geniş çevre sorunları hakkında daha fazla farkındalık • Kurumsal mesajı içeride ve dışarıda net bir şekilde iletme becerisi • Daha fazla şeffaflık sayesinde çok yönlü güvenilirliğin artması • Çabaları ve standartları iletme becerisi • İtibar faydaları, maliyet tasarruflarının belirlenmesi, verimlilik artışı, gelişmiş iş • Gelişim fırsatları ve gelişmiş personel	<u>Nedenleri</u> • Kuruma getireceği avantajlar konusunda şüpheler içermesi • Müşterilerin raporlarla ilgilenmemesi ve satışların artmaması • İşletmenin çevresel performansı konusunda zaten iyi bir üne sahip olması • Çevresel konular hakkında iletişim kurmanın başka yollarının olması • Raporlama yapmanın maliyetli olması • Tüm operasyonlardan tutarlı veri toplamanın ve doğru göstergeleri seçmenin zor olması • İşletmenin itibarına zarar verme korkusu, yasal sonuçlar doğurabilmesi.

(Kaynak: Kolk, 2004: 54).

Sürdürülebilirlik raporları, işletmenin sürdürülebilirlik performansını, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim alanlarındaki etkilerini değerlendirmektedir. Bu şekilde, işletmeler faaliyetlerini sunarken daha kapsamlı bir perspektif sunmaktadır (Duran, 2018: 37).

İşletmenin değerine katkı sağlamayı amaçlayan sürdürülebilirlik raporları, KSS raporlamasının geliştirilmiş bir versiyonu olup, TBL performans ölçümüne dayanmaktadır. Sürdürülebilirlik raporları, KSS raporlarında yer alan çevresel, sosyal ve ekonomik performansı içermekle birlikte, ayrıca bu performansların birbiriyle etkileşimine de yer vermektedir. Yani işletmelerin çevresel ve sosyal performanslarının ekonomik performansa olan etkileri, ya da ekonomik performansın nasıl ve hangi

şekillerde etkilendiği sürdürülebilirlik raporlarıyla ifade edilmektedir (Akarçay, 2014: 3). Bu şekilde raporlar, işletmelerin sürdürülebilirlik çabalarını daha kapsamlı bir şekilde yansıtarak, işletmelerin performansını ve sürdürülebilirlik ile ekonomik başarı arasındaki ilişkiyi anlamaya yardımcı olmaktadır.

İşletmeler, üç boyutlu raporlama sayesinde ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları göz önünde bulundurarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Aksi takdirde, tüm faaliyetleri ve geleceği tehlikeye girmektedir. Ayrıca bu raporlama ile işletmeler, tüm paydaşlar için fayda sağlayan ve uzun vadede sürdürülebilirliği gerçekleştiren bir gelecek inşa etmektedir (Gençoğlu ve Aytaç, 2016: 55).

İşletmeler kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması yaparak çeşitli nedenlerle özel hedeflere ulaşma yeteneklerini artırmakta, çevresel konulara dikkat çekerek farkındalık yaratmakta, kurumsal mesajları içsel ve dışsal olarak ileterek iletişim sağlamaktadır. Raporlama süreci ayrıca şeffaflığı artırarak geniş bir kredibilite elde etmeyi, gerekli yasal izinleri alarak işletme faaliyetlerini sürdürmeyi ve işletmenin büyüme fırsatlarını, etkinliğini ve çalışanların iş tatminini artırmasını desteklemektedir. Bu şekilde işletmeler, sürdürülebilirlik alanında ilerlemek ve işletme performansını geliştirmek için raporlama sürecini değerli bir araç olarak kullanmaktadır (Kolk, 2004: 60).

2.6. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASINDA YOL GÖSTERİCİLER: STANDART VE İLKELER

Ekonominin küreselleşmesiyle birlikte, bir ülkedeki ekonomik değişimler diğer ülkelerin ekonomilerine de etki etmektedir. Bu durum, doğal kaynakların bilinçsizce kullanımı ve çevre kirliliği gibi sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Değişen dünya ve ekonomik algılar da işletmelerin yenilikçi yaklaşımlar benimsemelerini gerektirmektedir (Duran, 2018: 41).

Sürdürülebilir gelişim paralelinde işletmeler, sürdürülebilirliği temel alan bir yönetim çerçevesine ihtiyaç duymaktadır. Bu çerçeve, sürdürülebilirliğin üç temel boyutunu, yani ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları, eşzamanlı olarak ve aralarında denge sağlayarak ele almaktadır (Tokgöz ve Önce, 2009: 261). Bu amaçla, dünya çapında birçok girişim tarafından prensipler ve standartlar geliştirilmektedir. Bu prensipler ve standartlar, işletmelere rehberlik etmek ve onları sürdürülebilirlik konusunda teşvik etmek amacıyla oluşturulmaktadır (Duran, 2018: 41). Sürdürülebilirlik standart ve

ilkelerinin çoğu, ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlardan sadece birine veya ikisine odaklanmaktadır. Ancak, giderek daha fazla bütünleşik yol gösterici geliştirilmektedir. (Tokgöz ve Önce, 2009: 261).

Bu girişimler arasında GRI, Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (Organisation For Economic Development And Cooperation- OECD), UNGC, SA8000 Belgesi, SASB, CERES ve ISO14001 Sertifikasyonu gibi önemli örnekler bulunmaktadır. İşletmeler bu kuruluşların belirlediği standartlara uygun olarak hareket ederek sürdürülebilirlik konusunda daha sorumlu bir rol üstlenmektedir. Bu girişimlerden bazıları aşağıda açıklanmıştır

2.6.1. Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative - GRI)

GRI, 1997 yılında Tellus Enstitüsü ve CERES tarafından oluşturulmuş (GRI, 2023) ve iki yıl sonra, tam olarak 1999'da ortak olarak UNEP'e katılmıştır. GRI, kurumsal sosyal sorumluluğun uygulanması ve tasarımı ile ilişkin birçok önemli hususu kapsamakta, dünya çapında en saygın raporlama girişiminden birini oluşturmaktadır (Göbbels, 2006: 181). GRI çerçevesi, zamanla güncellenmekte ve yeni sürümler ortaya çıkmaktadır. İlk kılavuzu 1997 yılında oluşturulan bu girişimin 2000 yılında ilk standartları yayımlanarak sürdürülebilirlik raporlaması alanında öncü bir rol üstlenmektedir. Zaman içinde değişerek dünyada en yaygın şekilde kullanılan standart haline gelmektedir (Önce vd., 2015, 238). GRI'ya ilişkin süreç Tablo 9'da gösterilmiştir (GRI, 2023).

Tablo 9: GRI Tarihinin Zaman Çizelgesi

1997 GRI ABD Boston'da kuruldu
2000 GRI Klavuzlarının 1. versiyonu yayınlandı
2002 GRI G2 Klavuzları yayınlanmaya başladı. GRI Amsterdam'a taşındı.
2003 Üyelik programı başlatıldı.
2006 GRI G3 klavuzları yayınlanmaya başladı
2008 Sertifikalı Ortak Eğitim Programı kuruldu
2013 GRI G4 Klavuzları yayınlanmaya başladı.
2016 GRI Sürdürülebilir Raporlama Standartları yayınlandı.

GRI, farklı işletme ölçekleri ve dilleri göz önünde bulundurarak geliştirilmekte ve tüm sektörlerin kullanımına uygun bir yapıyı içermektedir. Bu sayede, işletmeler çeşitli sektörlerde faaliyet gösterse de GRI'yi kullanarak sürdürülebilirlik raporlamasını yapabilmektedir (Onay, 2015: 110). GRI'ya göre, sürdürülebilirlik raporlamasının amacı aşağıdaki hususları içermektedir (Yüksel, 2018: 113):

- Sürdürülebilirlik performansının yasal düzenlemeler, kurallar, yönetmelikler, performans standartları ve gönüllü girişimlerle karşılaştırılması ve değerlendirilmesi,
- Kurumun sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili beklentileri nasıl etkilediğinin ve bu beklentilerden nasıl etkilendiğinin gösterilmesi,
- Performansın, kurum içinde ve farklı kurumlarla zaman içinde karşılaştırılabilmesi.

GRI'nın odak noktası, sürdürülebilirlik raporlamasının kalitesini, karşılaştırılabilirliğini ve uygulanabilirliğini geliştirmektir. Bu amaçla, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları içeren üçlü raporlama sistemini bütünsel bir şekilde ele alarak kapsamlı bir çerçeve oluşturmakta ve yayımlamaktadır. GRI, sürdürülebilirlik raporlamasına rehberlik etmek ve paydaşlarla etkileşimi sağlamak için de çalışmalar yürütmektedir (Göbbels, 2006: 181).

2000 yılında G1 adı ile yayınlanan GRI yönergelerinin ilki sürdürülebilirlik raporlaması için ilk küresel çerçeveyi sağlamaktadır. 2002'de, GRI merkezi Amsterdam'a (Hollanda) taşınarak bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir kurum olarak kurulmuştur. İlkeler için ilk güncelleme yapılmıştır ve G2 adlı ile yeni bir rehber yayımlanmıştır. GRI raporlamasına yönelik talep istikrarlı bir şekilde arttıkça kılavuzdaki ilkeler genişletilmektedir (2023, 1 Nisan). (www.globalreporting.org).

2006 yılına gelindiğinde, çeşitli ülkelerden akademisyenler, sanayi temsilcileri, bazı sivil toplum kuruluşları yöneticileri ve hükümet temsilcilerinden oluşan üç binden fazla üye bir araya gelerek G3 adlı rehberi yayımlamıştır. Bu rehber, işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel performanslarından oluşan temel bölümlerin raporlanması gerektiğini vurgulamaktadır. 2013 yılı haziran ayında, en güncel rehber olan G4 yayımlanmış ve bu rehberin 2015 yılından itibaren uygulanmasına karar verilmiştir (Aksoy, 2013: 38). 2016'da GRI, sürdürülebilirlik raporlaması için ilk küresel standartları belirlemeye başlamıştır (2023, 1 Nisan). (www.globalreporting.org).

G4 Raporlama Rehberi'nde raporlama ilkeleri “Rapor İçeriğinin Belirlenmesine İlişkin İlkeler” ve “Rapor Niteliğinin Belirlenmesine İlişkin İlkeler” olmak üzere iki bölümde incelenmektedir. Bu ilkeler Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: GRI G4 Raporlama İlkeleri

Rapor İçeriğinin Belirlenmesine İlişkin İlkeler	Rapor Niteliğinin Belirlenmesine İlişkin İlkeler
• Paydaş Kapsayıcılığı • Sürdürülebilirlik Bağlamı • Önceliklendirme • Eksiksizlik	• Denge • Karşılaştırılabilirlik • Doğruluk • Zamansal Tutarlılık • Netlik • Güvenilirlik

(Kaynak: GRI G4 Sürdürülebilirlik Raporlama Kılavuzu)

GRI Standartları, bir dizi ekonomik, çevresel ve sosyal etki hakkında kamuya açık raporlama için küresel bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve, kuruluşların sürdürülebilir kalkınmaya katkılarını şeffaf ve karşılaştırılabilir bir şekilde raporlamasına yardımcı olmaktadır. GRI Standartları, birbiriyle bağlantılı standartlardan oluşan modüler bir sistemdir. Raporlama sürecini destekleyen beş standart serisi bulunmaktadır.

- GRI1 Temel konular,
- GRI 2 Genel Bildirimler

- GRI3 Öncelikli konular
- GRI Konu Standartları
- GRI Sektör Standartları

Bu standart serileri Tablo 11’de açıklanmaktadır.

Tablo 11: GRI Standartları

GRI Evrensel Standartları		
Standart	Yayın Yılı	Açıklama
GRI 1: Temel konular	2021	GRI Standartlarının amacını ve sistemini tanıtmakta ve sürdürülebilirlik raporlaması için temel kavramları açıklamaktadır. Ayrıca, kuruluşun GRI Standartları uyarınca raporlama yapabilmesi için uyması gereken gereklilikleri ve raporlama ilkelerini de belirtir.
GRI 2: Genel Bildirimler	2021	Kuruluşun raporlama uygulamaları ve faaliyetleri, yönetişimi ve politikaları gibi kurumsal ayrıntılar hakkında bilgi sağlayıcı açıklamaları içerir. Bu bilgiler, kuruluşun profili ve ölçeği hakkında fikir verir.
GRI 3: Öncelikli Konular	2021	Öncelikli konuların nasıl belirleneceğine ilişkin adım adım rehberlik sağlar. <i>GRI 3</i> ayrıca kuruluşun öncelikli konuları belirleme süreci, öncelikli konular listesi ve her konuyu nasıl yönettiği hakkında bilgileri raporlamak için kullandığı açıklamaları içerir.
GRI Sektör Standartları		
GRI 11: Petrol ve Gaz Sektörü	2021	Petrol ve gaz sektöründeki kuruluşlar için, her bir konuyla ilgili açıklamaların bir listesi de dahil olmak üzere, olası öncelikli konuları hakkında bilgi içerir. Öncelikli konuların belirlenmesinde ve raporlanacak konuların belirlenmesinde kullanılır.
GRI 12: Kömür Sektörü	2022	Kömür sektöründeki kuruluşlar için, her bir konuyla ilgili açıklamaların bir listesi de dahil olmak üzere, olası öncelikli konuları hakkında bilgi içerir. Öncelikli konuların

		belirlenmesinde ve raporlanacak konuların belirlenmesinde kullanılır.
GRI 13: Tarım, Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektörleri	2022	Tarım, su ürünleri yetiştiriciliği ve balıkçılık sektörlerindeki kuruluşlar için, her bir konuyla ilgili açıklamaların bir listesi de dahil olmak üzere, olası öncelikli konuları hakkında bilgi içerir. Öncelikli konuların belirlenmesinde ve raporlanacak konuların belirlenmesinde kullanılır.
GRI Konu Standartları		
GRI 201: Ekonomik Performans	2016	Ekonomik performans konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 202: Pazar Varlığı	2016	Pazar varlığı konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 203: Dolaylı Ekonomik Etkiler	2016	Dolaylı ekonomik etkiler konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 204: Tedarik Uygulamaları	2016	Satın alma uygulamaları konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 205: Yolsuzlukla Mücadele	2016	Yolsuzlukla mücadele konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya

		coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 206: Rekabete Aykırı Davranış	2016	Rekabete aykırı davranış konusuna ilişkin raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 207 Vergi	2019	Vergi konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 301: Malzemeler	2016	Malzemeler konusunda raporlama gerekliliklerini ortaya koymaktadır. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 302: Enerji	2016	Enerji konusuna ilişkin raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 303: Su ve Atık Sular	2018	Su ve atık sular konusundaki raporlama gerekliliklerini ortaya koymaktadır. Toprağı, suyu, havayı, biyoçeşitliliği ve insan sağlığını potansiyel olarak etkileyebilecek diğer maddelerin yanı sıra kimyasalların, yağların ve yakıtların dökülmesini ele alır. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 304: Biyoçeşitlilik	2016	Biyoçeşitlilik konusuna ilişkin raporlama gerekliliklerini ortaya koymaktadır. Bu

		Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 305: Emisyonlar	2016	Emisyonlar konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 306: Atık Sular ve Atıklar GRI 306 Atık	2016 2020	<i>GRI 306: Atıklar 2016'nın ana içerikleri, GRI 303: Su ve Atıklar 2018 ve GRI 306: Atıklar 2020 tarafından değiştirilmiştir.</i> Atık konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 308: Tedarikçi Çevre Değerlendirmesi	2016	Tedarikçi çevresel değerlendirmesi konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 401: İstihdam	2016	İstihdam konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 402: Çalışma/Yönetim İlişkileri	2016	Çalışma/yönetim ilişkileri konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki,

		sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 403: İş Sağlığı ve Güvenliği	2018	İş sağlığı ve güvenliği konusunda raporlama gerekliliklerini ortaya koymaktadır. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 404: Eğitim ve Öğretim	2016	Eğitim ve öğretim konusundaki raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 405: Çeşitlilik ve Fırsat Eşitliği	2016	Çeşitlilik ve fırsat eşitliği konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 406: Ayrımcılık Yasağı	2016	Ayrımcılık yasağı konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 407: Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Özgürlüğü	2016	Örgütlenme özgürlüğü ve toplu sözleşme konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 408: Çocuk İşçiliği	2016	Çocuk işçiliği konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya

		coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 409: Zorla ve Zorunlu Çalıştırma	2016	Zorla veya zorunlu çalıştırma konusundaki raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 410: Güvenlik Uygulamaları	2016	Güvenlik uygulamaları konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 411: Yerli Halkın Hakları	2016	Yerli halkların hakları konusunda raporlama gerekliliklerini ortaya koymaktadır. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 413: Yerel Topluluklar	2016	Yerel topluluklar konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 414: Tedarikçi Sosyal Değerlendirmesi	2016	Tedarikçi sosyal değerlendirmesi konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 415: Kamu Politikası	2016	Kamu politikası konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.

GRI 416: Müşteri Sağlığı ve Güvenliği	2016	Müşteri sağlığı ve güvenliği konusundaki raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 417: Pazarlama ve Etiketleme	2016	Pazarlama ve etiketleme konusundaki raporlama gerekliliklerini belirler. Bu standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.
GRI 418: Müşteri Gizliliği	2016	Müşteri gizliliği konusunda raporlama gerekliliklerini belirler. Bu Standart, bu konuyla ilgili etkilerini raporlamak isteyen her büyüklükteki, türdeki, sektördeki veya coğrafi konumdaki kuruluş tarafından kullanılabilir.

Kaynak: (2023, 1 Nisan). (www.globalreporting.org).

GRI, dünya çapında sürdürülebilirlik raporlamaları arasında en çok kabul gören rehberdir. 2020 yılı itibariyle, toplam 14.477 organizasyon dünya genelinde 59.828 sürdürülebilirlik raporu yayımlamıştır. Bu raporların yaklaşık %60'ı (35.518), GRI tarafından yayımlanan raporlardan oluşmaktadır (2023, 1 Nisan). (www.globalreporting.org). Bu oran, işletmelerin çoğunluğunun GRI raporlamasını tercih ettiğini göstermektedir. Bu tercihin nedenleri arasında, GRI raporlamasının her boyuttaki işletme için farklı sektörlerde uygulanabilmesi ve çok sayıda farklı dile çevrilmiş olması yer almaktadır (Önce vd., 2015, 251).

2.6.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nation Global Compact- UNGC)

UNGC topluma, pazara ve insanlara yarar sağlayan sürdürülebilir kapsamlı bir küresel ekonomi yaratmayı vizyon edinmektedir (Saban vd., 2017: 110). 2000 yılında başlatılan UNGC, sürdürülebilirlik ve kurumsal sorumluluk anlayışları çerçevesinde politika üretmeyi ve uygulamayı hedefleyen en kapsamlı platformdur. Bu platform, evrensel ilkeler önererek iş dünyası için ortak bir kalkınma kültürü oluşturma amacını

taşımakta ve yenilikçi bir kurumsal sorumluluk yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir (Aksoy, 2013: 45).

Sözleşme, BM organları ve sivil toplumun yanı sıra tüm özel sektör işletmeleri ve kamu kuruluşlarını da kapsamaktadır. İnsan hakları, çalışma standartları, çevre ve yolsuzlukla mücadele konularında küresel çapta kabul görmüş on ilkeyi temel almaktadır. Bu ilkeler Tablo 12’de gösterilmektedir (Kestane, 2016: 31-32).

Tablo 12: BM Küresel İlkeleri

İnsan hakları standartları	
1. İlke	İş dünyası uluslararası ilan edilmiş insan haklarına destek olmalı ve saygı göstermeli,
2. İlke	İş dünyası, insan hakları ihlallerine fırsat tanımamalı,
İşçi standartları	
3. İlke	İş dünyası çalışanların sendikalaşma özgürlüğünü desteklemeli ve toplu müzakere hakkını etkin biçimde tanımalı,
4. İlke	İş dünyası, her türlü zorla ve zorunlu işçi çalıştırılmasını engellemeli,
5. İlke	İş dünyası, çocuk işçi çalıştırılmasının önüne geçmeli,
6. İlke	İş dünyası, işe alım ve çalışma süreçlerinde ayrımcılığın önüne geçmeli,
Çevre standartları	
7. İlke	İş dünyası çevre sorunlarını önleyici ve çevreyi koruyucu yaklaşımları desteklemeli,
8. İlke	İş dünyası çevreye yönelik sorumluluğu artıracak her türlü faaliyeti ve oluşumu desteklemeli,
9. İlke	İş dünyası çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli,
Yolsuzluk standardı	
10. İlke	İş dünyası rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzlukla mücadele etmelidir.

Bu ilkeler doğrultusunda ortak hedefler belirlenmektedir. Belirlenen bu hedeflere yönelik adımlar atan tüm kuruluşlardan, strateji oluşturma ve uygulama aşamalarında şeffaflığa dayalı gönüllü katılım beklenmektedir.

2.6.3. Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (International Sustainability Standards Board– ISSB)

Son yıllarda yaşanan iklim krizi gibi büyük sorunlar nedeniyle, uluslararası düzeyde sürdürülebilirlikle ilgili gelişmeler hızla artmaktadır. Kasım 2021’de Glasgow,

İskoçya'da düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (COP 26) sırasında Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kurulu (International Financial Reporting Standards Board-IFRSB) ISSB'yi kurduğunu duyurmuştur (ifrs.org).

ISSB'nin temel amacı, işletmelerin sürdürülebilirlikle ilgili çevresel, sosyal ve yönetim konularında risklerini ve fırsatlarını açıklamalarını gerektiren IFRS sürdürülebilirlik açıklama standartlarını yayımlamaktır. Bu standartlar, işletmelerin sürdürülebilirlik performansını değerlendirmelerine, raporlamalarına ve işletme değerini belirlemelerine yardımcı olmaktadır. ISSB'nin kurulmasıyla birlikte, sürdürülebilirlik raporlaması alanındaki karmaşık ve parçalı yapıyı ortadan kaldırmak hedeflenmektedir. Bu standartlar, işletmelerin daha tutarlı, karşılaştırılabilir ve şeffaf bir şekilde sürdürülebilirlik bilgilerini sunmalarına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda yatırımcıların ve paydaşların işletmelerin sürdürülebilirlik performansını daha iyi anlamalarını ve değerlendirmelerini kolaylaştırmaktadır (kgk.gov.tr).

26 Haziran 2023 tarihinde Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (ISSB) tarafından, sermaye piyasaları için sürdürülebilirlik ile ilgili açıklamalara ilişkin küresel bir temel sağlamak üzere tasarlanan IFRS Sürdürülebilirlik Açıklama Standartları ilk kez yayımlanmıştır. IFRS S1 ve IFRS S2 olmak üzere iki taslaktan oluşmaktadır. IFRS S1, işletmelerin, kısa, orta ve uzun vadede karşılaştıkları sürdürülebilirlik risklerini ve fırsatlarını bildirmelerini zorunlu kılmaktadır. Standart hükümleri, işletmelerin, yatırımcıların karar vermeleri için ihtiyaç duydukları bilgileri sunmalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır. IFRS S2 ise, iklimle ilgili özel açıklamaları ortaya koymaktadır ve IFRS S1 ile kullanılmak üzere tasarlanmıştır. ISSB'nin yeni standartları hakkında bilinmesi gereken kilit noktalar aşağıda yer almaktadır (ifrs.org).

1. Küresel Açıklama Standartları

ISSB Standartları, işletmelerin ve yatırımcıların sürdürülebilirlik açıklamalarını küresel ve tek bir temelde standartlaştırarak sermaye piyasaları için olanak sağlamaktadır. Ayrıca ülkeler, bu küresel temel üzerine kendi yasal gerekliliklerini eklemektedir.

2. Uluslararası Destek

ISSB'nin çalışmaları, dünya genelinden yatırımcılar, işletmeler, politika yapımcılar, piyasa düzenleyicileri ve diğer paydaşlardan, Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (International Organisation of Securities Commissions- IOSCO),

Finansal İstikrar Kurulu, G20 ve G7 Liderleri de dahil olmak üzere güçlü bir destek almaktadır.

3. Karar Verme Açısından Yararlı, Önemli Bilgilerin Açıklanması

ISSB Standartları, özellikle sermaye piyasalarına odaklanarak, yatırımcılar için önemli, orantılı ve karar verme süreçlerinde yararlı bilgilerin açıklanmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca işletmeler, sürdürülebilirlik açıklamalarını iklimle başlayarak aşamalı olarak uygulamaktadır.

4. Mevcut Girişimleri Geliştirmek ve Pekiştirmek

IFRS S1 ve IFRS S2, sürdürülebilirlik açıklamalarını kolaylaştırmak amacıyla TCFD tavsiyeleri, SASB Standartları, İklim Bildirim Standartları Kurulu (Climate Disclosure Standards Board- CDSB) Çerçevesi, Entegre Raporlama Çerçevesi ve Dünya Ekonomik Forumu metrikleri gibi kaynaklara dayanarak geliştirilmektedir. Bu konsolidasyon, işletmelerin mevcut sürdürülebilirlik açıklamalarına yaptıkları yatırımlardan faydalanmalarını sağlarken, sürdürülebilirlik açıklamalarının karmaşıklığını azaltmaktadır.

5. Mükerrer Raporlamayı Azaltma

Temel yaklaşım, finansal piyasalar için küresel karşılaştırılabilirliği sağlamak ve ülkelerin kamu politikalarına veya daha geniş paydaş ihtiyaçlarına yönelik olarak gerekli olduğunda ilave hükümler geliştirme olanağı sunmak üzerine kurulmaktadır. Bu yaklaşım, birden fazla ülke mevzuatına tabi olan işletmeler için mükerrer raporlamanın azaltılmasına yardımcı olmaktadır.

6. İşletmelerin Dünya Çapında Uygun Maliyetli Bir Seklide İletişim Kurmasına Yardımcı Olmak

Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları (International Sustainability Standards -ISS), işletmelerin kısa, orta ve uzun vadeli sürdürülebilirlikle ilgili riskleri ve fırsatları nasıl belirlediğini ve yönettiğini ileterek, yatırımcılara güvenilir bilgiler sunmayı hedeflemektedir. Bu standartlar, işletmelerin sürdürülebilirlik alanında nasıl ilerlediğini ve performansını nasıl değerlendirdiğini anlamalarını sağlayarak yatırımcıların kararlarını daha iyi bilgilere dayandırılmasını ve sürdürülebilirliği göz önünde bulundurarak risk ve getiri açısından daha iyi değerlendirme yapabilmelerini sağlamaktadır.

7. Finansal Tablolarla Bağlantılar

ISS'ler, finansal tabloların yanında sunulmak üzere tasarlanmış olup, aynı raporlama paketinin bir parçası olarak açıklanması gereken bilgileri zorunlu kılmaktadır. Bu standartlar, herhangi bir muhasebe hükmüyle uyumlu olarak geliştirilmiştir ve temelini IFRS Muhasebe Standartlarının kabul ettiği kavramlar oluşturmaktadır. Halihazırda, 140'tan fazla ülke tarafından benimsenen IFRS Muhasebe Standartlarının prensiplerine dayanarak inşa edilmektedir.

8. Daha Geniş Sürdürülebilirlik Raporlaması ile Çalışabilirlik

ISSB'nin Küresel Raporlama Girişimi (GRI) ile olan ortaklığı, ISSB'nin hükümlerini GRI standartlarıyla uyumlu bir şekilde oluşturarak hem ISSB hem de GRI Standartlarını kullanan işletmeler için raporlama sürecinde açıklama yükünün azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Bu ortaklık, işletmelere uyum sağlama sürecinde kolaylık sağlarken, sürdürülebilirlik raporlaması konusunda daha tutarlı ve bütünsel bir yaklaşımın benimsenmesine katkıda bulunmaktadır.

2.6.4. Sürdürülebilir Muhasebe Standartları Kurulu (Sustainability Accounting Standards Board-SASB)

SASB, halka açık ABD işletmelerinin sürdürülebilirlik performanslarını mali açıdan raporlamak için ulusal endüstri standartları geliştiren bir kâr amacı gütmeyen kuruluştur. 2011 yılında FASB tarafından kurulmuştur. (sasb.org). Sektör bazında performans göstergeleri ile ilgili çalışmalar yürüten SASB, bu performans göstergelerini farklı sektöre uygulayarak olumlu sonuçlar elde etmiş ve ardından (Demircioğlu ve Ever, 2019: 69) 2012 yılında standartlarını duyurmuştur (Duran, 2018: 50).

SASB sektör bazında karşılaştırılabilir tabloların hazırlanmasına olanak sağlayarak sürdürülebilirlik ilkelerini ve muhasebe ilkelerini bir araya getirmektedir. SASB'nin amacı, işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını finansal raporlamalarında daha şeffaf bir şekilde göstermelerini sağlamaktır. Bu sayede yatırımcılar, işletmelerin sürdürülebilirlik performansını daha iyi değerlendirebilmekte ve kararlarını buna göre şekillendirmektedir. SASB'nin standartları, işletmelerin sürdürülebilirlikle ilgili faktörleri ölçmeleri ve raporlamaları için bir çerçeve sunmaktadır. SASB Standartları, 77 sektördeki yatırımcıların karar alma süreçlerine en uygun sürdürülebilirlikle ilgili konuları tanımlamaktadır. Ağustos 2022 itibarıyla de IFRS Vakfı'na bağlı ISSB, SASB Standartlarının sorumluluğunu üstlenmektedir (sasb.org).

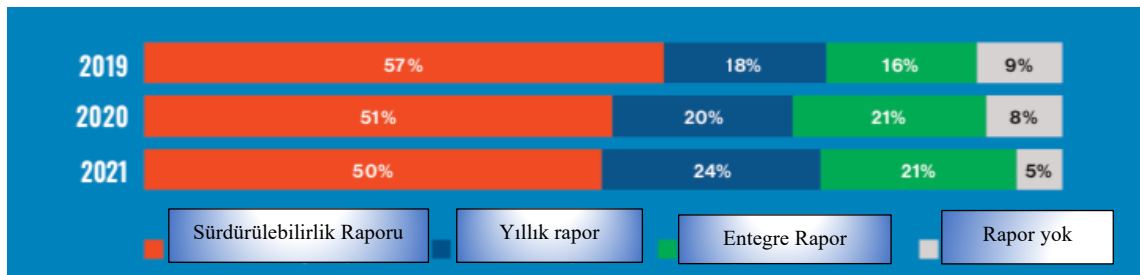
2.6.5. Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project-CDP)

2000 yılında başlatılan Karbon Saydamlık Projesi, işletmelerin, yatırımcıların ve devletlerin küresel ısınma ve iklim değişikliği tehdidine karşı tedbirli olmalarını sağlamak için bilgi toplama ve paylaşma amacını taşımaktadır. Bu projenin temel hedeflerinden biri, sera gazı salınımını azaltmaktır. Diğer bir önemli hedef ise iklim değişikliğiyle ilgili bilgileri kamuoyuyla paylaşmaktır. CDP (Carbon Disclosure Project) aracılığıyla işletmeler ve devletler, karbon emisyonlarını azaltma hedefleri belirlemektedir. Bu proje sayesinde kurumlar ve toplum, iklim değişikliğiyle mücadelede daha etkili adımlar atabilmek ve karbon ayak izini azaltmak konusunda daha bilinçli hareket etmektedir (Altun, 2017: 71).

2.7. DÜNYADA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI GELİŞMLERİ

Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim performanslarını paydaşlarına raporlama uygulamasıdır. Bu raporlar, işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için ne yaptığını ve bu hedeflere ulaşmak için ne kadar ilerleme kaydettiğini göstermektedir. Dünya çapında sürdürülebilirlik raporlarının önemi her geçen gün artmakta ve hızlı bir şekilde gelişmeye devam etmektedir.

IFAC tarafından 21 ülkeden 1.350 işletmenin ele alındığı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonucunda 2021 yılında sürdürülebilirlik raporlama uygulamaları dünya çapında önemli değişiklikler göstermiştir. Tek başına sürdürülebilirlik raporları, Kanada, ABD ve Asya bölgelerinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak, yıllık raporlar ve entegre raporlar ile sürdürülebilirlik raporlaması da giderek yaygınlaşmaktadır. Yıllara göre raporlama uygulamaları Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7: Raporlama Uygulamaları

(Kaynak: www.ifac.org)

Şekil 7’de üç yıllık döneme bakıldığında, daha az işletme bağımsız sürdürülebilirlik raporlarına güvenirken, ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim

açıklamaları için entegre ve yıllık raporların kullanımı artmaktadır. Küresel olarak, raporlama yapan işletmelerin sayısı istikrarlı bir şekilde artmaktadır.

2021 yılında 1.350 işletmenin 1.283'ü ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim bilgilerini çeşitli standart çerçevelere göre raporlamaktadır. Bununla birlikte, TCFD Çerçevesi ve SASB çerçevelerini kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. 2021 yılında bir önceki yıla kıyasla SASB kullanan işletmeler %29 artış gösterirken TCFD kullanan işletmeler ise %30 artmaktadır. Tablo 13'te kullanılan raporlama çerçevelerine ilişkin oranlar verilmektedir.

Tablo 13: Sürdürülebilirlik Raporlarında Kullanılan Çerçeve ve Standartlar

	SASB	TCFD	GRI	SKA	Tüm Standart ve Çerçeveler
2019	%15	%24	%69	%62	%68
2020	%38	%48	%72	%76	%80
2021	%49	%63	%74	%79	%86

İncelenen işletmelerin %86'sının sürdürülebilirlik bilgilerini hazırlamak ve sunmak için birden fazla standart ve çerçeve kullandığı sonucuna ulaşılmaktadır. SASB Standartları ve TCFD Çerçevesinin kullanımı, tüm yetki alanlarında aynı ölçüde olmasa da 2019 ve 2021 yılları arasında önemli ölçüde artmaktadır.

Bu çerçeveler ve standartlar ile, işletmeler iklim değişikliği ve finansal sürdürülebilirlik gibi önemli konuları ele almaktadır. Sürdürülebilirlik raporlarının güvence oranı da önemli ölçüde artmaktadır. Bu durum işletmelerin sürdürülebilirlik bilgilerinin daha güvenilir ve şeffaf hale gelmesini sağlamaktadır (www.ifac.org). IFAC tarafından Şubat 2023'te yayımlanan "The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance" başlıklı raporda, 21 ülkeden 1350 işletmeyi kapsayan sürdürülebilirlik raporlama ve denetimine ilişkin önemli bulgular yer almaktadır (KGK, 2023). Bu bulgular Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14: Sürdürülebilirlik Raporlama ve Denetimine İlişkin Bulgular

	2019	2020	2021
Sürdürülebilirlik açıklaması yapan işletmeler	%91	%92	%95
Açıklanan bilgiler için güvence denetimleri	%51	%58	%64
Denetim kuruluşları tarafından yapılan güvence denetimleri	%63	%61	%57
Sınırlı güvence verilen güvence denetimleri	%83	%82	%80

Denetim kuruluşları tarafından GDS 3000'in uygulandığı güvence denetimleri	%88	%94	%95
--	-----	-----	-----

(Kaynak: IFAC, The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance, 2023, KGK 2023)

Tablo 14'e göre 2021 yılı verilerine bakıldığında araştırmaya dahil edilen 1350 işletmenin %95'i sürdürülebilirlik konusunda açıklama yapmaktadır. İşletmelerin %64'ü açıklanan bilgiler için güvence denetimleri yapmaktadır. Denetimlerin %57'si denetim kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Denetimlerin %80'i sınırlı güvence sağlamaktadır. Denetim kuruluşları tarafından gerçekleştirilen denetimlerin %95'inde GDS 3000 "Tarihî Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetimi veya Sınırlı Bağımsız Denetimi Dışındaki Güvence Denetimleri " kullanılmaktadır (www.ifac.org).

Dünya genelinde yayınlanan çoğu sürdürülebilirlik raporu çok paydaşlı ve toplumsal konulara odaklanmaktadır. Bu konular arasında insan hakları, çalışma koşulları, ürün ve hizmet kalitesi ve çevresel etki yer almaktadır. Araştırmaya katılan işletmelerin çoğu sera gazı, diğer çevresel, sosyal ve yönetimle ilgili sürdürülebilirlik konularında bilgiler raporlamaktadır. Güvence alan işletmeler hâlâ öncelikli olarak sera gazı verilerine odaklansa da güvence verilen bilgilerin kapsamı artış göstermektedir. Tablo 15'te açıklama yapılan dört konuya ilişkin raporlama ve denetim oranları yer almaktadır (www.ifac.org).

Tablo 15: Sera Gazı, Diğer Çevresel, Sosyal ve Yönetişimle İlgili Raporlama ve Denetim Oranları

	Raporlama		Denetim	
	2020	2021	2020	2021
Sera Gazı	%92	%97	%95	%94
Diğer Çevresel	%98	%99	%78	%82
Sosyal	%96	%100	%68	%74
Yönetişim	%95	%100	%43	%56
Toplam	%89	%96	%43	%53

Kaynak: (www.ifac.org).

Bu dört konuda bilgi veren işletmelerin oranı %89'dan %96'ya yükselmektedir. İşletmelerin %53'ü dört konunun tümünde bilgi güvencesini almaktadır. Her konu ayrı ele alındığında ise verilen bilgilere ilişkin raporlama ve denetim yapan işletme oranları 2020 yılına oranla artış göstermektedir.

2.8. TÜRKİYE’DE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI GELİŞMELERİ

Türkiye’de sürdürülebilir raporlama alanında son yıllarda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. İşletmelerin toplumsal, çevresel ve ekonomik etkilerini değerlendiren ve bu etkileri paylaşan sürdürülebilir raporlar, işletmelerin şeffaflığı artırarak sürdürülebilirlik performanslarını göstermelerini sağlamaktadır. Dünya genelinde sürdürülebilirlik raporlamasında yaşanan gelişmeler, ülkemizde de yakından takip edilmekte ve gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

4 Haziran 2022 tarihinde 31856 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda yapılan değişikliklerle belirli işletme ve kuruluşlar için uluslararası standartlara uyumlu Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (TSRS)’nı belirleme ve yayımlama yetkisi Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu’na (KGK) verilmiştir. Ayrıca 660 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de yapılan değişikliklerle KGK’ya aşağıdaki yeni görev ve yetkiler de vermektedir (KGK, 2023).

- Türkiye Sürdürülebilirlik Standartlarını uluslararası standartlara uygun olarak belirlemek ve yayımlamak.
- Gerektiğinde farklı işletme büyüklükleri ve sektörler için farklı düzenlemeler yapmak.
- Bu konularda denetim yapacak kişileri yetkilendirmek ve denetlemek.

KGK iki ISSB taslak standardını Türkçe ‘ye çevirmiş ve kamuoyunun görüşüne açmıştır. Standartlar:

- TFRSS1-Sürdürülebilirlikle İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Gereklilikler
- TFRSS2-İklim ile İlgili Açıklamalar

Türkiye’de sürdürülebilirlik alanında yapılan bu çalışmalar uygulamada genel olarak sürdürülebilirlik raporlamasının kalitesini ve şeffaflığını artırmaya yardımcı olacak ve onu işletmeler, yatırımcılar ve diğer paydaşlar için daha değerli bir araç haline getirmektedir (Kocamış ve Yıldırım, 2016: 45).

Sürdürülebilirlik raporlaması ile ilgili yaşanan bir diğer gelişme sürdürülebilirlik raporlarının denetiminde kullanılabilecek olan Güvence Denetim Standardı’nın (GDS 3000) Sürdürülebilirlik ve Diğer Genişletilmiş Dış Raporlama Güvence Denetimlerine

Uygulanmasına İlişkin Zorunlu Olmayan Rehber'in KGK tarafından yayımlanmasıdır (KGK, 2023).

IFAC tarafından 2021 yılında yapılan ve 21 ülkeden 1350 işletmeyi kapsayan çalışmada Türkiye'de yer almaktadır. Çalışma sonucunda göre sürdürülebilirlik açıklaması yapan işletme oranları ve işletme sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 16'da gösterilmektedir.

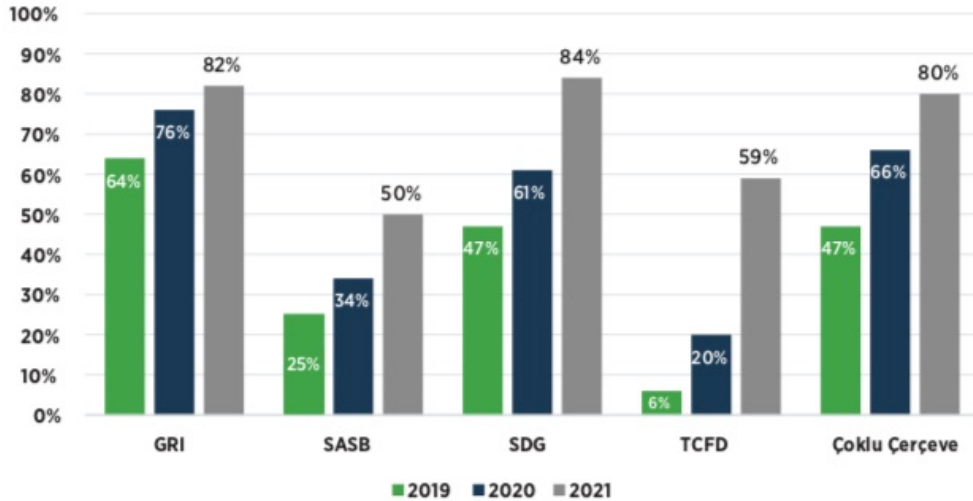
Tablo 16: Yıllar İtibariyle Türkiye'de Sürdürülebilirlik Açıklaması Yapan İşletme Sayıları

	2019	2020	2021
Sürdürülebilirlik açıklaması yapan işletme oranı	%72	%82	%88
Sürdürülebilirlik açıklaması yapan işletme sayısı	36	41	44

Kaynak: IFAC, The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance, 2023, KGK 2023

Araştırmada Türkiye'den 44 işletme incelemeye alınmış ve bu işletmelerin %88'inin sürdürülebilirlik açıklaması yaptığı tespit edilmektedir. Tablo 16'ya göre, açıklama yapan işletme oranı 2019 yılında %72 iken, 2021 yılında bu oran 2019 yılına göre %16 artış göstererek %88'yükelmektedir.

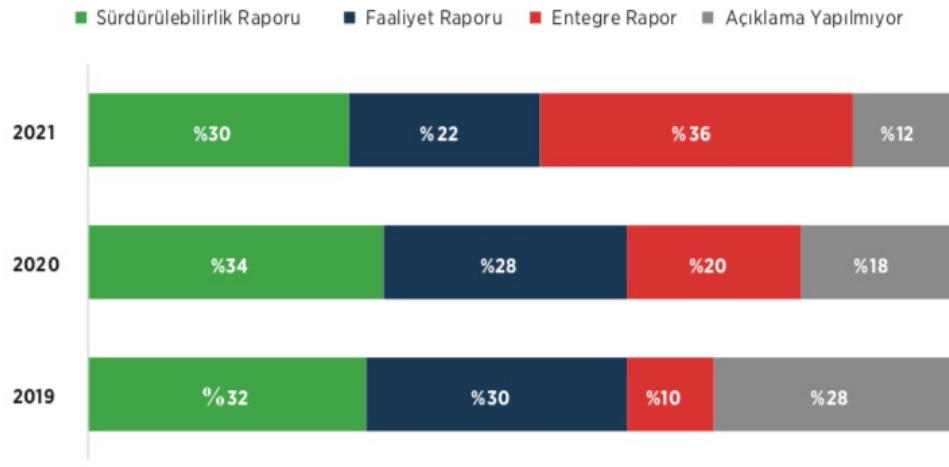
Türkiye'de sürdürülebilirlik raporlamasında kullanılan raporlama çerçeveleri Şekil 8'de gösterilmiştir.

Şekil 8: Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlamasında Kullanılan Raporlama Çerçeveleri

Kaynak: (IFAC, The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance, 2023)

Şekil 8’deki verilere göre, 2021 yılında Türkiye’den araştırmaya katılan ve sürdürülebilirlik raporlaması yapan 44 işletmenin %82’si Küresel Raporlama Girişimi (GRI) Standartlarını, %50’si Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu (SASB) Standartlarını, %84’ü Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), %59’u İklimle İlgili Mali Bildirimler Görev Gücü (TCFD) Tavsiyelerini ve %80’i ise birden fazla raporlama çerçevesini kullanarak sürdürülebilirlik verilerini raporlamaktadır. Türkiye’de sürdürülebilirlik açıklamalarının yapıldığı raporlar Şekil 9’da gösterilmiştir.

Şekil 9: Türkiye’de Sürdürülebilirlik Açıklamalarının Yapıldığı Raporlar

Kaynak: IFAC, The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance, 2023, KGK 2023

Şekil 9’da 2021 yılında Türkiye’den araştırmaya katılan ve sürdürülebilirlik raporlaması yapan 44 işletmenin; %30’unun sürdürülebilirlik raporunda, %22’sinin faaliyet raporunda, %36’sının ise entegre raporda sürdürülebilirlik açıklamalarına yer verdiği, %12’sinin ise sürdürülebilirlik açıklaması yapmadığı görülmektedir.

Türkiye’de gerçekleşen sürdürülebilirlik raporlamasıyla ilgili gelişmelere baktığımızda, grafikten elde ettiğimiz veriler önemli ilerlemelerin katedildiğini göstermektedir. 2021 yılında araştırmaya katılan 44 işletmenin büyük bir çoğunluğu farklı sürdürülebilirlik standartlarını ve çerçevelerini benimsemiş ve kullanmıştır. Bu gelişmeler, işletmelerin sürdürülebilirlik konusunda daha fazla şeffaflık sağlama ve yatırımcıların, tüketicilerin ve diğer paydaşların beklentilerine yanıt verme çabalarını yansıtmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ANAHTAR GÖSTERGELERİ VE FİNANSAL PERFORMANS İLİŞKİSİNE YÖNELİK AMPİRİK ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen BIST Sürdürülebilirlik Endeksi ve Global 100 Endeksi karşılaştırmalı analizi yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde çalışmanın amacı, önemi, kapsamı, konu ile ilgili literatür araştırması, çalışmanın değişkenleri, hipotezleri, analizleri ve bulgularına yer verilmektedir

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Önemi her geçen gün artan sürdürülebilirlik kavramı ile bir işletmenin sürdürülebilirliğinden bahsedebilmek için finansal tabloların yanında finansal olmayan birtakım bilgilerin de paydaşlara sunulması gerekmektedir. İşletmelerin finansal olmayan bu bilgileri sunmaları için de sürdürülebilirlik raporları hazırlamaları gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin finansal ve finansal olmayan bilgilerini kamuoyu ile paylaşarak sürdürülebilirlik performanslarını göstermelerine olanak sağlamaktadır. Bazı ülkelerde bu raporlamalar yasal olarak zorunlu tutulurken, bazı ülkelerde ise gönüllü olarak yapılmaktadır. Bu raporlar, işletmelerin ekonomiye katkısını ve etkisini değerlendirmek için hükümetlere önemli bir kaynak sunarken, sürdürülebilir küresel ekonominin oluşturulması için kritik bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı Borsa İstanbul (BİST) Sürdürülebilirlik Endeksi'nde (XUSRD) yer alan işletmeler ile küresel boyutta en sürdürülebilir işletmelerin sıralandığı Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergelerini tespit ederek işletmelerin finansal performansları üzerindeki etkisini test etmektir. Bunun yanında sürdürülebilirlik raporu yayınlayan işletmelerin, belirlenen sürdürülebilirlik performans göstergelerine (ekonomik, çevresel ve sosyal) yönelik açıkladıkları bilgi düzeyinde gelinen seviye de ortaya konulmak istenmektedir.

İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlamasının finansal performans üzerinde etkisinin yedi farklı model ile test edildiği bu tez çalışması literatüre çok boyutlu katkı sağlamaktadır. Bu çalışma sürdürülebilirlik performansının finansal performans üzerindeki etkisini ortaya koyması nedeniyle hem akademik hem de pratik açıdan önem arz etmektedir.

İşletmeler meşruiyet teorisi gereği dahil oldukları toplum sınırları içerisinde faaliyet gösterip paydaşları tarafından meşru olarak algılandıklarında motive olmakta, faaliyet gösterdikleri toplulukların beklentilerini anlamaya çalışarak, faaliyetlere ilişkin bilgileri gönüllü olarak raporlayarak faaliyetlerini sorunsuz bir şekilde yürütmek istemektedir. Paydaş ilişkilerini inceleyen paydaş teorisine göre işletmelerin paydaşları ile ahlaki ilişkiler yaratma ve sürdürme çabası içinde olması, sosyal sorumluluk görevlerini yerine getirirken sadece ortakların ve hissedarların değil tüm paydaşların çıkarlarını eşit ölçüde dikkate almaları gerekmektedir. İşletmelerin finansal performansını olumsuz etkileyen, asil ve vekil arasında ortaya çıkan çıkar çatışmaları ve bilgi asimetrisi sonucu yöneticilerin kendi çıkarlarını gözetmesine sebep olmaktadır. Yöneticinin işletmenin finansal durumunu olduğundan daha iyi göstermek için kâr yönetimine başvurması, işletmenin finansal performansını gerçeği yansıtmayan bir şekilde göstermekte ve bilgi kullanıcıları için yanıltıcı olmaktadır. Meşruiyet teorisi, paydaş teorisi ve vekalet teorisine göre bu sorunların çözümü işletmelerin şeffaflaşmaları ve açıklamalarını arttırmaları ile mümkün olmaktadır. Bunun için de çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim açıklamalarının ve performanslarının sunulduğu sürdürülebilirlik raporlaması yapılması gerekmektedir. Bu durumda da işletmelerin sürdürülebilirlik performansları ile finansal performansları arasındaki ilişkinin tespit edilmesi kaçınılmaz hale getirmektedir.

Literatürde yer alan çalışmalarda (Schadewitz ve Niskala, 2010; Bachoo vd., 2013; Başar, 2014; Yu ve Zhao, 2015; Nobanee ve Ellili, 2016; Swarnapali ve Le, 2018; Önder, 2018; Sampong vs., 2018; Pizzi, 2018; Düzer ve Önce, 2018; Supriyadi vd. (2019); Önder, 2019; Aksoylu ve Taşdemir, 2020; Pambudi ve Meini, (2023) sürdürülebilirlik raporlaması ile finansal performans, firma değeri arasındaki ilişkinin genellikle tek endeks bazında incelendiği, endeks karşılaştırması yapılarak uluslararası boyutta çalışma sayısının az olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu konuda literatürde bir eksiklik olduğu saptanmıştır. Bu çalışma BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmeler ile Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmelerin karşılaştırmalı bir analizini sunması açısından fark yaratmakta hem yerli hem de yabancı literatürdeki boşluğu doldurması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın sorusu “İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlaması yapmalarının finansal performansları üzerinde pozitif yönlü bir ilişki var mıdır? şeklinde hazırlanmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda sürdürülebilirlik raporu hazırlayan finans sektörü dışındaki işletmelerden; BİST Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan 30 işletme ile Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 14 işletme çalışmaya dahil edilerek panel veri regresyon analizi yapılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE KISITLARI

Çalışma kapsamına BİST Sürdürülebilirlik Endeksi (XUSRD) ve Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan ve 6 yıl boyunca üst üste endekse girmeye hak kazanan finans kuruluşları dışındaki 44 işletme dahil edilmiştir. Çalışmada finans kuruluşlarına yer verilememe sebebi, bu işletmelerin sahip oldukları farklı yapısal özellikler ile finansal tabloların sunumunun diğer işletmelerden farklılaşmasıdır. İşletmelerin 2016-2021 yılları arasındaki 6 döneme ait finansal tabloları ve sürdürülebilirlik raporları, ayrı bir sürdürülebilirlik raporu hazırlamayan işletmelerin ise kurumsal sosyal sorumluluk raporları (KSS) ve yıllık raporları kullanılmıştır.

Araştırmaya dahil edilen BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 30 işletmeye ait bilgiler Ek 3'te, Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 14 işletmelere ait bilgiler ise Ek4 'te yer almaktadır.

3.3.ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEMLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada kullanılan yöntemler ele alınmıştır. Araştırmanın farklı aşamalarında iki farklı analiz yapılmıştır. Bu analizler faktör analizi ve panel veri analizidir.

3.3.1. Faktör Analizi

Faktör analizi, birbirleriyle ilişkili çok sayıda değişken arasındaki ilişkileri anlamak ve yorumlamak için, değişkenleri daha az sayıda temel boyuta indirgeyen veya özetleyen bir istatistiksel tekniktir (Yaşlıoğlu, 2017: 75). Başka bir deyişle faktör analizi, verilerin kovaryans veya korelasyon matrisinden yararlanarak, birbirleriyle ilişkili p sayıda değişkenden daha az sayıda ($k < p$) ve birbirlerinden bağımsız yeni değişkenler (faktör) türetmek üzere kullanılan bir yöntemdir. Bu yeni faktörler, asıl değişkenlerin varyansını büyük ölçüde açıklamak ve veri setinin karmaşıklığını azaltmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu sayede, veri setindeki yapı ve ilişkiler daha anlaşılır ve yorumlanabilir hale gelmektedir (Doğan ve Başokçu, 2010: 66)

Faktör analizi, araştırmacının bir değişken kümesindeki değişkenler arasında nispeten bağımsız mantıksal alt kümeler oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Bu yöntem, tek bir değişken kümesine uygulanan çok değişkenli bir istatistiksel tekniktir (Tabachnick vd, 2013: 21). Bu nedenle ilgili değişkenler aracılığıyla aynı faktör altında yatan temel faktörleri belirlemek için kullanışlı bir yaklaşımdır.

Faktör analizinin iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlar; değişken sayısını azaltmak ve değişkenler arasındaki ilişkilerden yararlanarak bazı yeni yapılar ortaya çıkarmaktır (Doğan ve Başokçu, 2010: 66).

Faktör analizi türlerinden Keşfedici Faktör Analizi (KFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) literatürde en sık kullanılan analizlerdir. KFA, veri setini daha az sayıda faktörle ifade ederek, verilerin altında yatan yapıları keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu şekilde veri setinin içerdiği temel kavramlar ve ilişkiler daha net bir şekilde anlaşılabilir hale gelmektedir. DFA, boyut indirgenmiş yapının doğrulanması amacıyla kullanılmaktadır (Yaşlıoğlu, 2017: 75).

3.3.2. Panel Veri Regresyon Analizi

İşletmelerin finansal performansı ve kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri arasındaki ilişki panel veri regresyon analizi ile test edilmiştir. Panel veri regresyon analizi yatay kesit verilerle zaman serisi verilerinin birlikte analizine imkân sağlaması, gruplar arası heterojenlik etkilerinin daha iyi kontrol edilmesi, karmaşık yapı ve modellerin anlaşılması ve aynı anda çok fazla değişkeni incelemeye imkân vermesi bakımından diğer zaman faktörü analizlerinden farklılık göstermektedir (Şenol ve Karaca, 2017:9, Ata ve Ağ, 2010: 53; Wooldridge, 2009: 444).

Panel veri setleri, dengeli veya dengesiz olarak sınıflandırılmaktadır. Dengeli bir panelde, tüm birimler için tüm zaman noktalarında veriler mevcuttur. Yani, her bir kesit birimi için aynı miktarda veri bulunmakta ve eksik gözlem bulunmamaktadır. Öte yandan, dengesiz bir panelde, tüm birimler için tüm zaman noktalarında veriler eşit olmamaktadır. Bu durumda, bazı kesit birimleri için eksik veriler olmakta veya belirli zaman noktalarında bazı birimler tamamen eksik olmaktadır (Özmen, 2022: 85).

Panel veri setleri, yatay kesit birimlerinin sayısı ve izlendiği zaman boyutuna bağlı olarak üç şekilde gözlenebilir (Taş, 2012: 37)

- Uzun ve Dar: Bu tür panel veri setlerinde, zaman boyutu uzun olup, yatay kesit birim sayısı görece olarak daha az olmaktadır. Yani, belirli bir dönem boyunca az sayıda kesit

birimi gözlemlenmekte ve bu birimlerin zaman içindeki değişimleri izlenmektedir. Bu yapı, uzun süreli eğilimleri ve etkileri incelemek açısından kullanışlıdır.

- Kısa ve Geniş: Bu durumda, zaman boyutu kısa olup birçok yatay kesit birimi bulunmaktadır. Yani, belirli bir dönemde çok sayıda birim gözlemlenmekte, ancak her bir birimin gözlem sayısı sınırlı olmaktadır. Bu yapı, farklı birimler arasındaki değişkenlikleri ve karşılaştırmaları incelemek için uygundur.
- Uzun ve Geniş: Hem zaman boyutu uzun hem de yatay kesit birimlerinin sayısı fazla olmaktadır. Bu tür panel veri setleri, uzun bir dönem boyunca birçok farklı birimi içermekte ve bu birimlerin zaman içindeki değişimlerini detaylı bir şekilde analiz etmek için kullanılmaktadır. Bu yapı hem zaman içindeki değişimleri hem de birimler arasındaki farklılıkları ele almada kapsamlı bir bakış sağlamaktadır.

Panel veri analizinin araştırmacılara sağladığı birden çok avantaj bulunmaktadır. Bu avantajlar şöyle sıralanabilir (Baltagi, 2005: 4, Özmen, 2022: 85):

1. Panel veri analizi, zaman serisi ve çapraz kesit verilerini bir araya getirerek daha fazla veri sağlamaktadır. Bu da ekonometrik analizlerin güvenilirliğini artırmakta ve sonuçların istatistiksel olarak daha güçlü olmasına olanak tanımaktadır.
2. Panel veri analizi, sadece yatay kesit ya da sadece zaman serisi verileriyle çözülemeyecek problemlerin üstesinden gelmeye yardımcı olmaktadır. Böylece, birden çok boyutu içeren ve gerçek dünyadaki karmaşıklığı yansıtan analizler yapılabilir.
3. Zaman serisi analizi, mikro-ekonomik ya da sosyodemografik faktörlerden kaynaklanan etkileri yeterince göstermezken, yatay kesit verilerle yapılan analizlerde zaman boyutu dahil edilememektedir. Panel veri kullanılarak bu sorunların üstesinden gelmekte ve hem mikro hem de makro düzeyde etkiler değerlendirilmektedir.
4. Panel veri analizi, dışlanan değişken yanlılığı, modelin dinamik yapısı sebebiyle ortaya çıkan yanlılık ve eşanlılık sapması gibi problemleri ortadan kaldırmaktadır. Bu sayede elde edilen sonuçlar daha güvenilir olmaktadır.
5. Gözlem sayısının daha fazla olması, panel veri analizinde çoklu doğrusal bağlantı problemini azaltmaktadır. Bu, regresyon modellerinin daha iyi tahmin yapmasına ve daha güvenilir sonuçlar elde edilmesine yardımcı olmaktadır.

6. Panel veri analizi, zaman boyutu ve birim boyutunu aynı anda modele dahil edebilme özelliğine sahiptir. Bu, daha kapsamlı modeller kurulmasına ve analizlerin daha ayrıntılı ve kapsayıcı olmasına olanak tanımaktadır.

Panel veri analizi araştırmacılara çok fazla veri noktası (gözlem) sağlamak ve bu da serbestlik derecesini artırma, doğrusal bağlantıyı azaltma, ekonometrik tahminlerde etkinlik sağlama gibi birçok avantajı beraberinde getirmektedir (Taş, 2012: 41):

Genel çerçevede panel veri modeli eşitlik (1)'de ifade edilmektedir:

$$Y_{it} = \alpha + \beta_1 X_{1it} + \dots + \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (1)$$

Modelde kullanılan;

t ; Zamanı,

i ; Birimleri (bireyler, işletmeler, ülkeler gibi)

α : Sabit parametreyi

β : Eğim parametresini

u ; Hata terimini,

X bağımsız değişkenleri,

Y bağımlı değişkeni ifade etmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2021:177).

Panel veri analizinde genellikle üç farklı model kullanılmaktadır. Bunlar klasik model (ya da havuzlanmış veri modeli), sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modelidir (Kennedy, 2008: 13).

Klasik (havuzlanmış) model, sabit ve tesadüfi etkiler modellerinin işlerlik kazanması için aşağıdaki beş temel varsayımın karşılanması gerekmektedir (Kennedy, 2008: 14):

1. Doğrusallık: Bağımlı değişken, bir dizi bağımsız değişken ve hata teriminin doğrusal bir işlevi olarak formüle edilmektedir.
2. Dışsallık: Hata terimlerinin beklenen değeri sıfırdır ve hata terimleri herhangi bir bağlantı ile ilişkilendirilmemiştir.
3. Hata terimleri varyansı (homoskedasticity): Hata terimleri arasındaki varyans aynıdır ve birbirleriyle ilişkili değildir (nonautocorrelation).
4. Bağımsız değişkenle ilgili gözlemler stokastik değildir: Bağımsız değişkenler, stokastik (rastgele) değildir, ancak ölçüm hataları olmadan tekrarlanan örneklerde sabitlenmiştir.

5. Tam sıra varsayımı: Bağımsız değişkenler arasında kesin bir doğrusal ilişki olmamalıdır (çoklu doğrusallık yoktur, no multicollinearity).

Uygulamada bütün gözlemlerin birimlere ve zamana göre homojen dağıldığı düşünülüyorsa klasik model kullanılmaktadır. Birim ve/veya zaman etkilerinin olduğu düşünülüyorsa sabit ya da tesadüfi etkiler modeli kullanılmalıdır. Ancak hangi modelin kullanılacağına, birtakım testler yaparak karar vermek daha güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Analizde klasik modelin geçerliliğini sınamak için F testi yapılmıştır. Önce birim ve zaman etkilerin geçerliliği birlikte sınanmış, eğer “Klasik model uygundur” şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedildiyse ayrı ayrı sınamalar yapılmıştır. Sonuçlar BİST Sürdürülebilirlik Endeksi’nde yer alan işletmeler için Tablo 17’de Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi’nde yer alan işletmeler için Tablo 18’de özetlenmiştir.

Tablo 17: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler İçin Test Sonuçları

		ROA	ROE	ROCE	PDDD	Tobin Q	ACS	FK
μ, λ	F	0.88	0.24	0.37	0.47	0.13	2.41***	0.15
	LR	22.88***	0.00	0.00	2.10	0.00	114.72***	0.00
μ	F	-	-	-	-	-	14.76***	-
	LR	19.60***	0.00	0.00	1.73	0.00	114.72***	0.00
	LM	1.65**	1.11	-2.65	-1.33	10.32**	6.63***	2.64***
λ	F	-	-	-	-	-	0.25	-
	LR	2.12*	0.00	0.00	0.09	0.00	0.00	0.000
	LM	2.77*	0.23	3.28	0.13	0.03	1.27	1.83
Hausman		45.84***	-	-	-	-	46.09***	-
Robust Hausman		17.73					3.74	

%10* , %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Ulusal işletmelerin sonuçlarının yer aldığı Tablo 17’ye göre birim ve zaman etkilerinin olmadığını ifade eden H_0 hipotezi ROA, ROE, ROCE, PDDD, Q ve FK değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu modellerde reddedilemediği için birim ve zaman etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. ACS’nin bağımlı değişken olduğu modelde H_0 hipotezi reddedildiği için birim ve zaman etkilerinin varlığı da ayrı ayrı sınanmıştır ve her iki model için de birim etkinin var olduğu zaman etkisinin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Klasik modelin geçerliliğini sınamak için kullanılan bir başka yöntem olan Olabilirlik Oranı (LR) testi yapılmıştır. Önce birim ve zaman etkilerin geçerliliği birlikte sınanmış, eğer “Klasik model uygundur” şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedildiyse ayrı ayrı sınamalar yapılmıştır. Tablo 17’ye göre ROE, ROCE, PDDD, Q ve FK modelleri için birim ve zaman etkisinin olmadığı; kalan modeller için olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan testler sonucunda ROA modeli için birim ve düşük bir anlamlılık düzeyi ile zaman etkisinin var olduğu, ACS modeli için ise birim etkisinin var olduğu, zaman etkisinin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

F ve LR test sonuçları bazı modeller için çeliştiğinden Breusch Pagan Lagrange Çarpanı (LM) testine başvurulmuştur. Tablo 17’ye göre birim etki yoktur şeklinde kurulan H_0 hipotezi ROE, ROCE, PDDD, bağımlı değişkenlerinin olduğu modellerde reddedilemediği için birim ve zaman etkinin olmadığı, yani klasik modelin uygun olduğu anlaşılmaktadır. ROA, Q, ACS ve FK değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu modellerde ise H_0 hipotezi reddedilmiştir ve birim etki vardır sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca ROA’nın bağımlı değişken olduğu modelde çok düşük anlamlılık düzeyinde de olsa zaman etkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

F, LM, LR testleri genel olarak değerlendirildiğinde sadece ROA ve ACS değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu modeller için birim etkinin varlığının kabul edilmesine, diğer modellerin ise klasik model olarak ele alınmasına karar verilmiştir.

Sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modellerinin geçerliliğinin belirlenmesinde, sabit etkiler ve tesadüfi etkiler tahmincilerinin varyans kovaryans matrisleri arasındaki farka bağlı olarak hesaplanan H istatistiğine dayalı Hausman Testi yapılmıştır. Sabit etkiler ile tesadüfi etkiler modelleri arasında seçim yapmak için kullanılan Hausman Testi ve etkinliği bozan bir varsayımdan sapma varsa kullanılabilecek bootstraptan üretilen standart hatalardan hareket eden dirençli(robust) Hausman Testinin sonuçları ROA ve ACS modelleri için Tablo 17 ’teki gibidir. Sonuçlara göre temel hipotez reddedilemediğinden ROA ve ACS için tesadüfi etkiler modelinin geçerli olduğuna karar verilmiştir.

Tablo 18: Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmelerin F ve LR Test Sonuçları

		ROA	ROE	ROCE	PDDD	Tobin Q	ACS	FK
μ, λ	F	0.22	0.16	0.30	0.24	0.31	0.62	0.11
	LR	0.00	0.00	1.33	1.02	1.87	0.00	0.00

%10*, %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Klasik model ile tesadüfi etkiler modelinin geçerliliğini sınamak için Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmelere de F testi ve Olabilirlik Oranı (LR) testi yapılmıştır. Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmelerin F testi sonuçlarının yer aldığı Tablo 18'de göre birim ve zaman etkilerinin olmadığını ifade eden ve "Klasik model uygundur" şeklinde kurulan H_0 hipotezi ROA, ROE, ROCE, PDDD, Q, ACS ve FK değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu modellerde reddedilemediği için birim ve zaman etkisinin olmadığı, klasik modelin uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Yine Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmeler için LR testi yapılmış ve "Klasik model uygundur" şeklinde kurulan H_0 hipotezi sınanmıştır. Tablo 18'deki sonuçlara göre H_0 hipotezinin tüm modellerde reddedilemediği yani klasik modelin uygun olduğuna karar verilmiştir. ROA, ROE, ROCE, PDDD, Q, ACS ve FK modelleri için birim ve zaman etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır

Panel veri modellerinde hata teriminin;

- Birim içerisinde ve birimlere göre eşit varyanslı yani homoskedastik olduğu,
- Dönemsel korelasyonsuz yani otokorelasyonsuz olduğu,
- Uzamsal korelasyonsuz yani birimler arası korelasyonuz olduğu
- Bağımsız değişkenler arasında ilişki (çoklu doğrusal bağlantı) olmadığı varsayımları yapılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 228, Öztürk, 2020: 86)

Bu varsayımların sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilerek olası sapmalar varsa düzeltilmelidir. Varsayımdan sapma sonuçları BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan ulusal işletmeler için Tablo 19'de Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmeler için Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 19: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler İçin Varsayım Testleri

	ROA	ROE	ROCE	PDDD	Tobin Q	ACS	FK
VIF	2.52	2.35	2.24	2.82	2.15	2.23	2.04
Breusch	-	1.55	30.20***	17.71***	147.17***	-	74.06***
Godfrey	-	0.02	25.95***	8.88***	0.03	-	0.28
DW	1.81	-	-	-	-	1.64	-
LBI	2.07	-	-	-	-	1.98	-
White	-	149.51***	161.93***	180.00	174.04***	-	110.11***
W0	3.41***	-	-	-	-	4.72***	-
W50	1.43*	-	-	-	-	3.65***	-
W10	3.41***	-	-	-	-	4.72***	-
Pesaran	3.02***	-	-	-	-	-0.29	-

%10*, %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Çoklu doğrusal bağlantı (ÇDB), regresyon modellerinde bağımsız değişkenler arasında ilişki olması durumudur. ÇDB'nin tespitinde kullanılan yöntemlerden birisi varyans şişirme faktörü (VIF- Variance Inflation Factor)'nün hesaplanmasıdır.

VİF, modelde yer alan bağımsız değişkenlerin tek tek bağımlı değişken, kalan bağımsız değişkenlerin ise bağımsız değişkenler olarak yer aldığı yardımcı regresyon modellerinden elde edilen R^2 değerleri yardımıyla hesaplanan bir kriterdir. Yani VİF, bağımsız değişkenler arasındaki olası çoklu bağlantıyı ölçmek için kullanılan bir kriterdir. (Robinson ve Schumacker, 2009: 7, Topal vd., 2010: 54, Yerdelen Tatoğlu, 2021: 274). VIF kriteri eşitlik (2)'de gösterildiği gibidir.

$$VIF_i = \frac{1}{1 - R_i^2} \quad (2)$$

Burada i (İ=1,2,...) yardımcı regresyonları ifade etmekte olup modeldeki bağımsız değişken sayısına eşit sayıdadır. VIF değeri 5'den küçükse çoklu doğrusal bağlantı yoktur ($VIF < 5$), 5 ile 10 arasındaysa ($5 < VIF < 10$) orta şiddette ve 10'dan büyükse ($VIF > 10$) şiddetli çoklu doğrusal bağlantı olduğu söylenebilmektedir. (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 274-275)

Ulusal işletmelerin sonuçlarının yer aldığı Tablo 16'da göre mean VİF değerleri tüm modeller için < 5 olduğundan, modellerde çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığı tespit edilmiştir.

Otokorelasyon hata terimlerinin diğer dönemlere ait hata terimleri ile ilişkili olması durumudur (Sümer, 2006:18). Modelin otokorelasyonsuz olup olmadığı klasik modelde Breusch Godfrey, tesadüfi etkiler modelinde ise Durbin-Watson ve Baltagi-Wu'nun Yerel En İyi Değişmez Testleri ile sınanmıştır. Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson testi ve Baltagi-Wu'nun yerel en iyi değişmez testlerinde, test sonucunun <2 olması otokorelasyonun olmadığı sonucunu göstermektedir.

Birinci mertebeden otokorelasyonun varlığının sınanması için Breusch Godfrey LM testi yapılmıştır. Tablo 16'da yer alan test sonuçlarına göre sadece ROCE ve PDDD modellerinde her iki testin sonucuna göre birinci mertebeden otokorelasyon saptanmıştır.

Heteroskedasite hata teriminin bütün gözlemler için sabit varyanslı olduğu varsayımından yani homoskedasite durumundan sapmadır (Sümer, 2006:18). Klasik modelde White testi, tesadüfi etkiler modelinde Levene, Brown ve Forsthye testleri ile sınanmıştır.

Ulusal işletmelerin test sonuçlarının yer aldığı Tablo 16'ya göre ROA ve ACS modellerinde Levene, Brown ve Forsthye test istatistikleri serbestlik dereceli Snedecor F tablosu ile karşılaştırılarak "birimlerin varyansları eşittir" şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilerek tesadüfi etkiler modelinde heteroskedasite saptanmıştır. ROE, ROCE, Q ve FK modellerinde ise White testi sonucuna göre sabit varyansı ifade eden H_0 hipotezi reddedilerek klasik modelde de heteroskedasitenin varlığı saptanmıştır.

Bir başka varsayımdan sapma olan birimler arası korelasyon tesadüfi etkiler modellerinde sınanmaktadır. Bunun için Pesaran testi kullanılmıştır. Pesaran (2004), T'nin küçük ve N'in büyük olduğu durumda birimlerarası korelasyonun varlığını test etmek için hesaplanmaktadır.

ROA ve ACS tesadüfi etkiler modellerinde birimler arası korelasyon Pesaran'ın CD testi ile sınanmıştır Tablo 16'da yer alan sonuçlara göre birimler arası korelasyon yoktur H_0 hipotezi reddedilmekte ve ROA modelinde birimler arası korelasyona rastlanmaktadır. ACS modelinde ise H_0 hipotezi reddedilemediği için birimler arası korelasyona rastlanmamıştır.

Global 100 Sürdürülebilirlik Listesi'nde yer alan işletmeler için de regresyon modellerinde bağımsız değişkenler arasında ilişki olması durumunu ifade eden çoklu

doğrusal bağlantı (ÇDB)'nın tespitinde yine varyans şişirme faktörü (VIF- Variance Inflation Factor) hesaplanmıştır. Hata terimlerinin diğer dönemlere ait hata terimleri ile ilişkili olması durumunu ifade eden otokorelasyon ise klasik modelde Breusch Godfrey ile sınanmıştır. Hata teriminin bütün gözlemler için sabit varyanslı olduğu varsayımından yani homoskedasite durumundan sapmayı ifade eden heteroskedasite de klasik modelde White testi ile sınanmıştır. Test sonuçları Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20: Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Yer Alan İşletmeler İçin Varsayım Testleri

	ROA	ROE	ROCE	PDDD	Tobin Q	ACS	FK
VIF	3,91	3,91	1,94	4,38	4,33	3,65	3,29
Breusch	8.70***	3.67**	6.27***	17.05***	9.74***	12.70***	18.35***
Godfrey	5.55*	1.56	1.93	8.10***	1.81	5.98***	13.43***
White	84.00	84.00	74.61**	84.00	84.00	84.00	84.00

%10* , %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Global 100 işletmelerine ait sonuçların yer aldığı Tablo 20'ye göre mean VIF değerleri tüm modeller için <5 olduğundan, modellerde çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığı tespit edilmiştir.

Birinci mertebeden otokorelasyonun varlığının sınanması için ilk gözlemin düşürüldüğü ve düşürülmediği iki adet Breusch Godfrey LM testi yapılmıştır. Tablo 20'de yer alan test sonuçlarına göre ROA, PDDD, ACS ve FK modellerinde her iki testin sonucuna göre birinci mertebeden otokorelasyon saptanmıştır.

ROCE modelinde Tablo 20'de White testi sonucuna göre sabit varyansı ifade eden H_0 hipotezi reddedilerek klasik modelde heteroskedasitenin varlığı saptanmıştır.

Heteroskedasite ve otokorelasyon olduğu durumlarda hata teriminin varyans kovaryans matrisi (Ω), birim matrise eşit olmamakta ve varyansların; dolayısıyla standart hataların, R^2 'nin, F istatistiklerinin ve güven aralıklarının geçerliliği etkilenmektedir. Bu nedenle modelde, heteroskedasite ve otokorelasyon en az biri varsa ya dirençli standart hatalar kullanılmakta ya da uygun yöntemler kullanılarak tahminler yapılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2021:228). Tablo 21'de panel veri analizinde kullanılan tahmin yöntemleri özetlenmiştir.

Tablo 21: Panel Veri Analizinde Kullanılan Tahmin Yöntemleri

Değişkenler	Model Seçimi			Tahmin Yönteminin Seçimi	
	Model Seçim Testleri		Kullanılan Model	Varsayım Testleri	
ROE ROCE PDDD Q FK	F testi LR Testi LM testi	→	Klasik Model	→	• Çoklu Doğrusal Bağlantı (VİF kriteri) • Otokorelasyon (Breusch Godfrey Testi) • Heteroskedasite (White Testi) • Heteroskedasite varsa (Huber, Eicker ve White dirençli standart hatalar) • Heteroskedasite ve/veya Otokorelasyon varsa (Arellano, Froot Ve Rogers dirençli standart hatalar)
ROA ACS	F testi LR Testi LM testi Hausman Testi	→	Tesadüfi Etkiler Modeli	→	• Çoklu Doğrusal Bağlantı (VİF kriteri) • Otokorelasyon (DW ve LBI testi) • Heteroskedasite (Levene, Brown ve Forsthye testleri) • Birimler Arası Korelasyon (Pesaran Testi) • Heteroskedasite ve/veya Otokorelasyon varsa (Huber, Eicker ve White dirençli standart hatalar) • Heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon varsa: (Driscoll-Kraay dirençli standart hatalar)

Ulusal ve Global 100 işletmelerine ait her bir model için test sonuçları aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır. Ulusal işletmeler için ROA, ROE, ROCE, PDDD, Q, ACS ve FK değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu yani modellerin tamamında dirençli standart hatalar kullanılarak modeller tahmin edilmiştir. Global 100 işletmeleri için ise ROA, ROCE, PDDD, ACS ve FK değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu modellerde dirençli standart hatalar kullanılarak modeller tahmin edilmiştir. Diğer modellerde sıradan standart hatalar kullanılmıştır.

3.4.LİTERATÜR TARAMASI

Bu başlık altında araştırma konusuyla temel olarak bağlantılı olan araştırmalar ele alınmaktadır. Sürdürülebilirlik ve özellikle de sürdürülebilirlik raporlaması ile ilgili yapılan literatür taraması sonucu ulusal ve uluslararası birçok çalışmaya rastlanmaktadır.

Schadewitz ve Niskala (2010), borsaya kayıtlı Finlandiya işletmelerini ele aldıkları çalışmada işletmelerin piyasa değerleri ile sorumluluk raporlaması arasındaki ilişkiyi geleneksel bir değerlendirme modeli aracılığıyla analiz etmiştir. Sonuç olarak işletmelerin sürdürülebilirlik raporlamalarının, yöneticiler ve yatırımcılar arasında bir iletişim aracı olduğunu ve bilgi asimetrisini azalttığı ileri sürülmektedir. Ayrıca GRI standart çerçevesine uygun sürdürülebilirlik raporlaması yayınlamanın işletmenin piyasa değerini olumlu etkilediği ortaya konulmaktadır.

Yanık ve Türker (2012), Gray'ın sorumluluk muhasebesi yöntemlerini (sürdürülebilir maliyet, doğal sermaye stoku muhasebesi, girdi çıktı analizi) teorik açıdan ele alarak GRI içeriğinden bahsetmektedir. Sonuç olarak da örnek bir entegre rapor önermektedir.

Bachoo vd. (2013) yaptıkları çalışmada Avustralya borsasında işlem gören işletmelerin firma değeri ile sürdürülebilirlik raporlaması arasındaki ilişkiyi regresyon analizi ile analiz etmiştir. Sürdürülebilirlik açıklamalarının kalitesi ile öz kaynak maliyeti arasında önemli bir ilişki olduğunu ve sürdürülebilirlik raporlama kalitesi ile beklenen gelecekteki performans arasında önemli bir pozitif ilişki olduğu öne sürülmektedir.

Akarçay (2014), sektöre özel sürdürülebilirlik muhasebesi standartlarını hazırlayan Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu hakkında bilgi sunarak literatüre katkı sağlanmaktadır.

Tüm (2014), yaptığı çalışmada sürdürülebilirlik muhasebesinin kavramsal çerçevesini ele almıştır. Çalışmada, sürdürülebilirlik muhasebesinin tanımı, ortaya çıkış nedeni, geleneksel ve çevre muhasebesinden farkları ve kurumsal sürdürülebilirliğin muhasebe alanındaki etkileri incelenmektedir.

Başar (2014), çalışmasında 2010-2012 yılları arasında BİST Kimya, Petrol, Plastik Endeksinde yer alan işletmelerin GRI tarafından belirlenmiş sosyal sorumluluk kriterlerine göre raporlama düzeyini belirleyerek, elde edilen sonuçların finansal performans ölçütleri ile olan ilişkisini analiz etmektedir. Sonuç olarak işletmelerin finansal performansları ile sosyal sorumluluk faaliyetleri arasında ters yönde ilişki bulunmaktadır.

Tschopp ve Nastanski (2014), yaptıkları çalışmada dünya çapında tanınan dört kurumsal sürdürülebilir raporlama standardını değerlendirmiştir. Finansal Raporlama

Standartları ile Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Standartları karşılaştırması yapılmıştır.

Yu ve Zhao (2015) 1999 ve 2011 yılları arasında Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmeler üzerine yaptıkları çalışmada sürdürülebilirlik performansı ve firma değeri arasındaki ilişkiyi test etmiş ve pozitif ilişki saptamıştır. Ayrıca sürdürülebilirlik taahhüdünün firma değeri üzerindeki olumlu etkisinin, yatırımcıyı koruyan ve yüksek ifşa düzeylerine sahip ülkelerdeki işletmelerde tespit edildiğini sonucuna ulaşılmaktadır.

Tarakcıoğlu ve Altınay (2016), Şakar ve Saridoğan (2016), yaptıkları çalışmalarda entegre raporlama, finansal muhasebe ve sürdürülebilirlik muhasebesi konularını ele almış, muhasebeye yansımalarını teorik açıdan incelemiştir.

Nobanee ve Ellili (2016), 2003-2013 yılları arasındaki BAE finansal piyasalarında listelenen bankaların faaliyet raporlarında yer alan kurumsal sürdürülebilirlik açıklamalarının kapsamını ve bunun banka performansı üzerindeki etkisini incelemiştir. Sürdürülebilirlik raporlarından içerik analizi yöntemiyle toplanan veriler sonucunda, genel sürdürülebilirlik açıklama seviyesinin düşük seviyede olduğunu ancak sürdürülebilirlik açıklamasının geleneksel bankaların bankacılık performansını önemli ve olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Yükçü ve Kaplanoğlu (2016), Çalışmalarında dünya genelinde öne çıkan sürdürülebilirlik raporlarının finansal olmayan ilke ve göstergelerini belirtmiş ve sürdürülebilir kalkınma için önemini açıklamıştır.

Laskar (2017), 2009-2014 yıllarını kapsayan ve Japonya, Güney Kore, Hindistan ve Güney Kore olmak üzere dört farklı Asya ülkesini ele aldığı çalışmada işletmelerin sürdürülebilirlik raporlamasının firma değeri üzerine olumlu etkisi olduğunu ve gelişmiş ülkelerde raporlama kapsamının gelişmekte olan ülkelere göre daha geniş olduğunu tespit etmiştir.

C.Arslan ve Kısacık (2017) yaptıkları çalışmada çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları içeren raporların gerekliliği olan üçlü kârlılık (TBL) kavramı teorik açıdan ele alınmış ve TBL'nin sürdürülebilirlik endeksine dayalı olarak hesaplanması tavsiye edilmiştir.

Saban vd. (2017), çalışmasında kurumsal sürdürülebilirlik kavramına ve sürdürülebilir raporlama çerçevelerine değinerek GRI Küresel Raporlama Girişimi olan G4 küresel raporlama kılavuzu hakkında bilgi vermektir.

Swarnapali ve Le (2018), Sri Lanka'daki Colombo Borsasında (CSE) listelenen 220 işletmenin 4 yıllık verileri üzerinde yaptıkları çalışmada sürdürülebilirlik raporlaması (SR) ile piyasa değeri arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Kuzey ve Uyar (2018), çalışmalarında işletmelerin sürdürülebilirlik konularını önemsediklerini rapor yayınlayarak duyurmaları gerektiğini ve bu durumun bireysel ve kurumsal yatırımcıları çekerek işletmenin itibarlarını artıracakını vurgulamıştır. Böylelikle sürdürülebilirlik raporlamasının hisse senedi piyasalarının verimli çalışmasına katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Önder (2018), yaptığı çalışmada 2015 yılında Global Reporting Initiative (GRI)'ye göre sürdürülebilirlik raporu bulunan ve Borsa İstanbul'da (BİST) yer alan 33 işletmenin verilerini kullanarak çoklu doğrusal regresyon analizi yapmış ve kurumsal sürdürülebilirliğin işletme karlılığı üzerindeki etkisini incelemiştir. İşletmelerin karlılığını etkileyen sürdürülebilirlik alt başlığı çevresel faktörler olarak bulunmuştur. Ayrıca sürdürülebilirliğin ölçülmesinde kullanılan çalışan sürdürülebilirliğinin, hükümet ve toplum değişkenlerinin Türkiye'deki işletmelerin karlılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı belirlenmiştir.

Karadeniz ve Uzpak (2018), bu araştırma ile 2017 yılına ait dünyanın en yüksek marka değerine sahip otel zincirlerinin GRI kriterlerinden ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları karşılama düzeylerini ortaya koymaya çalışmıştır. Sonuç olarak otellerin ekonomik ve sosyal olanaklar kategorilerindeki unsurlara raporlarında yer verdikleri ancak çevresel kategorideki unsurlara raporlarında yer vermede eksiklikleri olduğu saptanmaktadır.

Şahin ve Çankaya (2018), Türkiye'de 2017 yılına kadar sürdürülebilirlik raporu hazırlayan işletmelerin raporları GRI Rehberinde yer alan strateji ve profil, yönetim yaklaşımı ve performans gösterge açıklamalarına ait 121 göstergeyi içerecek şekilde detaylı olarak analiz edilmiş raporlarda en fazla açıklanan ve hiç yer verilmeyen açıklamalar belirlenmiştir.

Sampong vd. (2018), çalışmalarında Güney Afrika borsasına kayıtlı 126 işletmenin KSS açıklama performansı ve firma değerini panel veri analizi ile test etmiştir.

Panel veri sabit etki modeline dayanarak, KSS açıklama performansı ile firma değeri arasında pozitif fakat önemsiz bir ilişki olduğu, çevresel açıklama performansı ile firma değeri arasında negatif ve anlamsız bir ilişki olduğu, sosyal açıklama performansı ile firma değeri arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki sonuçlarına ulaşılmıştır.

Altun (2018), yaptığı çalışma ile kurumsal raporlama kavramı, kapsamı, gelişim süreci ve küresel sürdürülebilirlik raporlama ilkelerinin çerçevesini açıklayarak ilgili literatüre katkı sağlamıştır.

Pizzi (2018), 118 işletmenin 2013-2015 yılları arasındaki kurumsal sosyal sorumluluğun finansal ekonomik performans üzerindeki etkisini değerlendirmiş ve yürütülen faaliyetlerin çevresel etkilerinin kontrol edilmemesinin ekonomik-finansal performans üzerinde olumsuz etkileri olacağı sonucuna varılmıştır.

Düzer ve Önce (2018), GRI raporlama ilkelerine göre rapor hazırlayan ve BİST'te işlem gören 30 işletmenin 2008-2014 yılları arasında açıkladıkları sürdürülebilirlik bilgi düzeyinin finansal performans üzerine etkisi incelenmiş ve çevresel performansa ilişkin açıklanan bilgi düzeyinin aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı, sosyal performansa ilişkin açıklanan bilgi düzeyinin ise aktif karlılığı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Önder (2019), bu çalışma ile 2016 yılına ait işletmelerin sosyal performansı ve finansal performansı arasındaki ilişkiyi iki yönlü olarak incelenmiştir. Çalışmada işletmelerin sosyal performansları, 2016 yılına ait Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative - GRI) sürdürülebilirlik raporlarının skorları ile ölçülmüştür. Finansal performansın ölçümünde ise Özsermaye Karlılığı Oranı (ROE - Return on Equity) kullanılmıştır. Ayrıca modelde kontrol değişkeni olarak işletme büyüklüğünü temsil etmek için aktif toplamı kullanılmıştır. Yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, kurumsal sosyal sorumluluk ve işletme performansının birbirini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Supriyadi vd. (2019), 2013-2017 yılları arasında Endonezya borsasına kayıtlı bankacılık sektöründeki 50 işletme üzerine yaptıkları çalışmada sürdürülebilirlik performansının firma değeri üzerinde etkisini SPSS22 paket programı kullanılarak yol analizi ile test etmiştir. Sürdürülebilirlik raporlarının karlılığı etkilemediği, işletme büyüklüğünün karlılığı olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Atabay (2019), Çalışmada Türkiyede bulunan ve GRI raporlama endeksinde yer alan şirketlerin kurumsal sürdürülebilirlik raporlarını ne oranda güvence denetimine tabi tuttukları araştırmıştır. Çok az sayıda sürdürülebilirlik raporunun güvence denetimine tabi tutulduğu sonucuna varmıştır

Kaya ve Akbulut (2019), 2010-2018 yılları arasında 20 farklı ülkeden 155 otomotiv firmasını ele aldıkları çalışmada sürdürülebilirlik raporlarının firma değeri üzerindeki etkisini panel veri lojistik regresyon analizi ile test etmiştir. Analiz sonucunda işletme büyüklüğü ile sürdürülebilirlik raporları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu, finansal kaldıraç ile sürdürülebilirlik raporlaması arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Demircioğlu ve Ever (2019), yaptıkları çalışmada; sürdürülebilirlik muhasebesinin amacı, ilkeleri, veri toplama, kaydetme, ölçme, analiz etme, raporlama süreci ve niteliksel özellikleri açıklanmıştır. Daha sonra Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlaması ile ilgili yapılan düzenlemeler teorik olarak ele alınmıştır.

Boiral ve Heras-Saizarbitoria (2020), işletmeler tarafından sürdürülebilirlik raporlaması ve güvencesinin tarihsel bir analizini yaparak Fortune Global 500 2010'daki kuruluşları analiz etmiştir. Tüm kuruluşların sosyal veya çevresel performanslarla ilgili bir tür bilgi sağlamasına rağmen, sürdürülebilirlik güvencesinin varlığının önemli ölçüde sınırlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sak ve Dalgar (2020) yaptıkları çalışmada 2013-2016 yıllarında BIST Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksi’nde yer alan banka dışı 35 işletmenin 16 çeyrek döneme ait finansal bilgileri panel veri analizi yöntemi ile analiz etmiştir. Kurumsal sürdürülebilirliğin işletmelerin finansal performansı üzerinde etkisinin test edildiği çalışmada bağımlı değişken varlık karlılığı olarak seçilmiş ve varlık karlılığının işletmenin finansal performansına pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aksoylu ve Taşdemir (2020), yaptıkları çalışmada sürdürülebilirlik raporları kapsamında Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan imalat sanayii metal eşya, makine ve gereç yapımı sektöründe faaliyet gösteren 6 işletmenin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını kapsayan kurumsal sürdürülebilirlik performanslarını değerlendirmiştir. Çalışmada işletmelerin 2018 yılı sürdürülebilirlik raporları ve faaliyet raporlarından elde edilen veriler kullanılmıştır. İşletmelerin performans değerlendirmesinde TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal

Solution) yöntemi kullanılmış ve kurumsal sürdürülebilirlik performans sıralama sonuçları ortaya konulmuştur. Yapılan analiz sonucunda kurumsal sürdürülebilirlik açısından performans puanı en yüksek olan işletmenin Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş olduğu tespit edilmiştir.

Önce ve Çavuş (2020), BİST İmalat Sektöründe faaliyet gösteren işletmeler için, 2015-2018 yılları itibarıyla sürdürülebilirlik raporlaması ile finansal raporlama kalitesi arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile test etmiştir. Çalışmanın bağımsız değişkenini finansal raporlama kalitesi, bağımlı değişkenini ise sürdürülebilirlik raporlaması yayınlayan ve yayınlamayan işletmelere göre oluşturulan kategorik değişken oluşturmaktadır. Yapılan analiz sonucunda sürdürülebilirlik raporlaması yayınlayan işletmelerin, sürdürülebilirlik raporlaması yayınlamayan işletmelere göre finansal raporları daha kaliteli olarak bulunmuştur.

Ateş (2021), çalışmasında Türkiye'deki firmaların GRI raporlama ilkelerine uygun olarak sürdürülebilirlik raporu yayımlama oranını etkileyen firma düzeyindeki faktörleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, firmaların 2009-2017 yılları arasındaki finansal verilerini Datastream veri tabanından, GRI uyumlu raporlama bilgilerini ise GRI'nin Sürdürülebilirlik Bilgilendirme veri tabanından elde ederek, firma-yıl bazında birleştirilen bu verileri panel lojistik regresyon analizine tabi tutmuştur. Analiz sonucu, firma büyüklüğü ve karlılığı ile GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporu yayımlama oranı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Finansal kaldıraç oranı, sermaye harcamalarının satışa oranı ve hisse başına serbest nakit akış oranı ise GRI uyumlu raporlama ile ilişkili olmayan finansal performans göstergeleri olarak tespit edilmiştir.

Ahmedi ve Januarsi (2021), yaptıkları çalışmada karlılık ile firma değeri arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Endonezya'da sürdürülebilir ve sorumlu yatırım (SRI)-KEHATI listesinde yer alan 2010-2019 yılları arasında faaliyet gösteren işletmeler ele alınmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni olarak hisse senedi piyasa değeri kullanılırken, bağımsız değişken olarak ROA ve temettü politikası kullanılmıştır. Analiz sonucunda karlılık ile firma değeri arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Temiz vd., (2022), Borsa İstanbul'da, BIST TÜM Endeksinde işlem gören 2010-2020 dönemlerinde listelenen işletmeleri ele aldıkları çalışmada, işletmelerin sürdürülebilirlik raporu yayımlama ve bu raporlara bağımsız güvence hizmeti alma

kararlarında etkili olan faktörleri incelemiştir. Analizde fark testleri ve lojistik regresyon analizleri ile işletme büyüklüğü, borçluluk oranı, kârlılık, yönetim kurulu büyüklüğü, yönetim kurulu kadın üye oranı ve sürdürülebilirlik performansının sürdürülebilirlik raporu yayımlama olasılıklarını anlamlı bir şekilde artırdığı; benzer şekilde işletme büyüklüğü ve borçluluk oranı, yönetim kurulu kadın üye oranı ve sürdürülebilirlik performansının işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarına bağımsız güvence hizmeti alma olasılıklarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Küçüktop (2022), yaptığı araştırmada sürdürülebilirlik raporlama düzeyi ile firma performansı arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Araştırmanın verileri Compustat veri tabanından elde edilmiştir. Araştırma kapsamına 2009–2019 yılları arasında faaliyet gösteren 2 ülkeden 1.052 işletme dahil edilmiştir. ROA, ROE, Tobin Q, değişkenleri ile denetim kalitesi ve toplam varlıklar ile gayri safi yurtiçi hasıla kontrol değişkenleri çoklu regresyon analizine tabi tutulmuştur. Yapılan analizde, çevresel açıklamaların ROA değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, ROE ve Tobin Q değişkenleri üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal ve yönetim açıklamalarının ise ROA, ROE ve Tobin Q değişkenleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dağıstanlı ve Dağıstanlı (2023), çalışmalarında firmaların finansal performans göstergelerinin sürdürülebilirlik raporu yayımlama üzerine etkisini incelemiştir. Finansal performans göstergesi olarak Aktif Karlılık Oranı, Özkaynak Karlılık Oranı, Net Kar Marjı, Büyüklük ve Finansal Kaldıraç değişkenlerinin yer aldığı çalışmada BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 44 firmanın 2014-2021 yılları arasındaki 351 firma/yıl verisi kullanılmıştır. Finansal performans göstergelerinin sürdürülebilirlik raporu yayınlamada etkisi bağımlı değişkenin kategorik olduğu durumlarda başvuru lojistik regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda finansal performans göstergelerinden büyüklük dışındaki değişkenlerin anlamlı etkisinin olmadığı ancak firmaların finansal büyüklüğü arttıkça sürdürülebilirlik raporu yayımlama eğilimi gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Pambudi ve Meini (2023), 2017-2021 yılları arasında Endonezya Borsası'nda işlem gören 48 işletmeyi analiz etmiştir. Bilgi işleme için WarpPLS 8.0 kullanılmıştır. Bu çalışmanın sonucu, kârlılık ve likiditenin firma değeri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu, işletme büyüklüğünün ise firma değeri üzerinde bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Literatür incelendiğinde, sürdürülebilirlik performansı (bazı çalışmalarda sosyal performans olarak adlandırılırken, bazılarında ise kurumsal sosyal sorumluluk olarak geçmektedir) ile finansal performans arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalar, sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bu durumda, işletmelerin daha sürdürülebilir ve sosyal sorumluluk sahibi olmaları, finansal performanslarını da olumlu yönde etkilemektedir. Ancak, bazı çalışmalarda ise böyle bir ilişkinin anlamlı olmadığı veya negatif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Bu tür sonuçlar, işletmelerin sürdürülebilirlik çabalarının finansal performanslarına etkisinin karmaşık ve bağlamsal olduğunu göstermektedir.

3.5.ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ

Kurumsal sürdürülebilir performans göstergelerine ilişkin açıklanan bilgi düzeyinin firma değerine etkisinin araştırıldığı bu araştırmanın bağımlı değişkenlerini, finansal performansın belirlenmesinde en sık kullanılan ROA, ROE, ROCE, PDDD, Q, ACS ve FK oluşturmaktadır. Çalışmanın bağımsız değişkenlerini Ekonomik (EKO) performans göstergeleri, Çevresel (CEV) performans göstergeleri ve Sosyal (SOS) performans göstergeleri oluşturmaktadır. Çalışmanın kontrol değişkenlerini ise işletme büyüklüğü ve finansal kaldıraç oluşturmaktadır. Modelde yer alan değişkenler Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22: Modelde Yer Alan Değişkenler

Bağımlı Değişkenler	
Aktif Karlılığı (Return on Assets- ROA)	Net Kar / Aktif Toplamı
Özkaynak Karlılığı (Return on Equity- ROE)	Net Kar / Özkaynak
Kullanılan Sermaye Getirisi (Return on Capital Employed) (ROCE)	FVÖK/ (Toplam Varlıklar- KVK)
Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı (PDDD)	Hisse Senedinin Borsa Fiyatı / Hisse Senedinin Defter Değeri
Tobin Q Oranı (Q)	Toplam DD / Toplam Varlık Değeri
Aktif Devir Hızı Oranı	Net Satışlar / Aktif Toplamı

(ACS)	
Fiyat / Kazanç Oranı (FK)	Hisse senedinin borsa değeri/ Hisse başına düşen kâr
Bağımsız Değişkenler	
EKO performans göstergeleri (E1, E2...)	
CEV performans göstergeleri (C1, C2...)	
SOS performans göstergeleri (S1, S2...)	
Kontrol Değişkenleri	
Firma Büyüklüğü 1 (Lns)	Log (Toplam Varlıklar)
Firma Büyüklüğü 2 (Lnp)	Log (Toplam Satışlar)
Kaldıraç Oranı (KO)	Toplam Borçlar / Toplam Aktifler

Firma değerini belirlemede kullanılacak bu oranlara ilişkin veriler, sürdürülebilirlik raporunun ait olduğu yılı izleyen döneme ait verilerden sağlanmıştır. Bu veriler işletmelerin kurumsal internet sitelerinde ve Kamuyu Aydınlatma Platformunda (KAP) yayınlanan finansal raporlardan elde edilmiştir. Çalışmada 2016-2021 yılları arasında rapor hazırlayan 44 işletmenin 264 finansal raporu incelenmiştir.

Her bir işletmenin ekonomik, çevresel ve sosyal performans göstergelerine ilişkin veriler işletmelerin paylaştıkları sürdürülebilirlik raporlarından içerik analizi yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmaya 2016-2021 yılları arasında rapor hazırlayan 44 işletmenin 264 sürdürülebilirlik raporu dahil edilmiştir.

Araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturan EKO, CEV ve SOS puanlarını hesaplayabilmek için GRI raporlama standartlarından, uzman görüşlerinden ve literatürdeki araştırmalardan yararlanılarak kontrol listesi oluşturulmuştur. Kontrol listesi Ek 3'te verilmiştir.

Her bir işletmenin ekonomik, çevresel ve sosyal performans göstergelerine ilişkin veriler işletmelerin paylaştıkları sürdürülebilirlik raporlarından içerik analizi yöntemi ile toplanmıştır. İşletmelerin yayınladıkları sürdürülebilirlik raporlarına işletmelerin kurumsal internet sitelerinden ve kurumsalsurdurulebilirlik.com internet sayfasından ulaşılmıştır.

İşletmelerin sürdürülebilirlik puanlarını belirlemek için kontrol listesinden yararlanılarak sürdürülebilirlik raporlarından elde edilen nitel veriler nicel verilere

dönüştürülerek sayısallaştırılmıştır. Bunun için Morhardt vd. (2002)'ın geliştirmiş oldukları puanlama modeli örnek alınmıştır. Bu modele göre; performans göstergeleri listesinde yer alan bilgiye ilişkin açıklamaya yer verilmemiş ise 0, kısaca bahsedilmiş ise 1, biraz daha ayrıntı verilmiş ise (sadece niteliksel bilgi); 2, diğer işletmelerle karşılaştırma yapmaya imkân verecek şekilde nitel ve nicel ölçütlere yer verildiyse; 3 puanı verilmiştir (Morhardt vd, 2002; 221).

Değişkenler arasında birbiri ile korelasyonlu olanları bir kategoriye toplamak ve daha az sayıda faktör elde ederek değişken sayısını azaltmak için elde edilen EKO, ÇEV ve SOS puanları ayrı ayrı faktör analizine tabi tutularak boyut indirgeme işlemi yapılmıştır. Boyut indirgeme işlemi sonucu faktör sonuçları ve elde edilen faktörler Ek 4'te verilmiştir.

Faktör analizi için yapılan Barlett testi sonucunda ($p=0,00<0,05$) değişkenler arasında ilişki olduğu kabul edilmiştir. Örnek büyüklüğünün faktör analizi için uygunluğunun test edilmesi sonucunda $KMO>0,60$ olduğundan örnek büyüklüklerinin faktör analizi için uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Faktör analizi uygulamasında varimax yöntemi seçilerek değişkenlerin yapısının aynı kalması sağlanmıştır. Faktör analizi sonuçları Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23: EKO, ÇEV, SOS Performans Faktör Ölçeği

	Boyut	KMO	Ki ²	Varyans	Kümülatif	Cronbach's Alfa	Ortalama	Std Sapma
EKO	4	0,71***	1518,91	63,69	65,99	0,75	19,38	7,98
ÇEV	9	0,69***	5896,11	176,75	71,80	0,88	45,24	13,30
SOS	11	0,63***	3588,53	116,58	72,64	0,78	45,12	10,80

%10* , %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

EKO puanları için yapılan faktör analizi sonucunda 4 faktör bulunmuş ve bu faktörler varyansın %65,99'unda toplanmıştır. ÇEV puanları için yapılan faktör analizi sonucunda 9 faktör bulunmuş ve bu faktörler varyansın %71,80'inde toplanmıştır. SOS puanları için yapılan faktör analizi sonucunda ise 11 faktör bulunmuş ve bu faktörler varyansın %72,64'ünde toplanmıştır.

3.6.ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

İşletmelerin sürdürülebilir performans göstergelerine yönelik açıkladıkları bilgi düzeyinin firma değerlerine etkisinin analiz edildiği araştırmanın yokluk hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H_{0a}: Aktif karlılığı ile kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri arasında ilişki yoktur.

H_{0b}: Özkaynak karlılığı ile kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri arasında ilişki yoktur.

H_{0c}: Kullanılan sermaye getirisi ile kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri arasında ilişki yoktur.

H_{0d}: PD/DD oranı ile kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri arasında ilişki yoktur.

H_{0e}: Tobin Q oranı ile kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri arasında ilişki yoktur.

H_{0f}: Aktif devir hızı ile kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri arasında ilişki yoktur.

H_{0g}: F/K oranı ile kurumsal sürdürülebilirlik anahtar göstergeleri arasında ilişki yoktur.

Bağımlı değişkenlere ilişkin kurulan panel regresyon modelinin fonksiyon formu eşitlik (3), (4), (5), (6), (7), (8) ve (9)'da verilmiştir:

$$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 EKOgös(E1 + E2 + E3 \dots)_{it} + \beta_2 ÇEVgös(C1 + C2 + C3 \dots)_{it} + \beta_3 SOSgös(S1 + S2 + S3 \dots)_{it} + \beta_4 Lns_{it} + \beta_5 Lnp_{it} + \beta_6 BO_{it} + u_{it} \quad (3)$$

$$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1 EKOgös(E1 + E2 + E3 \dots)_{it} + \beta_2 ÇEVgös(C1 + C2 + C3 \dots)_{it} + \beta_3 SOSgös(S1 + S2 + S3 \dots)_{it} + \beta_4 Lns_{it} + \beta_5 Lnp_{it} + \beta_6 BO_{it} + u_{it} \quad (4)$$

$$ROCE_{it} = \beta_0 + \beta_1 EKOgös(E1 + E2 + E3 \dots)_{it} + \beta_2 ÇEVgös(C1 + C2 + C3 \dots)_{it} + \beta_3 SOSgös(S1 + S2 + S3 \dots)_{it} + \beta_4 Lns_{it} + \beta_5 Lnp_{it} + \beta_6 BO_{it} + u_{it} \quad (5)$$

$$PDDD_{it} = \beta_0 + \beta_1 EKOgös(E1 + E2 + E3 \dots)_{it} + \beta_2 ÇEVgös(C1 + C2 + C3 \dots)_{it} + \beta_3 SOSgös(S1 + S2 + S3 \dots)_{it} + \beta_4 Lns_{it} + \beta_5 Lnp_{it} + \beta_6 BO_{it} + u_{it} \quad (6)$$

$$Q_{it} = \beta_0 + \beta_1 EKOgös(E1 + E2 + E3 \dots)_{it} + \beta_2 ÇEVgös(C1 + C2 + C3 \dots)_{it} + \beta_3 SOSgös(S1 + S2 + S3 \dots)_{it} + \beta_4 Lns_{it} + \beta_5 Lnp_{it} + \beta_6 BO_{it} + u_{it} \quad (7)$$

$$ACS_{it} = \beta_0 + \beta_1 EKOgös(E1 + E2 + E3 \dots)_{it} + \beta_2 ÇEVgös(C1 + C2 + C3 \dots)_{it} + \beta_3 SOSgös(S1 + S2 + S3 \dots)_{it} + \beta_4 Lns_{it} + \beta_5 Lnp_{it} + \beta_6 BO_{it} + u_{it} \quad (8)$$

$$FK_{it} = \beta_0 + \beta_1 EKOgös(E1 + E2 + E3 \dots)_{it} + \beta_2 ÇEVgös(C1 + C2 + C3 \dots)_{it} + \beta_3 SOSgös(S1 + S2 + S3 \dots)_{it} + \beta_4 Lns_{it} + \beta_5 Lnp_{it} + \beta_6 BO_{it} + u_{it} \quad (9)$$

Eşitlik (3), (4), (5), (6), (7), (8) ve (9)'da fonksiyon formları verilen panel veri modellerinde firma büyüklüğü (Lns ve Lnp) ve kaldıraç oranı (BO) kontrol değişkeni olarak belirlenmiş ve GRI'nın kurumsal sürdürülebilirlik için belirlediği EKO göstergelerinin, ÇEV göstergelerinin ve SOS göstergelerinin finansal performans değişkenleriyle ilişkisi ölçülmüştür.

Modellerde;

-“ β_0 ” model sabiti,

-“ β_i ” bağımsız değişken katsayısı,

-“ μ_{it} ” hata terimi,

-EKO: Ekonomik Sürdürülebilirlik Puanı

-ÇEV: Çevresel Sürdürülebilirlik Puanı

-SOS: Sosyal Sürdürülebilirlik Puanı

-Lns: Firma Büyüklüğü (Toplam varlıkların doğal log'u alınmıştır).

-Lnp: Firma Büyüklüğü (Toplam satışların doğal log'u alınmıştır).

-BO: Kaldıraç Oranı

-i=1,.....,44

-t=1,.....,5

3.7.ARAŞTIRMANIN BULGULARI

İşletmelerin kurumsal sürdürülebilir performans göstergelerine ilişkin açıkladıkları bilgi düzeyi ile firma değeri arasındaki ilişki panel veri regresyon analizi ile test edilmiştir. Çalışmadaki ampirik sonuçlara Stata 17 paket programı kullanılarak ulaşılmıştır. Analizler BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan ulusal işletmeler ile Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmeleri karşılaştırmak adına ayrı ayrı yapılmıştır.

3.7.1. Sürdürülebilir Performansın Aktif Karlılığına (ROA) Etkisi

Sürdürülebilir performansın, aktif kârlılığına (ROA) etkisini açıklamak üzere oluşturulan ilk modelde bağımlı değişken olarak ROA alınırken, bağımsız değişken, EKO, ÇEV ve SOS puanlar alınmıştır. Ekonomik, çevresel ve sosyal faktör sayısı fazla olduğundan anlamlı olanları modelde kullanmak amacıyla öncelikle stepwise regresyon analizi yapılmıştır ve model seçim kriterlerinden yararlanılmıştır. Modele eklenen kontrol değişkenleri ise toplam varlıklar ve toplam satışlar açısından işletme büyüklüğü ile

kaldıraç oranından oluşmaktadır. Ulusal ve Global 100 işletmeleri açısından sürdürülebilir performansın aktif karlılığına etkisi test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 24'te gösterilmiştir.

Tablo 24: Sürdürülebilir Performansın Aktif Karlılığına (ROA) Etkisi

ROA		
	Ulusal İşletmeler	Global 100 İşletmeleri
Lns	0.004***	0.010**
Lnp	0.002***	0.022
BO	0.025***	0.251**
E1	-	-
E2	0.010	0.011***
E3	0.005	0.020**
E4	0.007	-
C1	0.011	0.036**
C2	-	0.021*
C3	-	-
C4	0.002	0.015***
C5	0.004	0.011***
C6	0.005	0.009***
C7	0.008*	-
C8	0.003***	0.017***
C9	-	0.006***
S1	-	0.008***
S2	0.010	0.025
S3	0.010	-
S4	0.011	-
S5	-	0.026**
S6	0.002	-
S7	0.009	-
S8	-	-
S9	0.003***	0.014***
S10	-	-
S11	0.007	0.010***
Sabit Parametre	0.065	0.363
Wald / F	1879.79***	0.00***
R ²	0.59	0.711

%10* , %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

R^2 analiz kapsamındaki bağımsız değişkenlerin tümünün, bağımlı değişkendeki değişkenlik üzerindeki etki derecesini gösteren çoklu belirlilik katsayısı değeridir. R^2 , bağımlı değişkendeki değişimlerin ne kadarının bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. R^2 değeri, 0 ile 1 arasında değerler alabilmektedir. R^2 değeri 1'e yakınsa bağımlı değişkendeki değişimin, bağımsız değişkendeki değişimlerle açıklanması o kadar iyidir. R^2 değerinin 0'a yakın çıkması ise bağımlı değişkendeki değişimlerin, bağımsız değişkenlerdeki değişim dışındaki faktörlerden meydana geldiğini gösterir (Düzer, 2008: 68). Ulusal işletmeler için modelde yer alan bağımsız değişkenler birlikte ROA bağımlı değişkenindeki değişkenliğin %59'ini açıklarken, Global 100 işletmeleri için %71'ini açıklamaktadır.

Tahmin edilmiş regresyon modelinin genel olarak anlamlılığının bir ölçüsü ise Wald ve F testidir. Wald ve F testi aynı zamanda R^2 'nin anlamlılığının da bir ölçüsüdür (Gujarati, 2021: 249). Wald ve F testleri modellerin ve Global 100 işletmeleri için istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Modele kontrol değişkeni olarak eklenen değişkenlerin parametresi ulusal işletmeler ve Global 100 işletmeleri açısından aktif karlılığını açıklamada istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı çıkmıştır.

Ekonomik (EKO) faktörlere bakıldığında E1 (Paydaşlara yapılan ödemeler ve korunan ekonomik değer ile ilgili açıklamalar) faktörü hem ulusal işletmeler hem de Global 100 işletmeleri açısından modelde yer almamış ve aktif karlılığına etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan ulusal işletmeler açısından ekonomik faktörlerin aktif karlılığına anlamlı bir katkısının olmadığı, Global 100 işletmeleri açısından ise E2 ("Ulusal ve küresel ekonomiye katkı ile ilgili açıklamalar) ile E3 ("Devletten alınan mali yardımlar ve ar-ge, emeklilik, altyapı alanlarında yapılan yatırım ve harcamalar) faktörünün aktif karlılığına pozitif yönde anlamlı katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çevresel (ÇEV) faktörlere bakıldığında C3 (Tedarikçilerin çevresel açıdan denetlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetmeliklere uyum) faktörünün ulusal işletmeler ve Global 100 işletmelerinin ROA modelinde yer almadığı görülmektedir. C8 ("Çevresel şikayetler ve çevre cezaları ile ilgili açıklamalar) faktörü hem ulusal hem de Global 100 işletmeleri açısından aktif karlılığı üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkiye sahiptir. Ulusal işletmeler açısından bakıldığında çevresel faktörlerden sadece C7 (Biyoçeşitlilik ve çevre koruma yatırımları ile ilgili açıklamalar) ve C8 aktif karlılığını pozitif yönde

anlamli olarak etkilerken, Global 100 işletmeleri açısından C3 (Tedarikçilerin evresel açıdan denetlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetmeliklere uyum) ve C7 dışındaki tüm faktörler pozitif yönde anlamli bir etki yaratmıştır

Sosyal faktörlere bakıldığında S8 (BM sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumluluk ve sosyal sorumluluk dlleri ile ilgili açıklama) ve S10 (alışan etik ve ahlakı ile sektöre ilişkin diğer kalite sertifikaları ile ilgili açıklama) faktörleri modelde hiç yer almamaktadır. Ulusal işletmeler açısından bakıldığında sadece S9 (alışanlara verilen sürdürülebilirlik eğitimleri ve tedarikçilerin iş gücü uygulamaları bakımından değerlendirilmesi ile ilgili açıklama) faktörü pozitif yönde anlamli çıkmıştır. Global 100 işletmelerinin sonuçlarına bakıldığında ise S1 (Kurumsal sosyal sorumluluk, risk yönetimi ve sürdürülebilirlik alanında küresel anlaşmalara üyelik ile ilgili açıklamalar), S5 (st düzey yönetici profili, çalışan ücretleri, ürünler için Ar-Ge faaliyetleri ile ilgili açıklama), S9 (alışanlara verilen sürdürülebilirlik eğitimleri ve tedarikçilerin iş gücü uygulamaları bakımından değerlendirilmesi ile ilgili açıklama) ve S11 (İnsan kaynakları politikası ve çalışanlara ilişkin resmi şikâyet mekanizması açıklamaları) faktörleri pozitif yönde anlamli çıkmıştır.

3.7.2. Sürdürülebilir Performansın zkaynak Karlılığına Etkisi (ROE)

Sürdürülebilir performansın, zkaynak kârlılığına (ROE) etkisini açıklamak üzere oluşturulan ikinci modelde bağımlı değişken olarak ROE alınırken, bağımsız değişken, EKO, ÇEV ve SOS puanlar alınmıştır. Ekonomik, evresel ve sosyal faktör sayısı fazla olduğundan anlamli olanları modelde kullanmak amacıyla öncelikle stepwise regresyon analizi yapılmıştır ve model seçim kriterlerinden yararlanılmıştır. Modele eklenen kontrol değişkenleri ise toplam varlıklar ve toplam satışlar açısından işletme büyülüğü ile kaldıraç oranından oluşmaktadır. Ulusal işletmeler ve Global 100 işletmeleri açısında sürdürülebilir performansın zkaynak karlılığına etkisi Tablo 25’te gösterilmiştir.

Tablo 25: Sürdürülebilir Performansın zkaynak Karlılığına (ROE) Etkisi

ROE		
	Ulusal İşletmeleri	Global 100 İşletmeleri
Lns	0.119	0.070**
Lnp	0.104	0,026
BO	2.158	-1.135***
E1	-	-
E2	0.194	-0.073***

E3	-	0.132***
E4	0.208	-
C1	0.176**	0.221***
C2	-	0.102***
C3	-	-
C4	0.263*	0.193***
C5	-	-0.081***
C6	0.212***	0.138***
C7	0.164	-
C8	-	-0.174***
C9	0.145	0.099***
S1	-	-0.073***
S2	-	0.079**
S3	0.182**	-
S4	0.267**	-
S5	-	0.155***
S6	-	-
S7	0.357*	-
S8	-	-
S9	-	0.101***
S10	-	-
S11	-	0.079***
Sabit Parametre	2.011	-1.511**
F	0.82	10.18***
R ²	0.212	0.724

%10* , %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Ulusal işletmeler için modelde yer alan bağımsız değişkenler birlikte ROE bağımlı değişkenindeki değişkenliğin %21'ini açıklarken, Global 100 işletmeleri için %72'ini açıklamaktadır. R²'nin anlamlılığını gösteren F testi sonucuna bakıldığında ise sadece Global 100 işletmeleri için istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Modele kontrol değişkeni olarak eklenen değişkenlerin parametresi ulusal işletmeler açısından özkaynak karlılığını açıklamada istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Global 100 işletmeleri açısından ise Lns ve BO kontrol değişkenleri anlamlıdır.

Ekonomik (EKO) faktörlere bakıldığında E1(Paydaşlara yapılan ödemeler ve korunan ekonomik değer ile ilgili açıklamalar) faktörü hem ulusal hem de Global 100 işletmeleri açısından modelde yer almamış ve aktif karlılığına etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan ulusal işletmeler açısından ekonomik faktörlerin aktif karlılığına anlamlı bir katkısının olmadığı, Global 100 işletmeleri açısından ise E2 (“Ulusal ve küresel ekonomiye katkı ile ilgili açıklamalar) ile E3 (“Devletten alınan mali yardımlar ve ar-ge, emeklilik, altyapı alanlarında yapılan yatırım ve harcamalar) faktörünün aktif karlılığına anlamlı katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çevresel (ÇEV) faktörlere bakıldığında C3 (Tedarikçilerin çevresel açıdan denetlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetmeliklere uyum) faktörünün ulusal ve global 100 işletmelerinin ROE modelinde yer almadığı görülmektedir. C1 (Enerji ve su tüketimi, atık üretimi ile sera gazı emisyonu açıklamaları), C4 (Çevre koruma gerekliliği, enerji politikaları ve verimlilik açıklamaları) ve C6 (Geri dönüştürülmüş ürün ve malzeme ile ilgili açıklamalar) faktörleri hem ulusal hem de Global 100 işletmeleri açısından aktif karlılığı üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkiye sahiptir. Ulusal işletmeler açısından bakıldığında çevresel faktörlerden C1, C4 ve C6 faktörleri özkaynak karlılığını pozitif yönde anlamlı olarak etkilerken, Global 100 işletmeleri açısından C3 (Tedarikçilerin çevresel açıdan denetlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetmeliklere uyum) ve C7 (Biyçeşitlilik ve çevre koruma yatırımları ile ilgili açıklama) dışındaki tüm faktörler anlamlı bir etki yaratmıştır. Global 100 işletmelerine bakıldığında ise özkaynak karlılığına en çok katkıyı yapan faktör C1 olmuştur. Özkaynak karlılığına negatif yönde anlamlı etki yaratan faktör ise C8 (Çevresel şikayetleri ve çevre cezaları ile ilgili açıklamalar) olmuştur.

Sosyal faktörlere bakıldığında S6 (Çalışan bağlılığı ve devir oranı ile doğum izni açıklamaları), S8 (BM sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumluluk ve sosyal sorumluluk ödülleri ile ilgili açıklama) ve S10 (Çalışan etik ve ahlakı ile sektöre ilişkin diğer kalite sertifikaları ile ilgili açıklama) faktörleri ulusal işletmelerin ve Global 100 işletmelerinin modellerinde hiç yer almamaktadır. Ulusal işletmeler açısından bakıldığında özkaynak karlılığına en çok katkıyı S7 (İşle ilgili tehlike tanımlama, risk değerlendirmesi ve güvenlik uygulamaları ile ilgili açıklama) faktörü yapmıştır. Global 100 işletmelerinin sonuçlarına bakıldığında ise özkaynak karlılığına pozitif yönde en fazla katkı yapan S5 (Üst düzey yönetici profili, çalışan ücretleri, ürünler için Ar-Ge

faaliyetleri ile ilgili açıklama) faktörü, negatif yönde etkileyen ise S1 (Kurumsal sosyal sorumluluk, risk yönetimi ve sürdürülebilirlik alanında küresel anlaşmalara üyelik ile ilgili açıklamalar) olmuştur.

3.7.3. Sürdürülebilir Performansın Kullanılan Sermaye Getirisi (ROCE)'ne Etkisi

Sürdürülebilir performansın, kullanılan sermaye getirisine (ROCE) etkisini açıklamak üzere oluşturulan üçüncü modelde bağımlı değişken olarak ROCE alınırken, bağımsız değişken, EKO, ÇEV ve SOS puanlar alınmıştır. Ekonomik, çevresel ve sosyal faktör sayısı fazla olduğundan anlamlı olanları modelde kullanmak amacıyla öncelikle stepwise regresyon analizi yapılmıştır ve model seçim kriterlerinden yararlanılmıştır. Modele eklenen kontrol değişkenleri ise toplam varlıklar ve toplam satışlar açısından işletme büyüğü ile kaldıraç oranından oluşmaktadır. Ulusal ve Global 100 işletmeleri arasında sürdürülebilir performansın kullanılan sermaye getirisine (ROCE) etkisi Tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 26: Sürdürülebilir Performansın Kullanılan sermaye Getirisi (ROCE) Etkisi

ROCE		
	Ulusal İşletmeler	Global 100 İşletmeleri
Lns	0.036	0.014***
Lnp	0.033*	0.026**
BO	0.515	0.1755
E1	-	-
E2	-	0.014*
E3	0.039	0.019
E4	0.064	-
C1	0.078*	0.036
C2	-	0.025
C3	-	-
C4	0.056***	0.027*
C5	-	0.011
C6	0.091**	0.031
C7	-	-
C8	-	0.027
C9	0.049	0.017**
S1	-	0.017
S2	-	0.022

S3	0.057	-
S4	0.068***	-
S5	-	0.022
S6	0.053	-
S7	0.083**	-
S8	-	-
S9	-	0.021*
S10	0.046	-
S11	-	0.011
Sabit Parametre	0.619	0.475
F	3.79***	7.23***
R ²	0.2856	0.468

%10* , %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Ulusal işletmeler için modelde yer alan bağımsız değişkenler birlikte ROCE bağımlı değişkenindeki değişkenliğin %29'ini açıklarken, Global 100 işletmeleri için %47'sini açıklamaktadır. R²'nin anlamlılığını gösteren F testi sonucuna bakıldığında ulusal ve Global 100 işletmeleri için istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Modele kontrol değişkeni olarak eklenen değişkenlerden Lnp'nin parametresi ulusal işletmeler açısından kullanılan sermaye getirisini açıklamada istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Global 100 işletmeleri açısından ise Lns ve Lnp kontrol değişkenleri anlamlıdır.

Ekonomik (EKO) faktörlere bakıldığında E1(Paydaşlara yapılan ödemeler ve korunan ekonomik değer ile ilgili açıklamalar) faktörü hem ulusal hem de Global 100 işletmeleri açısından modelde yer almamış ve kullanılan sermaye getirisine etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan ulusal işletmeler açısından ekonomik faktörlerin kullanılan sermaye getirisine anlamlı bir katkısının olmadığı, Global 100 işletmeleri açısından ise yalnızca E2 ("Ulusal ve küresel ekonomiye katkı ile ilgili açıklamalar) faktörünün anlamlı katkı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çevresel (ÇEV) faktörlere bakıldığında C3 (Tedarikçilerin çevresel açıdan denetlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetmeliklere uyum) ve C7 (Biyçeşitlilik ve çevre koruma yatırımları ile ilgili açıklamalar) faktörlerinin ulusal işletmelerin ve Global 100 işletmelerinin ROCE modelinde yer almadığı görülmektedir. Ulusal işletmeler açısından bakıldığında çevresel faktörlerden C1 (Enerji ve su tüketimi, atık üretimi ile sera gazı

emisyonu açıklamaları), C4 (Çevre koruma gerekliliği, enerji politikaları ve verimlilik açıklamaları) ve C6 (Geri dönüştürülmüş ürün ve malzeme ile ilgili açıklamalar) faktörleri kullanılan sermaye getirisini pozitif yönde anlamlı olarak etkilerken, Global 100 işletmeleri açısından C4 (Çevre koruma gerekliliği, enerji politikaları ve verimlilik açıklamaları) ve C9 (Çevre ve enerji yönetim sertifikaları ile ilgili açıklama) faktörleri anlamlı bir etki yaratmıştır

Sosyal faktörlere bakıldığında S8 (BM sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumluluk ve sosyal sorumluluk ödülleri ile ilgili açıklama) faktörü ulusal ve Global 100 işletme modellerinde yer almamaktadır. Ulusal işletmeler açısından bakıldığında kullanılan sermaye getirisine pozitif yönde en çok katkıyı S7 (İşle ilgili tehlike tanımlama, risk değerlendirmesi ve güvenlik uygulamaları ile ilgili açıklama) faktörü yapmıştır. Global 100 işletmelerinin sonuçlarına bakıldığında ise kullanılan sermaye getirisine pozitif yönde katkı yapan tek faktör S9 (Çalışanlara verilen sürdürülebilirlik eğitimleri ve tedarikçilerin iş gücü uygulamaları bakımından değerlendirilmesi ile ilgili açıklama) olmuştur.

3.7.4. Sürdürülebilir Performansın Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranına (PD/DD) Etkisi

Sürdürülebilir performansın, piyasa değeri/defter değeri oranına (PD/DD) etkisini açıklamak üzere oluşturulan dördüncü modelde bağımlı değişken olarak PDDD alınırken, bağımsız değişken, EKO, ÇEV ve SOS puanlar alınmıştır. Ekonomik, çevresel ve sosyal faktör sayısı fazla olduğundan anlamlı olanları modelde kullanmak amacıyla öncelikle stepwise regresyon analizi yapılmıştır ve model seçim kriterlerinden yararlanılmıştır. Modele eklenen kontrol değişkenleri ise toplam varlıklar ve toplam satışlar açısından işletme büyüklüğü ile kaldıraç oranından oluşmaktadır. Ulusal işletmeler ve Global 100 işletmeleri arasında sürdürülebilir performansın piyasa değeri/defter değeri oranına (PD/DD) etkisi Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27: Sürdürülebilir Performansın Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranına (PD/DD)

Etkisi

PDDD		
	Ulusal İşletmeler	Global 100 İşletmeleri
Lns	0.261	1.311
Lnp	0.325***	1.054
BO	3.295***	9.164***

E1	-	-
E2	-	-
E3	0.363	-
E4	0.649	-
C1	0.356	-
C2	0.755*	-
C3	0.266	1.092***
C4	0.456*	-
C5	-	0.668***
C6	0.496	0.965***
C7	0.223***	0.674***
C8		1.805***
C9	0.442	-
S1	0.430*	-
S2	0.449	-
S3	0.473***	1.001***
S4	0.359	1.262***
S5	0.460	0.937***
S6	-	0.792***
S7	-	-
S8	0.311*	1.096***
S9	0.434*	0.678***
S10	0.344	0.866***
S11	0.480	1.067***
Sabit Parametre	8.781*	17.657**
F	14.02***	0.00***
R ²	0.3946	0.879

%10*, %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Ulusal işletmeler için modelde yer alan bağımsız değişkenler birlikte PDDD bağımlı değişkenindeki değişkenliğin %39'ini açıklarken, Global 100 işletmeleri için %88'ini açıklamaktadır. R²'nin anlamlılığını gösteren F testi sonucuna bakıldığında modelin ulusal ve Global 100 işletmeleri için istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Modele kontrol değişkeni olarak eklenen değişkenlerden Lnp ve BO'nun parametresi ulusal işletmeler açısından piyasa değeri/defter değeri oranını açıklamada

istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Global 100 işletmeleri açısından ise BO kontrol değişkeni anlamlıdır.

Ekonomik (EKO) faktörlere bakıldığında ulusal işletmelerin ve Global 100 işletmelerinin PDDD modelinde anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çevresel (ÇEV) faktörlere bakıldığında ulusal işletmelerin PDDD modelinde çevresel faktörlerden C2 (Ambalaj ve atıkların geri dönüşümü, ürün, hizmet ve lojistik faaliyetlerin çevreye etkileri ile ilgili açıklama) faktörünün piyasa değeri/defter değeri oranına pozitif yönde en fazla anlamlı katkıyı yaptığı, Global 100 işletmeleri açısından ise C8 (Çevresel şikayetler ve çevre cezaları ile ilgili açıklamalar) faktörünün pozitif yönde anlamlı en çok katkıyı yaptığı görülmektedir.

Sosyal faktörlere bakıldığında ulusal işletmeler açısından S3 (Çalışma süreleri, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemleri ve eğitimleri ile alakalı açıklamalar) faktörü, Global 100 işletmeleri açısından ise S4 (Ürünler ve müşteri hizmetleri açıklamaları) faktörü piyasa değeri/defter değeri oranına pozitif yönde en çok katkıyı yapan faktör olmuştur.

3.7.5. Sürdürülebilir Performansın Tobin Q Oranına Etkisi (Q)

Sürdürülebilir performansın, Tobin Q oranına (Q) etkisini açıklamak üzere oluşturulan beşinci modelde bağımlı değişken olarak Q alınırken, bağımsız değişken, EKO, ÇEV ve SOS puanlar alınmıştır. Ekonomik, çevresel ve sosyal faktör sayısı fazla olduğundan anlamlı olanları modelde kullanmak amacıyla öncelikle stepwise regresyon analizi yapılmıştır ve model seçim kriterlerinden yararlanılmıştır. Modele eklenen kontrol değişkenleri ise toplam varlıklar ve toplam satışlar açısından işletme büyüğü ile kaldıraç oranından oluşmaktadır. Ulusal ve Global 100 işletmeleri açısından sürdürülebilir performansın Tobin Q oranına etkisi Tablo 28’de gösterilmiştir.

Tablo 28: Sürdürülebilir Performansın Tobin Q Oranına (Q) Etkisi

Q		
	Ulusal İşletmeler	Global 100 İşletmeleri
Lns	0.312	0.354
Lnp	0.754	0.781
BO	2.144	2.864
E1	-	-
E2	-	-
E3	-	-

E4	-	-1.226***
C1	0.317	1.430*
C2	2.790	-
C3	0.372	6.181***
C4	-	-
C5	2.310	1.625***
C6	-	-2.163***
C7	-	-2.494***
C8	-	1.983***
C9	-	-0.671*
S1	0.621	-
S2	-	-
S3	-	2.698***
S4	1.539	1.733**
S5	0.881	-2.971***
S6	-	-
S7	-	-
S8	0.878	-1.966***
S9	1.609	-
S10	-	2.995***
S11	0.529	-3.454***
Sabit Parametre	17.625	-19.942**
F	0.35	40.03***
R ²	0.140	0.889

%10* , %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Ulusal işletmeler için modelde yer alan bağımsız değişkenler birlikte Q bağımlı değişkenindeki değişkenliğin %14'ünü açıklarken, Global 100 işletmeleri için %89'unu açıklamaktadır. R²'nin anlamlılığını gösteren F testi sonucuna bakıldığında ise sadece Global 100 işletmelerine ait modelin istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Modele kontrol değişkeni olarak eklenen değişkenlerin parametresi ulusal ve Global 100 işletmeleri açısından Tobin Q oranını açıklamada istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır.

Ekonomik (EKO) faktörlere bakıldığında ulusal işletmelerin modelinde ekonomik faktörlerin yer almadığı görülmektedir. Global 100 işletmelerinin modelinde ise yalnızca

E4 (İklim değişikliğinin finansal sonuçları ve tedarikçilere yapılan ödemeler) faktörü yer almaktadır. E4 faktörü Tobin Q oranına negatif yönde anlamlı etki yaratmaktadır.

Çevresel (ÇEV) faktörlere bakıldığında C4 (Çevre koruma gerekliliği, enerji politikaları ve verimlilik açıklamaları) faktörünün ulusal ve Global 100 işletmelerinin Q modelinde yer almadığı görülmektedir. Ulusal işletmeler açısından bakıldığında çevresel faktörlerden hiçbirinin anlamlı olmadığı görülmektedir. Global 100 işletmeleri açısından modelde C2 (Ambalaj ve atıkların geri dönüşümü, ürün, hizmet ve lojistik faaliyetlerin çevreye etkileri ile ilgili açıklama) ve C4 faktörleri hariç tamamı anlamlıdır. Global 100 işletmelerine bakıldığında Tobin Q oranına en çok katkıyı yapan faktör C3 (Tedarikçilerin çevresel açıdan denetlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetmeliklere uyum) olmuştur. Tobin Q oranına negatif yönde anlamlı en çok etkiyi yaratan faktör ise C7 (Biyçeşitlilik ve çevre koruma yatırımları ile ilgili açıklamalar) olmuştur.

Sosyal faktörlere bakıldığında S2 (Çalışanlara yönelik ayrımcılık, zorla çalıştırma ve sağlanan sosyal imkanlar ve iş sağlığı hizmetleri ile ilgili açıklama), S6(Çalışan bağlılığı ve devir oranı ile doğum izni açıklamaları), S7 (İşle ilgili tehlike tanımlama, risk değerlendirmesi ve güvenlik uygulamaları ile ilgili açıklama) faktörleri ulusal ve Global 100 işletmelerinin modellerinde hiç yer almamaktadır. Ulusal işletmeler açısından bakıldığında Tobin Q oranına etki eden anlamlı bir faktör bulunmamaktadır. Global 100 işletmelerinin sonuçlarına bakıldığında ise Tobin Q oranına pozitif yönde anlamlı en fazla katkı yapan S10 (Çalışan etik ve ahlakı ile sektöre ilişkin diğer kalite sertifikaları ile ilgili açıklama) faktörü iken negatif yönde etkileyen faktör ise S11 (İnsan kaynakları politikası ve çalışanlara ilişkin resmi şikâyet mekanizması açıklamaları) olmuştur.

3.7.6. Sürdürülebilir Performansın Aktif Devir Hızına (ACS) Etkisi

Sürdürülebilir performansın, aktif devir hızına (ACS) etkisini açıklamak üzere oluşturulan altıncı modelde bağımlı değişken olarak ACS alınırken, bağımsız değişken, EKO, ÇEV ve SOS puanlar alınmıştır. Ekonomik, çevresel ve sosyal faktör sayısı fazla olduğundan anlamlı olanları modelde kullanmak amacıyla öncelikle stepwise regresyon analizi yapılmıştır ve model seçim kriterlerinden yararlanılmıştır. Modele eklenen kontrol değişkenleri ise toplam varlıklar ve toplam satışlar açısından işletme büyüklüğü ile kaldıraç oranından oluşmaktadır. Ulusal işletmeler ve Global 100 işletmeleri arasında

sürdürülebilir performansın aktif devir hızına etkisi Tablo 29’da belirtildiği gibi test edilmiştir.

Tablo 29: Sürdürülebilir Performansın Aktif Devir Hızına (ACS) Etkisi

ACS		
	Ulusal İşletmeler	Global 100 İşletmeleri
Lns	0.089***	0.049***
Lnp	0.086***	0.067***
BO	0.135	0.136***
E1	-	0.039**
E2	0.054	-
E3	0.030**	-
E4	-	-
C1	0.017	-
C2	0.024	-
C3	-	0.017***
C4	-	0.036***
C5	-	0.031**
C6	-	-
C7	0.020*	-
C8	0.015	-
C9	0.017	-
S1	-	0.025***
S2	0.035	0.022***
S3	-	0.044
S4	-	0.069***
S5	0.024	-
S6	0.023	-
S7	-	0.021***
S8	-	0.018***
S9	0.027	-
S10	-	0.031
S11	0.026	-
Sabit Parametre	0.649	0.671***
Wald	579.74***	0.00***
R ²	0.90	0.152

%10*, %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Ulusal işletmeler için modelde yer alan bağımsız değişkenler birlikte ACS bağımlı değişkenindeki değişkenliğin %90'ını açıklarken, Global 100 işletmeleri için %15,2'sini açıklamaktadır. Wald testi de modelin hem ulusal ve hem de Global 100 işletmeleri için istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Modele kontrol değişkeni olarak eklenen değişkenlerin parametresi ulusal ve Global 100 işletmeleri açısından aktif devir hızını açıklamada istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı çıkmıştır.

Ekonomik (EKO) faktörlere bakıldığında ulusal işletmeler açısından E3 (Devletten alınan mali yardımlar ve ar-ge, emeklilik, altyapı alanlarında yapılan yatırım ve harcamalar), Global 100 işletmeleri açısından ise E1 (Paydaşlara yapılan ödemeler ve korunan ekonomik değer ile ilgili açıklama) faktörü dışında anlamlı sonuç yaratan faktör olmamıştır.

Çevresel (ÇEV) faktörlere bakıldığında C6 (Geri dönüştürülmüş ürün ve malzeme ile ilgili açıklama) faktörünün ulusal ve Global 100 işletmelerinn ACS modelinde yer almadığı görülmektedir. Ulusal işletmeler açısından C7 (Biyçeşitlilik ve çevre koruma yatırımları ile ilgili açıklamalar) faktörü aktif devir hızını pozitif yönde anlamlı olarak etkilerken, Global 100 işletmeleri açısından C4 (Çevre koruma gerekliliği, enerji politikaları ve verimlilik açıklamaları) faktör en yüksek oranda pozitif yönde anlamlı etki yaratmıştır.

Sosyal faktörlere bakıldığında ulusal işletmeler açısından anlamlı bir etki yaratmadığı sonucuna ulaşılırken Global 100 işletmeleri açısından yüksek oranda pozitif yönde anlamlı etkiyi S4 (Ürünler ve müşteri hizmetleri açıklamaları) faktörü yapmıştır.

3.7.7. Sürdürülebilir Performansın Fiyat/Kazanç Oranına (FK) Etkisi

Sürdürülebilir performansın, F/K'a etkisini açıklamak üzere oluşturulan ikinci modelde bağımlı değişken olarak FK alınırken, bağımsız değişken, EKO, ÇEV ve SOS puanlar alınmıştır. Ekonomik, çevresel ve sosyal faktör sayısı fazla olduğundan anlamlı olanları modelde kullanmak amacıyla öncelikle stepwise regresyon analizi yapılmıştır ve model seçim kriterlerinden yararlanılmıştır. Modele eklenen kontrol değişkenleri ise toplam varlıklar ve toplam satışlar açısından işletme büyüklüğü ile kaldıraç oranından oluşmaktadır. Ulusal işletmeler ve Global 100 işletmeleri açısından sürdürülebilir performansın F/K'ya etkisi Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30: Sürdürülebilir Performansın Fiyat/Kazanç Oranına (FK) Etkisi

FK		
	Ulusal İşletmeler	Global 100 İşletmeleri
Lns	7.825	6.987**
Lnp	11.720	6.081***
BO	57.963	47.737***
E1	-	-
E2	-	5.178***
E3	-	-
E4	7.720	-
C1	-	-
C2	11.355	4.934***
C3	7.306	4.921***
C4	-	8.400***
C5	-	2.819***
C6	-	9.900***
C7	-	-
C8	-	10.397***
C9	-	-
S1	-	-
S2	-	-
S3	-	6.646***
S4	7.175	-
S5	8.156	9.828***
S6	-	-
S7	9.997	3.365***
S8	7.841	-
S9	-	-
S10	-	3.566***
S11	-	6.489***
Sabit Parametre	123.566	108.851***
F	0.77	0.00***
R ²	0.062	0.698

%10* , %5** ve %1*** anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Ulusal işletmeler için modelde yer alan bağımsız değişkenler birlikte FK bağımlı değişkenindeki değişkenliğin %0,06'sını açıklarken, Global 100 işletmeleri için %70'ini açıklamaktadır. F testi sonucuna bakıldığında ise sadece Global 100 işletmeleri modelinin istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Modele kontrol değişkeni olarak eklenen değişkenlerin parametresi ulusal işletmeler açısından anlamsızken, Global 100 işletmeleri açısından tüm kontrol değişkenleri anlamlıdır.

Ekonomik (EKO) faktörlere bakıldığında E1(Paydaşlara yapılan ödemeler ve korunan ekonomik değer ile ilgili açıklamalar) faktörü ve E3 Devletten alınan mali yardımlar ve ar-ge, emeklilik, altyapı alanlarında yapılan yatırım ve harcamalar) faktörü her iki modelde de yer almamış ve fiyat/kazanç oranına etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan ulusal işletmeler açısından ekonomik faktörlerin fiyat/kazanç oranına anlamlı bir etkisinin olmadığı, Global 100 işletmeleri açısından ise E2 (Ulusal ve küresel ekonomiye katkı ile ilgili açıklamalar) faktörünün fiyat/kazanç oranına anlamlı etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çevresel (ÇEV) faktörlere bakıldığında ulusal işletmeler açısından çevresel faktörlerden hiçbirinin fiyat/kazanç oranına anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Global 100 işletmeleri açısından C8 (Çevresel şikayetleri ve çevre cezaları ile ilgili açıklamalar) faktörü en yüksek oranda pozitif yönde anlamlı bir etki yaratmıştır

Sosyal faktörlere bakıldığında yine ulusal işletmeler açısından sosyal faktörlerden hiçbirinin fiyat/kazanç oranına anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Global 100 işletmeleri açısından S5 (Üst düzey yönetici profili, çalışan ücretleri, ürünler için Ar-Ge faaliyetleri ile ilgili açıklama) faktörü en yüksek oranda pozitif yönde anlamlı bir etki yaratmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yatırımcılar ve işletme ile ilgili diğer paydaşlar, işletmenin kurumsal performansını tüm yönleriyle değerlendirebilmek ve geleceğe yönelik risk tahminleri yapabilmek için finansal verilerin ötesinde finansal olmayan bilgilere de ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal nitelikteki bilgileri de içeren sürdürülebilirlik raporları hazırlamaları gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmenin iç ve dış paydaşlarına sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda işletmenin performansının ölçülmesi, açıklanması ve hesap verilebilir hale getirilmesi amacıyla bir uygulama olarak ortaya çıkmıştır. Bu raporlar, işletmelerin faaliyetlerinin finansal olmayan yönlerini de yansıtarak, işletmenin uzun vadeli sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlaması, ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim etkileri içeren geniş bir kavramdır. Uluslararası düzeyde sürdürülebilirlik raporlaması için tek bir standart paketi bulunmaması nedeniyle, işletmelerin nasıl, ne sıklıkta ve hangi verileri içerecek şekilde raporlama yapacakları kendi tercihlerine bırakılmıştır. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde farklı sürdürülebilirlik raporlama standartları geliştirilmiş ve bu alandaki çeşitlilik devam etmektedir. Günümüzde en çok benimsenen ve uluslararası kabul gören raporlama çerçevesi ise Global Reporting Initiative (Küresel Raporlama Girişimi Rehberi veya kısaca GRI) olarak bilinmektedir. Türkiye'deki işletmeler de sürdürülebilirlik çalışmalarını kamuya duyurmak ve belgelemek amacıyla çeşitli raporlar yayınlamakla birlikte çoğunlukla GRI (Global Reporting Initiative) raporlama sistemini kullanmaktadır.

Bu araştırmanın amacı; finansal performans üzerinde sürdürülebilirlik göstergelerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda sürdürülebilirlik raporu hazırlayan ve finans sektörü dışında kalan, BİST Sürdürülebilirlik Endeksi (XUSRD)'nde yer alan 30 işletme ile küresel boyutta en sürdürülebilir işletmeler listesinde (Global 100) yer alan 14 işletmenin 2016-2021 dönemleri arası araştırmaya dahil edilerek 44 işletmeye panel veri regresyon analizi yapılmıştır. Aynı zamanda işletmelerin sürdürülebilirlik raporu hazırlarken üzerinde durmaları gereken konuları belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirilmek istenmiştir. 14 ekonomik ,42 çevresel, 35 sosyal olmak üzere toplamda 91

adet ölçeğe faktör analizi uygulanmış ve ölçek sayısı 24'e düşürülmüştür. Bunlardan 4'ü ekonomik, 9'u çevresel ve 11'i sosyal faktördür.

Sürdürülebilirlik performans belirleyicilerini oluşturan ROA, ROE, ROCE, PDDD, Tobin Q, ACS ve FK bağımlı değişkenleri ile 7 model oluşturulmuştur. Bağımlı değişkenleri oluşturan ekonomik, çevresel ve sosyal faktörlerin anlamlı olanları stepwise regresyon ve model seçim kriterleri ile seçilmiş ve kontrol değişkenleri (işletme büyüklüğü ve kaldıraç oranı) ile modellere yerleştirilmiştir.

Yapılan testler sonucunda genel itibariyle Türkiye'deki işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetleri ile finansal performansları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda oluşturulan hipotezler ulusal işletmeler açısından reddedilmiştir. Daha açık bir ifadeyle, bağımlı değişken finansal performans göstergesi olarak kullanılan tüm modellerle sürdürülebilirlik göstergeleri arasında anlamlı olmayan ilişki tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç neticesinde sürdürülebilirlik faaliyetleri ile finansal performans arasında anlamlı bir ilişki olmadığını savunan Önder (2019), Supriyadi vd. (2019), Pambudi ve Meini (2023)'nin araştırma bulgularını doğrulamaktadır. Bu bulgular işletmelerin sürdürülebilirlik raporu hazırlamalarının finansal performansa olumlu bir katkı sağlamadığını göstermektedir.

Diğer taraftan Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki işletmelere bakıldığında genel olarak sürdürülebilirlik faaliyetleri ile firma değerleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu durumda oluşturulan hipotezler Global 100 işletmeleri açısından kabul edilmiştir. Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki işletmelerin analiz sonuçlarına göre işletmelerin sürdürülebilir performans göstergelerine yönelik açıkladıkları bilgi düzeyinin finansal performans etkisini ortaya koymak için yapılan araştırma neticesinde sürdürülebilirlik faaliyetleri en çok aktif karlılığı (ROA) ve özkaynak karlılığını (ROE) pozitif etkilenmektedir. Sürdürülebilirlik faaliyetleri ile Tobin Q (Q) arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Bunun sebebi sürdürülebilirlik raporlaması yapmanın, işletmelerin ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetim performansını iyileştirmek için kaynakların kullanımı, gaz emisyonu, inovasyon faaliyetleri, işgücü, insan hakları, toplum, ürün sorumluluğu, yönetim, hissedarlar ve kurumsal sosyal sorumluluk konularında ek harcamalar yapmasına neden olabilmektedir. Bu durum da işletmeler için maliyetli olmaktadır. Bu maliyetler işletmelerin karlılığını azaltabildiği için sürdürülebilirlik faaliyetleri ve ile kısıt kaynakların

ne derece etkin kullanıldığını göstermeye yarayan Tobin Q arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Aktif karlılığı (ROA), özkaynak karlılığı (ROE) ve kullanılan sermaye getirisine (ROCE) pozitif yönde en çok katkısı yapan faktör enerji ve su tüketimi, atık üretimi ile sera gazı emisyonu açıklamalarını temsil eden C1 faktörü, piyasa değeri/defter değeri (PDDD) ve fiyat/kazanca (F/K) en çok katkı yapan faktör ise çevresel şikayetler ve çevre cezaları ile ilgili açıklamaları temsil eden C8 faktörü olmuştur.

İşletmelerin EKO, CEV ve SOS performanslarına ilişkin açıkladıkları bilgilerin genel anlamda işletmelerin etkinliğini artıracak ancak CEV performanslarına ilişkin açıkladıkları bilgilerin özkaynak karlılığını gösteren ROE ile kıt kaynakların ne derece etkin kullanıldığını göstermeye yarayan Q'yu azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebi ÇEV performansı artırmak için alınan tedbirlerin işletmelere ek bir maliyet getirmesi olarak açıklanabilir.

Yapılan analiz sonuçları literatürdeki diğer araştırmalar ile karşılaştırıldığında sürdürülebilirlik raporlamasının firma değerini pozitif yönde etkilediği tespit edilen Schadewitz ve Niskala (2010), Bachoo vd. (2013), Yu ve Zhao (2015), Laskar (2017), Swarnapali ve Le (2018), Düzer ve Önce (2018)'nin araştırmalarının yanı sıra, sürdürülebilirlik raporlamasının firma değerini etkilemediği Önder (2019), Supriyadi vd. (2019), Pambudi ve Meini (2023)'nin çalışmalarında olduğu gibi araştırmalar da bulunmaktadır. Bu durumun temel nedeni olarak, araştırmalardaki ülkesel ve bölgesel farklılıkların yanı sıra finansal performansın ölçümünde farklı değişkenlerin kullanılması, örneklem dönemlerinin farklılık arz etmesi ya da kullanılan analiz yöntemlerinin farklı olması sayılabilir. Bu çalışmanın analiz sonuçlarına bakıldığında ise ulusal ve Global 100 işletmelerinden farklı sonuçlar elde edilme sebebi ülkesel ve bölgesel farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak ulusal işletmeler açısından bakıldığında sürdürülebilirlik performansının finansal performans kadar önemli olduğu ve iyileştirilmesi gerektiği giderek daha fazla kabul görmektedir. Bu alandaki önemli adımlardan birisi, uluslararası standartlara uygun, karşılaştırılabilirlik ve şeffaflığı yüksek bir sürdürülebilirlik raporlama çerçevesinin Türkiye'de oluşturulması ve kullanılabilir hale getirilmesidir. Bu çerçevenin Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları olarak yayımlanması, işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını ölçme, raporlama ve paydaşlarına

iletmelerini kolaylaştıracaktır. Bu gelişme, işletmelerin sürdürülebilirlik alanında daha iyi bir yönetim sağlamalarına ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, yatırımcılar, tedarikçiler, müşteriler ve diğer paydaşlar için daha açık ve güvenilir bilgilere erişim sağlayarak, işletmelerin uzun vadeli finansal sürdürülebilirliklerini artırabilir. Bu nedenle, Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarının yayımlanması hem işletmelerin hem de ülkenin sürdürülebilirlik performansını artırmak için kilit bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda sürdürülebilirlik faaliyetlerinin faydalarını ve maliyetlerini şeffaf bir şekilde kamuya açıklamak, yetkili otoritelerin piyasaya güven aşılması ve piyasa aktörlerinin farkındalığını artıracak düzenlemeler yapılması, eğitimler verilmesi ve yüksek maliyetli sürdürülebilir yatırımlar için teşviklerin sağlanması hem sürdürülebilir işletmeler hem de yatırımcılar için faydalı olacaktır.

Bir diğer önemli konu sürdürülebilirlik raporlamasının güvenilirliğini artırmak için, güvence denetimlerine dayalı Güvence Denetim Standartları ve uygulama rehberleri oluşturulmalıdır. Bu adım, kaliteli raporlama sağlamak için gerçekleştirilen güvence denetimlerinin yönetimini ve denetimini sağlamak açısından son derece önemlidir. Sürdürülebilirlik raporlarının kalitesini artırmaya yönelik artan beklentileri karşılamak için, güvence denetimlerini gerçekleştirecek kişiler ve kuruluşlar için yetkinlik kriterlerinin belirlenmesi ve bu denetimleri yürütecek denetim işletmelerinin ve denetçilerin yetkilendirilmesi gerekmektedir. Bu sayede, sürdürülebilirlik raporlamasının güvenilirliği artırılabilir ve işletmelerin sürdürülebilirlik performansını daha iyi bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olunabilir.

Paydaşların sağlıklı ticari ve ekonomik kararlar alabilmesi için, dijital raporlamaya dayalı bir altyapının oluşturulması gerekmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek ve uygulamadaki kaliteyi artırmak için ilgili kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği önemlidir. Bu iş birliği sayesinde sürdürülebilirlik raporlamasına yönelik farkındalık artırılabilir.

Sürdürülebilirlik çalışmaları kapsamında işletmelere düşen görevler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Üst yönetim desteğinin olması,
- Sürdürülebilirlik stratejisinin, amaçların ve hedeflerinin belirlenmesi,
- Sürdürülebilirlik faaliyetlerinin takibi için komite/birim/direktörlük... kurulması,
- Alt çalışma gruplarının oluşturulması,

- Sürdürülebilirlik kavramının tüm işletme çalışanlarına anlatılması,
- Çalışma gruplarının raporları doğrultusunda eylem planı hazırlanması,
- Yeşil finansman araçlarının araştırılması,
- Sürdürülebilirlik projelerinin hayata geçirilmesi,
- Sürdürülebilirlik Raporunun hazırlanması.

Sürdürülebilirliğin öneminin her geçen gün daha da artmasından dolayı özellikle Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlamasının gelişimini görmek adına bundan sonra yapılacak araştırmalarda veri, örneklem ve yöntem açısından daha detaylı ve spesifik araştırmaların yapılması, farklı piyasa, sektör ve ülkelerin çalışma kapsamına alınması sonuçların pekiştirilmesi ve farkındalığın artması açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aggarwal, P. (2013). Impact of sustainability performance of company on its financial performance: A study of listed Indian companies. *Global Journal of Management and Business Research (C: Finance)* Volume, 13.
- Agrawal, S. P., Monem, R., ve Ariff, M. (1996). Price to book ratio as a valuation model: An empirical investigation. *Finance India*, 10(2), 333-344.
- Akhmadi, A., ve Januarsi, Y. (2021). Profitability and firm value: Does dividend policy matter for Indonesian sustainable and responsible investment (SRI)-KEHATI listed firms?. *Economies*, 9(4), 163.
- Ahman, H. (2013). Social sustainability–society at the intersection of development and maintenance. *Local Environment*, 18(10), 1153-1166.
- Akal, Z. (1992). İşletmelerde performans ölçüm ve denetimi. *MPM Yayınları*, Ankara, 21, 64.
- Akarçay, Ç. (2014, Temmuz). Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(42), 1-11
- Akdoğan, N., ve Tenker, N. (2010). Finansal tablolar ve mali analiz. *Gazi Kitabevi*.
- Akgüç, Ö., (1998), *Finansal Yönetim*. 8. Basım. İstanbul: Avcıol Basım-Yayın,
- Akgüç, Ö. (2013). *Mali Tablolar Analizi*. İstanbul: Avcıol Basım.
- Aksoy, E. E. (2017). *Finansal Yönetim, Teorik Yaklaşımlar, Çözümlü Örnekler ve Öneri Yaklaşımlar*. Ankara: Gazi Yayıncılık.
- Aksoy, Ç. (2013). Sürdürülebilirlik performansının değerlendirilmesine yönelik ölçek önerisi ve Türkiye’deki işletmelerde uygulaması (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi
- Aksoylu, S., ve Taşdemir, B. (2020). Kurumsal Sürdürülebilirlik Performans Değerlendirmesi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 95-106.
- Alkhafaji, A. F. (1989). A stakeholder approach to corporate governance: Managing in a dynamic environment. Praeger.
- Aktaş, F. (2017). Finansal performans analizi: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan firmalarda bir uygulama. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi

- Alkin, E. 2008. İktisada Giriş, (11-20 Ünite), Editör: İlyas Şıklar, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No:1472, Açıköğretim Fakültesi Yayın No:785, Anadolu Üniversitesi Yayınlar, 7. Baskı, Kasım, Eskişehir.
- Alptekin, V. (2012). Benoit Hipotezi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Ölçeğinde Panel Veriler Yardımıyla Analizi. *Celal Bayar Üniversitesi S.B.D.* 10(2), 204-215.
- Altun, N. (2017). Küresel sürdürülebilirlik raporlama ilkeleri çerçevesinde finansal olmayan bilgilerin raporlanması: Finansal hizmetler sektörü üzerine bir çalışma (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Altun, N. (2018). Finansal olmayan bilgilerin raporlanmasında küresel raporlama ilkeleri. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 1(1), 31-49.
- Amaratunga, D., Baldry, D., ve Sarshar, M. (2000). Assessment of facilities management performance—what next?. *Facilities*, 18(1/2), 66-75.
- Ang, J. S., ve Beck, K. L. (2000). A comparison of marginal and average Tobin's Q ratios. *International Journal of Business*, 5(1), 27-55.
- Aral, C. S. (2001). Performans ölçümü: Performans denetimlerinde araştırılması gerekenler. Ankara, TC. Sayıştay Bakanlığı, Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi, (19).
- Assefa, G., ve Frostell, B. (2007). Social sustainability and social acceptance in technology assessment: A case study of energy technologies. *Technology in society*, 29(1), 63-78.
- Atabay, E. (2019). Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporları Ve Güvence Denetimi: Türkiye’de Grı Rehberine Göre Raporlama Yapan Firmalar Üzerinde Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(4), 904-922.
- Aydın, N. (Ed.). (2008). *Finansal Yönetim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ata, H. A., ve AĞ, A. G. Y. (2010). Firma Karakteristiğinin Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisinin Analizi. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, (11), 45-60.
- Ateş, S. (2021). Grı Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporlamasında Firma Düzeyinde Belirleyici Faktörler. *Journal Of Accounting And Taxation Studies*, 14(2), 541-567.

- Atkinson, A. A., Kaplan, R. S., Matsumura, E. M., ve Young, S. M. (2011). Management Accounting Information for Decision-Making and Strategy execution (6 utg.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall/Pearson Education.
- Aydın, S. 2015. Kurumsal Raporlamanın Evrilme Sürecine İlişkin Bir İrdeleme. *Mali Çözüm Dergisi*, Temmuz-Ağustos:67-75.
- Ayriçay, Y., ve Türk, V. E. (2014). Finansal Oranlar ve Firma Değeri İlişkisi: BİST’de Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (64), 53-70.
- Bachoo, K., Tan, R., ve Wilson , M. (2013). Firm Value and the Quality of Sustainability Reporting in Australia. *Australian Accounting Rewiev*, 67-88.
- Baltagi, B. H. (2001). *A companion to theoretical econometrics*(Vol. 1). B. H. Baltagi (Ed.). Oxford: Blackwell.
- Baltagi, B. H., Bresson, G., & Pirotte, A. (2003). *Fixed effects, random effects or Hausman–Taylor?: A pretest estimator. Economics letters*, 79(3), 361-369.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. England: John & Wiley Sons, Ltd.
- Bank, W. (2006). Where is the wealth of nations. Measuring Capital for the 21st century. World Bank.
- Bansal, P. (2005). Evolving sustainably: A longitudinal study of corporate sustainable development. *Strategic management journal*, 26(3), 197-218.
- Barbier, E. B. (1987). The concept of sustainable economic development. *Environmental conservation*, 14(2), 101-110.
- Başar, B. (2014). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Finansal Performans Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Kimya-Petrol-Plastik Sektörü Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21(2), 59-72.
- Başar, M. (2019), Borsa İstanbul’da Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansını Belirleyen Faktörlerin Analizi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) Yalova Üniversitesi.
- Bayyurt, N. (2007). İşletmelerde performans değerlendirmenin önemi ve performans göstergeleri arasındaki ilişkiler. In *Journal of Social Policy Conferences* No. 53, 577-592.
- Berkhout, F. (2013). Rationales for adaptation in EU climate change policies. In *Climate Policy Options Post-2012*, 377-391, Routledge.

- Berksoy, B. (2018). Sürdürülebilirlik ve entegre raporlama metodolojisinin sektörel bazda karşılaştırmalı değerlendirilmesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Işık Üniversitesi).
- Bhat, S. H. (2016). Silicon revolution: Sustainability disclosures and performance in the semiconductor manufacturing industry (2010-2014). San José State University.
- Biçer, T. (1997). Doruk Performans: Güçlü İnsan, Güçlü Şirket. *Human Resources Dergisi*, 1(7).
- Bingöl, D. (2010). *İnsan kaynakları yönetimi*. Beta.
- Boiral, O., ve Heras-Saizarbitoria, I. (2020). Sustainability reporting assurance: Creating stakeholder accountability through hyperreality?. *Journal of Cleaner Production*, 243, 118596.
- Bramley, G., ve Power, S. (2009). Urban form and social sustainability: the role of density and housing type. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 36(1), 30-48.
- Butt, M. N., Baig, A. S., ve Seyyed, F. J. (2023). Tobin's Q approximation as a metric of firm performance: an empirical evaluation. *Journal of Strategic Marketing*, 31(3), 532-548.
- Camelia, B. (2013). Analysis model for return on capital employed. Annals of the "Constantin Brâncuși" University of Târgu Jiu, *Economy Series*, 1, 82-87.
- Campbell, S. (1996). Green cities, growing cities, just cities?: Urban planning and the contradictions of sustainable development. *Journal of the American Planning Association*, 62(3), 296-312.
- Can, F. (2017). Sürdürülebilir Kalkınmanın Yeni Boyutları. Journal of Academic Value Studies (JAVStudies). <https://doi.org/10.23929/javs.192>
- Canbaş, S., Doğukanlı, H., Düzakın, H., & İskenderoğlu, Ö. (2005). Performans ölçümünde tobin q oranının kullanılması: hisse senetleri imkb'de işlem gören sanayi işletmeleri üzerinde bir deneme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (28), 24-36.
- Caniato, F., Caridi, M., Crippa, L., ve Moretto, A. (2012). Environmental sustainability in fashion supply chains: An exploratory case based research. *International journal of production economics*, 135(2), 659-670.

- Carroll, A. B., ve Shabana, K. M. (2010). The business case for corporate social responsibility: A review of concepts, research and practice. *International journal of management reviews*, 12(1), 85-105.
- Ceylan, Ali ve Turhan Korkmaz (2008): *İşletmelerde Finansal Yönetim*, Ekin Kitabevi
- Chambers, N., Guvemli, O., ve İme, M. (1997). *Yatırım projelerinin düzenlenmesi değerlendirilmesi ve izlenmesi*. Accounting Academicians Collaboration Foundation Publications.
- Chapin III, F. S., Torn, M. S., ve Tateno, M. (1996). Principles of ecosystem sustainability. *The American Naturalist*, 148(6), 1016-1037.
- Clarkson, M. B. (1991). Defining, evaluating, and managing corporate social performance: The stakeholder management model. *Research in corporate social performance and policy*, 12(1), 331-358.
- Clarkson, M., Starik, M., Cochran, P., ve Jones, T. M. (1994). The Toronto conference: Reflections on stakeholder theory. *Business and Society*, 33(1), 82.
- Clarkson, M. E. (1995). A stakeholder framework for analyzing and evaluating corporate social performance. *Academy of management review*, 20(1), 92-117.
- Clarkson, P. M., Li, Y., Richardson, G. D., ve Vasvari, F. P. (2008). Revisiting the relation between environmental performance and environmental disclosure: An empirical analysis. *Accounting, organizations and society*, 33(4-5), 303-327.
- Costanza, R., Daly, H. E., ve Bartholomew, J. A. 1991. Goals, agenda and policy recommendations for ecological economics. In R. Costanza (Ed.), *Ecological economics: The science and management of sustainability*: 1-20. *New York: Columbia University Press*.
- Çabuk, A., ve Lazol, İ. (2017). *Mali Tablolar Analizi*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Çiftçi, C. (2014). Çok kriterli karar verme yöntemleriyle İMKBde işlem gören büyük çaplı şirketlerin finansal performanslarının karşılaştırmalı analizi (Yüksek Lisans Tezi), Gebze Teknik Üniversitesi.
- Çögenli, M. Z. Örgütsel Bir Sürdürülebilirlik Modeli Yenilikçilik. Başar, E.E. (Ed), Ağ, A. (Ed), Gülhan, Ü. (Ed) *Sürdürülebilirlik: Ekonomik ve Sosyal Eğilimler*, 63-82, İmaj Yayınevi.
- Dağıstanlı, H. A., & Dağıstanlı, İ. (2023). Sürdürülebilirlik Raporlaması Ve Firma Performansı: Bist Sürdürülebilirlik Endeksi Üzerine Bir Uygulama. *Dumlupınar*

University Journal Of Social Science/Dumlupinar Üniversitesi Soysyal Bilimler Dergisi, (76).

- Daly, H. E., Costanza, R., ve Bartholomew, J. A. (1991). Goals, agenda, and policy recommendations for ecological economics. *Ecological Economics: The Science and Management of Sustainability*, Columbia University Press, New York, New York.
- Danso, A., Adomako, S., Lartey, T., Amankwah-Amoah, J., ve Owusu-Yirenkyi, D. (2020). Stakeholder integration, environmental sustainability orientation and financial performance. *Journal of business research*, 119, 652-662.
- Das, N., Sen, M., ve Pattanayak, J. K. (2008). Assessment of students' perception towards developing a course in environmental accounting. *International Journal of Accounting & Information Management*, 16(2), 122-139.
- De Souza Barbosa, A., da Silva, M. C. B. C., da Silva, L. B., Morioka, S. N., & de Souza, V. F. (2023). Integration of Environmental, Social, and Governance (ESG) criteria: their impacts on corporate sustainability performance. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1-18.
- Delmas, M. A., Etzion, D., ve Nairn-Birch, N. (2013). Triangulating environmental performance: What do corporate social responsibility ratings really capture?. *Academy of Management Perspectives*, 27(3), 255-267.
- Demircioğlu, E., ve Ever, D. (2019). Sürdürülebilirlik Muhasebesinin Teorik Açıdan İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(3), 59-72.
- Demirkol, İ (2006). Entellektüel Sermayenin Firma Değerine Etkisi Ve İMKB'de Sektörel Uygulamalar (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi.
- DeSimone, L. D., ve Popoff, F. (2000). *Eco-efficiency: the business link to sustainable development*. MIT press.
- Dictionnaire, Larouse, (1993), İngilizce Sözlük, Miliyet Yayınları, Cilt.2. 1905s.
- Dierkes, M., ve Antal, A. B. (1985). The usefulness and use of social reporting information. *Accounting, organizations and society*, 10(1), 29-34.
- Dinçer, B. (2022) *Muhasebe, Finans ve Denetim Alanında Kritik Yaklaşımlar*, Efeakademi Yayınları, 1. Baskı, Ekim, İstanbul
- Doane, D., ve MacGillivray, A. (2001). Economic sustainability: The business of staying in business. *New Economics Foundation*, 1-52.

- Doğan, N., ve Başokçu, T. O. (2010). İstatistik tutum ölçeği için uygulanan faktör analizi ve aşamalı kümeleme analizi sonuçlarının karşılaştırılması. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 1(2), 65-71.
- Doğrul, B. Ş. (2014). *Stratejik Uyumun işletmenin Finansal Performansına Etkisi: Borsa İstanbul'da İşlem Gören İmalat İşletmeleri Üzerinde Bir Araştırma* (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi.
- Donaldson, T., ve Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence, and implications. *Academy of management Review*, 20(1), 65-91.
- Dördüncü, H., İncekara, B. ve İncaz, S., “Sürdürülebilirlik Endeksleri Üzerine Bir Değerlendirme ve Lojistik Performans Endeksi”, *IV. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi Bildiriler Kitabı*, Gümüşhane, 21-23 Mayıs 2015, 441-448
- Drexhage, J., ve Murphy, D. (2010). Sustainable development: from Brundtland to Rio 2012. *United Nations Headquarters, New York, 2010*, 9-13.
- Duran, B. (2018). *Sürdürülebilirlik kavramının önemi karşılaşılan sorunlar ve şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi.
- Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum), The Global Risk Report 2022, 17th Edition, Insight Report
- Düzer, M. (2008). *Finansal Analizde Kullanılan Oranlar Ve Firma Değeri İlişkisi İmkb'de Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi
- Düzer, M. (2018). *Sürdürülebilirlik Performans Göstergelerine İlişkin Açıklamaların Finansal Performans Üzerine Etkisi* (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi
- Dyllick, T., ve Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business strategy and the environment*, 11(2), 130-141.
- Eisenhardt, K. M. (1989). Agency theory: An assessment and review. *The Academy of Management Review*, 57-74.
- Ekerşil, V., ve Göde, M. Ö. (2017). Küresel Raporlama Girişimi (GRI) Standartlarına Göre Seçilen Otellerin Sürdürülebilirlik Raporlarının Analizi ve Değerlendirilmesi. *Business and Economics Research Journal*, 8(4), 859-871.

- Elkington, J. (1997). The triple bottom line. *Environmental management: Readings and cases*, 2, 49-66.
- Erdoğan, A. (2020). Impact Of Innovation Performance On Financial Performance And Firm Value: An Application In Borsa İstanbul, (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi
- Engin, E. ve Akgöz, B.E. (2013). Sürdürülebilirlik Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(1): 85-94.
- Eren Selman, B., ve Özçalık Güler, S. (2020). Sürdürülebilir Performansın Finansal Performansa Etkisi: Djsi Gelişmekte Olan Piyasalar Örneği, *Third Sector Social Economic Review*, 55(3), 1803-1821.
- Ergün, T., ve Çobanoğlu, N. (2017). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 97-123.
- Erin, O. A., Bamigboye, O. A., ve Oyewo, B. (2022). Sustainable development goals (SDG) reporting: an analysis of disclosure. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 1-42.
- Ertuna, Ö. (2019). Muhasebe teori ve uygulaması: bugünü ve yarını. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (17), 28-46.
- Ertuğrul, F. (2008). Paydaş teorisi ve işletmelerin paydaşları ile ilişkilerinin yönetimi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 199-223.
- Faisal, F. (2012). Legitimising corporate sustainability reporting throughout the world. *Australasian Accounting Business and Finance Journal*, 6(2).
- Fauzi, H., Svensson, G., ve Rahman, A. A. (2010). “Triple bottom line” as “Sustainable corporate performance”: A proposition for the future, *Sustainability*, 2(5), 1345-1360.
- Figge, F., ve Hahn, T. (2004). Sustainable value added measuring corporate contributions to sustainability beyond eco-efficiency. *Ecological economics*, 48(2), 173-187.

- Flammang, R.A. 1979. Economic Growth and Economic Development: Counterparts or Competitors?, *Economic Development and Cultural Change*, Published by: The University of Chicago Press, October, 28(1): 47-61.
- Folmer, H., ve Tietenberg, T. H. (Eds.). (2005). *The international yearbook of environmental and resource economics 2005/2006: A survey of current issues*. Edward Elgar Publishing.
- Foy, G. (1990). Economic sustainability and the preservation of environmental assets. *Environmental Management*, 14(6), 771-778
- Frederick, W. C., Davis, K., ve Post, J. E. (1992). Business and society: Corporate strategy, public policy, ethics. (*No Title*).
- Frondel, M., & Vance, C. (2010). Fixed, random, or something in between? A variant of Hausman's specification test for panel data estimators. *Economics Letters*, 107(3), 327-329.
- Gençoğlu, Ü., ve Aytaç, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve BIST Uygulamaları. *Journal of Accounting & Finance*, (72), 51-66
- Ghalayini, A. M., Noble, J. S., ve Crowe, T. J. (1997). An integrated dynamic performance measurement system for improving manufacturing competitiveness. *International Journal of production economics*, 48(3), 207-225.
- Gilman, R. (1992). Sustainability By Robert Gilman from the 1992 UIA/AIA Call for sustainable community solutions. *Accessed on, 16, 2016*.
- Giovannoni, E., ve Fabietti, G. (2013). What is sustainability? A review of the concept and its applications. *Integrated reporting*, 21-40.
- Gladwin, T. N., Kennelly, J. J., ve Krause, T. S. (1995). Shifting paradigms for sustainable development: Implications for management theory and research. *Academy of management Review*, 20(4), 874-907.
- Gomes, C. F., Yasin, M. M., ve Lisboa, J. V. (2004). A literature review of manufacturing performance measures and measurement in an organizational context: a framework and direction for future research. *Journal of Manufacturing technology management*, 15(6), 511-530.
- Goodland, R., ve Ledec, G. (1987). Neoclassical economics and principles of sustainable development. *Ecological modelling*, 38(1-2), 19-46.

- Gooding, R. Z. ve Wagner III, J. A., (1985), "A Meta-Analytic Review of the Relationship Between Size and Performance: The Productivity and Efficiency of Organizations and Their Subunits", *Administrative Science Quarterly*, 30, 462-481
- Göbbels, M. (2006). Standards for corporate social responsibility. In *The challenge of organizing and implementing Corporate Social Responsibility* London: Palgrave Macmillan UK., 173-190.
- Gökbulut, R. İ. (2009). *Hissedar değeri ile finansal performans ölçütleri arasındaki ilişki ve imkb üzerine bir araştırma. (Basılmamış Doktora Tezi)*, İstanbul Üniversitesi.
- Gray, R., Kouhy, R., ve Lavers, S. (1995). Corporate social and environmental reporting: a review of the literature and a longitudinal study of UK disclosure. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 8(2), 47-77.
- Gray, R., ve Milne, M. (2002). Sustainability reporting: who's kidding whom?. *Chartered Accountants Journal of New Zealand*, 81(6), 66-70.
- GRI (2016), Sustainability Reporting Guidelines Netherlands: Global Reporting Initiative, available at:
- Griffin, J. J., ve Mahon, J. F. (1997). The corporate social performance and corporate financial performance debate: Twenty-five years of incomparable research. *Business & Society*, 36(1), 5-31.
- Gujarati, Damodar N. (2001), *Temel Ekonometri*, Ü. Şenesen ve G. Şenesen, 2. Baskı, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Gunawan, J., Permatasari, P., ve Fauzi, H. (2022). The evolution of sustainability reporting practices in Indonesia. *Journal of Cleaner Production*, 358, 131798.
- Gümrah, A., ve Büyükipekçi, S. (2019). Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporlaması: 2008-2017 Yılları Arası Yayınlanmış Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(2), 305-323
- Güzeldere, H., ve Sarıoğlu, S. E. (2010). *Firma Büyüklüğü ve Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı Anomalisi İMKB Uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi.
- Hale, J., Legun, K., Campbell, H., ve Carolan, M. (2019). Social sustainability indicators as performance. *Geoforum*, 103, 47-55.

- Handy, C. (1997), Ruhun Arayışı, N. Elhüseyni, Boyner Holding Yayınları.
- Harris, J. M. (2001). Basic principles of sustainable development. *Dimensions of Sustainable Development*, 21-41.
- Hawken, P. 1993. *The ecology of commerce: A declaration of sustainability*. New York: HarperBusiness.
- Helvacı, M. A. (2002). Performans Yönetimi Sürecinde Performans Değerlendirmenin Önemi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 155-169
- Herzig, C., ve Schaltegger, S. (2011). Corporate sustainability reporting. Sustainability communication: *Interdisciplinary perspectives and theoretical foundation*, 151-169.
- Het Hof Van, S.D. (2009). Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üçgeni: Şirketler, Toplum ve Toplum Kuruluşları. Tübitak Projesi, Proje No: 107K182
- Hillman, A. J., ve Keim, G. D. (2001). Shareholder value, stakeholder management, and social issues: what's the bottom line?. *Strategic management journal*, 22(2), 125-139.
- Hockerts, K. N. (2003). *Sustainability innovations: ecological and social entrepreneurship and the management of antagonistic assets*. na.
- Idowu, S. O., Capaldi, N., Zu, L., ve Gupta, A. D. (Eds.). (2013). *Encyclopedia of corporate social responsibility* (Vol. 21). Berlin: Springer.
- IFAC, The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance, 2023
- Ioannou, I., & Serafeim, G. (2011). *The consequences of mandatory sustainability reporting*. Harvard Business School Working Paper.
- IIRC. (2015). Assurance on. Overview of feedback and call to action.
- Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, s. 305-360.
- Karaca, Ö. *Sürdürülebilir raporlamanın işletmeler açısından değerlendirilmesi ve örnek bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi), Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Karadeniz, E., ve Uzpak, B. D. (2019). Dünyada en yüksek marka değerine sahip otel zincirlerinin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin küresel raporlama girişimi ilkeleri bağlamında incelenmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(1), 6-20.

- Karaman, R. (2009). İşletmelerde performans ölçümünün önemi ve modern bir performans ölçme aracı olarak Balanced Scorecard. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(16), 410-427.
- Karan, M. B. (2018). *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*. Ankara: Gazi Yayınevi
- Kaya, İ., ve Akbulut, D. H. (2019). Sustainability Reporting And Firm Performance. *Global Business Research Congress* (s. 81-84). İstanbul: Press Academia Procedia
- Kayahan, T. (2014). Kurumsal sürdürülebilirlik ve muhasebeye yansımaları: Sürdürülebilirlik muhasebesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1).
- Kaplan, R. S., ve Norton, D. P. (1996). Linking the balanced scorecard to strategy. *California management review*, 39(1), 53-79.
- Kaptein, M., ve Van Tulder, R. (2003). Toward effective stakeholder dialogue. *Business and Society Review*, 108 (Summer), 203-225
- Karademir, K. (2019). *Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramının Hisse Senedi Getirisine Etkisi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinin Sektörel Bazda İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Karadeniz, E., ve Uzpak, B. (2019). Dünyada En Yüksek Marka Değerine Sahip Otel Zincirlerinin Sürdürülebilirlik Faaliyetlerinin Küresel Raporlama Girişimi İlkeleri Bağlamında İncelenmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(1), 6-20.
- Karakaş, B. ve Ak, R. (2003), “Kamu Yönetiminde Performans Yönetimi Önemli midir?”, Kamu Yönetiminde Kalite 3. Ulusal Kongresi Bildirileri, *TODAİE Yayınları*, 319, 337-351.
- Karaman, M. (2023). Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizi: Kavramsal Bir Çalışma. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(1), 47-63.
- Keeble, B. R. (1988). The Brundtland report: ‘Our common future’. *Medicine and war*, 4(1), 17-25.
- Kennedy, P. (2008). *A guide to econometrics*. John Wiley & Sons. MIT Press.
- Kestane, A. (2016). *Kurumsal sürdürülebilirlik perspektifinde işletmelerin finansal performansının analizi ve yatırımcı davranışları üzerine bir araştırma: BİST sürdürülebilirlik endeksinde bir uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi
- KGK, Soru ve Cevaplarla Sürdürülebilirlik Raporlaması, 2023, Ankara

- Kidd, C. V. (1992). The evolution of sustainability. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 5(1), 1-26.
- Kocamiş, T. U., ve Yildirim, G. (2016). Sustainability reporting in Turkey: Analysis of companies in the BIST sustainability index. *European Journal of Economics and Business Studies*, 2(3), 41-51.
- Koç, A. (2018). *Kurumsal sürdürülebilirlik davranışının finansal performans üzerine etkisi: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi,
- Kolk, A. (2004). A decade of sustainability reporting: developments and significance. *International Journal of Environment and Sustainable Development*, 3(1), 51-64
- Kolk, A. (2008). Sustainability, Accountability And Corporate Governance: Exploring The Reporting Practices Of Multinational Companies. *Business Strategy And Environment*, 17 (1), 1 – 15.
- Kpmg 2020 The time has come: The KPMG survey of sustainability reporting
- Krasniqi, D., Vardari, D., ve Luan, S. (2018). Corporate sustainability indexes: Dow-Jones index. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 4-4.
- Kth Royal Institute of Technology, (2018). Economic sustainability, <https://www.kth.se/en/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/ekonomisk-hallbarhet-1.431976>, Erişim Tarihi: 29.12.2022
- Kubalı, D. (1999). Performans denetimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 32(1), 31-62.
- Kuşat, N. (2012); “Sürdürülebilir İşletmeler için Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 227-242.
- Kuzey, C., ve Uyar, A. (2017). Determinants of sustainability reporting and its impact on firm value: Evidence from the emerging market of Turkey. *Journal of cleaner production*, 143, 27-39.
- Küçüktop, F. B. (2022). Sürdürülebilirlik raporlaması düzeyi ile firma performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Küçülmez, E. (2022). *Sürdürülebilirlik performansının çok kriterli karar verme yöntemleri ile ölçümü* (Yüksek Lisans Tezi), Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

- Laskar, N. (2018). Impact of corporate sustainability reporting on firm performance: an empirical examination in Asia. *Journal of Asia Business Studies*, 12(4), 571-593.
- Lee, J. A. (1985). *The environment, public health, and human ecology: Considerations for economic development*, World Bank
- Lee, D. E., ve Tompkins, J. G. (1999). A modified version of the Lewellen and Badrinath measure of Tobin's q. *Financial management*, 20-31.
- Li, Y., ve McKernan, J. (2016). Human rights, accounting, and the dialectic of equality and inequality. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 29(4), 568-593.
- Littig, B., ve Griessler, E. (2005). Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. *International journal of sustainable development*, 8(1-2), 65-79.
- Lu, W., Chau, K. W., Wang, H., ve Pan, W. (2014). A decade's debate on the nexus between corporate social and corporate financial performance: a critical review of empirical studies 2002–2011. *Journal of cleaner production*, 79, 195-206.
- Mackay, A. (2005). A practitioner's guide to the balanced scorecard (research report). *The Chartered Institute of Management Accountants (CIMA)*.
- Maddocks, J. (2011). Debate: Sustainability reporting: a missing piece of the charity-reporting jigsaw.
- Mardiyanto, Handoyo. 2009. *Intisari Manajemen Keuangan*. Jakarta: PT Grasindo
- Markandya, A., & Pearce, D. (1988). Natural environments and the social rate of discount. *Project Appraisal*, 3(1), 2-12.
- Maskell, B. H. (1991). *Performance measurement for world class manufacturing: A model for American companies*. CRC press.
- McGuire, J. W. Business and society. New York: McGraw-Hill, 1963.
- Meder, H. (2000). *Firma Değeri Ve Denizli'de İki Firma Üzerinde Uygulama*, (Doktora Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi.
- Medori, D., ve Steeple, D. (2000). A framework for auditing and enhancing performance measurement systems. *International journal of operations & production management*, 20(5), 520-533.
- Mistepe, M. U. (1998). Orman ürünleri sanayinde Orüs Aş'nin performans göstergeleri. *Verimlilik Dergisi*, 109.

- Mitchell, R. K., Agle, B. R., ve Wood, D. J. (1997). Toward a theory of stakeholder identification and salience: Defining the principle of who and what really counts. *Academy of management review*, 22(4), 853-886.
- Moldan, B., Janoušková, S., ve Hák, T. (2012). How to understand and measure environmental sustainability: Indicators and targets. *Ecological Indicators*, 17, 4-13.
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: A definition for environmental professionals. *Journal of environmental sustainability*, 1(1), 2.
- Mucuk, B., ve Güngör Tanç, Ş. (2017). *Sürdürülebilirlik Raporları Kapsamında Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Finansal Performans Üzerine Etkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi) Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Mutluay, A. H., ve Turaboğlu, T. T. (2013). Döviz Kuru Değişimlerinin Firma Performansına Etkileri: Türkiye Örneği. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 7, 59-78
- Naeem, N., & Cankaya, S. (2022). The impact of ESG performance over financial performance: A study on global energy and power generation companies. *International Journal of Commerce and Finance*, 8(1), 1-25.
- Neely, A. D., Adams, C., ve Kennerley, M. (2002). *The performance prism: The scorecard for measuring and managing business success*. London: Prentice Hall Financial Times.
- Negre, E., Verdier, M. A., Cho, C. H., ve Patten, D. M. (2017). Disclosure strategies and investor reactions to downsizing announcements: A legitimacy perspective. *Journal of Accounting and Public Policy*, 36(3), 239-257.
- Njoroge, M., Anderson, W., ve Mbura, O. (2019). Innovation strategy and economic sustainability in the hospitality industry. *The Bottom Line*.
- Nobanee, H., ve Ellili, N. (2016). Corporate sustainability disclosure in annual reports: Evidence from UAE banks: Islamic versus conventional. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 1336-1341.
- Nursoy, M. (2001). *Toplam Kalite Yönetiminde Performans Ölçümü ve Bir Uygulama* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

- O'donovan, G. (2002). Environmental disclosures in the annual report: Extending the applicability and predictive power of legitimacy theory. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(3), 344-371.
- Omisore, A. G. (2018). Attaining Sustainable Development Goals in sub-Saharan Africa; The need to address environmental challenges. *Environmental development*, 25, 138-145.
- Omann, I., ve Spangenberg, J. H. (2002). Assessing social sustainability the social dimension of sustainability in a socio-economic scenario, 6-9
- Onay, A. (2015). Sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlik raporlaması. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 3(3), 105-118.
- Orlitzky, M., Schmidt, F.L. ve Rynes, S.L. (2003). Corporate social and financial performance: A meta analysis. *Organization Studies*, 24(3), 403-441
- Otley, D. (2002) Measuring Performance: The Accounting Perspective, Neely, A. Business Performance Measurement: Theory and Practice (Cambridge University Press, Cambridge)
- Önce, S., Onay, A., ve Yesilcelebi, G. (2015). Corporate sustainability reporting and situation in Turkey. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 2(2).
- Özdemir, Z., ve Pamukçu, F. (2016). Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Sisteminin Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi Kapsamındaki İşletmelerde Analizi. *Mali Cozum Dergisi/Financial Analysis*, 26(134).
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 3(12), 1853-1876.
- Öztek, M. Y. (2005). Performans Ölçümünde Esas Alınan Ölçütler. *Öneri Dergisi*, 6(23), 19-22.
- Özmen, S. (2022). *Türk bankacılık sisteminde yerli yabancı banka ayrımı ile karlılığı etkileyen faktörlerin panel veri modeliyle analiz edilmesi* (Doktora Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Önder, Ş. (2018). Impact of sustainability performance of company on its financial performance: An empirical study on borsa İstanbul (BIST). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 115-127.

- Önder, Ş. (2019). İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumlulukları Ve Finansal Performansı Arasındaki İlişkinin Çift Yönlü İncelenmesi. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 12(2), 181-196.
- Özbay, D. (2013). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Endeksi; Bir Model Önerisi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi.
- Öztekin, M. Y. (2005). Performans Ölçümünde Esas Alınan Ölçütler. *Öneri Dergisi*, 6(23), 19-22.
- Pambudi, S. G., & Meini, Z. (2023). The Effects Of Profitability, Liquidity And Firm Size On Firm Value, With Sustainability Report As The Moderating Variable. *Jurnal Ekonomi*, 12(01), 318-326.
- Papaspapropoulos, K. G., ve Karamanolis, D. (2016). Drivers and barriers of sustainability reporting in the Greek public forest service. *Open Journal of Accounting*, 5(03), 35-44
- Park, H. M. (2011). Practical guides to panel data modeling: a step-by-step analysis using stata. *Public Management and Policy Analysis Program, Graduate School of International Relations, International University of Japan*, 12, 1-52.
- Parker, C. (2000). Performance Measurement. *Work Study*, 49, 63-66.
- Peşkircioğlu, N. (2016). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Küresel Verimlilik Hareketine Doğru. *Anahtar Dergisi*, 28(355), 4-9.
- Pizzi, S. (2018). The Relationship between non-financial reporting, environmental strategies and financial performance. empirical evidence from Milano stock exchange. *Administrative Sciences*, 8(4), 76.
- Pothong, O., ve Ussahawanitchakit, P. (2011). Sustainable accounting and firm survival: An empirical examination of Thai listed firms. *Journal of Academy of Business and Economics*, 11(3), 1-28.
- Prasad, M., Mishra, T., ve Bapat, V. (2019). Corporate social responsibility and environmental sustainability: Evidence from India using energy intensity as an indicator of environmental sustainability. *IIMB Management Review*, 31(4), 374-384.
- Pugh, D. (1991). *Organizational Behaviour*. Prentice Hall International (UK) Ltd.
- Ranganathan, J. (1998). Sustainability rulers: Measuring corporate environmental and social performance. *Sustainability Enterprise Perspective*, 1-11.

- Riyadi, Selamat. 2006. *Banking Assets And Liability Management*. Edisi 3. Jakarta: Lembaga Penerbit Fakultas Ekonomi Universitas Indonesia.
- Robèrt, K. H., Schmidt-Bleek, B., De Larderel, J. A., Basile, G., Jansen, J. L., Kuehr, R. ve Wackernagel, M. (2002). Strategic sustainable development selection, design and synergies of applied tools. *Journal of Cleaner production*, 10(3), 197-214.
- Robinson, C., & Schumacker, R. E. (2009). Interaction effects: centering, variance inflation factor, and interpretation issues. *Multiple linear regression viewpoints*, 35(1), 6-11.
- Roca, L. C., ve Searcy, C. (2012). An analysis of indicators disclosed in corporate sustainability reports. *Journal of cleaner production*, 20(1), 103-118.
- Ruckelshaus, W. D. (1989). Toward a sustainable world. *Scientific American*, 261(3), 166-175.
- Saban, M., Küçüker, H., ve Küçüker, M. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik İle İlgili Raporlama Çerçeveleri Ve Sürdürülebilirlik Raporlamasında Muhasebenin Rolü. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1), 101-115.
- Saime, Ö. N. C. E., & Çavuş, G. (2020). Sürdürülebilirlik raporlaması ve finansal raporlama kalitesi ilişkisi: BİST'e kote imalat işletmelerinde araştırma. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, (62), 1-10.
- Sak, A., ve Dalgat, H. (2020, Ocak). Kurumsal Sürdürülebilirliğin Firmaların Finansal Performansına Etkisi: BIST Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksindeki Firmalar Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(85), 173-186.
- Sampong, F., Song, N., Boahene, K. O., ve Wadie, K. A. (2018). Disclosure of CSR performance and firm value: New evidence from South Africa on the basis of the GRI guidelines for sustainability disclosure. *Sustainability*, 10(12), 4518.
- Sarıkaya, M., ve Akarca, Y. (2011). Kurumsal sosyal sorumlulukta ölçüm teknikleri. *Denetim*, (8), 60-67.
- Schaltegger, S., ve Sturm, A. (1990). Ökologische rationalität: ansatzpunkte zur ausgestaltung von ökologieorientierten managementinstrumenten. *die Unternehmung*, 273-290.
- Schadewitz, H., ve Niskala, M. (2010). Communication via responsibility reporting and its effect on firm value in Finland. *Corporate social responsibility and environmental management*, 17(2), 96-106.

- Schaltegger, S., Bennett, M., ve Burritt, R. (2006). *Sustainability accounting and reporting: development, linkages and reflection. An introduction* (pp. 1-33). Springer Netherlands.
- Segrestin, B., ve Hatchuel, A. (2011). Beyond Agency Theory, a Post-crisis View Of Corporate Law. *British Journal of Management*, 22.
- Sethi, S. P. (1975). Dimensions of corporate social performance: An analytical framework. *California management review*, 17(3), 58-64.
- Shrivastava, P. ve Hart, S. (1995) Creating sustainable corporations, *Business Strategy and the Environment*, 4(3), 154–165.
- Signitzer, B., ve Prexl, A. (2007). Corporate sustainability communications: Aspects of theory and professionalization. *Journal of Public Relations Research*, 20(1), 1-19.
- Sisaye, S. (2011). Ecological systems approaches to sustainability and organizational development: Emerging trends in environmental and social accounting reporting systems. *Leadership & Organization Development Journal*, 32(4), 379-398.
- Solomon, J. F., ve Darby, L. (2005, March). Is private social, ethical and environmental reporting mythicizing or demythologizing reality?, In *Accounting Forum*, 29(1), 27-47).
- Soylu, B., ve Ayanoğlu, Y. (2022). Finansal Ve Finansal Olmayan Performans İle Kurumsal Yönetim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kurumsal Yönetim Endeksindeki İşletmeler Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24 (Modavıca Özel Sayısı), 202-227.
- Spangenberg, J. H., ve Omann, I. (2006). Assessing social sustainability: social sustainability and its multicriteria assessment in a sustainability scenario for Germany. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 1(4), 318-348.
- Sridhar, K. (2012). Is the Triple Bottom Line a restrictive framework for non-financial reporting?. *Asian Journal of Business Ethics*, 1, 89-121.
- Starik, M. (1995). Should trees have managerial standing? Toward stakeholder status for non-human nature. *Journal of business ethics*, 14, 207-217.

- Supriyadi, S., Sulistyo, A. B., ve Roziq, A. Influence Disclosure Of Sustainability Report And Company Size On Dividend Policy And Company Value With Profitability As Intervening Variables.
- Sümer, K. K. (2006). White'ın heteroskedisite tutarlı kovaryans matrisi tahmini yoluyla heteroskedasite altında model tahmini. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, (4), 17-24.
- Swarnapali, R. M. N. C. (2018). Corporate sustainability reporting and firm value: Evidence from a developing country.
- Swarnapali, N., ve Le, L. (2018). Corporate Sustainability Reporting and Firm Value: Evidence from a Developing Country. *The International Journal of Organizational Innovation*, 10(4), 69-78.
- Şahin, Z., ve Cankaya, F. (2018). Türkiye’de Grı Rehberine Göre Hazırlanan Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(4), 860-879
- Şakar, A. Y., ve Sarıdoğan, A. A. (2016). Development of Sustainability Accounting Standards. *Eurasian Business & Economics Journal S, I*, 43-52.
- Şenocak, B., ve Bursalı, Y. (2018). İşletmelerde Çevresel Sürdürülebilirlik Bilinci ve Yeşil İşletmecilik Uygulamaları İle İşletme Başarısı Arasındaki İlişki. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 161-183.
- Şenol, Z. Ve Karaca, S. S. (2017). Finansal risklerin firma değeri üzerine etkisi: BIST örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3 (1), 1-18. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gjeb/issue/27485/287875>
- Şit, A. (2018). Demir-çelik sektöründe faaliyet gösteren ticari ve imalat firmaların finansal performanslarının değerlendirilmesi ve iç kontrol sistemlerinin finansal performansa etkisi: Hatay ili örneği., (Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., ve Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* , 6, 497-516.
- Tarakçıoğlu Altınay, A. (2016). Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(25), 47-64.
- Taş, N. (2012). *Ekonomik Değişkenlerin Panel Veri Analizi İle Çözümlemesi*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi.

- Temiz, H., Şeker, Y., ve Özdemir, F. S. (2022). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Bağımsız Güvence Kararlarının Belirleyicileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(3), 862-892.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Tian, Y. (2011, August). Research on influencing factors of price-earning ratio of individual stock in China. In *2011 2nd International Conference on Artificial Intelligence, Management Science and Electronic Commerce (AIMSEC)*, 561-563.
- Thompson, J. K., Wartick, S. L., ve Smith, H. L. (1991). Integrating corporate social performance and stakeholder management: Implications for a research agenda in small business. *Research in corporate social performance and policy*, 12(1), 207-230.
- Tokgöz, N., ve Önce, S. (2009). Şirket sürdürülebilirliği: geleneksel yönetim anlayışına alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 249-275.
- Topal, M., Eydurhan, E., Yağanoğlu, A. M., SÖNMEZ, A., & Keskin, S. (2010). Çoklu Doğrusal Bağlantı Durumunda Ridge Ve Temel Bileşenler Regresyon Analiz Yöntemlerinin Kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 53-57.
- Tschopp, D., ve Nastanski, M. (2014). The harmonization and convergence of corporate social responsibility reporting standards. *Journal of business ethics*, 125(1), 147-162.
- Turgut, N., (1996), Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:52, Sayı:1, ss:701-715
- Turunç, Ö. (2006), *Bilgi Teknolojileri Kullanımının İşletmelerin Örgütsel Performansına Etkisi: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Tüm, K. (2014). Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebeye Yansımaları: Sürdürülebilirlik Muhasebesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 58-81.

- Udeh, F. N., ve Ezejiyor, R. A. (2018). Effect of sustainability cost accounting on financial performance of telecommunication firms in Nigeria. *Journal for Studies in Management and Planning*, 4(6), 2395-0463.
- Unerman, J., Bebbington, J., ve O'Dwyer, B. (2007). Introduction to sustainability accounting and accountability. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Uragun, M. (1993). *Maliyet Muhasebesi ve Mali Tablolar*, Yetkin Basım Yayın ve Dağıtım AŞ: Ankara.
- U.S Department Of Energy. (2020). Environmental Sustainability, <https://www.energy.gov/lm/listings/environmental-sustainability> Erişim Tarihi: 29.12.2022
- Üreten, A., ve Ercan, M. K. (2000). *Firma değerinin tespiti ve yönetimi*. Gazi Kitabevi.
- Vallance, S., Perkins, H. C., ve Dixon, J. E. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, 42(3), 342-348.
- Van Beurden, P., ve Gössling, T. (2008). The worth of values—a literature review on the relation between corporate social and financial performance. *Journal of business ethics*, 82, 407-424.
- Wakefield, P. (1982). Is Unep Still a Good Investment?. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 24(4), 7-38.
- Wartick, S. L., ve Cochran, P. L. (1985). The evolution of the corporate social performance model. *Academy of management review*, 10(4), 758-769.
- Welford, R., Young, W., ve Ytterhus, B. (1998). Towards sustainable production and consumption: a literature review and conceptual framework for the service sector. *Eco-Management and Auditing*, 5(1), 38-56.
- Wieriks, R. H. Y. (2013). *The Landscape of Sustainability Assurance*. Eburon Uitgeverij BV.
- Wijaya, R. (2019). Analisis Perkembangan Return On Assets (ROA) dan Return On Equity (ROE) untuk Mengukur Kinerja Keuangan. *Jurnal Ilmu Manajemen*, 9(1), 40-51.
- Wilson, M. (2003). Corporate sustainability: What is it and where does it come from. *Ivey business journal*, 67(6), 1-5.
- Wooldridge, Jeffrey M. (2002), *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*, MIT Press, England.

- Wooldridge, Jeffrey M., (2009), *Introductory Econometrics*, Canada, South Western.
- Yacob, P., Wong, L. S., ve Khor, S. C. (2018). An empirical investigation of green initiatives and environmental sustainability for manufacturing SMEs. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 30(1), 2-25.
- Yalçın, Z., (2020), Firma Değeri Ve Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi. *İzmir YMMO Dergisi*, 2(1), 42-54.
- Yanık, S., ve Türker, İ. (2012). Sürdürülebilirlik Ve Sosyal Sorumluluk Raporlamasındaki Gelişmeler (Tümleşik Raporlama). *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (47).
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2021). *Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı*.
- Young, W., ve Tilley, F. (2006). Can businesses move beyond efficiency? The shift toward effectiveness and equity in the corporate sustainability debate. *Business Strategy and the Environment*, 15(6), 402-415.
- Yu, M. ve Ronald Z. (2015), Sustainability and firm valuation: an international investigation., *International Journal of Accounting and Information Management*, 23(3), 289 -307.
- Yükçü, S., (2007), *Yöneticiler İçin Muhasebe: Yönetim Muhasebesi*
- Yükçü, S., ve Atağan, G. (2010). TOPSIS yöntemine göre performans değerlendirme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (45), 28-35.
- Yükçü, S., ve Kaplanoğlu, E. (2016). Sürdürülebilir Kalkınmada Finansal Olmayan Raporlamanın Önemi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(Özel Sayı 1), 63-101.
- Yüksel, F. (2018). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve XBRL. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 110-131.
- Yüreğir, O. H. ve Nakıboğlu, A. G. (2007). Performans Ölçümü ve Ölçüm Sistemleri: Genel Bir Bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2), 545-562.

Zerenler, M. (2003). *Kriz dönemlerinde işletmelerde üretim süreci esnekliğinin şirketlerin performans ve yaşam sürelerine etkileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi.

Zhang, R., ve Rezaee, Z. (2009). Do credible firms perform better in emerging markets? Evidence from China. *Journal of Business Ethics*, 90, 221-237.

Zoogah, D. B. (2014). Ingenuity spirals and corporate environmental sustainability. In *Handbook of organizational and entrepreneurial ingenuity*. Edward Elgar Publishing.

Zorio, A., García-Benau, M. A., & Sierra, L. (2013). Sustainability development and the quality of assurance reports: Empirical evidence. *Business strategy and the environment*, 22(7), 484-500.

İnternet Bağlantıları:

Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi url:

<https://www.borsaistanbul.com/data/kilavuzlar/surdurulebilirlik-rehberi.pdf>

(30.11.2022)

www.globalreporting.org (01.04.2023)

(www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr) (01.11.2023)

<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

(12.12.2022)

<https://research.un.org/en/docs/dev/2000-2015> (11.05.2023)

<https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-cevre-programi.tr.mfa> (10.02.2023)

[https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-](https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_849065.pdf)

[ankara/documents/publication/wcms_849065.pdf](https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_849065.pdf) (10.02.2023)

<https://sseinitiative.org/exchanges-filter-search/> (01.02.2023)

<https://www.robeco.com/en-int/> (01.02.2023)

<https://www.ifac.org/flysystem/azure-private/publications/files/IFAC-Benchmarking-Global-Practice-Sustainability-Assurance.pdf> (11.05.2023)

[https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global -](https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/publications/state-play-sustainability-disclosure-assurance-2019-2021-trends-analysis)

[economy/publications/state-play-sustainability-disclosure-assurance-2019-2021-trends-analysis](https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/publications/state-play-sustainability-disclosure-assurance-2019-2021-trends-analysis) (30.11.2023)

EKLER

Ek 1: Araştırmaya Dahil Edilen BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler

	İşletme Adı	Sektör	Ülke
1	Anadolu Efes	İçecek	Türkiye
2	Aksa	Enerji	Türkiye
3	Arçelik	Beyaz Eşya	Türkiye
4	Aselsan	Savunma Sanayi	Türkiye
5	Bridgestone	Lastik	Türkiye
6	Coca Cola	İçecek	Türkiye
7	Doğan Şirketler Grubu	Holding	Türkiye
8	Doğuş Otomotiv	Otomotiv	Türkiye
9	Ereğli Demirçelik	Metal	Türkiye
10	Ford Oto Sanayi	Otomotiv	Türkiye
11	Koç Şirketler Grubu	Holding	Türkiye
12	Migros	Perakende	Türkiye
13	Net Holding	Holding	Türkiye
14	Otokar	Otomotiv ve Savunma	Türkiye
15	Petkim	Petrokimya	Türkiye
16	Sabancı Holding	Holding	Türkiye
17	Şişe	Cam	Türkiye
18	Tat Gıda	Gıda	Türkiye
19	Tav Havalimanları	Holding	Türkiye
20	Tekfen Holding	Holding	Türkiye
21	Tofaş Oto Sanayi	Otomotiv	Türkiye
22	Tüpraş	Petrol	Türkiye
23	Türk Hava Yolları	Ulaşım	Türkiye
24	Türk Telekom	Telekomünikasyon	Türkiye
25	Türk Traktör	Otomotiv ve Zirai Ekipman	Türkiye
26	Turkcell	Telekomünikasyon	Türkiye
27	Ülker	Gıda	Türkiye
28	Vestel Beyaz Eşya	Beyaz Eşya	Türkiye
29	Vestel	Elektronik	Türkiye
30	Zorlu Enerji	Enerji	Türkiye

Ek 2: Araştırmaya Dahil Edilen Global 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Yer Alan İşletmeler

	İşletme Adı	Sektör	Ülke
1	Adidas	Tekstil, Ayakkabı	Almanya
2	Cisco	Yazılım	ABD
3	City Development	Emlak	Singapur
4	Dassault Systemes	Yazılım	Fransa
5	Kering	Tekstil, Kozmetik	Fransa
6	Kesko	Perakende	Finlandiya
7	Loreal	Kozmetik	Fransa
8	Natura Cosmetic	Kozmetik	Brezilya
9	Neste Oil	Petrol ve Gaz	Finlandiya
10	Outotec	Metal ve Mineral	Finlandiya
11	Pearson	Yayıncılık ve Eğitim	Birleşik Krallık
12	Schneider	Elektrik	Fransa
13	Siemens	Endüstri, Enerji, Sağlık	Almanya
14	Takeda	İlaç Sanayi	Japonya

Ek 3: EKO, ÇEV ve SOS Puanlarını Hesaplamak İçin Kontrol Listesi

EKONOMİK PERFORMANS GÖSTERGELERİ	AÇIKLAMALAR	
E1.DOLAYLI EKONOMİK ETKİLER		
E1.1.Ulusal Ekonomiye Katkı İle İlgili Açıklama	İşletmelerin faaliyet gösterdiği ulusal ekonomideki yerine ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 201, Çokmutlu (2019),
E1.2. Küresel Ekonomiye Katkı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin faaliyet gösterdiği küresel ekonomilere ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd. (2018), Çokmutlu (2019),
E1.3. Altyapı Yatırımları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin gerçekleştirdikleri ve/veya destekledikleri ticari ve/veya hayır amaçlı alt yapı yatırımları ve hizmetler bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 203, Aras vd. (2017), Çokmutlu (2019),
E2.DOĞRUDAN EKONOMİK ETKİLER		
E2.1. Üretilen Doğrudan Ekonomik Değer ile İlgili Açıklama	İşletmelerin net satışlar, finansal yatırımlardan elde edilen gelirler ve varlık satışından elde edilen gelirler ile ilgili açıklamaları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 201
E2.2. Dağıtılan Doğrudan Ekonomik Değer ile İlgili Açıklama	İşletmelerin işletme giderleri, çalışan ücretleri ve sosyal hakları, sermaye sağlayıcılara yaptıkları ödemeler, devlete yaptıkları ödemeler ve toplumsal yatırımlara ilişkin açıklamaları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 201, Çokmutlu (2019)
E2.2.1. İşletme Giderleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kiralama, lisans ve telif hakkı ödemeleri, sözleşmeli işçiler için yaptıkları ödemeler, dışarıdan alınan eğitimler, kişisel	GRI 201, Çokmutlu (2019)

	koruyucu kıyafetler vs. giderlerine ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir	
E2.2.2. Çalışan Ücretleri ve Sosyal Hakları ile İlgili Açıklama	İşletmenin çalışanlarına ödediği maaş, çalışan adına devlet kurumlarına yapılan ödemeler ile emekli maaşı, barınma, toplu taşıma yardımı gibi sosyal haklar için yapılan ödemelerine ait açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 201, Çokmutlu (2019)
E2.2.3. Sermaye Sağlayıcılara Ödemeler ile İlgili Açıklama	İşletmenin hissedarlarına yaptığı temettü ödemeleri ile kredi sağlayıcılara yapılan borçlanma faizi ödemeleri bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 201, Aras vd. (2017),
E2.2.4. Devlete Yapılan Ödemeler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kurumlar vergisi, emlak vergisi, gelir vergisi gibi tüm ödeme ve cezalara ilişkin açıklamaları bu kriter altında incelenmiştir.	GRI 201, Çokmutlu (2019)
E2.3. Korunan (Elde Tutulan) Ekonomik Değer ile İlgili Açıklama	İşletmelerin üretilen ve dağıtılan ekonomik değeri arasındaki farka ilişkin açıklamalara sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 201, Çokmutlu (2019)
E2.4 İklim Değişikliğinden Kaynaklanan Finansal Sonuçlar ile İlgili Açıklama	İşletmelerin iklim değişikliği sonucu karşılaştıkları risk ve fırsatlara ilişkin açıklamalar (daha sık ve şiddetli fırtınanın etkisi, deniz seviyesi, ortam sıcaklığı ve su mevcudiyetindeki değişiklikler, işçiler üzerindeki etkiler, ısıya bağlı hastalık veya sağlık etkileri) ile ilgili bilgiler bu gösterge altında değerlendirilmiştir.(Risk ve fırsatı yönetmek için kullanılan karbon yakalama ve depolama, yakıt değiştirme, yenilenebilir enerji kullanımı gibi yöntemler çevresel performans etkilerinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.)	GRI 201
E2.5. Ar-Ge Harcamaları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin yapmış oldukları ar-ge harcamalarına ilişkin bilgiler bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
E2.6. İşletmenin Tanımlanmış Fayda Planı Yükümlülükleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çalışanlarına sağladıkları emeklilik planlarına, tazminat planlarına ve diğer katkı planlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 202, Çokmutlu (2019)
E2.7. Devletten Alınan Mali Yardımlar ile İlgili Açıklama	İşletmelerin devletçe sağlanan vergi indirimi, teşvik, ödül, hibe mali teşvik açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 201, Çokmutlu (2019)
E2.8. Tedarikçilere Yapılan Ödemeler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin tedarikçilerine ilişkin politika, uygulama ve harcama açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 204 Çokmutlu (2019)
ÇEVRESEL PERFORMANS GÖSTERGELERİ	AÇIKLAMALAR	
Ç1. ENERJİ TÜKETİMİ VE TASARRUFU AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		
Ç1.1 Enerji Politikaları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin enerji konusunda politikalarının olup olmadığı bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 302, Aras vd. (2016-2018), Çokmutlu (2019)
Ç1.2. Tüketilen Enerji Türleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kuruluşları içinde kullandıkları enerji türlerine (yenilenebilir ve yenilenemez yakıt, elektrik, ısıtma, soğutma, buhar, tüketilen enerji, satılan enerji) ilişkin	GRI 302, Çokmutlu (2019)

	açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	
Ç1.3. Tüketilen Enerji Miktarı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kuruluşları içinde ve kuruluş dışında tükettikleri toplam enerji miktarlarına ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 302, Çokmutlu (2019)
Ç1.4. Ürüne Göre Enerji Yoğunluk Oranı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin üretilen nihai birim ürün başına tükettikleri enerjiye ilişkin açıklamaları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 302, Çokmutlu (2019)
Ç1.5. Enerji Tüketimini Azaltmaya Yönelik Girişimler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin tasarruf ve verimlilik girişimlerine sahip olup olmadıkları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 302, Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
Ç1.6 Enerji Tasarrufu ve Verimliliği Sonuçları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin tasarruf ve verimlilik girişimleri sonucunda azaltım sağladıkları enerji miktarı hakkındaki açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 302, Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
Ç1.7. Yenilenebilir Enerji Yatırımları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin, rüzgar enerjisi, güneş enerjisi, gibi her türlü yenilenebilir enerji kaynaklarına verdikleri destek ve faaliyetlerinde bu kaynakları kullanıp kullanmadıkları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 302, Özbay (2013), Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
Ç1.8. Enerji Yönetim Sistemleri Sertifikaları (ISO 50001) ile İlgili Açıklama	İşletmelerin bu sertifikaya sahip olup olmadığı bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Özbay (2013), Çokmutlu (2019)
Ç2. DOĞAL ÇEVRE AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		
Ç2.1. Kurumsal Çevre Politikaları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kurumsal çevre politikalarına sahip olup olmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
Ç2.2 Çevre Koruma Gerekliliği (Çevresel Etki) ile İlgili Açıklama	İşletmelerin faaliyetleri sırasında çevreye verdikleri olumlu ya da olumsuz etkilere karşı yayınladıkları çevre raporlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay (2013), Aras vd. (2016), DSJI, OECD Çok Uluslu Şir. Reh. FTSE4 Good Index, Çokmutlu (2019)
Ç2.3 Çevresel Yönetmeliklere Uyum ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çevresel yönetmeliklere uyum düzeyine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 307, Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
*Ç2.4. İklim Değişikliği Hakkında Yapılan Bildirimler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin iklim değişikliğine ilişkin açıklamalara sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	
Ç2.5 Kaynağa Göre Çekilen Su Miktarı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin yüzey suyu (toplanan yağmur suyu), deniz suyu ve 3. taraf su (belediye su şebekeleri ve diğer kuruluşlar tarafından sağlanan su) kaynaklarından çektikleri su miktarlarına ilişkin bilgiler bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 303, Aras vd. (2017)
Ç2.6 Tahliye Edilen Su Miktarı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin su tahliyesi yaparken yüzey suyu, yeraltı suyu, deniz suyu, 3. Taraf su gibi kaynaklara aktardıkları su hacimlerine ilişkin bilgiler bu gösterge altında değerlendirilir.	GRI 303
Ç2.7 Su Tüketimi (Kullanımı) ile İlgili Açıklama	İşletmelerin su tüketim oranları, su tüketimine yönelik tasarruf önlemleri bu gösterge altında değerlendirilmiştir. Su tüketimi = Toplam çekilen su – Toplam tahliye edilen su	GRI 303, Özbay (2013), Aras vd. (2016), FTSE Good Index, Çokmutlu (2019)

Ç2.8. Geri Dönüştürülen ve Yeniden Kullanılan Su Miktarı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin geri dönüştürdüğü ve yeniden kullandığı su hacmine ilişkin açıklamaları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 303, Çokmutlu (2019)
Ç2.9. Sera Gazı (GHG) Emisyonu ile İlgili Açıklama	İşletmelerin doğrudan ve dolaylı kullanımından kaynaklanan karbondioksit emisyon miktarlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 305, Özbay (2013), Aras vd. (2016), FTSE Good Index, Çokmutlu (2019)
Ç2.10. Sera Gazı (GHG) Emisyonlarının Arıtılması ile İlgili Açıklama	Emisyonların arıtılmasına (filtreler, maddeler için yapılan harcamalar) ilişkin bilgiler bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 305
Ç2.11. ISO 14064 Sera Gazı Emisyon Sertifikası	İşletmelerin sertifikaya sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 305, Çokmutlu (2019)
Ç2.12. ISO 14046 Su Ayak İzi Sertifikası	İşletmelerin sertifikaya sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
Ç2.13. Diğer Dolaylı Sera Gazı Emisyonları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin Metan, Azot Oksit gibi diğer sera gazlarına ilişkin yapılan açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 305, Çokmutlu (2019)
Ç2.14. Sera Gazı Salınımını Azaltmaya Yönelik Girişimler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin sera gazlarını azaltmaya yönelik yapmış oldukları değişiklikler, almış oldukları inisiyatifler bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 305, Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
Ç2.15. Üretilen ve Önlenebilir Atık ile İlgili Açıklama	İşletmelerin ürettikleri atığın türü (tehlikeli ve tehlikesiz atık), atık miktarlarına ilişkin açıklamaları ve atık önlemeye ilişkin yapılan çalışmalar ve alınan önlemler bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 306
Ç2.16. İmha Edilen Atık ile İlgili Açıklama	İşletmelerin imha ettiği toplam atık miktarı ve bileşimi hakkında bilgi bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 306
Ç2.17. Atıkların Geri Dönüşümü ve Arıtma Tesisleri için Yapılan Yatırımlar ile İlgili Açıklama	İşletmelerin atıkların geri dönüşümü için açıklamaya sahip olup olmadıkları, geri dönüştürülen atık miktarı ve kalitesi, bir artıma tesislerinin var olup olmadığı hakkındaki açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 306, Çokmutlu (2019)
Ç2.18. Atık Oluşumunu Azaltmak İçin Alınan Tedbirler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin atık oluşumunu azaltmak için aldıkları tedbirlere ilişkin açıklamaları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 306
Ç2.19. Çevre Ödülleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin ilgili faaliyet döneminde çevreye katkı dolayısıyla aldıkları ödüller bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
Ç2.20. Karbon Saydamlık Projesi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin karbon saydamlık projesine dahil olup olmadıkları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
Ç2.21. Çevre Yönetim Sistemi ISO 14001	Bu belgeye sahip olup olunmadığı bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
Ç2.22. Biyoçeşitlilik Üzerindeki Etkiler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin faaliyetlerinin ürünlerinin ve hizmetlerinin biyoçeşitlilik üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 304, Çokmutlu (2019)
Ç2.23. Çevre Cezaları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çevre yasa ve yönetmeliklerine uymamaları nedeniyle aldıkları cezalara ve bunların parasal değerlerine ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 307, Çokmutlu (2019)

Ç2.24 Çevre Koruma Ve Yatırım Harcamaları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çevresel sorunları hafifletme ve önleme amacıyla yaptıkları harcamalara ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 307, Çokmutlu (2019)
Ç2.25. Tedarikçilerin Çevresel Açidan Değerlendirilmesi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin mevcut ve yeni tedarikçilerini çevresel açıdan değerlendirirken kullandıkları seçim kriterlerine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 308, Çokmutlu (2019)
Ç2.26. Tedarikçilerin Çevresel Açidan Denetlenmesi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin mevcut ve yeni tedarikçilerini çevresel açıdan denetlerken kullandıkları denetim kriterlerine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 308, Çokmutlu (2019)
Ç2.27. Çevresel Faaliyetlere İlişkin Şikayetler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çevresel etkileri nedeniyle taraflarına iletilen şikayetlere ilişkin açıklamaları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 308, Çokmutlu (2019)
Ç3. ÜRÜN VE HİZMET AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		
Ç3.1. Malzeme Kullanımı (Tüketimi) ile İlgili Açıklama	İşletmelerin temel ürün ve hizmetlerini üretmek ve ambalajlamak için kullandıkları hammadde malzemelere ilişkin açıklamaları (ağırlık ve hacim) bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 301, Çokmutlu (2019)
Ç3.2. Ürünlerin Elde Edilmesinde Geri Dönüştürülmüş Malzeme Kullanımı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin üretimlerinde geri dönüştürülmüş madde kullanımına ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 301, Çokmutlu (2019)
Ç3.3. Geri Dönüştürülebilen Ürün Üretimi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kullanım ömürleri sonunda geri dönüştürdüğü veya yeniden kullandığı ürün miktarlarına ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 301, Çokmutlu (2019)
Ç3.4. Geri Dönüştürülen Ambalaj Kullanımı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kullanım ömürleri sonunda geri dönüştürdüğü veya yeniden kullandığı ambalaj miktarlarına ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 301, Çokmutlu (2019)
Ç3.5. Çevre Dostu Ambalaj Kullanımı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin faaliyetlerini çevresel olarak pozitif yönde etkileyecek çevre dostu ambalaj uygulaması bu kriter altında değerlendirilmiştir.	OECD, Çokmutlu (2019)
Ç3.6. Ürün ve Hizmetlerin Çevresel Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin ürün ve hizmetlerinin çevreye verdikleri olumsuz etkileri önlemeye/azaltmaya dair bir girişime sahip olup olmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 301, Aras vd. (2017), Çokmutlu (2019)
Ç3.7. Lojistik Faaliyetlerin Çevresel Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin hammadde malzeme ve çalışan taşımalarının çevresel etkilerine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 307, Çokmutlu (2019)
SOSYAL PERFORMANS GÖSTERGELERİ	AÇIKLAMALAR	
S1.TOPLUMA KATKI AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		
S1.1 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri/Projeleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin sivil toplum kuruluşları, araştırma enstitüleri, eğitim ve sanat etkinlikleri için yaptıkları gönüllü bağışlar ve kısa vadeli fon yatırımlarına ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
S1.2. Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele ile İlgili Açıklama	İşletmelerin, yolsuzluk ve rüşvetle mücadeleye ilişkin bir politikaya sahip olup olmadıkları ve	GRI 205, Özbay (2013), Aras vd,

	bunlara ilişkin aldıkları tedbirler bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	(2016), FTSE4Good Index, Çokmutlu (2019)
S1.3. Sosyal Yatırımlar ile İlgili Açıklama	İşletmelerin yapmış oldukları uzun vadeli sosyal yatırımlara ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
S1.4. KSS Ödülleri ile İlgili Açıklama	İşletmenin ilgili faaliyet döneminde sosyal sorumluluk faaliyetleri sayesinde almış oldukları ödüller bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
S2.YÖNETİMSEL AÇIKLAMALAR İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		
S2.1. Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kurumsal yönetim ilkelerine (Şeffaflık, hesap verebilirlik,) uyumuna ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	DSJI, Çokmutlu (2019)
S2.2. Kurumsal Yönetim Endeksi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin kurumsal yönetim derecelendirme notunun bulunup bulunmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
S2.3. Sürdürülebilirlik Alanında Küresel Anlaşmalara Üyelik ile İlgili Açıklama	İşletmelerin sürdürülebilirlik alanında faaliyet gösteren kuruluşlara, standart belirleyen anlaşmalara, rehberlere üye olma durumu bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
S2.4. Organizasyon Yapısında Sürdürülebilirlik ile İlgili Açıklama	İşletmelerin organizasyon yapılarında, hiyerarşik düzeyde sürdürülebilirlik çalışmalarının varlığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
S2.5. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile Uyumluluk ile İlgili Açıklama	İşletmelerin Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma hedeflerine verdikleri desteklere ilişkin açıklamalar ve faaliyetlerinde bu hedefleri ilke edinmelerine dair açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	ACCA, Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
S2.6. Menfaat Grupları ile İlişkiler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin menfaat grupları olarak gördüğü tüm gruplara ve onlarla olan iletişimine/paylaşımına ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 102, Çokmutlu (2019)
S2.7. Sektör/Endüstri İş birlikleri ile İlgili Açıklama	İşletmenin faaliyet gösterdiği sektöre ilişkin açıklamaları ve varsa sektörel iş birlikleri hakkındaki açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 101, Çokmutlu (2019)
S2.8. Kurumsal Risk Yönetimi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin risk yönetimi açıklamalarına sahip olup olmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 101, Çokmutlu (2019)
S2.9. Rekabete Karşı Davranışlar ile İlgili Açıklama	İşletmelerin rekabete aykırı davranışlar ve kuruluşun katılımcı olarak belirlendiği anti tröst ve tekel mevzuatı ihlalleri ile ilgili bekleyen veya tamamlanan yasal işlemlerin sayısı hakkında bilgiler bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 206
S3.İNSAN KAYNAKLARI AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		
S3.1 İnsan Kaynakları Politikası ve İnsan Kaynaklarına Verilen Önem ile İlgili Açıklama	İşletmede insan kaynakları politikasına sahip olma durumu ve insan kaynakların önemine ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 412, Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)

S3.2 Çalışan Demografisi ile İlgili Açıklama	İşletme çalışanlarının sayısı, yaşı, kıdemi, cinsiyeti, eğitim durumu hakkındaki açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 401, Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
S3.3 Tam ve Yarı Zamanlı Çalışanlar ile İlgili Açıklama	Tam ve yarı zamanlı çalışan sayıları, çalışanlara sağlanan fayda ve hizmetler, tam ve yarı zamanlı çalışanlara sağlanan fayda ve hizmetler arasındaki farklar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 401
S3.4 Doğum (Babalık) İzni ile İlgili Açıklama	İşletmenin doğum izni (babalık izni) hakkında düzenlemelerine ilişkin açıklamaları (cinsiyete göre doğum iznine hak kazanan çalışanların toplam sayısı, cinsiyete göre doğum izni alan çalışanların sayısı, doğum izni sonrası işe dönen çalışanların toplam sayısı...vb) bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 401, Çokmutlu (2019)
S3.5 Çalışanların Katıldığı Eğitimlerin Niteliği ve Niceliği ile İlgili Açıklama	Çalışanlara verilen eğitimin niteliğine ve niceliğine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 404, Çokmutlu (2019)
S3.6 Çalışanlara Verilen Sürdürülebilirlik Eğitimleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çalışanlarına verdikleri sürdürülebilirlik eğitimlerine ilişkin açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
S3.7 Çalışan Yetenek Yönetimi Programları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çalışanlarına sağladığı yetenek geliştirme programlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 404, Çokmutlu (2019)
S3.8 Üst Düzey Yönetici Profili ile İlgili Açıklama	İşletmenin üst düzey yetkilileri hakkında yaptıkları açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 401, Aras vd. (2016) Çokmutlu (2019)
S3.9 Çalışan Performans Değerlendirme Programları ile İlgili Açıklama	İşletmelerin performans ve kariyer gelişimi değerlendirmesine tabi tuttuğu çalışan sayısına ilişkin açıklamaları bu gösterge altında değerlendirilmiştir.	GRI 404, Aras vd. (2016) Çokmutlu (2019)
S3.10 Çalışan Etik ve Ahlakına Verilen Önem ile İlgili Açıklama	İşletme çalışanlarının etik ve ahlakına verdikleri önem, bu konudaki politika ve prosedürlerine ilişkin yapılan açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	
S3.11 Çalışan Devir Oranı ile İlgili Açıklama	İşletmenin çalışan devir oranı ile ilgili açıklama yapıp yapmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 401, ILO, Özbay (2013) Aras vd. (2016). Çokmutlu (2019)
S3.12 Çalışan Bağlılığının Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler ile İlgili Açıklama	İşletmenin çalışanlarının memnuniyetine ilişkin gösterdiği faaliyetler ve varsa çalışan bağlılığı araştırma sonuçlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 401, Çokmutlu (2019)
S3.13 Çalışan Ödül Sistemleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin sahip oldukları ödüllendirme sistemlerine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	
S3.14 Mesai Ücretleri ve Ek Ödenekler ile İlgili Açıklama	Mesai ücretleri hakkında, mesai ücreti dışında prim kar payı, sosyal yardım gibi açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 201, Özbay (2013), Çokmutlu (2019)
S3.15 İş Sağlığı Ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve OHSAS 18001 Belgesi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemini uygulayıp uygulamadığına, uyguluyorsa izlediği yasal gerekliliklere, benimsediği ulusal ve uluslararası standartlara, uygulamıyorsa nedenlerine, yönetim	GRI 403

	sisteminin kapsadığı işçilere, faaliyetlere ve iş yerlerine ilişkin bilgiler bu gösterge altında değerlendirilir.	
S3.16 İşle İlgili Tehlike Tanımlama ve Risk Değerlendirmesi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin işle ilgili tehlike tanımlama ve risk değerlendirmesine ilişkin bilgiler bu gösterge altında değerlendirilir.	GRI 403
S3.17 Çalışanlara İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda Verilen Eğitimler ile İlgili Açıklama	Çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği konusunda verilen eğitimler bu gösterge altında değerlendirilir.	GRI 403
S3.18 Çalışanlara Verilen İş Sağlığı Hizmetleri ile İlgili Açıklama	İşçilerin çalışma ortamıyla ilgili olarak sağlığını korumak amacıyla verilen hizmetler, kalitesi, işçi katılımı, çalışanlara sağlık sigortası ile ilgili açıklamalar bu gösterge altında değerlendirilir.	GRI 403
S3.19 İşle İlgili Yaralanma Ve Oluşan Hastalıklarla İlgili Açıklama	İşle ilgili yaralanan çalışan sayısı, yaralanmadan kaynaklanan ölüm oranları, işle ilgili olan yaralanma türleri ve hastalıkları ile ilgili bilgiler bu gösterge altında değerlendirilir.	GRI 403
S3.20 Engelli Çalışanlar ile İlgili Açıklama	Engelli çalışanlara yönelik yasaların ötesinde pozitif ayrımcılık yapılması ile ilgili açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay (2013), Çokmutlu (2019)
S3.21 Çalışanlara Sağlanan Sosyal İmkanlar ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çalışanlarına sundukları, spor tesisleri, kültür- sanat aktiviteleri ve diğer sosyal imkanlar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay (2013), Çokmutlu (2019)
S3.22 Örgütlenme Özgürlüğü, Sendika Hakkı ve Toplu Sözleşme Olanğı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çalışanlarına sendika üyesi olma ve toplu sözleşme imkânı tanıyıp tanımadığına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 407, UN Global Compact, GRI, ILO, Çokmutlu (2019)
S3.23 Çalışanlara İlişkin Resmi Şikâyet Mekanizması ile İlgili Açıklama	İşletmelerin çalışanları tarafından işletmelerin şikâyet mekanizmalarına iletilen şikâyet sayıları ve bunların çözümüne ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
S3.24 Tedarikçilerin İş gücü Uygulamaları Bakımından Değerlendirilmesi ile İlgili Açıklama	İşletmenin mevcut ve yeni tedarikçilerinin işgücü uygulamaları bakımından denetlenmesine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 414, Çokmutlu (2019)
S3.25 Kadın Çalışanlara İş Hayatında Sağlanan Fırsat Eşitliği ile İlgili Açıklama	Kadınların çalışma hayatına kazandırılması için işletme tarafından uygulanan politikalar ve mevcut kadın çalışanlar için fırsat eşitliğinin sağlanması bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 405, Aras vd. (2016)
S3.26 Kadın Çalışanlara Yönelik Pozitif Ayrımcılık ile İlgili Açıklama	İşletmenin kadın çalışanlarının yasal izinlerinin dışında işletmeler tarafından sağlanan ek haklara ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
S3.27 Çocuk İşçiler ile İlgili Açıklama	Çocuk işçiliğine ve çocuk işçi bulundurulmadığına ilişkin bilgiler bu gösterge altında raporlanır.	GRI 408, Aras vd. (2018)
S3.28 İnsan Hakları Prosedürleri Ve Politikaları Konusunda Çalışanların	İşletmelerin çalışanlarında insan hakları politika ve prosedürlerine ilişkin eğitim verip vermediği bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 412, Çokmutlu (2019)

Bilgilendirilmesi ile İlgili Açıklama		
S3.29 Çalışanlara Yapılan Ayrımcılık ile İlgili Açıklama	İşletmenin ayrımcılık yapmama noktasındaki yönetim yaklaşımı, ayrımcılık vakalarının toplam sayısı, ayrımcılıkla ilgili olaylar ve alınan önlemler bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 406
S3.30 Zorla veya Zorunlu Çalışma ile İlgili Açıklama	İşletmelerin zorla veya zorunlu çalıştırma ile ilgili yönetim yaklaşımı, önemli risk altındaki operasyon ve tedarikçiler, zorla veya zorunlu çalıştırmayı ortadan kaldırmayı amaçlayan önlemler ile ilgili yapılan açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 409
S3.31 Güvenlik Uygulamaları ile İlgili Açıklama	İşletmenin insan hakları politikaları veya prosedürleri konusunda eğitimli güvenlik personeli sayısı, güvenlik uygulamaları ile ilgili yönetim yaklaşımları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 410
S4. ÜRÜN SORUMLULUĞU AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		
S4.1 Müşteri/Tüketici Memnuniyetinin Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar ile İlgili Açıklama	Müşterilerin/tüketicilerin algı ve memnuniyet düzeyini ölçmeye yönelik yapılan araştırmalar ve sonuçları bu kriter altında değerlendirilmiştir	Çokmutlu (2019)
S4.2 Müşteri Hizmetleri ve Tesisleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin müşteri hizmetlerine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd (2016), Çokmutlu (2019)
S4.3 Yeni Ürünler ile İlgili Açıklama	İşletmelerin piyasaya sunacağı yeni ürün ve hizmetlere ilişkin bilgilendirme bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd (2016), Çokmutlu (2019)
S4.4 Ürün ve Hizmetler ile İlgili Açıklama	İşletmenin mevcut ürün ve hizmetleri hakkında yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 416, Aras vd. (2016)
S4.5 Ürün ve Hizmetlerin Etiketlenmesi ile İlgili Açıklama	İşletmelerin ürün ve hizmetlerinin prosedürlere uygun olarak etiketlenmesine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 417, Çokmutlu (2019)
S4.6 Müşteri/Tüketici Şikayetleri Hakkında Düzenlemeler, Şikayetlerin Dinlenmesi ve Çözümü ile İlgili Açıklama	İşletmelerin müşteri şikayetleri ve şikayetlerin çözümüne ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 418, Çokmutlu (2019)
S4.7 Ürün ve Hizmetler için Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri ile İlgili Açıklama	İşletmelerin ürün ve hizmetlerine ilişkin ar-ge faaliyetleri bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)
S4.8 Patent Alımı ile İlgili Açıklama	İşletmelerin üretim süreci sonunda elde ettiği patentlere ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Çokmutlu (2019)
S4.9 Müşteri Bilgi Gizliliği Hassasiyeti ile İlgili Açıklama	İşletmelerin müşteri bilgilerinin gizliliğine ilişkin hassasiyetleri, bu konuda aldıkları tedbirler, sahip oldukları sertifikalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI 418, Çokmutlu (2019)
S4.10 Satış Sonrası Hizmet ile İlgili Açıklama	İşletmelerin satış sonrası hizmetleri, garanti, servis, bakım, taşıma kurulum gibi hizmetleri gerçekleştirme durumlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Caux İlkeleri, Özbay, (2013), Aras vd. (2016), Çokmutlu (2019)

S4.11 Kalite Yönetim Sistemi ISO 9001 ile İlgili Açıklama	İşletmenin, ISO9001 Belgesine sahip olup olmadığına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, (2013), Çokmutlu (2019)
S4.12 Sektöre İlişkin Diğer Kalite Sertifikaları ile İlgili Açıklama	İşletmenin sektörüne ilişkin ISO 9001 dışındaki diğer kalite belgeleri ile ilgili açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi, GRI, FTSE 4 Good Index, UN Global Compact

Ek 4: Faktör Analizi Sonucu Oluşan Yeni Faktörler

Ekonomik faktörler
E1: Paydaşlara yapılan ödemeler ve korunan ekonomik değer ile ilgili açıklama
Sermaye Sağlayıcılara Ödemeler ile İlgili Açıklama
İşletme Giderleri ile İlgili Açıklama
Devlete Yapılan Ödemeler ile İlgili Açıklama
Çalışan Ücretleri ve Sosyal Hakları ile İlgili Açıklama
Korunan (Elde Tutulan) Ekonomik Değer ile İlgili Açıklama
E2: Ulusal ve küresel ekonomiye katkı ile ilgili açıklama
Küresel Ekonomiye Katkı ile İlgili Açıklama
Ulusal Ekonomiye Katkı ile İlgili Açıklama
E3: Devletten alınan mali yardımlar ve ar-ge, emeklilik, altyapı alanlarında yapılan yatırım ve harcamalar
İşletmenin Tanımlanmış Fayda Planı Yükümlülükleri ile İlgili Açıklama
Devletten Alınan Mali Yardımlar ile İlgili Açıklama
Ar-Ge Harcamaları ile İlgili Açıklama
Altyapı Yatırımları ile İlgili Açıklama
E4: İklim değişikliğinin finansal sonuçları ve tedarikçilere yapılan ödemeler
İklim Değişikliğinden Kaynaklanan Finansal Sonuçlar ile İlgili Açıklama
Tedarikçilere Yapılan Ödemeler ile İlgili Açıklama
Çevresel Faktörler
C1: Enerji ve su tüketimi, atık üretimi ile sera gazı emisyonu açıklamaları
Sera Gazı (GHG) Emisyonu ile İlgili Açıklama
Tüketilen Enerji Miktarı ile İlgili Açıklama
Tahliye Edilen Su Miktarı ile İlgili Açıklama
Diğer Dolaylı Sera Gazı Emisyonları ile İlgili Açıklama
Üretilen ve Önlenebilir Atık ile İlgili Açıklama
Tüketilen Enerji Türleri ile İlgili Açıklama
Kaynağa Göre Çekilen Su Miktarı ile İlgili Açıklama
Su Tüketimi (Kullanımı) ile İlgili Açıklama
Sera Gazı Salınımını Azaltmaya Yönelik Girişimler ile İlgili Açıklama
Atıkların Geri Dönüşümü ve Arıtma Tesisleri için Yapılan Yatırımlar ile İlgili Açıklama
Geri Dönüştürülen ve Yeniden Kullanılan Su Miktarı ile İlgili Açıklama
C2: Ambalaj ve atıkların geri dönüşümü, ürün, hizmet ve lojistik faaliyetlerin çevreye etkileri ile ilgili açıklama
Geri Dönüştürülen Ambalaj Kullanımı ile İlgili Açıklama
Çevre Dostu Ambalaj Kullanımı ile İlgili Açıklama
Atık Oluşumunu Azaltmak İçin Alınan Tedbirler ile İlgili Açıklama
Ürün ve Hizmetlerin Çevresel Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler ile İlgili Açıklama
Lojistik Faaliyetlerin Çevresel Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler ile İlgili Açıklama
C3: Tedarikçilerin çevresel açıdan denetlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetmeliklere uyum
Tedarikçilerin Çevresel Açıdan Denetlenmesi ile İlgili Açıklama
Tedarikçilerin Çevresel Açıdan Değerlendirilmesi ile İlgili Açıklama
Çevresel Yönetmeliklere Uyum ile İlgili Açıklama
C4: Çevre koruma gerekliliği, enerji politikaları ve verimlilik açıklamaları

Enerji Politikaları ile İlgili Açıklama Enerji Tasarrufu ve Verimliliği Sonuçları ile İlgili Açıklama Çevre Koruma Gerekliliği (Çevresel Etki) ile İlgili Açıklama
C5: Karbon saydamlık projesi, sera gazı emisyon sertifikası ve çevre ödülleri ile ilgili açıklamalar Karbon Saydamlık Projesi ile İlgili Açıklama Çevre Ödülleri ile İlgili Açıklama ISO 14064 Sera Gazı Emisyon Sertifikası
C6: Geri dönüştürülmüş ürün ve malzeme ile ilgili açıklamalar Geri Dönüştürülebilir Ürün Üretimi ile İlgili Açıklama Ürünlerin Elde Edilmesinde Geri Dönüştürülmüş Malzeme Kullanımı ile İlgili Açıklama
C7: Biyoçeşitlilik ve çevre koruma yatırımları ile ilgili açıklamalar Çevre Koruma Ve Yatırım Harcamaları ile İlgili Açıklama Biyoçeşitlilik Üzerindeki Etkiler ile İlgili Açıklama
C8: Çevresel şikayetler ve çevre cezaları ile ilgili açıklamalar Çevresel Faaliyetlere İlişkin Şikayetler ile İlgili Açıklama Çevre Cezaları ile İlgili Açıklama
C9: Çevre ve enerji yönetim sertifikaları ile ilgili açıklama Çevre Yönetim Sistemi ISO 14001 Enerji Yönetim Sistemleri Sertifikaları (ISO 50001) ile İlgili Açıklama Sosyal Faktörler
S1: Kurumsal sosyal sorumluluk, risk yönetimi ve sürdürülebilirlik alanında küresel anlaşmalara üyelik ile ilgili açıklamalar Sosyal Yatırımlar ile İlgili Açıklama Kurumsal Risk Yönetimi ile İlgili Açıklama Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri/Projeleri ile İlgili Açıklama Sürdürülebilirlik Alanında Küresel Anlaşmalara Üyelik ile İlgili Açıklama
S2: Çalışanlara yönelik ayrımcılık, zorla çalıştırma ve sağlanan sosyal imkanlar ve iş sağlığı hizmetleri ile ilgili açıklama Çalışanlara Yapılan Ayrımcılık ile İlgili Açıklama Çalışanlara Sağlanan Sosyal İmkanlar ile İlgili Açıklama Çalışanlara Verilen İş Sağlığı Hizmetleri ile İlgili Açıklama Zorla veya Zorunlu Çalışma ile İlgili Açıklama
S3: Çalışma süreleri, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemleri ve eğitimleri ile alakalı açıklamalar Tam ve Yarı Zamanlı Çalışanlar ile İlgili Açıklama İş Sağlığı Ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve OHSAS 18001 Belgesi ile İlgili Açıklama Çalışanlara İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda Verilen Eğitimler ile İlgili Açıklama
S4: Ürünler ve müşteri hizmetleri açıklamaları Müşteri Hizmetleri ve Tesisleri ile İlgili Açıklama Satış Sonrası Hizmet ile İlgili Açıklama Ürün ve Hizmetler ile İlgili Açıklama Yeni Ürünler ile İlgili Açıklama
S5: Üst düzey yönetici profili, çalışan ücretleri, ürünler için Ar-Ge faaliyetleri ile ilgili açıklama Üst Düzey Yönetici Profili ile İlgili Açıklama Ürün ve Hizmetler için Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri ile İlgili Açıklama Mesai Ücretleri ve Ek Ödenekler ile İlgili Açıklama
S6: Çalışan bağlılığı ve devir oranı ile doğum izni açıklamaları Çalışan Bağlılığının Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler ile İlgili Açıklama Çalışan Devir Oranı ile İlgili Açıklama Doğum (Babalık) İzni ile İlgili Açıklama
S7: İşle ilgili tehlike tanımlama, risk değerlendirmesi ve güvenlik uygulamaları ile ilgili açıklama Güvenlik Uygulamaları ile İlgili Açıklama İşle İlgili Tehlike Tanımlama ve Risk Değerlendirmesi ile İlgili Açıklama
S8: BM sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumluluk ve sosyal sorumluluk ödülleri ile ilgili açıklama KSS Ödülleri ile İlgili Açıklama BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile Uyumluluk ile İlgili Açıklama

S9: Çalışanlara verilen sürdürülebilirlik eğitimleri ve tedarikçilerin iş gücü uygulamaları bakımından değerlendirilmesi ile ilgili açıklama
Tedarikçilerin İş gücü Uygulamaları Bakımından Değerlendirilmesi ile İlgili Açıklama Çalışanlara Verilen Sürdürülebilirlik Eğitimleri ile İlgili Açıklama
S10: Çalışan etik ve ahlakı ile sektöre ilişkin diğer kalite sertifikaları ile ilgili açıklama
Sektöre İlişkin Diğer Kalite Sertifikaları ile İlgili Açıklama Çalışan Etik ve Ahlakına Verilen Önem ile İlgili Açıklama
S11: İnsan kaynakları politikası ve çalışanlara ilişkin resmi şikâyet mekanizması açıklamaları
Çalışanlara İlişkin Resmi Şikâyet Mekanizması ile İlgili Açıklama İnsan Kaynakları Politikası ve İnsan Kaynaklarına Verilen Önem ile İlgili Açıklama

